

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO AKADEMIJA

9-oji mokslinė-praktinė konferencija

LIETUVOS KAIMO VIETОВIŲ KONKURENCINGUMO STIPRINIMAS: GEROJI PATIRTIS

Straipsnių rinkinys

2020

ISSN 2029-1663 (spausdintas)

ISSN 2351-6909 (internetinis)

<https://doi.org/10.7220/2351-6909.2020>

Konferencijos mokslinis komitetas:

Pirmininkė: Prof. dr. Vilma Atkočiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Nariai: Prof. dr. Vlada Vitunskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Doc. dr. Ilona Kiaušienė (Vilniaus universitetas)
Doc. dr. Gintarė Vazonienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Doc. dr. Rasa Pakeltienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Lekt. dr. Jurgita Zaleckienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Konferencijos organizacinis komitetas:

Pirmininkė: Prof. dr. Vilma Atkočiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Nariai: Dr. Aistė Ragauskaitė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Dokt. Ingrida Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Mg. Erika Zabulionienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Kaimo plėtros administravimo II-os pakopos 3 kurso studentė magistrantė
Aida Markaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Straipsniai recenzuoti mokslinio komiteto narių.

Spausdinta iš autorių pateiktų straipsnių originalų.

Dėkingi Lietuvos žemės ūkio ministerijai ir Lietuvos kaimo tinklui už paramą.

© Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, 2020

© Vytauto Didžiojo universitetas, 2020

PRATARMĖ

„Idėjų kaita vyksta švytuoklės principu. Vieną kraštutinę, sakysime, dešiniąją, idėją keičia kita – šiuo atveju kairioji idėja ir atvirkščiai. Galų gale tos idėjų švytuoklės virpesiai gėsta ir palaipsniui einama prie kelių idėjų pusiausvyros, prie laisvės ir demokratijos. Tik šiam keliui įveikti sugaištama daug laiko, o kartais praliejama ir kraujo. Tik suteikus visoms idėjomis lygias raiškos galimybes, žmogus, kad ir ne tiesiausi keliu eidamas, pats pasirinkęs racionalumą.“

/Mečislovas Treinys. „Tautos ir jos žemės jungtis“, 2011, p. 226/

Pagrindinė 9-osios tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas: trumpųjų maisto tiekimo grandinių valdymas ir vietos rinkų plėtra“ idėja yra nagrinėti kaimo vietovių vystymuisi aktualiausias temas, rasti geriausius Lietuvos kaimo vietovių vystymo ir jų konkurencingumo stiprinimo sprendimus. Konferencijos tikslai – skleisti gerą patirtį apie šalies ūkininkų, verslininkų ir bendruomeninių organizacijų partnerystę su mokslo institucijomis; stiprinti kaimo plėtros veikėjų partnerystę nacionaliniu, savivaldybės ir vietos bendruomenės lygmeniu; didinti Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumą vykdant įtraukią ir įgalinančią politiką: palaikant šeimos ūkius ir žemės ūkio produkcijos perdirbimo verslus, plėtojant trumpąsias maisto tiekimo grandines ir kuriant vietos maisto sistemas, taip pat ugdamas ir siejant kaimo gyventojų verslumą su aplinkosaugos sąmoningumu.

Konferencijoje dalyvavo jaunieji ūkininkai, šeimos ūkių, labai mažų ir mažų įmonių savininkai, kaimo bendruomenių, kaimiškų seniūnijų, VVG lyderiai, studentai ir mokslininkai.

Mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinyje atlieptos mokslinės ir praktinės trumpųjų maisto tiekimo grandinių valdymo ir vietos rinkų plėtros temos:

- Trumpųjų maisto tiekimo grandinių organizavimo principai siekiant darnaus vystymosi.
- Vietos produktų realizavimo ir rinkodaros galimybės.
- Prielaidos, sąlygos ir problemos plėtojant vietos maisto produktų rinkas.
- Socialinės inovacijos, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas plėtojant vietos produktų rinkas.
- Vietos maisto produktų vartotojų elgsenos ir valgytojų bendruomenės kūrimas.
- Ateities maistas ir naujoji sveikos (angl. *smart*), lėtos (angl. *slow*) mitybos kultūra.
- Teminiai, pažangūs (angl. *smart*) kaimai – alternatyvūs kaimiškų vietovių vystymosi modeliai, skirti paskatinti vietos maisto sistemas ir įveikti COVID-19 padarinius.
- Socialinės atsakomybės iniciatyvų ūkininkų turguose, kaimo turizmo versle įgyvendinimas.
- Nauja turizmo paradigma, skirta vietos maisto sistemų plėtrai ir naujiems bendradarbiavimo modeliams rasti.

Spartesnis trumpųjų maisto tiekimo grandinių vystymasis, įgyvendinant įvairius verslo modelius, sukuria prielaidas siekti kaimo plėtros bendrųjų tikslų naujuoju finansiniu laikotarpiu:

- užtikrinti, kad žemės ūkio sektorius būtų atsparus bei įvairialypis ir užtikrintų aprūpinimą maistu;
- gerinti ūkininkų padėtį vertės grandinėje, stiprinti jų derybines galias ir kaimo vietovių socialinę bei ekonominę struktūrą;
- tapti pagrindiniu ramsčiu kuriant politiką, kurios tikslas – užtikrinti tvarias maisto tiekimo sistemas ir įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus per 10 metų (iki 2030 m.);
- modernizuoti žemės ūkio sektorių kaupiant žinias ir siekiant, kad ES žemės ūkio sektorius labiau atitiktų visuomenės poreikius.

Prof. dr. Vilma Atkočiūnienė

Verslo ir kaimo vystymosi tyrimų institutas, Bioekonomikos plėtros fakultetas

TURINYS

PRATARMĖ	3
----------------	---

STRAIPSNIAI

BIOVERSLŲ INDĖLIS Į KAIMO VIETOVŲ KONKURENCINGUMO STIPRINIMĄ. <i>Judita Astrovienė, Jolita Greblikaitė</i>	7
PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ PAGALBOS VIENI KITIEMS BENDRUOMENĖS MAISTO AMBASADA. <i>Vilma Atkočiūnienė, Aida Markaitienė</i>	12
KAIP ATVERTI RINKAS VIETINIAMS PRODUKTAMS? <i>Vilma Atkočiūnienė, Martyna Monika Markevičiūtė</i>	19
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ VARTOJIMO TENDENCIJOS LIETUVOJE. <i>Ilona Kiaušienė, Vilma Atkočiūnienė</i>	25
IŠLAIDŲ VALDYMAS TRUMPOSIOSE MAISTO TIEKIMO GRANDINĖSE. <i>Neringa Stončiuvienė, Dalia Juočiūnienė, Danutė Zinkevičienė</i>	31
KAUNO RAJONO GYVENTOJŲ POŽIŪRIS Į VAISIŲ IR DARŽOVIŲ VARTOJIMĄ IR ŪKININKŲ TURGELIUS. <i>Laura Turčinskaitė</i>	38
MAISTO ŠVAISTYMO MAŽINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE. <i>Oksana Žadeikaitė</i>	43

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI

BENDRUOMENIŠKUMAS – KĘSČIŲ KAIMO BENDRUOMENĖS „ELBENTA“ STIPRYBĖ IR VIENYBĖ. <i>Ligita Budrikienė</i>	49
BITININKYSTĖS VERSLO VYSTYMAS MAŽOJOJE LIETUVOJE. <i>Solveiga Budrikienė</i>	52
„KAIMAS Į NAMUS“, ARBA TRUMPESNIS MAISTO KELIAS IKI LIETUVIO SKRANDŽIO. <i>Šarūnas Celiešius</i>	55
BENDRUOMENĖS REMIAMO ŪKININKAVIMO PROJEKTAS EIČIUOSE. <i>Simas Gaidelionis</i>	58
INOVATYVUS SUINTERESUOTŲJŲ DALYVAVIMU GRĮSTAS KAIMO POLITIKOS FORMAVIMO MODELIS: „SHERPA“ PATIRTIS. <i>Živilė Gedminaitė-Raudonė, Rita Vilke</i>	61
KITOKS DARŽAS – GERAM MAISTUI, MOKYMUISI, TURIZMUI. <i>Paulius Giedraitis</i>	68
KAIMO GYVYBINGUMO STIPRINIMAS, KURIANT GAMINTOJŲ IR VALGYTOJŲ BENDRUOMENES: ASOCIACIJOS „VIVA SOL“ PATIRTIS. <i>Lina Gumbrevičienė</i>	70
BENDRUOMENĖS „VIRBALIO VARTAI“ KŪRIMAS. <i>Vytautas Jakevičius</i>	78
EKOLOGINĖS VEIKLOS PRINCIPŲ TAIKYMAS UAB „MĖTA“. <i>Gerda Jašinskaitė</i>	81
LIETUVOS IR BALTIJOS ŠALIŲ MAISTO SEKTORIAUS ĮMONIŲ KONKURENCINGUMO SKATINIMAS „BALTIC FOOD ORGANISATION“ PAVYZDŽIU. <i>Laurita Juodzevičienė</i>	84
SALVINOS GAMTINĖS ŽEMDIRBYSTĖS ŪKIO SĖKMĖS RECEPTAS. <i>Lina Juozaitienė</i>	87

VERSLO IDĖJA „ČESNAKŲ MAGNATAS“: MITAS AR REALYBĖ?	
<i>Robertas Juškevičius, Jurgita Zaleckienė</i>	90
KRAKIŲ BENDRUOMENĖS SVETAINĖ PADEDA ATKURTI VIETOS ŪKININKŲ	
IR GYVENTOJŲ RYŠIUS. <i>Kristina Kulbienė</i>	92
KAIP ŽELKŪNŲ KAIMO BENDRUOMENĖ SIEKIA PAŽANGOS? <i>Sonata Labanauskienė</i>	95
EKOLOGINIO MAITINIMO ORGANIZAVIMAS UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS	
LOPŠELIUOSE-DARŽELIUOSE. <i>Ramūnas Masaitis</i>	97
SOCIALINIŲ INOVACIJŲ VYSTYMAS ĮGALINANT ORGANIZACIJAS SPREŠTI	
SOCIALINES PROBLEMAS. <i>Ugnė Nedzinskaitė, Aistė Ragauskaitė, Agnė Dubinskaitė</i>	99
ATEITIES MAISTAS IR NAUJOJI LĖTOS MITYBOS KULTŪRA. <i>Olga Novoseltseva</i>	103
GEROJI KULINARINIO PAVELDO PATIRTIS RESTORANE „KUCHMISTRAI“.	
<i>Eglė Paplauskienė, Ernesta Matusevičienė</i>	105
TRUMPOSIOS MAISTO TIEKIMO GRANDINĖS ORGANIZAVIMAS PILNŲ NAMŲ	
BENDRUOMENĖJE. <i>Domilė Petravičiūtė</i>	109
KURIAMA TARPTAUTINĖ SUMANAUS KAIMO TURIZMO VYSTYMO MOKYMO SI	
PROGRAMA. <i>Rasa Pranskūnienė, Aušra Rūtelionė</i>	112
VISGINŲ TEMINIO KAIMO ATEITIS. <i>Egidija Ramaneckaitė</i>	115
ANYKŠČIŲ RAJONO „NAUJŲ VĖJŲ“ BENDRUOMENĖ. <i>Armina Raugaitė</i>	117
„GYVŲJŲ KAUNO RAJONO ŽENKLŲ“ („FLUXUS KIEMAS“) PROJEKTAS RINGAUDUOSE.	
<i>Rūta Slivinskienė</i>	120
UAB „MĖLYNĖ“ (NATURES ELEMENT), UAB „ATRAST“ (ŽIEDŲ SKONIS) IR MB „SULTĖ“	
TRUMPOSIOS TIEKIMO GRANDINĖS IR VIETOS RINKOS SKATINIMO PATIRTIS.	
<i>Eimantas Stoškus</i>	123
VERTIKALI KOOPERACIJA: GALIMYBĖS IR MAŽAM, IR DIDELIAM.	
<i>Tautvydas Šeputis, Jurgita Zaleckienė</i>	127
AUDRIAUS BANIONIO ŪKIS „NUO LAUKO – IKI STALO“. <i>Viltė Šmitaitė</i>	129
VIETOS MAISTO PRODUKTŲ VARTOTOJŲ ELGSENOS IR VALGYTOJŲ BENDRUOMENĖS	
KŪRIMAS: SOCIALINĖ INICIATYVA „COOL ŪKIS“. <i>Lina Urbutienė</i>	131
„VILKĖS“ ŪKIO GAMTINĖ ŽEMDIRBYSTĖ. SVEIKATAI NAUDINGŲ DARŽOVIŲ	
IR VAISIŲ PRISTATYMAS Į NAMUS. <i>Urtė Vaitkevičiūtė</i>	134
LIETUVIŠKO MIDAUS GAMYBA: PAVELDO BURTININKAI. <i>Erika Zabulionienė,</i>	
<i>Rasa Pranskūnienė</i>	137
ŪKIŲ KONKURENCINGUMO STIPRINIMAS NAUDOJANT GAMINTOJŲ GRUPIŲ PARAMĄ:	
LENKIJOS IR LIETUVOS PATIRTIS. <i>Jan Žukovskis, Wojciech Styburski.</i>	141

STRAIPSNIAI

BIOVERSLŲ INDĖLIS Į KAIMO VIETŲ KONKURENCINGUMO STIPRINIMĄ

Judita Astrovienė, Jolita Greblikaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Tyrimas analizuoja esamą bioverslų situaciją kaimo vietovėse, parenka perspektyvius bioverslus ir numato, kokį indėlį galėtų duoti perspektyvių bioverslų vystymas kaimo vietovėse. Tyrimas atskleidė, kad, norint užtikrinti kaimo vietovių konkurencingumą, jos turi pačios perdirbti daugiau biomasės į galutinius produktus. Bioverslai kaimo vietovėse turi perspektyvių kryptį: yra galimybių labiau išnaudoti esamus vietinius išteklius ir bioatliekas. Tinkamai parinkti perspektyvūs bioverslai gali turėti ženklų indėlį į kaimo vietovių konkurencingumo didinimą.

Reikšminiai žodžiai: bioverslas, bioekonomika, konkurencingumas.

IVADAS

Bioverslų vystymas atneša ženklų indėlį į ekonomiką ir kuria pridėtinę vertę: bendra ES bioekonomikos apyvarta 2019 m. siekė 2,3 trln. EUR (Mainstreaming the bioeconomy, 2019). Didžiausia pridėtinė vertė buvo gaunama iš žemės ūkio; maisto, gėrimų bei tabako bioverslų ir biochemikalų, farmacijos produktų ar bioplastikų gamybos sektorių (Jobs and wealth..., 2020). Manoma, kad augant pasaulio gyventojų skaičiui iki 2050 m. maisto paklausa išaugs 70 %, o mėsos bus suvartojama dvigubai daugiau (Chunyan, 2019). Tai gali dar labiau padidinti žemės ūkio produktų, maisto, gėrimų gamybą ir iš jų gaunamą pridėtinę vertę. EBPO prognozuoja, kad iki 2055 m. bioekonomika bus pagrindinis Europos ekonomikos augimo variklis, tačiau bioekonomikos augimas miesto ir kaimo vietovėse bus skirtingas. Kaimo vietovės, vystydamos bioverslus, susiduria su daugybe iššūkių. Kaimo vietovėse BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei bendras ES vidurkis, taip pat kaimo vietovės pasižymi didesniu skurdo rodikliu (The primary sector, 2020), darbo jėgos, vadybos kompetencijų stoka ir t. t. Dėl to tikslinga plačiau analizuoti esamą bioverslų situaciją kaimo vietovėse ir numatyti perspektyvius bioverslus, kurie galėtų prisidėti prie kaimo vietovių konkurencingumo didinimo.

Tyrimo objektas: bioverslai.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti bioverslų situaciją kaimo vietovėse ir numatyti perspektyvius bioverslus, kurie galėtų stiprinti kaimo vietovių konkurencingumą.

Tyrimo metodika: analizė, paremta išsamiu mokslo darbuose, tyrimuose, ES dokumentuose ir suvestinėse atliktų studijų tyrimu.

BIOVERSLŲ SITUACIJOS KAIMO VIETOVĖSE ANALIZĖ

Kaimo vietovės užima daugiau kaip 50 proc. Europos žemės paviršiaus ir jose gyvena daugiau kaip 29 proc. ES gyventojų. Jos vaidina svarbų vaidmenį Europos ekonomikoje, ypač žemės ūkio sektoriuje, kur sukuria milijonus darbo vietų (OECD, 2018). Žemės ūkis (66 proc.) ir miškininkystė (44 proc.) yra pagrindiniai biomasės tiekėjai (Bio-based industry, 2020). O biomasės daugiausia sunaudoja maisto ir gėrimų (58 proc.), bioenergetikos sektoriai (21 proc.) ir įvairių biologinių medžiagų (21 proc.) gamybos įmonės (Kuosmanen ir kt., 2020).

Bioverslų veiklai kaimo vietovėse didelę įtaką daro pasaulinė konkurencija, didelis išmetamų atliekų kiekis, besikeičiančios rinkos, žemas gyventojų skaitmeninių įgūdžių lygis, neišvystyta infrastruktūra ir kiti iššūkiai, ypač negebėjimas išnaudoti esamo potencialo (Ronzon ir kt., 2018). Pavyzdžiui, Baltijos jūros regionas turi didelį bioekonomikos potencialą, nes turi gausius gamtos išteklius, tačiau šie regionai neišnaudoja viso savo potencialo (Juknevičius, 2018). Kita didelė kaimo vietovių problema yra ta, kad jose nėra pakankamai maisto pramonės įmonių, kurios galėtų perdirbti augalinę arba gyvulinę produkciją. O dėl nepatrauklių darbo vietų jaunimas renkasi dirbti mieste (Matiuti ir kt., 2017). Iki šiol MVĮ daugiausia yra tradicinės, kurios visapusiškai neišnaudoja naujų technologijų ir galimybių (Hribar ir kt., 2018). Nedaug Lietuvos ūkių vykdo mišrią gamybą, plėtomai tiek gyvulininkystę, tiek augalininkystę, tiek kitas žemės ūkio šakas (Čiurinskaitė, 2018). O toks veiklų įvairinimas turėtų būti skatinamas, kadangi leistų ūkiams mažinti riziką ir geriau panaudoti žemės bei kapitalo išteklius, būtų kuriami daugiafunkciški, tvarūs bioverslai. Žemės ūkis turi ne tik gaminti žemės ūkio prekes, maisto produktus, bet ir kurti naujas inovatyvias technologijas, taip pat didesnę pridėtinę vertę, vienu metu gaminti daugialypes žaliavas ir produktus (Lainez ir kt., 2018).

Mokslininkai (Bumelis, 2018; Senior, 2020) daro prielaidą, kad per artimiausius metus prasidės plėtra tokių biotechnologijų kaip sintetinė biologija ir augalų genų redagavimas. Taigi šioje srityje atsiveria naujos rinkos ir segmentai. Pavyzdžiui, bioplastiko poreikis kasmet auga apie 20 % ir jis panaudojamas vis daugiau rinkų: pradedant žemės ūkiu, automobilių pramone, baigiant žaislais ir tekstilės gaminiais (Urban and rural..., 2020). Energetikos srityje, pasitelkus biomasės šaltinius, galima palengvinti perėjimą nuo iškastinio kuro pagrįstos ekonomikos prie ekonomikos, kurią didžiąja dalimi pagrįsta atsinaujinančiais ištekliais (Heijman ir kt., 2018). Gyvulininkystės sektoriuje naujovės leidžia vis daugiau maisto atliekų saugiai perdirbti į gyvūnų pašarus (Parisi, 2020). Kitas pavyzdys – dumblių naudojimas. Jie atlieka svarbų vaidmenį šalinant mineralus, molekules ar kitas toksines medžiagas iš aplinkos, o tai naudinga žmonėms ir ekosistemai – verslai pasitelkia dumblių formas aplinkai sutvarkyti ir naudoja biomasę pridėtinai vertei kurti (Dobretsov, 2018).

Aptarus bioverslų situaciją galima daryti prielaidą, kad labiau urbanizuotos vietovės turi didesnę inovacijų potencialą, jos patrauklesnės darbuotojams nei kaimo vietovės, kurios dažnai būna tik biomasės tiekėjos. Norint užtikrinti tvarią bioekonomiką ir konkurencingas kaimo vietoves, jos turi tapti multifunkcinėmis ir pačios daugiau perdirbti biomasę į galutinius produktus.

PERSPEKTYVIŲ BIOVERSLŲ NUMATYMAS

Norint įgyvendinti tolygų ekonomikos augimą ir kaimo vietovių konkurencingumo didinimą, reikia užtikrinti, kad biomasės srautas nekeliautų iš kaimo į miestą, o kaimo vietovėse būtų gaminama produkcija, kuri ten pat ir parduodama (Mainstreaming the bioeconomy, 2019). Taip bioverslai kaimo vietovėse kurtų pridėtinę vertę, darbo vietas, pritrauktų investicijų.

Bioverslai kaimo vietovėse galėtų būti nukreipti į biologinės įvairovės užtikrinimą, taršos kontrolę, gamtos ir kraštovaizdžio saugojimą, bioverslų veiklos vystymą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (Lietuvos kaimo..., 2019). Bioverslai kaimo vietovėse turėtų stengtis efektyviai naudoti biomasę, o esant rinkos dydžio ir logistikos apribojimams stengtis užtikrinti verslo modelių tvarumą, produkciją realizuoti ten, kur ji gaminama.

Ryškėja tendencija, kad iki 2030 m. kaimo vietovėse ženkliai mažės itin mažų, iki 1 ha užimančių ūkių, tačiau didės vidutinis ūkio plotas (2020 m. – 9,2 ha; 2030 m. – 10,7 ha). Tai reiškia, kad didesniame plote atsiranda galimybė vystyti daugiau veiklų. Nors bendras ūkių skaičius ir mažės, ūkių užimami plotai didės (Senior, 2020). Galima daryti prielaidą, kad yra terpė ūkiams jungtis ir transformuotis į multifunkcionalius ūkius. Tikimasi, kad tokie ūkiai vystys bioverslus, kurie pakartotinai panaudos bioatliekas, kurs vertingus, aukštos kokybės produktus ar teiks papildomas paslaugas.

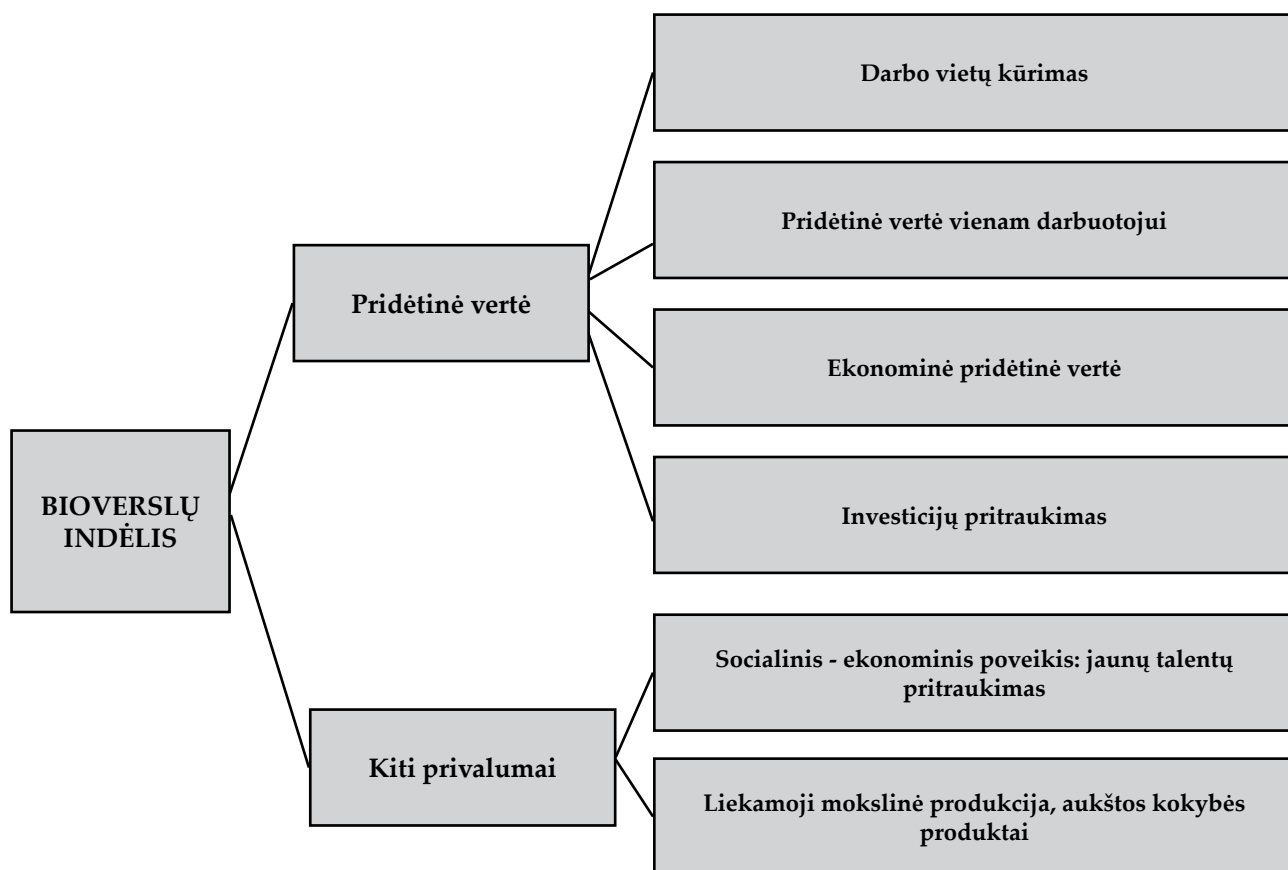
Svarbu tinkamai išnaudoti vietinius išteklius, pavyzdžiui, regionuose, kuriuose gausu vaistinių žolelių, iš jų kurti aukštos pridėtinės vertės vaistinius produktus; regionuose, kuriuose gausu maisto atliekų, auginti vabzdžius, iš kurių būtų galima gauti gyvūninės kilmės riebalų; regionuose, kuriuose gausu kanapių, jas panaudoti statybinėms medžiagoms gaminti (Opening..., 2015). Lietuvoje auginama daug grūdų, populiarios pluoštinės kanapės, yra daug pievų ir ganyklų, gausu vis dar neperdirbamo mėšlo ir srutų, miško atliekų (Lietuvos bioekonomikos..., 2017). Šias atliekas reikėtų paversti į žaliavas ir kaimo vietovėse būtų galima sukurti aukštą pridėtinę vertę turinčių produktų. Toks tinkamas vietinių išteklių panaudojimas užtikrina tvarumą, atsiranda galimybė vartotojams pasiūlyti naujų produktų.

Galima daryti išvadą, kad bioverslai kaimo vietovėse turi perspektyvių krypčių: yra galimybių labiau išnaudoti esamus vietinius išteklius ir bioatliekas, pvz., gaminti pašarus, bioplastikus, trąšas ar pan. Taip pat yra galimybių vienu metu vystyti keletą veiklų.

BIOVERSLŲ KURIAMAS INDĖLIS

Vystant bioverslą kaimo vietovėse, prioritetas yra pakopinio biomasės principo diegimas, kai biomasė yra daug kartų perdirbama ir orientuojamasi į aukštos pridėtinės vertės produktų (farmacija, kosmetika, maistas), o ne į biožaliavos gamybą. Taikant pakopinį biomasės principą, būtų gaunama aukščiausia pridėtinė vertė, atsirastų kitų privalumų (1 paveikslas).

Kaimo vietovėse vystant perspektyvius bioverslus, paremtus pakopiniu principu, turėtų didėti konkurencingumas, nes didėtų investicijos, būtų pritraukiama darbuotojų, atsirastų liekamoji mokslinė vertė. Taip pat tikėtina, kad išliks šeimos ūkiai, mažės socialinė atskirtis, bus palaikomas regionų gyvybingumas.

1 pav. Bioverslų indėlis (Dobretsov, 2018; Senior, 2020; Parisi, 2020; Hoffmann ir kt., 2017)

Kaip matyti, bioverslai gali įvairiai prisidėti prie kaimo vietovių konkurencingumo didinimo, todėl galima daryti prielaidą, kad tinkamai parinkti perspektyvūs bioverslai gali turėti ženklų indėlį į kaimo vietovių konkurencingumo didinimą. Dėl to tikslinga skatinti investicijas į perspektyvių bioverslų vystymą; skatinti naujų produktų pateikimą į rinką; skatinti sektorių, ypač verslo ir mokslo, bendradarbiavimą inovacijų srityje; skatinti, kad bioverslai kaimo regionuose ne tik gamintų galutinius produktus, bet ir kurtų patentus, kuriuos taip pat galėtų parduoti.

IŠVADOS

1. Kaimo teritorijose sukuriamas daug biomasės, tačiau jos turi žemesnį inovacijų potencialą, nėra patrauklios darbuotojams, trūksta darbo jėgos, stokojama vadybos kompetencijų, nepakankamai išnaudojamas esamas potencialas.

2. Kaimo vietovėse būtų perspektyvu gaminti aukštos pridėtinės vertės produkciją, kuri ten pat būtų ir parduodama. Perspektyvios kryptys būtų esamų vietinių išteklių ir bioatliekų panaudojimas: pašarų, trąšų, vaistinių preparatų ar bioplastikų gamyba.

3. Parinkus perspektyvius bioverslus, jų indėlis į kaimo konkurencingumo didinimą galėtų būti ženklus: būtų kuriama didesnė pridėtinė vertė ir naujos bei patrauklios darbo vietos, būtų pritraukiama investicijų ir jaunųjų talentų, kuriama liekamoji mokslinė vertė. Taip pat tikėtina, kad išliks šeimos ūkiai, mažės socialinė atskirtis, bus palaikomas regionų gyvybingumas.

LITERATŪRA

1. Bumelis, V. A. (2018). Ar jau pasiektas biotechnologijų sektoriaus proveržis Lietuvoje? *MITA konferencija „Lietuvos inovacijų DNR: kaip auginti naują inovatorių kartą?“*. Prieiga per internetą: https://mita.lrv.lt/uploads/mita/documents/files/renginiai/pranesimai/2018-03-08/vladas_bumelis_ar_jau_pasiektas_proverzis.pdf. [žiūrėta 2020 10 06].
2. Chunyan, L. (2019). Current Situation and Countermeasures of Agricultural Products E-Commerce Development in Heyuan City. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 76. Prieiga per internetą: <https://www.atlantis-pess.com/proceedings/icfied-19/55914089>. [žiūrėta 2020 10 12].
3. Čiurinskaitė, M., Paleckis, K. (2018). Verslo modeliai biotechnologijų įmonėse: įvairovė ir tendencijos. *Verslas XXI amžiuje*. Prieiga per internetą: <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2018/paper/viewFile/226/119>. [žiūrėta 2020 09 30].
4. Dobretsov, S. (2018). Second GCC Marine Biotechnology conference: emerging opportunities and future perspectives. *Journal of Agricultural and Marine Sciences*, 23, 48–51. Prieiga per internetą: <https://journals.squ.edu.om/index.php/jams/article/view/2481/2552>. [žiūrėta 2020 10 27].
5. Heijman, W., and al. (2018). *Measuring the size of the Dutch bio-economy*. Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/vjbsd/7/2/article-p67.xml>. [žiūrėta 2020 09 25].
6. Hoffmann, C., and al. (2017). *New sustainable business models in forest bio-economy to gain value added (VA) for rural areas*. Prieiga per internetą: <https://bia.unibz.it/handle/10863/9245>. [žiūrėta 2020 10 27].
7. Hribar, M., Š., and al. (2018). The Good Practices Catalogue of Participatory Urban Agriculture. *The Good Practices Catalogue*. ISBN 978-961-05-0118-3.
8. *Jobs and wealth in the EU bioeconomy*. (2020). European Commission. Prieiga per internetą: <https://datam.jrc.ec.europa.eu/datam/mashup/BIOECONOMICS/index.html>. [žiūrėta 2020 10 28].
9. Kuosmanen, T., and al. (2020). How big is the bioeconomy? *JRC technical report. European Commission*. Prieiga per internetą: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC120324/how-big-is-the-economy.pdf>. [žiūrėta 2020 10 27].
10. Lainez, M., and al. (2018). Spanish strategy on bioeconomy: Towards a knowledge based sustainable innovation. *New Biotechnology*, 40, 87–95. Prieiga per internetą: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1871678416326413?token=A036D-9829C675969FDD6F033E5EFD79BA7CAB3B5FD5DF1C13AC5F297F1D521362DAC603C1D3BE8B6BEC824CC327DCFE7>. [žiūrėta 2020 09 30].
11. *Lietuvos bioekonomikos plėtros galimybių studijos projekto pristatymo santrauka*. (2017). Prieiga per internetą: <http://www.lpk.lt/wp-content/uploads/2017/09/Lietuvos-bioekonomikos-pl%C4%97tros-galimybi%C5%B3-studijos-pristatymo-santrauka1.pdf>. [žiūrėta 2020 09 23].
12. *Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros baltoji knyga. Nacionalinės politikos iššūkiai, uždaviniai ir veiksmai iki 2030 m.* (2019). Žemės ūkio ministerija. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Baltoji_knyga_2019%20FINAL.pdf [žiūrėta 2020 10 27].
13. *Mainstreaming the bioeconomy*. (2019). *EU Rural review*. No 20. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-28-2019-en.pdf. [žiūrėta 2020 10 28].

14. Mainstreaming the bioeconomy. (2019). *EU Rural review*. No 20. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-28-2019-en.pdf [žiūrėta 2020 10 26].
15. Matiuti, M., and al. (2017). Rural pole for competitiveness: a pilot project for circular bioeconomy. *Journal of Environmental Protection and Ecology*. No 2, 802–808.
16. OECD. (2018). *Rural Policy Reviews: Poland 2018*, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264289925-en>. [žiūrėta 2020 09 30].
17. Opening bio-based markets via standards, labelling and procurement. (2015). *Open Bio, Deliverable No 9.2* Prieiga per internetą: <https://www.biobasedeconomy.eu/app/uploads/sites/2/2017/07/Acceptance-factors-for-bio-based-products-and-related-information-systems.pdf>. [žiūrėta 2020 09 23].
18. Parisi, C. (2020). Distribution of the bio-based industry in the EU. *JRC scientific information systems and databases report. European Commission*. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ab73f04-59dd-11ea-8b81-01aa75ed71a1/language-en>. [žiūrėta 2020 10 28].
19. Ronzon, T., ir kiti (2018). *Socio-economic Insights into the Bioeconomy in BIOEAST Countries*. Research Brief. Prieiga per internetą: <http://www.bioeast.eu/article/bioeastconference8november2018studies>. [žiūrėta 2020 10 06].
21. Senior, M. (2020). Europe's biotech renaissance. *Nature Biotechnology*, 38, 408–415.
22. *The primary sector*. (2020). Rural areas. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/rural-areas_en. [žiūrėta 2019 10 06].
23. Urban and rural living in the EU. (2020). Prieiga per internetą: *Eurostat*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200207-1>. [žiūrėta 2020 10 28].

THE CONTRIBUTION OF BIO-BUSINESSES TO STRENGTHENING THE COMPETITIVENESS OF RURAL AREAS

SUMMARY

The study analyzes the current situation of bio-businesses in rural areas, selects promising bio-businesses and predicts what contribution the development of promising bio-businesses in rural areas could make. The study revealed that in order to be competitive, rural areas need to process more biomass into final products. Bio-businesses in rural areas have promising directions: there are opportunities use existing local resources and bio-waste. Properly selected, promising bio-businesses can make a significant contribution to increasing the competitiveness of rural areas.

Keywords: biobusiness, bioeconomy.

PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ PAGALBOS VIENI KITIEMS BENDRUOMENĖS MAISTO AMBASADA

Vilma Atkočiūnienė, Aida Markaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Pagyvenusių žmonių oraus gyvenimo ir veiklos kartu pavyzdžiu gali tapti socialinio verslo modelio principais funkcionuojanti sodyba, galinti svariai prisidėti kuriant vietos maisto bendrystės erdvę. Siekiama ne tik globoti ir slaugyti, bet ir suburti pagyvenusių žmonių bendruomenę, kuri puoselėtų ekologišką ūkį bei savo veikloje taikytų žiedinės ekonomikos principus. Pagyvenusių žmonių pagalbos vieni kitiems bendruomenėse nedideliuose plotuose gali būti auginamos daržovės, atliekamas pirminis ir antrinis žemės ūkio produktų apdorojimas, produktai gali būti naudojami savo ir kitų gyventojų poreikiams tenkinti. Pagyvenę žmonės galėtų įsitraukti ir dalyvauti įgyvendinant maisto gamybos, vietos maisto produktų reklamos, ūkininkų (ypač jaunųjų) mokymo ir paslaugų ūkininkams funkcijas. Tokia bendruomenė – ne tik tvarus pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės išlaikymo ir gerinimo pavyzdys, bet ir Maisto ambasadorius, padedantis kurti santykius tarp vietos maisto gamintojų ir vartotojų. Tyrimo tikslas – aptarti pagyvenusių žmonių galimybes gyventi ir veikti kartu bendruomenėje. Straipsnyje aptariamos pagyvenusių žmonių galimybės gyventi ir veikti kartu bendruomenėje, pateikiamos išvalgos, kaip pagyvenę žmonės galėtų prisidėti prie vietos maisto produktų vartotojų elgsenos pokyčių, valgytojų bendruomenės kūrimo. Taikyti tyrimo metodai: literatūros, dokumentų ir gerosios praktikos pavyzdžių analizės, sugretinimo ir kiti metodai.

Reikšminiai žodžiai: socialinis verslas, vietos maisto bendrystės erdvė.

IVADAS

Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) pranešimu apie senėjimą ir sveikatą, pasaulyje gyvena 605 mln. žmonių, kurie yra vyresni nei 60 metų. Daromos prielaidos, kad šis skaičius 2025-aisiais gali pasiekti 1,2 milijardo (World Report on Healthy Ageing, World Health Organization, 2015). Ypač daugėja vyresnių nei 80 m. žmonių. Daugiau nei 25 proc. Europos gyventojų 2020 m. yra pagyvenę žmonės. Per ateinančius 25 metus Europa taps seniausiu pasaulio regionu. Remiantis Lietuvos nacionalinėje pažangos programoje pateikiamais duomenimis, 2019 m. pradžioje šalyje gyveno 552,4 tūkst. 65 m. ir vyresnių asmenų. Jų pagausėjo nuo 15,8 proc. (2005 m. pradžioje) iki 19,8 proc. (2019 m. pradžioje). Šimtui vaikų 2019 m. pradžioje teko 131 pagyvenęs žmogus (2005 m. pradžioje – 93). Remiantis Eurostato prognozėmis, 2030 m., 100-tui 15–64 m. gyventojų teks 45,8 gyventojų, kurie yra 65 m. ir vyresni. Lietuvoje tokio amžiaus žmonių yra daugiau, 2020 m. 65 m. ir vyresnių gyventojų dalis sieks 31 proc. (Lietuvos Respublikos nacionalinė pažangos programa, 2020). Dauguma tokio amžiaus žmonių yra vieniši, jiems sudėtinga pasirūpinti savimi, savo buitimi, o sveikatai palankios mitybos klausimai lieka neaptarti. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, ypač aktualūs pagyvenusių ir senų žmonių (t. y. vyresnių nei 65 m.) sveikatos ir gyvenimo kokybės, skurdo klausimai. Visais atvejais pagyvenę žmonės, atsižvelgdami į savo pageidavimus ir sveikatos būklę, patys gali pasirinkti, kur ir kokiomis sąlygomis gyventi, kai vis daugiau reikia aplinkinių pagalbos dėl silpnėjančios sveikatos. Lietuvoje dauguma pagyvenusių visuomenės narių gyvena savo arba artimųjų namuose, savarankiškai, o pagalbą teikia artimieji arba socialiniai darbuotojai (lankomoji priežiūra arba slauga). Dalis jų gyvena socialinės globos namuose, juose pagalbą teikia profesionalūs slaugytojai ir socialiniai

darbuotojai. Tais atvejais, jei nepakanka globos, kai reikalinga nuolatinė medicininė ir socialinė slauga, pagyvenę žmonės apgyvendinami slaugos namuose. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2020 m. skelbiamais duomenimis, Lietuvoje yra 125 pagyvenusių žmonių slaugos ir globos įstaigos, kur nuolat gyventi gali apie 6000 žmonių. Tačiau, remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis ir straipsnio autorių skaičiavimais, toks skaičius tesudaro 0,71 procento vyresnių nei 65 m. Lietuvos gyventojų. Stebint pasaulines ir vietos gyventojų populiacijos senėjimo tendencijas, pagyvenusių žmonių globos ir slaugos poreikis nuolat auga.

Tyrimo tikslas – aptarti pagyvenusių žmonių galimybes gyventi ir veikti kartu bendruomenėje.

Tyrimo metodai: literatūros, dokumentų ir gerosios praktikos pavyzdžių analizės, sugretinimo ir kiti metodai.

PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ GALIMYBĖS GYVENTI IR VEIKTI KARTU BENDRUOMENĖJE

Pasaulyje maisto gamyba yra vienas didžiausių aplinkos degradacijos ir klimato nestabilumo veiksnių. Dabartinis žemės ūkis ir smarkiai perdirbto maisto produktų gamyba lemia milžinišką sveikatai nepalankios mitybos mastą ir kartu tampa rizikos veiksniu, turinčiu didelę neigiamą įtaką visuomenės sveikatos būklei. Ypač tai pasakytina apie neužkrečiamųjų ligų paplitimą, tokių kaip diabetas, širdies ir onkologinės ligos. Specialistų teigimu (Local food hub., 2018), maistui išleistam 1 dol. tenka 2 dol., kuriuos visuomenė priverstinai išleidžia ekonomikai palaikyti, aplinkai saugoti ir sveikatos apsaugai. Pasaulio mastu aštrėjanti maisto trūkumo problema tik didina visuomenės spaudimą sprendžiant minėtus iššūkius.

Lietuvai sprendžiant minėtas problemas, svarbu maksimaliai panaudoti maisto grandinės transformavimo naujas galimybes, kurias atveria vietos maisto sistemų organizavimas savivaldybių lygmeniu ir trumpųjų maisto tiekimo grandinių organizavimas ūkio lygmeniu. Taip pat svarbu mažinti smarkiai perdirbto maisto vartojimą. Pagal N. Foruhi (2019), „smarkiai perdirbto maisto produktų vartojimas atspindi socialinę nelygybę: juos neproporcingai (gausiai) vartoja asmenys, gaunantys mažas pajamas ar įgiję menkesnį išsilavinimą, taip pat gyvenantys vieni. Tokie produktai patrauklūs, nes paprastai yra pigesni, labai gardūs dėl didelio cukraus, druskos ir sočiųjų riebalų kiekio, plačiai prieinami (Mokslininkai perspėja dėl..., 2019).

Išvardytoms problemoms spręsti gali būti taikomi socialinio verslo ir trumpųjų vietos maisto tiekimo grandinių modeliai. Alternatyvios maisto tiekimo grandinės praplečia galimybes įtraukti vietas, šviežius maisto produktus į viešosiomis lėšomis finansuojamą vaikų ir moksleivių mitybą. Vyresnio amžiaus asmenų lankymo paslaugos sugretinimas su karšto maisto tiekimu į namus įgalina vietas valdžią tobulinti maisto racionus ir užtikrinti didesnę sveikatai palankaus maisto vartojimą.

Šiame straipsnyje bus nagrinėjami tik bendrystės erdvės funkcijos, pagalbos vieni kitiems bendruomenės principai. Pagalbos vieni kitiems bendruomenė turėtų vadovautis sisteminiu požiūriu, t. y. turėtų vyrauti supratimas, kad sistema remia išteklius, kurie įsilieja į bendruomenės veiklą, tam tikrus procesus ar funkcijas, o visa tai virsta produktu ar paslauga, tai suteikia bendruomenei naudos. 1 lentelėje išskiriami pagalbos vieni kitiems bendruomenės principai ir bendradarbiavimo sritys, kuriose gali būti sustiprintas pagalbos vieni kitiems bendruomenės gyvybingumas.

Vietos maisto bendrystės erdvė yra novatoriškas verslo modelis, kuris gali būti finansiškai gyvybingas, turėti ekonominį ir socialinį poveikį aplinkai. Taip pat svarbu paminėti, kad tokios bendrystės erdvės kuria ir stengiasi išlaikyti darbo vietas (Barham ir kt., 2012). Vietos maisto bendrystės erdvės padeda užmegzti partnerystės ryšius ne tik su ūkininkais, bet bendradarbiauja ir su jaunimo organizacijomis, bendruomenėmis, mokyklomis, darželiais, šviečia naujos kartos valgytojus apie šviežią, sveikatai palankų maistą ir vietos maisto produktų naudą (Local Food Hub..., 2018).

1 lentelė. Bendruomenės principai ir bendradarbiavimo sritys, kuriose gali būti sustiprintas pagalbos vieni kitiems bendruomenės gyvybingumas

<i>Pagalbos vieni kitiems bendruomenės principai</i>	<i>Bendradarbiavimo sritys, kuriose gali būti sustiprintas pagalbos vieni kitiems bendruomenės gyvybingumas</i>
- Ištekiai (pvz., gamtos) neturėtų būti nudėvimi naudojant; - pagalbos vieni kitiems procesai ir veikla turėtų būti darniai ir „etiškai“ suprojektuoti; - gyventojai, kurie gauna paslaugas, gali būti ne tik klientai, bet ir investuotojai, savanoriai ir t. t.; - pagalbos vieni kitiems bendruomenė turėtų veikti kaip uždarojo ciklo sukamieji judesiai, t. y. pagaminami, perdirbami arba atliekų ištekiai perduodami kitiems subjektams, arba suvartojami vietoje; - pagalbos vieni kitiems bendruomenė turėtų sukurti veiksmingą grįžtamojo ryšio kilpą, t. y. bendruomenė turėtų tapti besimokančia organizacija, o skaidri informacija turėtų pasiekti paslaugų vartotojus.	- Bendradarbiavimas stengiantis prieiti prie išteklių; - bendradarbiavimas siekiant pagerinti, palengvinti veiklą ir procesus; - bendradarbiavimas palaikant santykius su vietos gyventojais, bendruomenės nariais ir vartotojais; - bendradarbiavimas siekiant tvarumo, t. y. taikant žiedinės ekonomikos principus perdirbant atliekas ar jas atiduodant.

1 pav. Vietos maisto bendrystės erdvės funkcijos (O'Hara, 2015; Local Food Hub..., 2018)

Vietos maisto bendrystės erdvės yra kaip daugiafunkciniai organizaciniai centrai, kurie turi daug funkcijų (1 pav.), veiklų ir gali padėti daug nuveikti keičiant vietos maisto produktų vartotojų elgseną, kuriant valgytojų bendruomenes. Tačiau jos yra susijusios su žemės ūkiu, vietos maisto produktų paskirstymu. Pagyvenusių žmonių pagalbos vieni kitiems bendruomenėse nedideliuose plotuose gali būti auginamos daržovės, atliekamas pirminis ir antrinis žemės ūkio produktų apdorojimas, produktai gali būti naudojami savo ir kitų gyventojų poreikiams tenkinti. Pagyvenę žmonės galėtų įsitraukti ir dalyvauti įgyvendinant maisto gamybos, vietos maisto produktų reklamos, ūkininkų (ypač jaunųjų) mokymo ir paslaugų ūkininkams funkcijas (1 pav.).

Kitą dalį vietos maisto bendrystės erdvės funkcijų galėtų vykdyti vietos bendruomenė ar kitas suinteresuotasis.

Siekiant sėkmingai vystyti senyvo amžiaus žmonių globą Lietuvos kaimo vietovėse, reikia sujungti išorinio finansavimo šiai tikslinei visuomenės grupei galimybes ir socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių įveiklinimo ir įdarbinimo paslaugų teikimo pajamas. Toks socialinis verslas ne tik vykdytų

ūkinę veiklą savo ūkyje, bet ir dalyvaus kooperatinėje veikloje, teiks atlygintinas, tarpininkavimo paslaugas. Taip bus sukurtas hibridinis įterptinis socialinio verslo modelis, kur besąlygiškai dominuos socialinė misija, bus pasitelkiamos inovacijos, o aiški organizacinė struktūra ir įdiegtas klientų aptarnavimo standartas užtikrins veiklos stabilumą (Vveinhardt, 2016). Siekiant numatyti naujai kuriamo socialinio verslo tikslus, svarbu įsivertinti galimybes. Visoms suplanuotoms veikloms bendro gyvenimo sodyboje numatyti ir įvertinti reikalingus išteklius, pamatuojamus kiekybinio ir kokybinio poveikio tikslus. Pagrindinis tikslas, vykdant pagyvenusių žmonių apgyvendinimo, priežiūros ir bendrakūros veiklą kaimo sodyboje, yra pagerinti pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybę. Sudaryti sąlygas ne tik gyventi kartu, bet ir dirbant, bendraujant, rūpinantis vieni kitais išlaikyti gyvenimo kokybę. Atsižvelgiant į visuomenės senėjimo problemą, keičiantis šeimos institutui dėl defamilizacijos procesų, kuriama kokybiško gyvenimo ir bendravimo erdvė pagyvenusiems žmonėms, kurioje jie galės užsiimti norima veikla tiek, kiek gali ir nori. Siekiama suteikti reikalingas priežiūros, globos ir pagal poreikį slaugos paslaugas. Siekiama, kad mažėtų socialinė atskirtis, lėčiau progresuotų ligos, vykdyti pagyvenusių žmonių psichologinių problemų prevenciją ir pan. Kuriami vertė pagyvenusiems žmonėms, norintiems gyventi ir veikti kaimo sodyboje kartu su kitais sodybos gyventojais, padedant sodybos darbuotojams. Be numatytų teikti apgyvendinimo ir sveikatos priežiūros paslaugų, kurios generuos pagrindines pajamas, sodybos gyventojų bendruomenė pati suplanuos ir vykdys pajamas generuojančias veiklas:

- padedant sodybos ūkio darbuotojams, augins daržoves ir vaisius,
- prisidės prie jų paruošimo parduoti,
- dalyvaus surenkant aplinkinių ūkių žemės ūkio produkciją, paruošiant parduoti,
- prisidės prie žemės ūkio produkcijos ir kitų gamtinių atliekų kompostavimo.

Taip pagyvenusių žmonių bendruomenė gaus papildomų pajamų iš sodyboje pagamintų, parduotų žemės ūkio produktų ir suteiktų produktų perdavimo paslaugų išoriniams vartotojams. Vietos ūkininkų produktų krepšelių perdavimas / pardavimas vykdomas vietos maisto bendrystės erdvėje, sveikatai palankaus, šviežio Maisto ambasadoje.

PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ PAGALBOS VIENI KITIEMS BENDRUOMENĖS VEIKLOS POVEIKIO MATAVIMAS

Pradiniame pagyvenusių žmonių pagalbos vieni kitiems bendruomenės veiklos etape svarbu detaliai apgalvoti veiklos planą, numatant poveikio matavimo grandinę (2 lentelė).

Socialinis poveikis turi būti suprantamas kaip teigiamas arba neigiamas, iš anksto suplanuotas pokytis naudos gavėjams, jų grupėms, bendruomenėms, visuomenei (Socialinio verslo gidas, 2019). Socialinio poveikio vertinimas, t. y. procesai, kurių metu matuojamos, analizuojamos ir valdomos socialinio verslo veiklos, turi tapti neatsiejamas gerų idėjų įgyvendinimo dėmuo (Socialinio verslo gidas, 2019). Atliekant praktinį poveikio vertinimą, svarbiausia yra sisteminis požiūris: vertinimo tikslo išsikėlimas; suinteresuotųjų įtraukimas; planavimas; matavimas; rezultatų analizė siekiant ne tik įvertinti, bet, esant poreikiui, koreguoti tikslus; rezultatų pristatymas, viešinimas.

Tiek pradiniame sodybos veiklos etape, tiek numatomi veiklai sodyboje yra suformuluoti veiklos planai, suplanuoti kiekybiniai ir kokybiniai poveikio rezultatai. Šio socialinio verslo atveju pasirinktas paprastesnis veiklos poveikio matavimo modelis, sudarytas remiantis nevyriausybės organizacijos „Reach for Change“ veiklos planavimo metodika, pristatyta VŠĮ „Versli Lietuva“ įgyvendinamo projekto „Įjunk poveikį“ metu (2020). Kiti žinomi (pvz., LEADER programos) socialinio verslo poveikio matavimo metodai yra sudėtingesni, rekomenduoja socialiniam poveikiui vertinti taikyti du indikatorius: socialinio verslo organizacijos sukurtų ar išsaugotų darbo vietų skaičių ir socialinėms paslaugoms teikti ir socialinėms paslaugoms įgyvendinti skiriamų lėšų suma iš įmonės

pelno (Socialinio verslo vykdymo pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės gairės, 2017). Tokiam poveikio vertinimui socialinis verslas dažnai neturi galimybių ir sąlygų, reikiamų kompetencijų.

2 lentelė. Pagyvenusių žmonių pagalbos vieni kitiems bendruomenės veiklos poveikio matavimo grandinė

Suplanuotos veiklos		Kiekybiniai rezultatai	Kokybiniai rezultatai			Ateities vizija
Ištekliai	Poveikį kuriančios veiklos		Trumpojo periodo rezultatai	Vidutinio periodo rezultatai	Rezultatai po metų	
Bendruomenės susitikimų (dirbtuvių) vieta ir žemės plotas	Remonto darbų organizavimas buityje	Bendruomenės narių skaičius	Neblogėjanti / gerėjanti bendruomenės narių fizinė ir psichologinė būklė, gerėjanti nuotaika	Bendruomenės nariai stebi savo sveikatos pagerėjimą	Bendruomenės nariai įvardija teigiamus pokyčius savo gyvenime	Pagyvenusių žmonių bendra veikla, bendrakūra išplitusi, tampa populiari
Žmogiškieji ištekliai – bendruomenės nariai	Buities daiktų remonto / įsigijimo organizavimas	Atliktų buities darbų bendruomenės narių jėgomis skaičius	Didėja pasitikėjimas savo jėgomis dėl išspręstų buities problemų		Bendruomenės nariai noriai dalinasi savo veiklos ir bendradarbiavimo patirtimi	
Žmogiškieji ištekliai – veiklą organizuojantys darbuotojai	Asmens priežiūros paslaugų teikimo organizavimas	Samdomų darbuotojų atliktų buities darbų skaičius mažesnis nei atliktų savo jėgomis	Didėja pasitikėjimas samdomais paslaugas teikiančiais darbuotojais ir savanoriais	Bendruomenės nariai noriai dalinasi savo veiklos patirtimi		
Internetinė platforma	IT technikos priežiūros ir naudojimo organizavimas	Atliktų asmens priežiūros paslaugų skaičius		Bendruomenės narių šeimos ir aplinkiniai prisideda prie veiklos	Bendruomenės narių šeimų nariai gali įvardyti, kiek daugiau laiko gali skirti savo darbams	
Žmogiškieji ištekliai – bendruomenės nariai	Darbų sode ir darže atlikimo organizavimas	Atliktų darbų soduose savo jėgomis skaičius	Auga šeimos narių pasitenkinimas dėl bendruomenės vykdomos veiklos	Auga pasitenkinimas dėl sveikatai palankių ir šviežių produktų tiesiai iš ūkių vartojimo	Bendruomenės narių dėka vykdomas produktų tiekimas tiesiai iš ūkių, perdirbti produktai turi teigiamos įtakos finansinei ir sveikatos būklei	
	Sveikatai palankių ir tiesiai iš ūkių gaunamų produktų pristatymas	Tiesiai iš ūkių pristatytų produktų kiekis ir sutaupytos lėšos				
		Sveikų produktų iš savo ūkių perdirbimas ir realizavimas. Atliekų kompostavimas		Paruoštų ir perduotų sveikų produktų kiekis		Plečiasi paruoštų naudoti produktų asortimentas

IŠVADOS

Praktinė bendravimo su pagyvenusiais žmonėmis veikla leidžia daryti prielaidą, jog sulaukę pensinio amžiaus žmonės nori veiklos ir apsiimtų globoti bei padėti vieni kitiems. Todėl planuojant ir organizuojant jų pagalbos vieni kitiems veiklą, realu plėtoti ne tik socialinių paslaugų teikimą, bet ir didinti nestandartinių užimtumo formų skaičių, įvairinti samdos santykius tarp paslaugų teikėjų ir naudos gavėjų. Viena tokių veiklų galėtų būti daržininkystė ir sodininkystė, sveikatai palankaus maisto tiesioginis tiekimas ne tik pagyvenusių žmonių bendruomenės nariams, bet ir jų artimiesiems.

Taip pat nestandartinės produkcijos iš vietos gamintojo surinkimas, perdirbimas ir pardavimas sudarytų galimybes gauti papildomų pajamų.

Parama pagalbos vieni kitiems bendruomenei, bendradarbiavimui turėtų būti vertinama platesniame kontekste. Svarbu, kad pagalbos vieni kitiems bendruomenė remtų bendradarbiavimo procesus, ieškotų naujų organizacijos rėmimo būdų vietos, regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu. Bendradarbiavimas su verslo, nevyriausybinių ar viešojo sektoriaus organizacijomis gali lemti išitraukimą į maisto strategijas, maisto veiksmų planus, maisto politiką.

Be verslo idėjos ir verslo plano, pradedant socialinį verslą turi būti labai aišku, kokį poveikį toks verslas padarys socialinėms, ekologinėms ir kultūrinėms problemoms. Ir net jei rengiamame tvirtinti Lietuvos socialinio verslo plėtros įstatyme nebūtų poveikio matavimo nuostatų arba jei finansuotojai nekeltų sąlygos socialiniam verslui vertinti poveikį, socialines problemas sprendžiančių organizacijų išskirtinumas yra gebėjimas pamatuoti, kiek ir koku lygmeniu išspręsta socialinė problema, kokios naudos turi visuomenė.

LITERATŪRA

1. Barham, J., et al. (2012). *Regional food hub resource guide*.
2. *Gyventojai ir socialinė statistika*. (2020). [interaktyvus]. Lietuvos statistikos departamentas, [žiūrėta 2020 m. rugsėjo 18 d.]. Prieiga per internetą: < <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-ekonomikos-raida/gyventojai-ir-socialine-statistika> >.
3. Jakubavičius, A., Leichteris, E., Stumbrytė, G. (2016). *Socialinio verslo plėtros Lietuvoje galimybių studija* [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. [žiūrėta 2020 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: < https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/12778_soc_verslo_galimybiu_studija-20161209.pdf >.
4. *Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) socialinės ekonomikos analizė ir rekomendacijos* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/502fc6ef-en.pdf?expires=1600180829&id=id&accname=guest&checksum=7B2CB2A9DADE73A34FBF4E449246799C> >.
5. *Lietuvos Respublikos socialinio verslo plėtros įstatymo projektas*. (2019). [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas. [žiūrėta 2020 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1ec626406a6e11e99684a7f33a9827ac?jfwid=sagq0oojm> >.
6. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 998 DĖL 2021–2030 METŲ NACIONALINIO PAŽANGOS PLANO PATVIRTINIMO*. (2020). [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Seimas. [žiūrėta 2020 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=rivwzvvpvg> >.
7. *Lietuvos kaimo politikos gairės*. (2010). [interaktyvus]. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. [žiūrėta 2020 m. birželio 9 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.laei.lt/x_file_download.php?pid=1495=> >.
8. *Local Food Hub. Public Knowledge*. (2018). [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.localfoodhub.org/program/public-knowledge/> >.
9. *Mokslininkai perspėja dėl smarkiai perdirbto maisto poveikio sveikatai*. Manoūkis.lt, 2019-02-13. [žiūrėta 2020 m. rugsėjo 18 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.manoukis.lt/naujienos/maistas/mokslininkai-perspėja-del-smarkiai-perdirbto-maisto-poveikio-sveikatai> >.
10. O'hara, S. (2015). *Food security: the urban food hub solution*. 6, 42–52.
11. Šalkauskas, Š., Dzemyda, I. (2013). Socialinio verslo modelis. *Business Systems and Economics*, 3(2), 208–219.
12. Vveinhardt, J., Kuklytė, J. (2016). Socialiniai verslo modeliai: diegimo tendencijos ir koncepcijos. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 10(1), 171–186.
13. *Viešųjų paslaugų perdavimo gidas*. (2019) [žiūrėta 2020 m. rugsejo 18 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2019/03/Viešųjų-paslaugų-perdavimo-gidas.pdf> >.
14. *World Report on Healthy Ageing, World Health Organization*. (2015). Prieiga per internetą: < <https://www.who.int/news/item/30-09-2019-who-launches-digital-app-to-improve-care-for-older-people> >.

ELDERLY ASSISTANCE EACH OTHER COMMUNITY FOOD EMBASSY

SUMMARY

The article discusses the possibility of elderly people to live and work together in the community and provides insights into how the elderly can contribute to local food consumer behavior change, eaters' community development. Applied research methods: analysis of literature, documents and examples of good practice, comparison and other methods.

An example of a dignified life and activities of the elderly together is a homestead functioning on the principles of the social business model, which can make a significant contribution to the creation of a local food community space (HUB). The aim is not only to protect and care for, but to bring together the elderly community that foster a green economy and their activities to a circular economy principles. Elderly people help each other in communities in small areas can be grown vegetables, carried out the primary and secondary processing of agricultural products, the products can be used in their own and of the other population needs. Older people could be involved and participate in food production, local food promotion, training for farmers (especially young people) and services for farmers. Such a community is not only a sustainable example of maintaining and improving the quality of life of older people, but also a food ambassador helping to build relationships between local food producers and consumers.

Keywords: social business, local food community space (HUB).

KAIP ATVERTI RINKAS VIETINIAMS PRODUKTAMS?

Vilma Atkočiūnienė, Martyna Monika Markevičiūtė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Lietuvoje prekyba ūkininkų turguose siekia vos 1 procentą prekybos centrų maisto produktų apyvartos. Vietos ūkininkai (ypač smukių ir vidutinių ūkių) dažniausiai dalyvauja tik pirminėje žemės ūkio produktų gamybos grandyje. Vietos produktų pasiūla (kaip ir paklausa) nėra didelė, asortimentas siauras, o maisto produktų rinkoje dominuoja importuoti, perdirbti produktai. Tyrimo tikslas – išanalizavus vietinių maisto produktų tiekimo ir vartojimo naudą, numatyti būdus, kaip atverti rinkas vietiniams produktams. Tyrimo objektas – vietiniai maisto produktai. Atliekant tyrimą taikyti literatūros, strateginių dokumentų ir gerosios praktikos pavyzdžių analizės, sugretinimo ir kiti metodai. Nustatyta, kad vietinius produktus parduodant per trumpąsias maisto tiekimo grandines, reikia kurti ir organizuoti vietos maisto sistemas, kaip socialinę infrastruktūrą trumposioms maisto tiekimo grandinėms plėtoti. Siekiant atverti rinkas vietiniams produktams, rekomenduojama įvairinti produktų asortimentą ir klientų segmentus, taikyti ne tik „verslas – vartotojui“ („B2C“), bet ir „verslas – verslui“ („B2B“) „verslas – valdžiai“ („B2G“) pardavimo modelius.

Reikšminiai žodžiai: vietiniai maisto produktai, vietos rinkos.

IVADAS

Didžiausiuose Lietuvos prekybos centruose parduodami maisto produktai atvežti iš šalies ir užsienio šalių žemės ūkio produkcijos perdirbimo ir prekybos įmonių. Pagal Lietuvos statistikos departamento 2017 metų duomenis, maisto prekių apyvarta turgavietėse (35 375,8 tūkst. EUR) yra net 97 kartais mažesnė nei didmeninėje prekyboje (3 449 015,1 tūkst. EUR). Tai reiškia, kad Lietuvoje prekyba turgeliuose siekia vos 1 proc. prekybos centrų maisto produktų apyvartos. Daugelis Lietuvos miesto ir kaimo gyventojų maisto produktus perka iš mažmeninių ir didmeninių prekybos įmonių, prekybos centruose, kuriuose bet kuriuo metų laiku galima rasti per 200 rūšių egzotiškų vaisių ir daržovių, tokių kaip mangai, kiviai, granatai, apelsinai, citrinos, avokadai ir kt. Dažniausiai nekreipdami dėmesio į „maisto mylias“, t. y. kokią ilgą kelią produktai nukelia nuo lauko iki stalo, įsiveliame į kovą su gamta, palaikome kitų šalių, tik ne savo ūkininkus, vartojame sveikatai nepalankų maistą. Siekis maitintis šviežiais, vietiniais, sveikatai palankiais produktais turėtų tapti kiekvieno, norinčio gyventi sveikiau, tikslu. Tačiau pastarasis tikslas nėra lengvai pasiekiamas, nes rinka užpildyta maisto produktais, o vietos ūkininkai dažniausiai dalyvauja tik pirminėje žemės ūkio produktų gamybos grandyje, vietos produktų pasiūla (kaip ir paklausa) nėra didelė, asortimentas siauras. Pastarosios tendencijos suponavo tyrimo tikslą.

Tyrimo objektas – vietiniai maisto produktai.

Tyrimo tikslas – išanalizavus vietinių maisto produktų tiekimo ir vartojimo naudą numatyti būdus, kaip atverti rinkas vietiniams produktams.

Tyrimo metodai: literatūros, strateginių dokumentų ir gerosios praktikos pavyzdžių analizės, sugretinimo ir kiti metodai.

TYRIMO REZULTATAI

VIETINIAI MAISTO PRODUKTAI, JŲ TIEKIMO IR VARTOJIMO NAUDA

Svarbus klausimas, į kurį reikia atsakyti, – kas yra vietinis produktas? Sąvoka „vietinis“ reiškia ryšį su konkrečia vieta, geografine struktūra. Vietinis maistas gaminamas vietoje arba regione ir parduodamas kuo arčiau vartotojo. Pardavimo vieta yra arčiausia vieta, kurią vartotojas gali pasiekti. Dažniausiai atstumas svyruoja nuo 1 iki 50 km, priklausomai nuo šalies ar regiono dydžio, logistikos ir apgyvendinimo sistemos. Vietinis produktas parduodamas arba ūkyje, arba perdirbimo įmonėje, vietinėje mažmeninės prekybos parduotuvėje arba lauko turguje, tiesiogiai pagal užsakymą ar specialų susitarimą su vartotoju (Atkočiūnienė ir kt., 2016). Vietinis produktas vartotojams siūlomas dėl vienos ar daugiau unikalių produkto savybių, tokių kaip skonis, šviežumas, aukšta kokybė, tradiciškumas, vietos tradicijų puoselėjimo ir garsinimo, ekologiškumas, vietinės ir tvarios gamybos technologijos, pagamintas laikantis gyvūnų gerovės ir gerbiant aplinką, sveikatai palankus, užaugintas be cheminių medžiagų, šalia namų, nenaudojant didelių kuro sąnaudų (Atkočiūnienė ir kt., 2016). Vietiniai produktai paprastai gaminami ir parduodami per trumpąsias maisto tiekimo grandines, kurios laikomos vietos maisto sistemos vystymosi pagrindu.

Vietiniai maisto produktai – tai produktai, kurie gaminami, parduodami ir vartojami tam tikroje apibrėžtoje geografinėje vietovėje, siekiant maisto produktų gamybą kuo labiau priartinti prie vartotojų ir sutrumpinti produktų transportavimo atstumą. Vietoje pagamintų maisto produktų tiekimas ir vartojimas turi daug privalumų. R. Klavinski (2013) ir L. Melece (2014), apibūdino vietinio maisto sukuriama naudą. L. Melece (2014) išskiria tris pagrindines naudas: aplinkosauginę, ekonominę ir socialinę. Plačiau šios naudos aprašytos 1 lentelėje.

1 lentelė. Vietinių maisto produktų tiekimo ir vartojimo nauda

<i>Kriterijai</i>	<i>Subkriterijai</i>	<i>Raiška</i>
<i>Aplinkosauginė</i>	Tiekimo grandžių (tarpininkų) mažinimas	Maisto kelias nuo gamintojo iki vartotojo per trumpąją maisto tiekimo grandinę yra trumpas, transportuojant išmetamas CO ₂ kiekis į aplinką mažesnis
	Saugesnio maisto tiekimo skatinimas	Kuo trumpesnę kelią keliauja maisto produktas, tuo didesnė tikimybė, kad mažiau teršiamas oras ir pats produktas yra chemiškai neapdorojamas, didesnė atsakomybė prieš vartotoją
	Pakuočių ir atliekų mažinimas	Kuo greičiau parduodami maisto produktai, tuo mažiau reikia pakuočių jiems transportuoti ir laikyti.
	Gamtos išteklių tausojimas	Beatliekinė gamyba, mažesnis maisto švaistymas
<i>Ekonominė</i>	Vietos ekonomikos stiprinimas	Išitraukę ir dalyvauja smulkūs, vidutiniai, šeimos ūkiai ir vartotojai visoje maisto grandinėje, daugiau darbo vietų, didesnė derėjimosi galia
	Ūkių atsparumo ir konkurencingumo didinimas	Perspektyvūs ir klestintys smulkūs ūkiai ir maisto perdirbimo įmonės, derinama pasiūla su paklausa, sezoniniai produktai
	Santykių, pagrįstų ekonomine veikla tarp gamintojo ir vartotojo, stiprinimas	Ūkių partnerystės ryšiai tarpusavyje, su kitomis įmonėmis ir vartotojais, atsakomybės ir atskaitomybės pasidalijimas tarp maisto tiekimo grandinės dalyvių
<i>Socialinė</i>	Maistingumo vertės didinimas	Didesnė vietos maisto vertė, aukštesnės kokybės ingredientai, sezoninis maistas, sunoksta natūraliai
	Vietoje užauginto maisto skonio nepakitimas	Maisto produkto skonis nekinta, nes jie neapipurškiami įvairiomis medžiagomis, kurios padeda produktui sunokti ir ilgiau išlaikyti savo išvaizdą
	Tiesioginės komunikacijos tarp gamintojo ir vartotojo stiprinimas	Perkant iš vietinių gamintojų galima pasidomėti (pamatyti), kaip maisto produktai buvo auginami ir perdirbami, suteikiama daug personalizuotos informacijos ir konsultacijų

<i>Kriterijai</i>	<i>Subkriterijai</i>	<i>Raiška</i>
	Saugaus ir sveiko maisto tiekimo skatinimas	Vartotojo poreikius labiau atitinkanti maisto kokybė, produktai nėra genetiškai modifikuoti, šviežesni, geras skonis, didesnis produkto maistingumas, produktams auginti ir išlaikyti nenaudojamos sintetinės cheminės medžiagos
	Bendruomenės gyvybingumo didinimas	Ugdomas gebėjimas kolektyviai priimti sprendimus ir atlikti veiksmus, susijusius su vietos maistu ir ekonomika; bendruomenė kuria vietinių produktų vartotojų bendruomenes, formuojasi lojalumas, nauji elgsenos modeliai
	Bendrakūros proceso stiprinimas	Produktų asortimento plėtimas orientuojantis į vartotojų poreikius, naujos idėjos ir produktai, personalizuotas maistas, ūkių konkurencingumas
	Socialinės kultūrinės naudos stiprinimas	Kultūrinio identiteto stiprinimas, darbo etika, tarpusavio priklausomybė ir palaikymas, santykinė ekonominė veikla ir ūkininkų bendruomenių palaikymas
	Partnerystės ir sinergijs skatinimas	Suinteresuotųjų vietos maisto trumpąja tiekimo grandine ir sistemos organizavimu sąveikavimas, susijungimas, veikimas išvien kuriant produktų pridėtinę vertę, užtikrinant racionalų išteklių panaudojimą

Svarbu paminėti dar ir tai, kad vietiniai maisto produktai gali padėti sumažinti ne tik transportavimo išlaidas ir jo metu išmetamą CO₂ kiekį į aplinką, bet ir sumažinti atliekų skaičių atsisakant plastikinių pakuočių ir panaudojant maisto subproduktus.

A. Berlina ir kt. (2017) pažymi, kad vietos maisto sistema (VMS) – tai kompleksinis socialinis procesas, kuriame svarbi ne tik ūkininkų produkcija, turimos žinios ir patirtis, bet ir inovacijos, rinkodara, kokybės sistemų vadyba ir socialinių, bendrystės erdvių kūrimas. Pasak G. Vitterso ir kt. (2019), VMS organizavimas vyksta tame pačiame geografiniame regione ar vietovėje, neatsižvelgiant į susijusių tarpininkų skaičių. Maistas platinamas ir parduodamas nedideliu atstumu nuo pagaminimo vietos.

VMS užtikrina, kad vietiniai maisto produktai vartotojams būtų parduodami trumpąja maisto tiekimo grandine ir lengvai pasiekiami. Lietuvos ypatumas tas, kad tik nedidelė dalis ūkininkų dalyvauja trumposiose maisto tiekimo grandinėse, siekdami skatinti suinteresuotus asmenis rinktis vartoti sertifikuotus, šviežius, labai geros kokybės, be sintetinių cheminių medžiagų užaugintus, saugius maisto produktus iš vietinių ūkių ar turgaus, padedant ūkininkams plėtoti savo mažesnių ūkių produktus nei kad rinktis importinius produktus.

GALIMYBĖS PAKEISTI IMPORTINIUS ATVEŽTINIUS PRODUKTUS VIETINIAIS PRODUKTAIS

Iki 50 proc. žmogaus sveikatos lemia sveika mityba. Daugumos Lietuvos gyventojų mityba yra nevisavertė, joje nėra pakankamo kiekio žmogaus organizmui reikalingų naudingų medžiagų: vitaminų, mineralinių, skaidulinių medžiagų, kurių yra įvairiose daržovėse ir vaisiuose (Stukas, 2019). Vartojant sveikatai palankesnius maisto produktus, gerėja gyvenimo kokybė. D. Sekmokienės ir kt. (2007) teigimu, funkcionalusis maistas – tai plataus vartojimo kasdien arba dažnai valgomas maistas, kuris, be teigiamo mitybinio poveikio, žmogaus organizmui daro ir teigiamą fiziologinį poveikį. Funkcionalusis maistas, produktai savo sudėtyje turi veikliųjų medžiagų, naudingų žmogaus sveikatai, didinančių jo atsparumą ligoms, gerinančių daugelį organizmo fiziologinių procesų. Būtent tokiomis savybėmis pasižymi funkcionalusis maistas, kuris vartotojams pateikiamas tradicinio maisto pavidalu, tačiau gali aprūpinti organizmą skaidulinėmis medžiagomis, vitaminais ir kitais biologiškai aktyviais junginiais.

Vartotojai turi galimybę praturtinti savo mitybos racioną sezoniniais maisto produktais (2 lentelė), kurie brandinami natūraliomis, o ne dirbtinėmis sąlygomis, pasižymi naudingomis medžiagomis ir didele vitaminų įvairove.

2 lentelė. Vaisių, daržovių ir grūdinių kultūrų sezoniškumas
(sudaryta pagal R. Ničajienė (2016a; 2016b; 2017a; 2017b))

Sezonas	Vaisių ir daržovių sezoniškumas
Žiema	
Gruodis	Kopūstai, bulvės, burokėliai, morkos, ropės, ropiniai kopūstai, ciberžolės, moliūgai, topinambai, žieminiai ridikai, porai, česnakai, svogūnai, lapkotiniai salierai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, kriaušės, obuoliai, spanguolės, šaltalankiai, džiovinti vaisiai, džiovintos miško gėrybės ir raugintos daržovės.
Sausis	Kopūstai, bulvės, burokėliai, morkos, šakniniai salierai, moliūgai, žieminiai ridikai, pastarnokai, česnakai, svogūnai, porai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, obuoliai, spanguolės, šaltalankiai, džiovinti vaisiai, džiovintos miško gėrybės ir raugintos daržovės.
Vasaris	Kopūstai, bulvės, burokėliai, morkos, šakniniai salierai, moliūgai, žieminiai ridikai, pastarnokai, česnakai, svogūnai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, obuoliai, daigintos sėklos, džiovinti vaisiai, džiovintos miško gėrybės ir raugintos daržovės.
Pavasaris	
Kovas	Kopūstai, bulvės, burokėliai, morkos, šakniniai salierai, moliūgai, žieminiai ridikai, pastarnokai, česnakai, svogūnai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, obuoliai, daigintos sėklos, svogūnų laiškai, beržų sula ir raugintos daržovės.
Balandis	Kopūstai, bulvės, burokėliai, morkos, pastarnokai, česnakai, svogūnai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, obuoliai, daigintos sėklos, svogūnų laiškai, meškiniai česnakai, rūgštyinės, dilgėlės, garšvos, balandos, kiaulpienės ir raugintos daržovės.
Gegužė	Burokėliai, morkos, česnakai, svogūnai, pluoštinės kanapės, moliūgų sėklos, riešutai, obuoliai, daigintos sėklos, ridikėliai, špinatai, salotų lapai, petražolės, rabarbarai, svogūnų laiškai, krapai, smidrai.
Vasara	
Birželis	Ridikėliai, salotos, špinatai, laiškiniai česnakai, svogūnų laiškai, morkų lapkočiai, švieži burokėliai, šviežios morkos, šviežios bulvės, žirnėliai, rabarbarai, braškės, žemuogės, sausmedžio uogos, prieskoninės daržovės, trešnės, smidrai, rūgštyinės.
Liepa	Braškės, žemuogės, šilauogės, mėlynės, serbentai, agrastai, šilkmedžio uogos, vyšnios, trešnės, avietės, slyvos, ridikėliai, agurkai, pomidorai, cukinijos, bulvės, burokėliai, kalioropės, kopūstai, miško grybai, morkos, obuoliai, ožerškio uogos, salotos, žirnėliai, šparaginės pupelės, prieskoniniai augalai.
Rugpjūtis	Šilauogės, mėlynės, serbentai, agrastai, vyšnios, avietės, slyvos, ridikėliai, agurkai, pomidorai, cukinijos, arbūzai, bulvės, burokėliai, kalioropės, kopūstai, miško grybai, morkos, obuoliai, kriaušės, persikai, abrikosai, ožerškio uogos, salotos, žirnėliai, šparaginės pupelės, baklažanai, žiediniai kopūstai, brokoliai, saldieji kukurūzai, pupos ir pupelės, paprikos, prieskoniniai augalai.
Ruduo	
Rugsėjis	Šilauogės, spanguolės, bruknės, svarainiai, erškėtuogės, gudobelės, gervuogės, vynuogės, avietės, slyvos, agurkai, pomidorai, cukinijos, arbūzai, bulvės, burokėliai, kalioropės, kopūstai, miško grybai, morkos, obuoliai, kriaušės, aktinidijos, aronijos, salotos, žirnėliai, šparaginės pupelės, baklažanai, žiediniai kopūstai, brokoliai, saldieji kukurūzai, pupos ir pupelės, paprikos, salierų lapai, svogūnai, česnakai, prieskoniniai augalai.
Spalis	Spanguolės, bruknės, svarainiai, erškėtuogės, gudobelės, gervuogės, vynuogės, avietės, šaltalankiai, slyvos, agurkai, pomidorai, cukinijos, moliūgai, ropės, bulvės, burokėliai, kalioropės, kopūstai, miško grybai, morkos, obuoliai, kriaušės, aktinidijos, aronijos, salotos, ropiniai kopūstai, salierų šaknys, baklažanai, žiediniai kopūstai, brokoliai, saldieji kukurūzai, pupos ir pupelės, paprikos, salierų lapai, svogūnai, česnakai, prieskoniniai augalai.
Lapkritis	Spanguolės, bruknės, šaltalankiai, cukinijos, moliūgai, ropės, bulvės, burokėliai, kalioropės, kopūstai, miško grybai, morkos, obuoliai, kriaušės, ropiniai kopūstai, salierų šaknys, baklažanai, žiediniai kopūstai, brokoliai, saldieji kukurūzai, pupos ir pupelės, paprikos, salierų lapai, svogūnai, česnakai, porai, žieminiai ridikai, pastarnokai, topinambai, prieskoniniai augalai, džiovinti vaisiai, džiovintos miško gėrybės ir raugintos daržovės.

Sezoniniai vaisiai ir daržovės turi daugiausia maistinių medžiagų, gali būti užauginti vietoje, sunoksta natūraliai, nebuvo surinkti dar žali ir sunokinti cheminiu būdu, kad ištvirtų ilgą transportavimą į maisto parduotuvę šalia vartotojo namų. Pats svarbiausias veiksnys yra klimatas – temperatūra, santykinė drėgmė, krituliai, vėjo stiprumas, saulės spinduliai ir gerai pasiskirstę lietaus lašai gali padėti užaugti gausiam derliui ir puikios kokybės vaisiams, aprūpintiems reikiamu maistinių medžiagų kiekiu. Tradiciškai sezoniniai, vietoje užauginti produktai yra skanesni ir dažniausiai pigesni nei atvežtiniai. Maistui vartoti tinka ne tik švieži, bet ir rauginti, džiovinti, šaldyti produktai.

Importinius produktus, pavyzdžiui, citrusinius vaisius, pakeičiant svarainiais arba šaltalankiais, galima praplėsti rinką. Vartotojai produktus pakeistų, jei turėtų daugiau informacijos, o produktai būtų pritaikyti galutiniam vartojimui. Uogos ir vaisiai, perdirbti siekiant išsaugoti kuo daugiau biologiškai aktyvių komponentų, padėtų vartotojams praturtinti savo kasdienės mitybos racioną. Taip būtų prisidedama ir prie vietos ekonomikos stiprinimo.

Pagal M. Išoraite, J. Šerkšnienę (2020), aiškių priežasčių, kodėl vartotojai renkasi lietuvišką prekės ženklą, nėra nustatyta. Renkantis lietuvišką prekės ženklą vyrauja tos pačios priežastys, kaip ir perkant prekės ženklus iš kitų šalių: geresnis kainos ir kokybės santykis, teigiama prekės ženklo patirtis, saugesnė produkto sudėtis ir tiesiog didesnė jo vertė. Vienintelis tikrai besiskiriantis kriterijus renkantis lietuvišką prekės ženklą yra didžiavimasis šalimi.

IŠVADOS

1. Vietiniai produktai dažniausiai gaminami ir parduodami per trumpąsias maisto tiekimo grandines, kurios yra vietos maisto sistemos vystymosi pagrindas. Bendradarbiavimo tinklas, tarpusavyje sujungiantis gamintojus su vartotojais ir visuomene, užtikrinant tvarią žemės ūkio produktų gamybą, perdirbimą, paskirstymą, vartojimą ir atliekų tvarkymą tam tikroje vietoje, siekiant stiprinti gyventojų sveikatą, saugant gamtą bei užtikrinant ekonominius procesus, apibrėžiamas kaip vietos maisto sistema. Labai svarbu investuoti į kompleksą objektų, veiklų ir jų procesų, taisyklių ir strategijų, kurios padėtų užtikrinti tvarų išteklių naudojimą gaminant ir parduodant vietos produktus, tvarkant atliekas, t. y. į vietos maisto sistemos socialinę infrastruktūrą.

2. Siekiant atverti rinkas vietiniams produktams, rekomenduojama:

- kurti ir organizuoti vietos maisto sistemas pagal partnerystės principus;
- didinti vietos produktų pardavimo vietų skaičių ir įvairinti pardavimo būdus. Pavyzdžiui, taikyti vietos produktų „drive – in“, pardavimų iš maisto aparatų priemonės;
- **įvairinti** produktų asortimentą ir klientų segmentus, taikyti ne tik „verslas – vartotojui“ („B2C“), bet ir „verslas – verslui“ („B2B“), „verslas – valdžiai“ („B2G“) pardavimo modelius;
- praplėsti biologiškai vertingų vietos produktų asortimentą skatinant ūkininkus sertifikuoti ir ženklinėti produktus (ekologiškai ar pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto kokybės sistemą pagaminti produktai), diegti tradicines (rauginimas, džiovinimas ir kt.) ir naujas produktų perdirbimo, beatliekinės gamybos technologijas, pasiūlyti vietos rinkai naujų produktų (funkcinis maistas, svirplių produktai ir kt.);
- nuolat komunikuoti ir šviesti vartotojus bei gamintojus;
- formuoti tiesiogines sąveikas tarp vartotojo ir gamintojo vertės bendrakūros procese, testuoti naujus produktus;
- skatinti vietos ūkininkus įvairinti sezoninius maisto produktus, jų perdirbimą, o gyventojus praturtinti mitybos racioną sezoniniais maisto produktais, kurie brandinami natūraliomis, o ne dirbtinėmis sąlygomis, pasižyminčiais naudingomis medžiagomis ir didele vitaminų įvairove;
- ugdyti vartotojų ir gamintojų poreikius keisti importinius atvežtinius produktus vietiniais sezoniniais produktais.

LITERATŪRA

1. Atkočiūnienė, V., Aleksandravičius, A., Dautartė, A., Vitunskienė, V. ir Zemeckis, R. (2016). Ūkių modernizacija rinkų ir kaimo vystymosi kontekste: Lietuvos atvejis. Akademija: Mokslo studija.
2. Berlina, A., Tepecik, D. A., Jungsberg, L. (2017). Local food systems formation. The potential of local food initiatives in the Baltic Sea Region. *Nordregio Working Paper*, 7, 50.

3. Išoraitė, M., Šerkšnienė, J. (2020). Lietuvos gyventojų preferencijos renkantis lietuviškus produktus tyrimas. *Išvalgos*, 1, 21–29. Prieiga per internetą: https://www.utenos-kolegija.lt/upload/file_manager/Visuomenei/%c4%ae%c5%be-valgos/2020-Nr1/2%20M.%20Isoraite,%20J.%20Serksniene_LIETUVOS%20GYVENTOJU%20PREFERENCIJOS%20RENKANTIS%20LIETUVISKUS%20PRODUKTUS%20TYRIMAS.pdf [2020 10 25].
4. Klavinski, R. (2013). 7 *Benefits of Eating Local Foods*. Prieiga per internetą: https://www.canr.msu.edu/news/7_benefits_of_eating_local_foods. [žiūrėta 2020 11 05].
5. *Lietuvos statistikos departamentas*. (2017). Lietuvos Apskritis. Ūkio subjektai. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/3329771/Ukio_subjektai.pdf. [žiūrėta 2020 09 05].
6. Melece, L. (2014). Local Food Systems and their Development in Latvia. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 36(3), 588–598.
7. Ničajienė, R. (2016a). *Gero maisto dienoraštis. Žiema*. Vilnius.
8. Ničajienė, R. (2016b). *Gero maisto dienoraštis. Ruduo*. Vilnius.
9. Ničajienė, R. (2017a). *Gero maisto dienoraštis. Pavasaris*. Vilnius.
10. Ničajienė, R. (2017b). *Gero maisto dienoraštis. Vasara*. Vilnius.
11. Sekmokienė, D., Liutkevičius, A., Malakauskas, M. (2007). *Funkcionalusis maistas ir jo veikliosios dalys*. Kaunas: Lietuvos veterinarijos akademija.
12. *Sezoninių produktų nauda*. (2020). Prieiga per internetą: <https://lit.healthycatchups.com/sezonnye-frukty-i-ovoshhi.html>. [žiūrėta 2020 10 09].
13. Stukas, R. (2019). *Maisto ir maitinimosi naujovės bei aktualijos*. Straipsnių rinkinys. Prieiga per internetą: <https://sskc.lt/uploads/news/Prof%20Rimanto%20Stuko%20straipsniu%20ciklas.pdf>. [žiūrėta 2020 04 13].
14. Vitterso, G., Torjusen, H., Laitala, K., Tocco, B., Biasini, B., Csillag, P., and al. (2019). Short Food Supply Chains and Their Contributions to Sustainability: 66 Participants' Views and Perceptions from 12 European Cases. *Sustainability*, 11(17), 4800.

HOW TO OPEN MARKETS FOR LOCAL PRODUCTS?

SUMMARY

In Lithuania, trade in farmers' markets amounts to only 1 percent of the turnover of supermarket food products. Local farmers (especially small and medium-sized farms) are usually only involved in the primary production chain of agricultural products. The supply of local products (as well as the demand) is not large, the range is narrow, and the food market is occupied by imported, processed products. The aim of the study is after analyzing the benefits of supply and consumption of local food to identify ways to open up markets for local products. The analysis, comparison and other methods of literature, strategic documents and examples of good practice were used in the research. It has been identified that the sale of local products through short food supply chains requires the creation and organization of local food systems, which are the social infrastructure for the development of short food supply chains. In order to open up markets for local products, it is recommended to diversify the product range and customer segments, applying not only business-to-consumer (B2C) but also business-to-business (B2B), business-to-government (B2G) business models.

Keywords: local food products, farmers markets.

ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ VARTOJIMO TENDENCIJOS LIETUVOJE¹

Ilona Kiaušienė, Vilma Atkočiūnienė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Vartotojai vis labiau linkę vartoti šviežią, biologiškai vertingą produkciją. Todėl vis populiariesni darosi ūkininkų ūkiuose išauginti ir perdirbti bei tiesiai iš gamintojo rankų perkami švieži produktai. Tyrimo tikslas – nustatyti žemės ir maisto ūkio produktų vartojimo tendencijas. Nors tam, kad ūkininko ūkyje užaugintas ir / ar pagamintas produktas trumpiausiu keliu pasiektų vartotojus, ūkininkai skatinami įsitraukti į trumpąsias maisto tiekimo grandines, Lietuvoje vis dar nepavyksta išspręsti daugelio problemų: nėra vartotojų pasitikėjimo ūkininkais, žemės ūkio veiklai didelės įtakos turi klimato kaitos pokyčiai, smulkių ūkininkų veikla mažiau pelninga, jie susiduria su didele konkurencija rinkoje, derybinė galia parduodant produkciją rinkoje yra maža, ūkininkai nėra linkę bendradarbiauti, nesuvienija savo turimų išteklių ir kt. Todėl ne visi vartotojų poreikiai vietinėje rinkoje užaugintiems ir / ar pagamintiems produktams yra tenkinami, o kai kurių gamyba ūkiuose netgi mažėja. Atliekant tyrimą taikyti mokslinės literatūros, statistinių duomenų analizės ir apibendrinimo, palyginimo ir kiti metodai.

Reikšminiai žodžiai: žemės ir maisto ūkio produktai, vartojimas, tendencijos.

IVADAS

Inovatyvių sprendimų, paslaugų ir produktų būtinybė, besikeičiantis vartotojų požiūris ir vartojimo įpročiai žemės ūkį verčia prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Tampa svarbus glaudus gamintojų ir vartotojų ryšys: gamintojai ir vartotojai kuria santykius, kurių pagalba vartotojai žino, iš kur perka maisto produktus ir kaip jie gaminami. Ugdomas supratimas apie tvarų maisto vartojimą, prisidedama prie tvarios aplinkos kūrimo. Vis labiau pripažįstamas teigiamas trumpųjų maisto grandinių poveikis, o vietos maisto produktų rinkos, ypač tiesioginių pardavimų, vystymas svarbus siekiant patenkinti didėjančią ekologiško, šviežio, vartotojų gyvenamojoje vietoje pagaminto maisto paklausą (Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, 2015; Atkočiūnienė ir kt., 2019).

Ūkiui įsitraukus į trumpąsias maisto tiekimo grandines (TMTG), yra galimybė padidinti pridėtinę vertę ir pelningumą. Trumposios grandinės pajėgios kompleksiskai spręsti daugelį Lietuvoje, ypač kaimo vietovėse, egzistuojančių problemų: palyginti mažo užimtumo, didelės kaimo gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos (iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas), dalies, žemų pajamų, ap rūpinimo maistu ir kt. Jos gali tapti pagrindiniu ramsčiu kuriant politiką, kurios tikslas – užtikrinti tvarias maisto tiekimo sistemas ir įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.

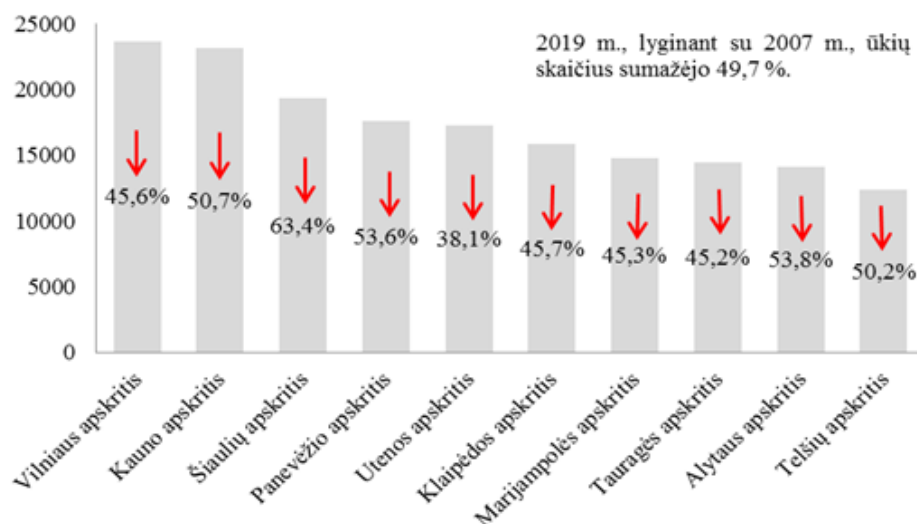
Tyrimo tikslas – nustatyti žemės ir maisto ūkio produktų vartojimo tendencijas.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, statistinių duomenų analizė ir apibendrinimas, palyginimas ir kiti metodai.

BENDROSIOS ŽEMĖS ŪKIO PRODUKCIJOS APIMTYS

Vidutinis ūkių skaičius 2007–2019 m. laikotarpiu Lietuvoje buvo apie 167 tūkst. (16 7051,3 ūkio). Tačiau ūkių skaičius pastaraisiais metais mažėjo. Lietuvos statistikos departamento duomenimis,

¹ Mokslinį tyrimą remia projektas Nr.35BV-KK-18-1-06620-PR001, kuris finansuojamas iš EŽŪFKP ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų.

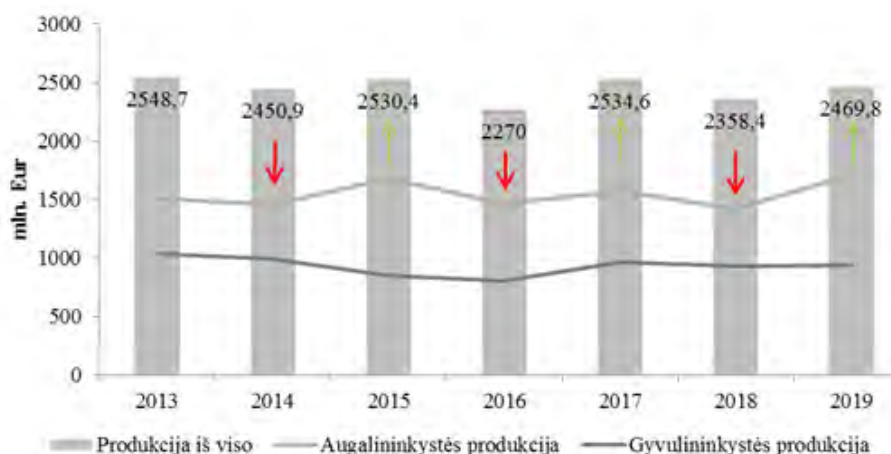
1 pav. Vidutinis ūkių skaičius Lietuvoje 2007–2019 metais (sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamentas, 2020; Žemės ūkio ir kaimo informacijos centras, 2020)

ūkių skaičius 2007 m. buvo 230 272, 2019 m. – 115 819, t. y. jų skaičius sumažėjo 49,7 proc. Labiausiai ūkių skaičius nagrinėjamu 2007–2019 metų laikotarpiu sumažėjo Šiaulių apskrityje – net 63,4 proc., mažiausiai – Utenos apskrityje (38,1 proc.) (1 pav.).

Perpus (50 proc. ir daugiau) ūkių skaičius sumažėjo Telšių (50,2 proc.), Kauno (50,7 proc.), Panevėžio (53,6 proc.) ir Alytaus (53,8 proc.) apskrityse (1 pav.). Per pastaruosius trejus metus labiausiai ūkių skaičius sumažėjo Alytaus (35,5 proc.), Šiaulių (29,3 proc.), Telšių (27,7 proc.) ir Utenos (27,7 proc.) apskrityse. Kitose apskrityse pastebimas mažesnis ūkių skaičiaus nagrinėjamais metais sumažėjimas. Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių (Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2020): 1) išaugusi rizika žemės ūkio sektoriuje (sektoriui nebūdingi stabilūs finansinės veiklos rezultatai, jautrūs klimato kaitai); 2) dalis vyresnio amžiaus žemdirbių pasitraukė iš prekinės žemės ūkio produkcijos gamybos; 3) kai kurie žemdirbiai atsisakė deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų. Galima daryti prielaidą, kad, lyginant su kitomis veiklomis, žemės ūkio veikla yra rizikingesnė, jai didesnę įtaką turi klimato kaitos pokyčiai. Be to, smulkių ūkininkų veikla mažiau pelninga, dėl to mažėja ir gyventojų suinteresuotumas ja užsiimti. Todėl valdžios dėmesys turi būti nukreiptas į žemės ūkio veiklos patrauklumo didinimą, o tam pasitarnauti gali TMTG. Kitu atveju galima susidurti su maisto apsirūpinimo problema.

Vertinant pagal ekonominį dydį, kuris matuojamas standartine produkcija, Lietuvoje vyrauja maži ūkiai. 2016 m. Lietuvoje 91,0 % ūkių buvo priskirti I–V ekonominėms klasėms, apimančioms ūkius, kurie pagamina mažiau kaip 25 tūkst. EUR standartinės produkcijos (Eurostatas, 2019). Tokių ūkių skaičius Lietuvoje 2010–2016 m. laikotarpiu kiekvienais metais vidutiniškai sumažėdavo 15,2 %. 2016 m. duomenimis, ekonomiškai maži ūkiai visi kartu pagamino kiek daugiau nei ketvirtadalį (25,9 %) visos žemės ūkio standartinės produkcijos, nors jų indėlis šioje gamyboje nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo 24,4 proc. punktais – nuo 50,3 % 2007 m. iki 25,9 % 2016 m. (Eurostatas, 2019). Atvirkščiai, dideli ūkiai, gaminantys daugiau kaip 100 tūkst. EUR standartinės produkcijos ir patenkantys į VIII–XIV ekonominio dydžio klases, pagamino daugiau kaip pusę (52 %) žemės ūkio standartinės produkcijos Lietuvoje, nors tokie ūkiai sudarė mažumą – 2,3 % visų ūkių 2016 m.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant to meto kainomis, 2014 m., lyginant su 2013 m., buvo pagaminta 3,8 proc., 2016 m., lyginant su 2015 m., net 10,3 proc. mažiau (2 pav.).

2 pav. Bendroji žemės ūkio produkcija 2013–2019 metais, mln. Eur (sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

2017 m. BŽŪP buvo pagaminta 15,8 proc. daugiau nei 2016 m., 2019 m. – 4,7 proc. daugiau nei 2018 m., nors 2018 m. produkcijos apimtys mažėjo (6,9 proc.) (2 pav.). Per visą analizuojamą laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos. Tačiau ši dalis 2019 m., palyginti su 2013 m., buvo 3,1 proc. mažesnė. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (2020) duomenimis, 2019 m. didesnę augalininkystės produkcijos dalį lėmė padidėjęs rapsų, grūdinių augalų, bulvių ir daržovių derlius, taip pat prisidėjo didesnės vaisių bei uogų, bulvių ir daržovių kainos. Tačiau didėjančios žemės ir maisto produktų kainos, ypač kai kalbama apie vietinėje rinkoje užaugintus produktus, turi neigiamos įtakos vartotojams paskirstant prioritetus. Įvertinant tai, kad Lietuvos gyventojų perkamoji galia nėra didelė, augančios kainos lemia jų sprendimą pirmenybę atiduoti importuotoms daržovėms, bulvėms, vaisiams ir uogoms. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl TMTG neįgyja platesnio masto ir nėra daug tiesiogiai savo produkciją prekiaujančių ūkininkų.

1 lentelėje pateiktos pagrindinių žemės ūkio produktų gamybos, tenkančios vienam gyventojui, tendencijos.

2018 m., palyginti su 2017 m., labiausiai sumažėjo grūdinių augalų dalis, o 2019 m., palyginti su 2018 m., – vaisių ir uogų dalis. Pagrindinė neigiamų tendencijų grūdinių augalų ir sodų bei uogynų sektoriuose priežastis buvo nepalankios meteorologinės sąlygos. Vis dėlto 2019 m., palyginti su

1 lentelė. Pagrindinių žemės ūkio produktų gamybos, tenkančios vienam gyventojui (kg), pokytis, proc. (sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

Žemės ūkio produktai	2016	2017	2018	2019	Pokytis 2019 m., lyginant su 2016 m.
Grūdai	-10,6	1,8	-23,5	26,2	-12,2
Kviečiai	-11,1	3,4	-26,9	35,8	-8,8
Rugiai	-27,0	-18,5	-27,3	143,8	5,4
Daržovės	10,8	-15,9	10,1	11,8	14,9
Bulvės	-10,2	-31,7	26,2	14,2	-11,7
Vaisiai ir uogos	-6,5	24,1	8,3	-53,8	-41,9
Mėsa (skerdena)	-4,3	9,0	1,0	-1,0	4,3
Natūralaus riebumo pienas	-5,2	-2,1	1,1	-1,1	-7,2
Kiaušiniai, vnt.	1,5	-6,2	23,3	-3,5	13,3

2018 m., javų dalis išaugo. Tai leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvoje sunkiai skinasi kelių alternatyvių javams žemės ūkio kultūrų produkcijos gamyba. Be to, bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims daug įtakos turi žemės ūkio produktų supirkimo kiekiai, žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos, kitos veiklos galimybių paieškos ir mažas paramos, leidžiančios plėsti ūkį, prieinamumas smulkiems ir vidutiniams šeimos ūkiams.

ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ SUVARTOJIMO TENDENCIJOS

Nagrinėjant maisto produktų suvartojimo, tenkančio vienam gyventojui, tendencijas, nesunku pastebėti, kad 2019 m., palyginti su 2015 m., nežymiai išaugo (3,06 proc.) daržovių vartojimas ir gerokai padidėjo vaisių ir uogų (29,1 proc.) vartojimas (2 lentelė). Vienas iš veiksnių, lemiančių šių produkto vartojimo augimo apimtį, yra tai, kad Lietuva dalyvauja vaisių ir daržovių vartojimo skatinimo programoje. Be to, vis daugiau Lietuvos gyventojų domisi sveika mityba ir prioritetą teikia šviežiams, iš ūkininkų įsigytiems produktams.

Vis dėlto vertinant pagrindinių žemės ūkio produktų gamybos ir maisto produktų suvartojimo vienam gyventojui tendencijas, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad, nepaisant augančios paklausos, vartotojų poreikiai vietinėje rinkoje užaugintiems vaisiams ir uogoms nėra tenkinami, o jų gamyba ūkiuose mažėja – 2019 m., palyginti su 2016 m., vaisių ir uogų buvo užauginta net 41,9 proc. mažiau (1 lentelė). Kaip jau buvo minėta, tokioms tendencijoms įtakos turėjo nepalankios oro sąlygos. Kita vertus, galima daryti prielaidą, kad viena iš priežasčių yra maža smulkių ūkininkų derybinė galia parduodant produkciją rinkoje. Be to, yra nedidelė ūkininkų, dalyvaujančių vietinio maisto sistemoje ir trumpose maisto tiekimo grandinėse, dalis, ūkininkai nėra linkę bendradarbiauti, nesujungia savo turimų išteklių, todėl jiems sudėtinga konkuruoti rinkoje su stambiais ūkininkais ar prekybos centrais.

Atlikta duomenų analizė rodo, kad žemės ūkio produkcijos gamyba leidžia užtikrinti kai kuriuos vidaus rinkos poreikius (3 lentelė). Žymiai daugiau negu reikia vietinei rinkai pagaminama grūdų, bulvių, pieno ir jo produktų. Tuo tarpu nepakankamai užauginama vaisių ir uogų, daržovių. Kiauliena – populiariausia mėsa. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (2020) duomenimis, Lietuvos gyventojai daugiausia suvartoja kiaulienos (50 kg gyventojui per metus), tačiau Lietuvos žemdirbiai dabar užaugina tik pusę reikiamo kiekio. Pagrindinės priežastys yra aukšti aplinkosauginiai reikalavimai, pasenusios fermos, kiaulių maras.

2 lentelė. Maisto produktų suvartojimo, tenkančio vienam gyventojui (kg), pokytis, proc. (sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamentą, 2020)

<i>Maisto produktai</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>Pokytis 2019 m., lyginant su 2016 m.</i>
Grūdai ir grūdų produktai	0,82	-2,44	-9,17	1,83	-9,0
Kviečiai	-2,13	0,00	-5,43	-9,20	-16,0
Rugiai	0,00	-25,00	-58,33	220,00	0,0
Daržovės	1,02	-2,02	1,03	3,06	3,1
Bulvės	0,00	-8,51	1,16	-3,45	-10,6
Vaisiai ir uogos	1,27	0,00	21,25	5,15	29,1
Mėsa ir mėsos produktai	-2,27	10,47	4,21	-1,01	11,4
Mėsa ir mėsos produktai be subproduktų	-2,38	9,76	4,44	-2,13	9,5
Pienas ir pieno produktai	1,90	2,18	0,00	-10,37	-6,7
Kiaušiniai, vnt.	0,00	4,02	22,32	-8,77	16,1

3 lentelė. Pagrindinių žemės ūkio produktų gamyba ir maisto produktų suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui, 2016 ir 2019 m., kg (sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

<i>Produktai</i>	2016				2019			
	<i>Gamyba 1 gyv., kg</i>	<i>Suvartojimas 1 gyv., kg</i>	<i>Skirtumas</i>	<i>Perteklius (+) / trūkumas (-), proc.</i>	<i>Gamyba 1 gyv., kg</i>	<i>Suvartojimas 1 gyv., kg</i>	<i>Skirtumas</i>	<i>Perteklius (+) / trūkumas (-), proc.</i>
Grūdai ir grūdų produktai	2007	123	1884	1531,7	1972	111	1861	1676,6
Kviečiai	1340	92	1248	1356,5	1376	79	1297	1641,8
Rugiai	27	16	11	68,8	39	16	23	143,8
Daržovės	82	99	-17	-17,2	85	101	-16	-15,8
Bulvės	123	94	29	30,9	121	84	37	44,0
Vaisiai ir uogos	29	80	-51	-63,8	18	102	-84	-82,4
Mėsa	89	86	3	3,5	97	98	-1	-1,0
Pienas ir pieno produktai	567	321	246	76,6	555	294	261	88,8
Kiaušiniai, vnt.	275	224	51	22,8	307	260	47	18,1

Nepakankamą daržovių ir vaisių apsirūpinimą šalyje lemia nemažos žemės ūkio ir maisto produkcijos importo apimtys. 2019 m. Lietuva importavo žemės ūkio ir maisto produktų už 4154,6 mln. EUR, tai yra 7,1 proc. daugiau nei 2018 m. ir 15,9 proc. daugiau nei 2015 m. 2019 m. žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 13,1 proc. viso Lietuvos importo (Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2020). Taigi, norint pasiekti proveržį daržovių ir vaisių sektoriuje, reikia ne tik stiprinti vartotojų nuostatas dėl sveikos mitybos, bet ir skatinti viešojo sektoriaus įstaigų ir institucijų apsirūpinimą vietiniais žemės ūkio ir maisto produktais. Taip galima didinti pardavimus vietinėje rinkoje, plėtoti TMTG ir kurti vietos maisto sistemas.

IŠVADOS

1. Lietuvoje vyrauja maži ūkiai, nors daugiau kaip pusę žemės ūkio standartinės produkcijos pagamina ūkiai, patenkantys į VIII–XIV ekonominio dydžio klases. Galima daryti prielaidą, kad maži ūkiai neišnaudoja savo potencialo, tad politikos formuotojai, priimdami sprendimus, turi atkreipti dėmesį į tokių ūkių veiklos efektyvumo didinimą. Tam gali pasitarnauti ūkių skatinimas ištraukti į trumpąsias maisto tiekimo grandines. Prioritetas turi būti teikiamas priemonių, didinančių ūkininkų, dalyvaujančių vietos maisto sistemoje ir trumpose maisto tiekimo grandinėse, dalį, numatymui, inovatyvių bendradarbiavimo formų kūrimui, interaktyvių santykių tarp gamintojo ir vartotojo palaikymui, ūkininkų turimų išteklių sujungimui ir paramos mechanizmų, leidžiančių plėsti ūkį, prieinamumui bei naujų kūrimui smulkiems ir vidutiniams šeimos ūkiams.

2. Vartotojų poreikiai vietinėje rinkoje užaugintiems vaisiams ir uogoms nėra tenkinami, o jų gamyba (dėl nepalankių oro sąlygų ir kt. priežasčių) ūkiuose mažėja. Vienas minėtos problemos sprendimų būdų yra ūkininkų derybinės galios parduodant produktus rinkoje didinimas. Be to, valdžios sprendimai formuojant ekonominę politiką turi būti nukreipti į gyventojų perkamosios galios didinimą. Tai padėtų keisti vartotojų nuostatas į biologiškai vertingus produktus ir jų pirkimo elgseną ir sudarytų prielaidas plėtoti TMTG bei kurti VMS.

LITERATŪRA

1. Atkočiūnienė, V., Vazonienė, G., Kiaušienė, I., Pakeltienė, R. (2019). Trumpųjų maisto tiekimo grandinių organizavimo prielaidos // *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(4), 547–560.
2. Eurostatas. (2019). Farm Structure Survey. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Farm_structure_survey_%E2%80%93_survey_coverage.
3. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2020). Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2019. Prieiga per internetą: <https://www.laei.lt/?mt=leidiniai&straipsnis=1817&metai=2020>. [žiūrėta 2020 09 10].
4. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842 (Su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu Europos Komisijos 2020 m. kovo 5 d. sprendimu C(2020) 1539). Prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvas-kaimo-pletros-20142020-m-programa/apie-programa/8662>. [žiūrėta 2020-10-02].
5. Lietuvos statistikos departamentas. (2020). Oficialiosios statistikos portalas, Rodiklių duomenų bazė, Žemės ūkis. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#. [žiūrėta 2020 09 15].
6. Žemės ūkio ir kaimo informacijos centras. (2020). Lietuvos žemės ūkis: faktai ir skaičiai. Prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/>. [žiūrėta 2020 09 15].

TRENDS IN AGRICULTURAL AND FOOD CONSUMPTION IN LITHUANIA

SUMMARY

Consumers are increasingly inclined to consume fresh, biologically valuable produce. As a result, fresh products grown and processed on farmers' farms and purchased directly from the producer are becoming increasingly popular. The aim of the study is to identify trends in the consumption of agricultural and food products. Although farmers are encouraged to get involved in short food supply chains in order to reach consumers in the shortest possible way, many problems are still not solved in Lithuania: lack of consumer confidence in farmers, agricultural activities are significantly affected by climate change, small farmers are less profitable, they face strong competition in the market, bargaining power in the market is low, farmers are reluctant to cooperate, do not pool their available resources, and so on. As a result, not all consumer needs for locally grown and / or produced products are met, and some on-farm production is even declining. The methods of analysis and generalization of scientific literature, analysis and generalization of statistical data, comparison and other methods were used in the research.

Keywords: agriculture and food products, consumption, trends.

IŠLAIDŲ VALDYMAS TRUMPOSIOSE MAISTO TIEKIMO GRANDINĖSE

Neringa Stončiuvienė, Dalia Juočiūnienė, Danutė Zinkevičienė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Tyrimas skirtas trumpųjų maisto tiekimo grandinių (TMTG) ekonominės dimensijos analizei produktų tiekėjų (ūkininkų) požiūriu. Veiklos pelningumui užtikrinti ūkininkas turi valdyti patiriamas išlaidas. Nustatant ūkyje išaugintų produktų pardavimo TMTG rezultata, rekomenduojama skaičiuoti gamybinių, pilnąją ir komercinę savikainas, o kainą formuoti derinant „išlaidos plius“ ir rinkos sąlygomis grįstus kainodaros metodus.

Reikšminiai žodžiai: trumposios maisto tiekimo grandinės, išlaidos, savikaina, kainodara.

IVADAS

Lietuvoje keičiantis maisto vartojimo įpročiams, auga gero ir kokybiško maisto poreikis. Siekiant aprūpinti vartotojus kokybiškais, artimais produktais, užtikrinti gamintojų bendradarbiavimą, nesąžiningos prekybos mažinimą, rinkos skaidrumo didinimą, stiprinti tiesioginius gamintojų ir vartotojų ryšius, kuriamos trumposios maisto tiekimo grandinės.

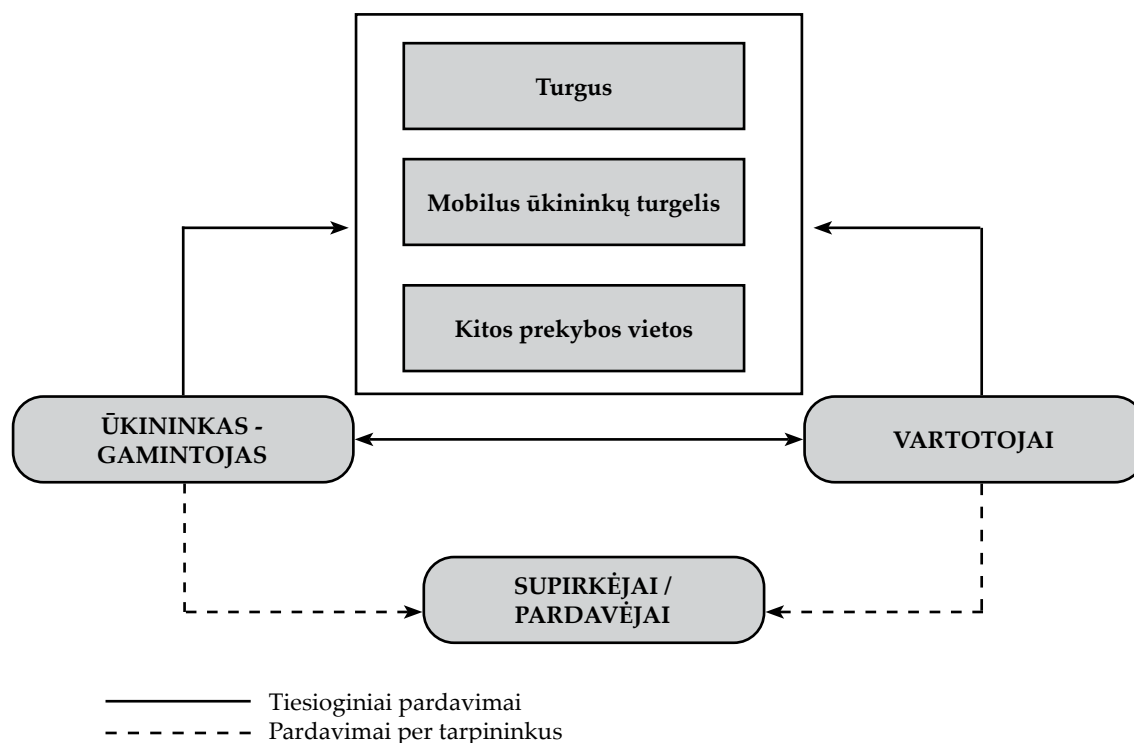
Šiandienėje konkurencingoje verslo aplinkoje vienas svarbiausių tikslų yra darnumo siekimas. TMTG visiškai tenkina visas tris darnumo dimensijas: ekonominę, aplinkosauginę ir socialinę (Jarzębowski et al., 2020). Ekonominiu požiūriu TMTG yra daugiaplanė dimensija, kuria siekiama užtikrinti palankias sąlygas smulkaus ir vidutinio ūkio funkcionavimui, darbo vietų kūrimui kaime, vartotojų apsirūpinimui kokybiškais produktais finansiškai palankiomis sąlygomis ir kt. Tačiau negalima pamiršti ir paties pradinio TMTG dalyvio – gamintojo finansinių interesų. Žemės ūkio veikla, ypač smulkiuose ir vidutinio dydžio ūkiuose, yra gyvenimo būdas su visomis verslui būdingomis problemomis. Ūkininkas – TMTG gamintojas turi vykdyti pelningą savo ūkio veiklą, užtikrinti gyvenimo sąlygas sau ir savo šeimai bei veikti stiprioje konkurencijoje su kitais gamintojais ir prekybininkais. Minėtomis sąlygomis vienu reikšmingiausių momentų tampa ūkio patiriamų išlaidų valdymas, ypačingą dėmesį skiriant išlaidoms, kurios susijusios su ūkininko dalyvavimu TMTG veikloje.

Tyrimo tikslas – aptarus mokslinėje literatūroje aprašomus išlaidų valdymo principus, pateikti išlaidų valdymo rekomendacijas trumposiose maisto tiekimo grandinėse.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, žodinė apklausa, duomenų analizė, grafinis, palyginimo.

IŠLAIDŲ VALDYMO TIKSLAI TMTG

Trumpoji maisto tiekimo grandinė (TMTG) yra tiesioginiais, nuolat tobulinamais gamintojų santykiais su vartotojais grindžiama tiekimo grandinė, kurios pagrindinis bruožas yra produkto vertės ir vartojimo prasmės kūrimas, gebėjimas tiekti maistą, leidžiant vartotojui pačiam spręsti apie maisto produktų kokybę ir patrauklumą, remiantis savo žiniomis, patirtimi ar vaizduote (Atkočiūnienė et al., 2019). Taigi, kaip pabrėžia autoriai, TMTG siekiama aprūpinti vartotojus kokybiškais, artimais maisto produktais.

1 pav. Ūkininkų gamintojų prekybos ūkyje pagamintais produktais galimybės (parengta autorių)

TMTG dominuoja tiesioginiai pardavimai – ūkininko prekių pardavimas tiesiogiai vartotojui, be pardavėjų tarpininkų (Atkočiūnienė et al., 2019). Ūkininkas turi rinktis – ar dalyvauti TMTG, ar parduoti produktus supirkėjams / pardavėjams. Tačiau ūkininkai dažnai susiduria ir su kitais pasirinkimais, susijusiais su dalyvavimu TMTG. Kur prekiauti – mobiliame ūkininkų turgelyje, turguje ar organizuoti vis populiariesnė tampančią internetinę prekybą bei užsakymus telefonu. Kaip organizuoti prekybą – prekiauti pačiam ar samdyti pardavėją? Kaip užtikrinti ūkio būtiniausių darbų ne-nutrūkstumą, su TMTG susijusį tiekimą bei prekybą ir ūkio pelningumą? Kaip suderinti visas šias veiklas, kad nė viena iš jų nenukentėtų, priešingai, aktyvintų patį ūkininką visas jas vystyti ir plėtoti? Ūkininko galimybės pasirinkti prekybos ūkyje išaugintais produktais kanalus pateiktos 1 paveiksle.

Nėra žmonių veiklos, kurios metu nebūtų išlaidų (Tamulevičienė, Mackevičius, 2019). Kiekvienas gamybos procesas ir kiekviena prekybos galimybė susijusi su patiriamomis išlaidomis, todėl ūkininkams reikia atitinkamų žinių, kaip valdyti visuose procesuose susidarancias ūkio išlaidas. Kaip pabrėžia Mackevičius (2004), išlaidų apskaitos pagrindinis uždavinys yra laiku, detalai ir tiksliai registruoti visas išlaidas, susijusias su produkcijos gamyba ir pardavimu, jas kontroliuoti, sisteminti ir apibendrinti. Šis apibūdinimas iš esmės atspindi išlaidų valdymo esmę.

Išlaidos yra nevienarūšės, patiriamos skirtingais tikslais, todėl naudinga jas klasifikuoti. Išlaidų klasifikavimas reikalingas norint žinoti, kokiais tikslais kokią informaciją apie išlaidas galima panaudoti. Mokslininkai labai plačiai analizuoja išlaidų klasifikavimo tikslus. Vienas naujausių yra D. Tamulevičienės ir J. Mackevičiaus (2019) pasiūlymas, numatant tokius išlaidų klasifikavimo tikslus: buhalterinei apskaitai tvarkyti ir tobulinti (išlaidų apskaitai gerinti, produkcijos savikainai kalkuliuoti, finansinių ataskaitų rinkiniui sudaryti, vidaus ataskaitoms sudaryti); įmonės valdymo sistemai tobulinti (valdymo sprendimams priimti, vidaus kontrolei stiprinti, finansinei analizei atlikti, įmonės veiklai planuoti ir prognozuoti); įmonės veiklos rezultatams nustatyti ir gerinti (kainoms nustatyti, pelnui apskaičiuoti, kokybei įvertinti, bankroto tikimybei nustatyti).

Analizuojant šiuos išlaidų klasifikavimo tikslus TMTG dalyvių požiūriu, svarbiausia tikslinga išskirti produkcijos savikainos kalkuliavimo bei finansinių ataskaitų sudarymo, įmonės veiklos planavimo ir prognozavimo, kainų nustatymo ir pelno apskaičiavimo tikslus. Visi jie stipriau ar silpniau koreliuoja tarpusavyje. Svarbiausiu galima laikyti savikainos kalkuliavimą.

SAVIKAINOS RŪŠYS IR SUDĖTIS

Faktinė biologinio turto ar pagamintos žemės ūkio produkcijos savikaina atspindi tikrąsias ūkyje patirtas išlaidas. Faktinės savikainos duomenys naudojami finansinėms ataskaitoms parengti ir finansiniam rezultatui (pelnei ar nuostoliui) apskaičiuoti, parduodamų produktų kainoms nustatyti planuojant ir prognozuojant verslo plėtrą.

Mokslinėje literatūroje ir praktikoje išskiriamos trys savikainos rūšys: gamybinė, pilnoji ir komercinė (2 pav.).

Gamybinė savikaina sudaro visų kitų savikainos rūšių pagrindą. Be to, ši savikaina naudojama finansinėms ataskaitoms parengti. Ūkyje turimos produkcijos ir biologinio turto vertė ūkio balanse pateikiama šį turtą įkainojus gamybine savikaina. Parduota produkcija taip pat įkainojama gamybine savikaina ir jos vertė pateikiama ūkio pelno (nuostolių) ataskaitos straipsnyje „Pardavimo savikaina“. Teisingam gamybinės savikainos apskaičiavimui labai svarbu tinkamai pasirinkti išlaidų apskaitos objektus. Išlaidų apskaitos objektus rekomenduojama formuoti pagal auginamo biologinio turto (auginamų augalininkystės kultūrų ir gyvūnų) rūšis. Taip kiekvienas išlaidų apskaitos objektas bus skirtas sukaupti visas išlaidas, patirtas konkrečiai kultūrai ar gyvūnų grupei auginti. Tačiau savikaina skaičiuojama tai produkcijai, kuri užregistruojama apskaitoje kaip gauta iš atitinkamo išlaidų apskaitos objekto. Todėl išlaidų apskaitos objektai labai dažnai nesutampa su savikainos kalkuliavimo objektais. Pavyzdžiui, jei javų šiaudai smulkinami ir panaudojami kaip trąša, jie apskaitoje neregistruojami ir skaičiuojama tik grūdų savikaina; jei registruojami ir grūdai, ir šiaudai, reikia javų auginimo išlaidas paskirstyti bei apskaičiuoti ir grūdų, ir šiaudų savikainą. Gamybinės savikainos analizė atskleidžia pagrindinių, tiesiogiai su gamyba susijusių išlaidų sudėtį, jų kitimą laike bei padeda numatyti taupymo galimybes.

Pilnąją savikainą rekomenduojama skaičiuoti ūkio valdymo tikslais, jei ūkininkas nori įsitikinti, ar tikrai jo vykdoma veikla nėra nuostolinga. Šio savikainos rodiklio esmė – ūkyje patiriamos išlaidos, kurios būtinos tam, kad ūkis sėkmingai galėtų egzistuoti, kad būtų vykdomos tiesiogiai su gamyba nesusijusios veiklos. Tai yra išlaidos, sumokamos už telefono, interneto, apskaitos tvarkymo paslaugas. Atliekant pilnosios savikainos analizę, paprastai skaičiuojama, kokią dalį šios savikainos sudėtyje sudaro bendrosios ūkio išlaidos, ir ieškoma būdų jas sumažinti.

<i>Savikainos rūšys</i>	<i>Savikainos sudėtis</i>	<i>Išlaidų pavyzdžiai</i>
<i>Gamybinė savikaina</i>	Tiesioginės ir netiesioginės gamybos išlaidos	Gamybos išlaidos: samdomų gamybos darbuotojų darbo užmokestis su priskaitymais, sėklos, trąšos, pašarai, augalų ir gyvūnų apsaugos priemonės, kuras, su biologinio turto auginimu ir produkcija susijusio ilgalaikio turto nusidėvėjimas ir kt.
<i>Pilnoji savikaina</i>	Gamybinė savikaina + bendrosios ūkio išlaidos	Bendrosios ūkio išlaidos: telefono, interneto, pašto, buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugos ir kt.
<i>Komercinė savikaina</i>	Pilnoji savikaina + pardavimo išlaidos	Pardavimo išlaidos: samdomų pardavimo darbuotojų darbo užmokestis su priskaitymais, pardavimo vietos nuoma, mokėjimai tarpininkams ir kt.

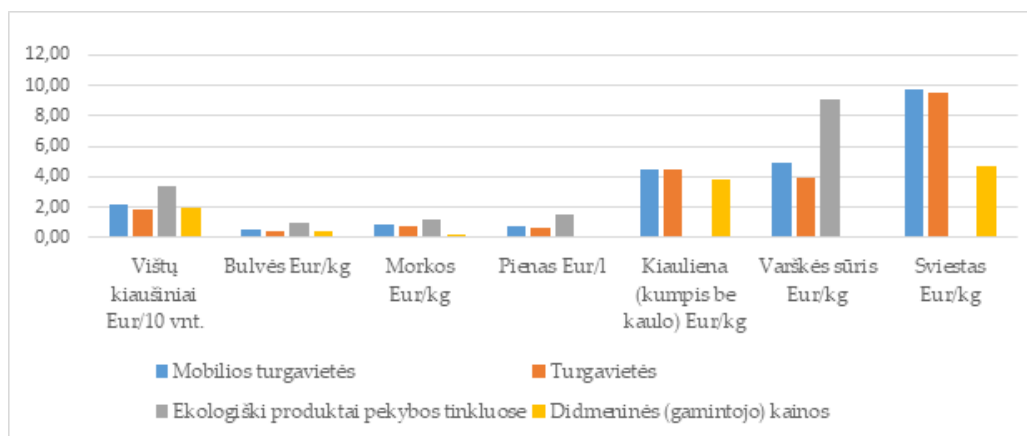
2 pav. Savikainos rūšys ir jų sudėtis (parengta autorių)

Komercinė savikaina skaičiuojama parduotai produkcijai. Tai yra išlaidos, kurias teko patirti parduodant išaugintą produkciją. TMTG dalyviai turi atkreipti dėmesį į tai, kad skirtingiems pardavimo kanalams reikės skirtingų išlaidų. Pavyzdžiui, parduodant produkciją turguje, reikės sumokėti už prekybos vietos nuomą; o tiesiogiai pristatant ją pirkėjui (pvz., organizuojant prekybą internetu) gali smarkiai padidėti gabenimo išlaidos, gali tekti sumokėti iki tol nepatirtas (pvz., pašto) išlaidas. Parduodant produkciją per tarpininkus, paprastai būna sunku identifikuoti pardavimo išlaidas, nes jos būna įskaičiuotos į pardavimo kainą, ją sumažinant. Reikia konstatuoti, kad komercinė savikaina yra reikšmingas rodiklis TMTG dalyviams, todėl rekomenduojama ją skaičiuoti ir analizuoti jos sudėtį, prognozuojant visus galimus pardavimo kanalus.

Skaičiuojant ir analizuojant savikainą, ūkininkai labai dažnai kelia klausimą, kodėl į savikainos sudėtį neįkalkuliuojamos pačių ūkininkų patiriamos darbo sąnaudos. Pagrindinis motyvas, pateisinant visuose apskaitos ir finansų valdymo reglamentuose pateikiamas rekomendacijas neįskaityti ūkininko darbo sąnaudų į išlaidų sudėtį, yra tas, kad ūkininko ūkio veikla – ūkininko gyvenimo būdas. Tačiau ūkininkas gali paanalizuoti savo veiklą apskaičiuodamas, kiek laiko jis sugaišta gamybos, tiekimu, pardavimo, veiklos organizavimo procesuose ir apskaičiuoti, ar nebūtų tikslinga, pavyzdžiui, produkcijos pardavimą patikėti samdomam asmeniui. Kita vertus, negalima pamiršti ir socialinio faktoriaus: didelė dalis pirkėjų perka ūkininkų turgeliuose vien todėl, kad perka „iš pirmų rankų“, o ir pačiam ūkininkui, reikia pripažinti, tai teikia malonumą ir pasididžiavimą savo veikla, leidžia pajusti pirkėjų poreikius ir stiprinti vartotojų pasitikėjimą, planuoti gamybos apimtį, užsiimti naujų produktų, kurių pasigenda pirkėjai, gamyba.

KAINODAROS PRINCIPAI IR JŲ DERINIMAS TMTG

TMTG dalyviai siekia pateikti vartotojams kuo šviežesnius produktus, kad praeitų kuo mažiau laiko nuo produkto pagaminimo iki vartotojo. Šiandien vartotojas turi gana dideles galimybes pasirinkti, kur pirkti produktus, kokia produktų kokybė jį tenkina, kiek jis pasiryžęs mokėti už perkamą produktą. 3 paveiksle pateikiama informacija apie kelių populiariausių produktų kainas skirtingose pardavimo vietose. Apibendrinti duomenys rodo, kad mobiliuose turgavietėse, t. y. tose prekybos vietose, kuriose ūkio produktai sparčiausiai pasiekia vartotoją, kainos daugeliu atvejų lenkia analogiškų produktų kainas turgavietėse. Už jas didesnės yra tik ekologiškų produktų kainos prekybos tinkluose. Tai leidžia grįžti prie anksčiau išsakytų minčių apie TMTG tiekiamų produktų socialinę reikšmę. Tačiau negalima pamiršti ir ekonominės šios prekybos reikšmės.

3 pav. Populiariausių produktų kainos skirtingose prekybos vietose 2020 m. 40–42 savaitę (parengta autorių pagal <https://archyvas.produktukainos.lt/?mid=93>)

TMTG dalyviai gamintojai kartu yra ir prekeiviai. Nepaisant to, kokiais kanalais apsisprendžia pardavinėti savo užaugintus žemės ūkio produktus, ūkininkai turi gebėti formuoti parduodamų produktų kainodarą, kad užtikrintų ūkio pelningumą ir konkurencingumą. Mokslinėje literatūroje patariama kainas nustatyti atsižvelgiant į vartotojų lankstumą, konkurentų kainas ir norimą gauti pelną (Kiyak, 2014). Tradiciškai kainodaros metodai skirstomi į „išlaidų plus“ ir rinka pagrįstus metodus. Tai du konceptualiai skirtingi požiūriai į kainos formavimą.

„Išlaidų plus“ metodas reiškia, kad kaina nustatoma remiantis faktiškai patirtomis išlaidomis plus pelno norma (Mackevičius, 2005). Taikant šį kainos nustatymo metodą siekiama padengti ūkio patirtas išlaidas ir uždirbti numatytą pelno normą. Taikomosiose studijose numatoma, kad „plus“ turėtų sudaryti apie 10 proc. (Sofyan, 2020). Kitaip sakant, kaina pagal šį metodą turi užtikrinti ūkio išgyvenimą. Taigi, kuo tiksliau bus sukaupiamos ir apskaitomos išlaidos (teisingai priskiriamos išlaidų apskaitos objektams, pasirenkami tinkamiausi jų paskirstymo savikainos kalkuliavimo objektams būdai), tuo tikslesnis bus pagrindas kainai nustatyti taikant šį metodą. Kainai nustatyti mokslininkai siūlo rinktis nebūtinai visas išlaidas, pavyzdžiui, pasirenkant kainos nustatymo pagrindu tik kintamąsias (priklausomas nuo veiklos apimties) arba tik gamybos išlaidas. Tačiau tokiu atveju siekiant atsipirkimo, reikia didinti ir pasirenkamą pelno normą.

Rinka grįsta kainodara taip pat gali būti įvairiapusė, kai kaina formuojama atsižvelgiant į konkurentų kainas arba prekių paklausą (Avlonitis, Indounas, 2006). Kainą derinant prie konkurentų kainų, ji gali būti nustatoma aukštesnė, žemesnė arba panaši į konkurentų kainas, taikomas tiems patiems produktams. Kai kaina formuojama atsižvelgiant į prekių paklausą, tai reiškia, kad pardavėjas stengiasi patenkinti pirkėjų interesus. Tačiau tuo pačiu metu jis pats atsiduria rizikingoje situacijoje, kad gali nepadengti patiriamų išlaidų. Taigi, formuojant kainas būtina nepamiršti išlaidų valdymo principų. Pats palankiausias kainų nustatymo scenarijus būtų toks, kai kaina padengia patiriamas išlaidas, dera su konkurentų kainomis ir patenkina vartotojų lūkesčius.

ATVEJO ANALIZĖ

Išanalizuoti TMTG išlaidų valdymo principai ir išskylančios problemos iliustruojami atlikus atvejo analizę. Diskusijų su ūkininkais TMTG dalyviais metu pasirinkta nagrinėti trijų populiarių produktų (kiaušinių, česnakų ir burokėlių) išlaidų valdymo, kainos suformavimo ir pardavimo rezultatų pavyzdžius (lentelė). Apklausa vykdyta 2020 m. spalio mėnesį. Respondentų pageidavimu ūkių pavadinimai neskelbiami. Duomenys yra sąlyginiai ir negali būti naudojami Lietuvos Respublikos ūkininkų ūkių veiklai vertinti.

Vištų kiaušiniai yra K ūkininko ūkyje laisvai laikomų vištų produktas. Kiaušiniai sudedami į dėkliukus po 10 vienetų. Vištų dedeklių išlaikymo išlaidos, tenkančios kiaušiniams, sudaro 1,30 Eur/pak. Tai gamybinė kiaušinių savikaina. Pilnoji savikaina apskaičiuota gamybinę savikainą padidinant ūkio bendrųjų išlaidų suma. Vienai kiaušinių pakuotei jų apskaičiuota 0,15 Eur. Kiaušiniai parduodami trimis kanalais – supirkėjams, kurie kiaušinius išsiveža patys, turguje, kur kiaušinius parduoda samdyta pardavėja ir mobiliame turgelyje, kur prekiauja pats ūkininkas. Parduodant supirkėjams pardavimo išlaidas sudaro tik pakavimo išlaidos. Parduodant turguje jos padidėja dėl pristatymo į turgų, prekybos vietos nuomos ir darbo užmokesčio samdomai pardavėjai išlaidų. Parduodant mobiliame turgelyje jas sudaro pakavimo, pristatymo į prekybos vietą ir prekybos vietos nuomos išlaidos. Kadangi kiekvienu pardavimo atveju skiriasi pardavimo sąlygos ir dėl pardavimo patiriamos išlaidos, susiformuoja skirtinga komercinė savikaina. Skiriasi ir kiaušinių pardavimo kaina, ir pardavimo rezultatas.

Česnakus pardavinėja L ekologinio ūkio savininkas. Jie parduodami pirkėjų pageidaujamu kiekiu, iš anksto jų nepakuojant. Gamybinės, pilnosios ir komercinės česnakų savikainos formavimas

1 lentelė. Produktų pardavimo rezultatų apskaičiavimo pavyzdžiai

<i>Rodikliai</i>	<i>Produktai</i>							
	<i>Vištų kiaušiniai (10 vnt. pakuotė)</i>			<i>Česnakai, kg</i>			<i>Burokėliai, kg</i>	
Gamybinė savikaina, Eur	1,30			4,00			0,16	
Pilnoji savikaina, Eur	1,45			4,30			0,18	
Pardavimo kanalai	Supirkėjams	Turguje	Mobiliame turgelyje	Turguje	Mobiliame turgelyje	Internetu	Supirkėjams	Mobiliame turgelyje
Pardavimo išlaidos, Eur	0,01	0,11	0,07	0,20	0,13	0,10	0,03	0,05
Komercinė savikaina, Eur	1,46	1,56	1,52	4,50	4,43	4,40	0,21	0,23
Pardavimo kaina, Eur	1,50	2,20	2,20	4,70	4,70	4,70	0,25	0,50
Pardavimo rezultatas, Eur	+0,04	+0,64	+0,68	+0,20	+0,27	+0,30	+0,04	+0,27

analogiškas kaip ir kiaušinių atveju. Parduodant česnakus internetu, pardavimo išlaidas sudaro pristatymo pirkėjui išlaidos, parduodant turguje ir mobiliame turgelyje – pristatymo ir pardavimo vietos nuomos išlaidos. Ūkininkas taiko vienodą pardavimo kainą visais trimis kanalais, todėl pardavimo rezultatas skiriasi kiekvienu atveju dėl skirtingos komercinės savikainos.

Burokėliai auginami M ūkininko ūkyje. Jie parduodami supirkėjams ir mobiliame turgelyje. Ūkininkas pats pristato burokėlius ir supirkėjams, ir į mobilių turgelių. Mobiliame turgelyje parduodamų produktų komercinę savikainą, lyginant su parduodamų mobiliame turgelyje, didina pardavimo vietos nuomos išlaidas. Burokėlių pardavimo rezultatai skiriasi dėl supirkėjų mokamos žymiai mažesnės kainos ir skirtingų pardavimo išlaidų.

Atvejo analizė yra pavyzdys, kaip TMTG dalyviai turi analizuoti savo išlaidas, jas valdyti ir formuoti savo užaugintų produktų kainodarą. Tai atspindi ekonominę TMTG naudos pusę. Be to, šia prekyba patenkinti pirkėjai, turintys galimybę įsigyti kokybiškų maisto produktų.

IŠVADOS

1. Organizuojant ir įgyvendinant prekybą ūkyje išaugintais maisto produktais ūkininkams TMTG dalyviams tenka spręsti patiriamų išlaidų valdymo, savikainos kalkuliavimo, kainodaros formavimo ir prekybos rezultatų nustatymo klausimus, nes skirtingi pardavimo kanalai suformuoja skirtingas pardavimo išlaidas.

2. Mokslinėje literatūroje ir praktikoje vienas pagrindinių išlaidų valdymo tikslų yra auginamų ir parduodamų produktų savikainos skaičiavimas. Iškiriamos trys savikainos rūšys: gamybinė, pilnoji ir komercinė. Gamybinė savikaina apima gamybos išlaidas, ji yra visų trijų savikainos rūšių pagrindas. Bendrosios ūkio išlaidos didina gamybinę savikainą, taip suformuojant pilnąją savikainą. Komercinė savikaina atspindi visas patiriamas išlaidas – pilnoji savikaina papildoma pardavimo išlaidomis.

3. Parduodamo produkto kaina gali būti nustatoma taikant „išlaidos plus“ arba rinkta grįstus kainodaros metodus. Taikant „išlaidos plus“ metodą, komercinė savikaina didinama numatyta uždirbti pelno norma. Prekiaujant rinkoje, tenka atsižvelgti į konkurentų kainas, todėl teisingiausia tarpusavyje derinti abu šiuos kainodaros metodus.

4. Pardavimo rezultatas – skirtumas tarp pardavimo kainos ir komercinės savikainos. Atvejo analizė iliustruoja, kaip formuojama produktų komercinė savikaina, atsižvelgiant į prekybos kanalus, bei kaip apskaičiuojamas prekybos rezultatas.

LITERATŪRA

1. Atkočiūnienė, V., Vaznonienė, G., Kiaušienė, I., Pakeltienė, R. (2019). Trumpųjų maisto tiekimo grandinių organizavimo prielaidos. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(4), 547–560.
2. Avlonitis, G. J., Indounas, K. A. (2006). Pricing practices of service organizations. *Journal of Services Marketing*, 20, 346–356.
3. Jarzębowski, S., Bourlakis, M., Bezat-Jarzębowska, A. (2020). Short Food Supply Chains (SFSC) as Local and Sustainable Systems. *Sustainability*, 12(11), 4715.
4. Kiyak, D. (2014). Produkto vertės sampratos koncepcija kainodaros procese. *Regional formation and development studies*, 9(1), 79–92.
5. Mackevičius, J. (2004). Išlaidų apskaita ir produkcijos savikainos kalkuliavimas: tyrimų kryptys ir tobulinimo galimybės. *Ekonomika*, 67, 39–52.
6. Mackevičius, J. (2005). Valdymo apskaitos informacijos tikslinis naudojimas. *Informacijos mokslai*, 32, 34–48.
7. Sofyan, I. A. (2020). A case study at company x on determining selling price based on cost plus pricing. *Jurnal Ilmiah Mahasiswa FEB*, 8(2).
8. Tamulevičienė, D., Mackevičius, J. (2019). Išlaidų klasifikavimo informacijos naudojimas įvairiems įmonių veiklos tikslams. *Informacijos Mokslai/Information Sciences*, 86.

COST MANAGEMENT IN THE SHORT FOOD SUPPLY CHAINS

SUMMARY

The study aim is to analyse the economic dimension of short food supply chains from the perspective of product suppliers (farmers). The farmer has to manage the costs incurred in order too ensure the profitability. To determine the results of short food supply chain for the sale of farmed products, it is recommended to calculate the production cost, full cost and commercial cost of goods sold and to formulate the price by combining “cost-plus” and market-based pricing methods.

Keywords: local food supply chain, cost of goods produced, cost of goods sold, pricing.

KAUNO RAJONO GYVENTOJŲ POŽIŪRIS Į VAISIŲ IR DARŽOVIŲ VARTOJIMĄ IR ŪKININKŲ TURGELIUS

Laura Turčinskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Įvedus griežtą karantiną 2020 m., Lietuvos gyventojai buvo priversti gaminti maistą namuose. Kaip niekada tapo svarbu įsigyti sveikatai naudingų vaisių ir daržovių. Atsirado daugiau ūkininkų turgelių, kurie siūlo šviežius vaisius ir daržoves. Atšaukus karantiną, kai kurie gyventojai ir toliau propagavo sveikesnį gyvenimo būdą, bet dauguma grįžo prie mažai sveikatai palankių maisto produktų. Mažas vaisių ir daržovių vartojimas yra susijęs su lėtinėmis ligomis ir didesniu nutukimu tarp įvairių amžiaus grupių. Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti Kauno rajono gyventojų požiūrį į vaisių ir daržovių vartojimą ir ūkininkų turgelius. Išsiaiškinti priežastis, kodėl vis dar mažai suvartojama vaisių ir daržovių, ir pateikti pasiūlymus problemai spręsti. Tyrimui buvo pasirinktas anketavimo metodas. Tyrimas parodė, kad Kauno rajono gyventojai mėgsta vaisius ir daržoves, bet dalis apklaustų ūkininkų turgeliuose nesilanko dėl šių priežasčių: negali atsiskaityti banko kortele, už juos apsiperka kitas šeimos narys ir nežino, kada dirba ūkininkų turgeliai.

Reikšminiai žodžiai: Kauno rajono gyventojai, vaisių ir daržovių vartojimas, ūkininkų turgeliai.

IVADAS

Vaisių ir daržovių vartojimas yra svarbus norint išvengti įvairių ligų ir nutukimo. Suaugę žmonės, kurie vartoja daugiau vaisių ir daržovių, išlaiko sveiką svorį, rečiau serga debetu, širdies ligomis ir vėžiu (Freedman ir kt., 2014). Lietuvoje apie sveiką mitybą programų nėra daug. Viena jų – vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programa, kurios tikslas – paskatinti vaikus vartoti vaisius ir daržoves bei leisti vaikams suprasti jų teigiamą poveikį sveikatai. Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojama vaisių ir daržovių dienos norma vienam asmeniui yra 400 g, tačiau dauguma vaikų vaisių bei daržovių vartoja mažiau (VŠĮ Kaimo verslo ir rinkos plėtros agentūra, 2020). Dar viena priemonė, kuri skatina gyventojus rinktis sveikesnius maisto produktus, yra „Rinkis prekę lietuvišką“ paroda. Jos tikslas – pristatyti Lietuvoje sukuriamus gaminius, skatinti lietuviškų produktų vartojimą, stiprinti šalies gamintojų ir jiems aktualių paslaugų, įrangos tiekėjų bendradarbiavimą. Iš parodos temų visada išsiskiria maisto ir gėrimų tema, kurioje pristatomi vaisiai, uogos, daržovės, vaistažolės, medus, maisto papildai, mėsos ir žuvies gaminiai, pieno produktai, konditerija, duonos gaminiai, pagardai, padažai, saldumynai ir gėrimai.

Vaisių ir daržovių bei pieno ir jo produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programa nukreipta tik į moksleivius, o „Rinkis prekę lietuvišką“ paroda per trumpai vyksta, kad turėtų poveikį platesnei gyventojų grupei. Tačiau ūkininkų turgelių paslaugos prieinamos įvairaus amžiaus gyventojams, tiekia sezoninius maisto produktus ir skatina sveikesnį požiūrį į sveiką mitybą tiekdami šviežius vaisius ir daržoves.

Mokslinėje literatūroje ūkininkų turgelių sąvoka apibrėžiama įvairiai. Vieni mokslininkai (Payne ir kt., 2013; Klimek ir kt., 2018) didelį dėmesį skiria ūkininkų vykdomiems savo produkcijos tiesioginiams pardavimams vartotojams. Kiti mokslininkai (Pellegrino ir kt., 2017; Yu ir kt., 2017) išskiria, kad svarbiausia – suteikti vartotojams alternatyvių būdų gauti šviežio, vietoje užauginto ir ekologiško maisto.

Mokslinėje literatūroje įvardijama nemažai ūkininkų turgelių privalumų. Mokslininko D. A. Freedman (2017) teigimu, ūkininkų turgeliai gali padėti pašalinti sveikatai palankių produktų trūkumą maisto parduotuvėse. Žmonės maitinasi sveikiau tuose regionuose, kuriuose yra daugiau ūkininkų turgelių, negu tie, kurių regione nėra arba yra mažai ūkininkų turgelių (Freedman ir kt., 2014). Mokslininkas D. A. Freedman (2013) teigia, kad ūkininkų turgeliai formuoja žmonių suvokimą, vertybes ir elgesį apie sveiką mitybą ir gali būti socialinė erdvė tiek bendruomenės nariams, tiek pardavėjams. Taip pat ūkininkų turgeliai skatina vietos ekonomikos plėtrą (Freedman ir kt., 2014).

Mokslininkai (Freedman ir kt., 2017; Bryce ir kt., 2017) sutinka, kad dėl ūkininkų turgelių trūkumo didėja vaisių ir daržovių kainos. Mokslininko R. Bryce (2017) teigimu, gerinti šviežių produktų prieinamumą ir pasiekiamumą yra naudinga, tačiau susiduriama su šviežių produktų kainos problema. Gyventojai vis tiek renkasi pigesnius mažos biologinės vertės produktus.

Atlikus mokslinės literatūros analizę iškilo klausimai – ar tikrai ūkininkų turgeliai turi tik vieną trūkumą, jei taip, kodėl gyventojai vis tiek mažai vartoja vaisių ir daržovių? Straipsnio tikslas – išsiaiškinti Kauno miesto gyventojų požiūrį į vaisių ir daržovių vartojimą ir ūkininkų turgelius.

TYRIMAS

Norint išsiaiškinti Kauno rajono gyventojų požiūrį į vaisių ir daržovių vartojimą ir ūkininkų turgelius, buvo pasirinktas anketavimo metodas. Tyrimo objektas: Kauno rajono gyventojai. Tyrimo dalyvių skaičius: 120. Atrankos tipas: patogiosios. Tyrimas buvo vykdomas nuo 2020 m. spalio 1 iki 22 d.

Apklausoje dalyvavo 41 proc. vyrų ir 59 proc. moterų. Pagal amžiaus grupes dalyvavo 42 proc. senjorų, 40 proc. darbingo amžiaus gyventojų, 18 proc. studentų. Apklausoje dalyvavo 2 proc. vegetarų. Uždarų klausimų rezultatai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Apklaustų Kauno rajono gyventojų požiūris į vaisių ir daržovių vartojimą ir ūkininkų turgelius, proc. (sudaryta autorės)

<i>Klausimai</i>	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>
Ar mėgstate vaisius ir daržoves?	87	13
Ar žinote, kur yra artimiausias ūkininkų turgelis?	80	20
Ar perkate vaisius ir daržoves ūkininkų turgeliuose?	40	60

Tyrimo duomenys parodė, kad Kauno rajono gyventojai žino, kur yra ūkininkų turgeliai, ir mėgsta vaisius ir daržoves, bet ūkininkų turgeliuose dauguma neperka. Po klausimais „Ar mėgstate vaisius ir daržoves?“ ir „Ar perkate vaisius ir daržoves ūkininkų turgeliuose?“ dar reikėjo nurodyti priežastis, kodėl taip arba ne. Atviro klausimo, ar mėgstate vaisius ir daržoves, rezultatai pateikiami 2 lentelėje.

Studentai nemėgsta vaisių ir daržovių, nes neturi vietos juos laikyti. Studentai dažniausiai gyvena bendrabučiuose ir kambarį dalinasi su kitais bendranuomiais. Taip pat studentai neturi laiko gaminti, nes mokosi ir dirba. Suaugusieji nemėgsta vaisių ir daržovių, nes nepriima sprendimo dėl maisto gaminimo, už juos dažniausiai apsiperka kitas šeimos narys. Suaugusieji ir senjorai nurodė, kad šeimos nariai nemėgsta vaisių ir daržovių, nes įpratę pirkti greitai paruošiamą maistą.

Studentai mėgsta vaisius ir daržoves, nes žino, kaip greitai juos paruošti. Studentai greitai randa įdomių receptų socialiniuose puslapiuose ir interneto svetainėse. Suaugusieji mėgsta vaisius ir daržoves, nes šeimos nariai skatina ir daug jų valgo. Tokiose šeimose būna vegetarų arba sveikesnės gyvensenos propaguotojų. Senjorai mėgsta, nes turi savo mėgstamiausius vaisius ir daržoves (2 lentelė). Norint išsiaiškinti, kodėl Kauno miesto gyventojai perka arba neperka ūkininkų turgeliuose, buvo užduodamas atviras klausimas (3 lentelė).

2 lentelė. Apklaustų Kauno rajono gyventojų požiūris apie priežastis, kurios lemia, kodėl jie mėgsta ar nemėgsta vaisių ir daržovių, proc. (sudaryta autorės)

<i>Priežastys</i>	<i>Studentai</i>	<i>Suaugusieji</i>	<i>Senjorai</i>
Nemėgsta vaisių ir daržovių, nes...	12	83	5
Neturi laiko gaminti patiekalus iš daržovių	76	24	0
Nepriima sprendimų dėl maisto pirkimo	39	61	0
Nežino, kaip paruošti maistą iš vaisių ir daržovių	67	33	0
Šeimos nariai nemėgsta vaisių ir daržovių	3	95	2
Mėgsta vaisius ir daržoves, nes...	9	64	27
Žino, daug būdų, kaip greitai paruošti vaisius ir daržoves	45	47	8
Turi mėgstamus vaisius ir daržoves, kuriuos dažnai perka	29	58	13
Šeimos nariai padeda sugalvoti, ką gaminti iš vaisių ir daržovių	0	90	10
Šeimos nariai skatina valgyti daugiau vaisių ir daržovių	0	97	3
Šeimos nariai valgo daug vaisių ir daržovių	0	94	6

3 lentelė. Apklaustų Kauno rajono gyventojų požiūris apie priežastis, kurios lemia, kodėl jie perka vaisius ir daržoves ūkininkų turgeliuose, proc. (sudaryta autorės)

<i>Priežastys</i>	<i>Studentai</i>	<i>Suaugę</i>	<i>Senjorai</i>
Neperka ūkininkų turgeliuose, nes...	17	53	30
Negalima atsiskaityti banko kortele	8	90	2
Ūkininkų turgelis yra nepatogioje vietoje	25	47	28
Brangu pirkti ūkininkų turgelyje	5	35	60
Nežino, kada dirba ūkininkų turgeliai	54	36	10
Apsiperka kitas šeimos narys	2	56	42
Perku ūkininkų turgeliuose, nes...	4	67	29
Pigu pirkti ūkininkų turgelyje	0	56	44
Ūkininkų turgelis yra patogioje vietoje	10	69	21
Vaisiai ir daržovės šviežesni ūkininkų turgeliuose	7	82	11
Vaisiai ir daržovės skanesni ūkininkų turgeliuose	2	45	53
Patinka, kai duoda paragauti	0	36	64
Patogus ūkininkų turgelių laikas	0	34	66
Šeimos narys vegetaras	3	98	0
Stengiasi maitintis sveikai	60	40	0

Pagal 3 lentelės duomenis galima daryti prielaidas, kad studentai neperka ūkininkų turgeliuose, nes nežino, kada jie dirba. Darbingo amžiaus gyventojai neperka, nes negali atsiskaityti banko kortele arba už juos apsiperka kitas šeimos narys. Senjorai neperka, nes jiems brangu pirkti ūkininkų turgeliuose arba už juos apsiperka kitas šeimos narys.

Studentai perka ūkininkų turgeliuose, nes jie stengiasi maitintis sveikiau. Darbingo amžiaus gyventojai perka, nes šeimos narys yra vegetaras ir maisto produktai ūkininkų turgeliuose šviežesni. Senjorai perka, nes duoda paragauti ir patogus ūkininkų turgelių darbo laikas.

SIŪLYMAI

Atlikus anketos „Kauno rajono gyventojų požiūris į vaisių ir daržovių vartojimą ir ūkininkų turgelius“ duomenų analizę paaiškėjo, kad Kauno rajono gyventojai vartoja mažai vaisių ir daržovių dėl šių priežasčių: nepriima sprendimų dėl maisto gaminimo, neturi laiko gaminti, šeimos nariai nemėgsta vaisių ir daržovių. Ūkininkų turgeliuose nesilanko, nes negali atsiskaityti banko kortele,

už juos apsiperka kitas šeimos narys ir nežino, kada dirba ūkininkų turgeliai. Norint padidinti ūkininkų turgelių patrauklumą, vartotojui pateikiami du siūlymai: **įdiegti galimybę atsiskaityti kortele ūkininkų turgeliuose ir viešinti ūkininkų turgelių veiklą** interneto svetainėse, socialiniuose tinkluose ir laikraščiuose.

IŠVADOS

1. Lietuvoje apie sveiką mitybą programų nėra daug. Vienos skirtos tam tikro amžiaus Lietuvos gyventojams, o kitos vyksta per trumpai, kad turėtų poveikį platesnei gyventojų grupei.

2. Daugiausia privalumų turinti priemonė yra ūkininkų turgeliai, kuriuose apsiperka įvairaus amžiaus gyventojai, tiekia sezoninius produktus ir skatina sveikesnį požiūrį į sveiką mitybą tiekdami šviežius vaisius ir daržoves.

3. Atlikus empirinį tyrimą paaiškėjo, kad dauguma Kauno rajono gyventojų mėgsta vaisius ir daržoves, bet nesilanko ūkininkų turgeliuose. Tyrimo metu nustatytos priežastys, kodėl ūkininkų turgeliuose nesilanko, – negali atsiskaityti banko kortele, už juos apsiperka kitas šeimos narys ir nežino, kada dirba ūkininkų turgeliai.

4. Norint padidinti ūkininkų turgelių klientų skaičių, reikia įdiegti galimybę atsiskaityti ūkininkų turgeliuose banko kortele ir viešinti ūkininkų turgelių veiklą interneto svetainėse, socialiniuose tinkluose ir laikraščiuose.

LITERATŪRA

1. Bryce, R., Guajardo, C., Illaraza, D., Milgrom, N., Pike, D., Savoie, K., Valbuena, F., Miller-Matero, L. R. (2017). *Participation in a farmers' market fruit and vegetable prescription program at a federally qualified health center improves hemoglobin A1C in low income uncontrolled diabetics*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/317948656_Participation_in_a_farmers%27_market_fruit_and_vegetable_prescription_program_at_a_federally_qualified_health_center_improves_hemoglobin_A1C_in_low_income_uncontrolled_diabetics [12 10 2020].
2. Freedman, D. A., Choi, S. K., Hurley, T., Anadu, E., Hebert, J. R. (2013). *A Farmers' Market at a Federally Qualified Health Center Improves Fruit and Vegetable Intake among Low-income Diabetics*. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3633661>. [žiūrėta 2020 10 12].
3. Freedman, D. A., Flocke, S., Shon, E., Matlack, K., Trapl, E., Ohri-Vachaspati, P., Osborne, A., Borawski, E. (2017). *Farmers' Market Use Patterns Among Supplemental Nutrition Assistance Program Recipients With High Access to Farmers' Markets*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/314262738_Farmers%27_Market_Use_Patterns_Among_Supplemental_Nutrition_Assistance_Program_Recipients_With_High_Access_to_Farmers%27_Markets. [žiūrėta 2020 10 12].
4. Freedman, D. A., Mattison-Faye, A., Alia, K., Guest, M. A., Hébert, J. R. (2014). *Comparing Farmers' Market Revenue Trends Before and After the Implementation of a Monetary Incentive for Recipients of Food Assistance*. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4032058/>. [žiūrėta 2020 10 12].
5. Yu, H., Gibson, K. E., Wright, K. G., Neal, J. A., Sirsat, S. A. (2017). *Food safety and food quality perceptions of farmers' market consumers in the United States*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/316019869_Food_Safety_and_Food_Quality_Perceptions_of_Farmers%27_Market_Consumers_in_the_United_States. [žiūrėta 2020 10 12].
6. Klimek, M., Bingen, J., Freyer, B. (2018). Metropolitan farmers markets in Minneapolis and Vienna: a values-based comparison. *Agric Hum Values*, 35, 83–84.
7. Payne, G. H., Wethington, H., Olsho, L., Jernigan, J., Farris, R., Walker, D. K. (2013). *Implementing a Farmers' Market Incentive Program: Perspectives on the New York City Health Bucks Program*. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3760082/>. [žiūrėta 2020 10 10].
8. Pellegrino, S., Bost, A., McGonigle, M., Rosen, L., Peterson-Kosecki, A., Colon-Ramos, U., Robien, K. (2017). *Fruit and vegetable intake among participants in a District of Columbia farmers' market incentive programme*. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/public-health-nutrition/article/fruit-and-vegetable-intake-among-participants-in-a-district-of-columbia-farmers-market-incentive-programme/221E98E6CA2E70B55D1E0F94990CC2C8>. [žiūrėta 2020 10 10].
9. VšĮ Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra (2020). *Informacija pareiškėjams*. Prieiga per internetą: <https://www.litfood.lt/veiklos-sritys/paramos-priemones/vaisiai-mokykloms/>. [žiūrėta 2020 10 03].
10. Žalgirio arena (2020). *Rinkis prekę lietuvišką 2020 m. 1 dieną*. Prieiga per internetą: <https://zalgirioarena.lt/lt/renginiai/rinkis-preke-lietuviska-2020-1diena/>. [žiūrėta 2020 10 05].

ATTITUDES OF KAUNAS DISTRICT RESIDENTS ON FRUIT AND VEGETABLE CONSUMPTION AND FARMERS' MARKET

SUMMARY

With the introduction of strict quarantine in 2020, Lithuanians were forced to cook at home. It has become more important than ever to buy healthy fruits and vegetables. More farmers' markets have emerged that offer fresh fruits and vegetables. After the lifting of the quarantine, some residents stayed on to a healthier lifestyle, but most returned to low-health foods. Low consumption of fruits and vegetables is associated with chronic diseases and higher obesity, among different age groups. The aim of this study is to find out the attitude of Kaunas district residents towards fruit and vegetable consumption and farmers' markets. Find out the reasons why there is still low consumption of fruits and vegetables and make suggestions to solve the problem. The survey method was chosen for the study. The research showed that the residents of Kaunas district like fruits and vegetables, but some of the surveyed farmers do not visit the markets for the following reasons: they cannot pay with a bank card, another family member buys for them and does not know when the farmers' markets are open.

Keywords: Kaunas district residents, fruit and vegetable consumption, farmers' markets.

MAISTO ŠVAISTYMO MAŽINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

Oksana Žadeikaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

ANOTACIJA

Maisto švaistymas neapsiriboja vien tik maisto atliekomis, produkto išmetimu ir jo suirimu sąvartyne, šis, galima būtų pasakyti, vartotojo įprotis (per daug nusiperkama greitai gendančio maisto) sukelia daugiau neigiamų aspektų visai aplinkai. Švaistomas maistas – švaistomi riboti gamtos ištekliai, kurie naudojami maisto produktams pagaminti. Vartotojų švietimas maisto švaistymo ir jo neigiamos įtakos aspektais padėtų suprasti esamą situaciją, susimąstyti bei imtis veiksmų. Lietuvoje yra galimybė auginti prie klimato kaitos prisitaikančias augalų veisles, įkurdinti svirplių ar kitų vabzdžių fermas, kuriems auginti reikia žymiai mažiau gamtos išteklių, būtų galima perskirstyti nesuvartojamą, greitai gendantį maistą, tik tam vykdyti trūksta nacionalinių taisyklių.

Reikšminiai žodžiai: ateities maistas, maisto švaistymas, maisto perskirstymas, gamtos ištekliai.

IVADAS

Maisto švaistymas – tai ne tik išmetami produktai žemės ūkio gamyboje – vaisiai, daržovės, bet ir kiekvieno namų ūkio išmetami, dar galimi vartoti maisto produktai ir jų likučiai. Remiantis 2012 m., kaip teigia Europos Komisija, naujausiais skaičiavimais, Europos Sąjungoje susidaro 88 milijonai tonų maisto atliekų kasmet, o tai yra 143 mlrd. Eur išlaidų. Lietuvoje per metus vienas gyventojas išmeta maždaug 55 kg maisto. Kol galintieji įsigyti kokybiško maisto jį švaisto, apie 33 milijonus žmonių ES negali sau leisti kas antrą dieną įsigyti kokybiškų maisto produktų, o Lietuvoje, pagal 2018 m. duomenis, 406 tūkst. gyventojų. Pagal 2019 m. Lietuvos oficialiosios statistikos portalo duomenis, absoliutų skurdą mieste ir kaime patiria 7,7 proc. gyventojų, gyvena skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje mieste ir kaime 26,3 proc. Galima teigti, jog ši dalis gyventojų negali sau leisti įsigyti kokybiško maisto ar bent tai gali padaryti labai retai. (Oficialiosios statistikos portalas, 2019a, 2019b; Vitunskienė, 2020). Perdėtai švaistomos maisto atliekos sudaro apie 6 proc. dujų, sukeliančių šiltnamio efektą, tiems produktams pagaminti švaistomas vanduo bei žemės plotas. Maisto švaistymo sumažinimas būtų triguba sėkmė, nes taip būtų sutaupoma maisto ir pinigų, tausojami neatsinaujinantys gamtos ištekliai, mažinamas neigiamas poveikis aplinkai (Mano ūkis, 2018; European Commission, 2020b).

Tyrimo objektas – maisto švaistymo mažinimas.

Tyrimo tikslas – išanalizavus literatūrą, išskirti galimus maisto švaistymo mažinimo būdus ir jų taikymą.

Tyrimo metodai – mokslinės ir kitos literatūros analizė.

MAISTO IR GAMTOS IŠTEKLIŲ ŠVAISTYMAS

Pagrindinis maisto švaistymo prevencijos tikslas turėtų būti tiesiogiai paveikti maisto švaistymo šaltinius, ribojant maisto pertekliaus susidarymą kiekviename maisto tiekimo grandinės etape – gaminant, perdirbant, paskirstant ir vartojant. Europos Sąjungos šalys iki 2030 m. įsipareigojo perpus sumažinti maisto atliekas vienam gyventojui mažmeninės prekybos ir vartotojų lygmeniu, sumažinti maisto nuostolius gamyboje ir tiekimo grandinėse. Komisija įgyvendino visus pagal Žiedinės ekonomikos

veiksmų planą numatytus veiksmus, pavyzdžiui, parengė bendrą ES metodiką, kaip nuosekliai išmatuoti maisto švaistymą, įsteigė ES maisto nuostolių ir maisto švaistymo platformą ir daug kitų. Įprastiniai maisto galiojimo datos žymėjimo būdai – „Geriausias iki...“, „Tinkamas vartoti iki...“ ne visiems vartotojams yra gana aiškūs, todėl maistas dažnai išmetamas per anksti, jam dar nesusigedus (European Commission, 2020a). Lietuvoje taip pat reikia šviesti dėl maisto galiojimo datos žymėjimo, jo supratimo ir maisto švaistymo masto neigiamų pasekmių. Svarbu dalintis geraisiais pavyzdžiais ir remtis Europos Sąjungos rekomendacijomis.

2020 m. rugsėjo 29 d. pirmą kartą buvo minima Tarptautinė sampratos apie maisto nuostolius ir maisto švaistymą diena. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, siekdama nustatyti, kurioje maisto grandinės dalyje švaistoma daugiausia maisto, paskyrė atlikti mokslo tiriamąjį darbą. Gavus tyrimo rezultatus, bus teikiamos rekomendacijos atitinkamoms įstaigoms ar subjektams, padėsiančios sumažinti švaistymą (LR žemės ūkio ministerija, 2020).

Žemės ūkio maisto produktų gamybos pagrindas yra dirvožemis, iš kurio augalai pasisavina maisto medžiagas, vandenį. Intensyvėjant žemdirbystei, dirvožemis nėra pakankamai pagerinamas, įterpiama daug cheminių medžiagų, kurios neigiamai veikia dirvožemio kokybę, vyksta erozija (Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra, 2019). Nepaisant to, vien tik turimo dirvožemio išteklių neužteks ateinančioms kartoms išmaitinti, tad žemės ūkis ir maisto pramonė turi tobulėti, išrasti naujus būdus ir užtikrinti reikiamą maisto kiekio augimą. Užsienio mokslininkai dirba tobulindami fotosintezės panaudojimą tokiose srityse kaip pasėlių veislės, kurioms reikia mažiau vandens iki proceso dalių koregavimo, norint, kad būtų fiksuojama daugiau anglies dvideginio ir saulės spindulių (ARC Centre of Excellence for Translational Photosynthesis, 2020). Lietuvoje nuolat atliekami augalų veislių tyrimai, nustatomas atsparumas ligoms, kenkėjams, sausrui, žiemojimui ir kitoms sąlygoms, vertinama kokybė, gaunamas derlius. Kiekvienais metais atnaujinamas Nacionalinis augalų veislių sąrašas, kur galima rasti tinkamą ūkio sąlygoms, besikeičiančiam klimatui veislę (Mano ūkis, 2020). Taip pat gyvulininkystės ūkiuose sunaudojama labai daug vandens, o gyvulių išskiriamos metano dujos, mėšlo krūvose garuojantis amoniakas prisideda prie šiltnamio efekto susidarymo. Iš tiesų pagrindiniams maisto produktams pagaminti naudojama labai daug gamtos išteklių, kurie yra riboti.

BŪDAI SPREŠTI MAISTO ŠVAISTYMO, KARTU IR GAMTOS IŠTEKLIŲ PROBLEMAS

Maisto technologijų inovacijos pritaikomos kasdieniame vartojime, ateities maistas, kurio galima rasti jau šiandien Lietuvoje, numatoma daug variantų, pakeisiančių dabartinę mitybą, taupant pinigų ir gamtos išteklius. Visose šalyse yra gyventojų, kurie sunkiau verčiasi, negali sau leisti įsigyti pakankamai maisto ar pakankamai kokybiško maisto, tad maisto perskirstymas, galimybė vartotojui nusipirkus per daug greitai gendančio maisto perduoti jį kitiems.

Vartotojai labai dažnai išmeta maisto produktus, gėrimus, kai produktų galiojimo data, nurodyta ant pakuotės, jau baigėsi, nors gali būti, jog produktas dar tinkamas vartoti. Kad tai nustatyti būtų lengviau, Londone lietuvi su komanda sukūrė „Mimica Touch“ etiketę, kurią patrynus pirštu ir pajutus lygų paviršių bus aišku, ar produktas dar tinkamas vartoti, o kai etiketės paviršius tampa nelygus – maistas sugedęs. Tai paprastas metodas, kuris nesiremia spausdintų datų įvertinimu bei tuo pačiu metu regėjimo negalią turintiems žmonėms pateikia aiškią informaciją, ar jų maistas vis dar tinkamas vartoti (European Commission, 2019a; Startacus, 2019). Šiandien ši etiketė dar nėra naudojama masinėje gamyboje, tačiau jau ruošiamasi tam, tad netolimoje ateityje tai bus naudingas rodiklis maisto šviežumui nustatyti ir sumažinti maisto švaistymo mastus.

Tiek Lietuvoje, tiek visoje Europoje netyla kalbos apie ateities maistą, ką valgysime po 20 metų, po 50 metų, kaip keisis mitybos įpročiai, gyvensena. Tausojant gamtos išteklius, į kasdienę mitybą bus įtraukiamas kitoks, neįprastas maistas. Vienas jų – valgomieji vabzdžiai, atrodo, yra viena labiausiai tikėtinų galimybių, kuri, padidėjus gyventojų skaičiui, aprūpins reikalingomis maisto medžiagomis, ypač baltymais, suteiks energijos ir jiems auginti bus sunaudojama žymiai mažiau gamtos išteklių. Kai kurios šalys tokį maistą propaguoja jau seniai, vabzdžiai auginami ar renkami laukinėje gamtoje ir yra vartojami kasdienėje mityboje. Vakarų šalys dar tik domisi šiomis galimybėmis, po truputį išbando auginimą ir skonį (Mancini, Moruzzo, Riccioli, Paci, 2019). Kol kas tik kelios ES šalys turi vidaus teisės aktus, kurie reglamentuoja prekybą vabzdžių maistu (Mancini et al., 2019).

Lietuva taip pat neatsilieka nuo naujovių, bando auginti svirplius (*Acheta domesticus*) maistui, tačiau patys augintojai teigia, jog tai ateities maistas ir dabar šio maisto paklausos šalyje nėra arba ji labai maža (Gudavičė, 2020). Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba yra parengusi gaires Lietuvos Respublikoje auginantiems vabzdžiams, skirtiems žmonių maistui ir / ar gyvūnų pašarui, kuriose numatytos rekomendacijos, kaip pritaikyti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytus saugos reikalavimus, taip pat jose nurodomos vabzdžių rūšys, kurias galima auginti, kaip turi vykti augintojų registracija ir t. t. (Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2019). Kita vertus, kai į kultūrą įvedamas naujas maisto produktas, jis paprastai sukelia baimės ir atsisakymo jausmus, kurie nusako nenorą išbandyti ir polinkį vengti neįprasto maisto, tad naujovės bus bandomos palengva.

Geriausia maisto pertekliaus paskirtis, užtikrinanti didžiausią vertę, – perskirstyti šį maistą žmonėms. Maisto perteklių sudaro jau apdoroti, pagaminti maisto produktai, iš dalies paruošti arba tik maisto sudedamosios dalys, susidariusios įvairiose maisto grandyse dėl skirtingų priežasčių. Pavyzdžiui, žemės ūkio gamybos sektoriuose dažnai susidaro maisto produktų perteklius, kai produktai neatitinka užsakovo reikalavimų, specifikacijos, įvairios gamybos klaidos, netinkamas, nekokybiškas ženklavimas. Taip pat galimos užsakovų klaidos, kai užsakoma per daug produktų ar užsakymai visai atšaukiami, likę greitai gendantys produktai, kurie negali būti pristatyti laiku į mažmenines parduotuves. Maisto produktų perskirstymui koordinuoti parengtos Europos Komisijos gairės su tikslu padėti suprasti ir taikyti ES teisės aktų nuostatas, spręsti kylančias problemas bei kliūtis, kurios gali sutrikdyti šią veiklą (Europos Komisija, 2017).

Taip pat kiekvienas vartotojas, norintis prisidėti prie maisto švaistymo mažinimo kasdieniame gyvenime, gali pritaikyti šias rekomendacijas 1 paveiksle.

Rekomendacijos padėtų ne tik prisidėti prie maisto švaistymo mažinimo, bet ir taupyti pinigus, nepersivalgyti, neprisipirkti greito maisto, kas yra nauda aplinkai ir žmonių sveikatai.

NAMUOSE	KAVINĖJE, VIEŠBUTYJE	PARDUOTUVĖJE	DARBE, MOKYKLOJE
» Planuoti valgius » Stebėti galiojimo datas » Užšaldyti » Pirma sunaudoti greitai gendančius » Laikyti produktus tinkamomis sąlygomis	» Pasiimti mažesnę lėkštę ir įsidėti tiek, kiek suvalgysite » Parsinešti nesuvalgytą maistą » Rinkitės tinkamiausią laiką valgyti, kai tikrai esate alkani	» Turėti pirkinių sąrašą » Neapsipirkinėti alkanam » Pirkti tokį kiekį, koks reikalingas	» Paprašyti, kad įdėtų tokią porciją, kurią suvalgysite » Prižiūrėti biuro šaldytuvą ir vaisius » Pasidalinti patarimais su kolegomis

1 pav. Maisto švaistymo mažinimas kasdieniame gyvenime (European Commission, 2019b)

IŠVADOS

Maisto švaistymui mažinti pirmiausia reikia šviesti visuomenę, dalyti paprastus patarimus, kaip namų ūkiuose išmesti mažiau maisto. Lietuva dar neturi parengusi nacionalinių maisto perskirstymo taisyklių, kai šiuo atveju būtų galima dalintis greitai gendančiu maistu su tais, kuriems apskritai trūksta maisto. Netolimoje ateityje bus paruošta vieta Lietuvoje kurti svirplių ar kitų vabzdžių fermas – ateities maistą, sutaupant gamtos išteklių, kurie švaistomi išmetant maisto produktus. Taigi, maisto ir gamtos išteklių švaistymą padės sumažinti ateities maistas, kuriam pagaminti bus sunaudojama mažiau išteklių, liks mažiau atliekų ir aplinka bus švaresnė.

LITERATŪRA

1. ARC Centre of Excellence for Translational Photosynthesis. (2020). No time to waste to avoid future food shortages. *Science Daily*. Prieiga per internetą: www.sciencedaily.com/releases/2020/04/200423212614.htm. [žiūrėta 2020 11 04].
2. Gudavičė, E. (2020). *Svirplių fermos šeimininkai: „Tai ateities maistas“*. Prieiga per internetą: <https://www.ve.lt/naujienos/savaite-ekspressas/se/svirpliu-fermos-seimininkai-tai-ateities-maistas-1773196/>. [žiūrėta 2020 02 08].
3. European Commission. (2019a). *Bioreactive food expiry label that mimics the actual decay of food for a reliable and accurate method of reducing food waste*. Prieiga per internetą: <https://cordis.europa.eu/project/id/816826/reporting>. [žiūrėta 2020 11 02].
4. European Commission. (2019b). *How to reduce food waste in your daily life*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/fw_lib_poster_reduce-food-waste-daily_en.pdf?wtclear=laco. [žiūrėta 2020 11 04].
5. European Commission. (2020a). *EU actions against food waste*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/eu_actions_en. [žiūrėta 2020 10 25].
6. European Commission. (2020b). *Frequently asked questions: Reducing food waste in the EU*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/fw_lib_reduce-food-waste-eu_faqs.pdf [25 10 2020].
7. Europos Komisija. (2017). ES maisto dovanojimo gairės (2017/C 361/01). *Europos Sąjungos Oficialusis leidinys*. Prieiga per internetą: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC1025\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC1025(01)&from=LT). [žiūrėta 2020 02 08].
8. LR Žemės ūkio ministerija. (2020-09-29). *Gerei daryk – maistą taupyk!* Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/gerei-daryk-maista-taupyk>. [žiūrėta 2020 10 08].
9. Mancini, S., Moruzzo, R., Riccioli, F., & Paci, G. (2019). European consumers' readiness to adopt insects as food. A review. *Food Research International*, 122, 661–678. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2019.01.041>. [žiūrėta 20 10 2020].
10. Mano ūkis. (2018). Maisto švaistymas: iki 2030 m. sumažinti pusiau? *Mano ūkis*. Prieiga per internetą: <https://manoukis.lt/naujienos/maistas/maisto-svaistymas-iki-2030-m-sumazinti-pusiau>. [žiūrėta 2020 10 10].
11. Mano ūkis. (2020). Bus registruota beveik 100 naujų augalų veislių. *Mano ūkis*. Prieiga per internetą: <https://www.mano-ukis.lt/naujienos/rinka/kas-naujo-nacionaliniame-augalu-veisliu-sarase>. [žiūrėta 2020 10 10].
12. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra. (2019). *Dirvožemio gelbėjimo planas – mokslininkų rankose*. Prieiga per internetą: <https://mita.lrv.lt/lt/naujienos/dirvozemio-gelbejimo-planas-mokslininku-rankose>. [žiūrėta 2020 10 11].
13. Oficialiosios statistikos portalas. (2019a). *Oficialiosios statistikos portalo duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/>. [žiūrėta 2020 10 08].
14. Oficialiosios statistikos portalas. (2019b). *Skurdo statistinių rodiklių skaičiavimo metodika*. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/576798/Skurdo_rodikliu_metodika_2016.pdf. [žiūrėta 2020 10 10].
15. Vitunskienė, V. (2020). *Maisto švaistymas: Mastai, iššūkiai ir jų mažinimo būdai (II dalis)*. Prieiga per internetą: <https://zua.vdu.lt/maisto-svaistymas-mastai-issukiai-ir-ju-mazinimo-budai-ii-dalis/>. [žiūrėta 2020 10 11].
16. Startacus. (2019). Mimica touch relabels the food waste problem. *Startacus*. Prieiga per internetą: <https://startacus.net/culture/mimica-touch-relabels-the-food-waste-problem#.X4yqUmj7RPY>. [žiūrėta 2020 10 15].
17. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. (2019). *Lietuvos Respublikoje auginamų vabzdžių, skirtų žmonių maistui ir (ar) gyvūnų pašarams, gairės*. Prieiga per internetą: https://vmvt.lt/sites/default/files/vabzdziu_gaires_2020-10-08.pdf. [žiūrėta 2020 10 09].

FOOD WASTE REDUCTION OPPORTUNITIES IN EUROPE

SUMMARY

Food waste is not limited to food refuse, product disposal and landfill, this, one might say, consumer habits (buying too much perishable food) causes more negative effects on the whole environment. Waste of food - waste of limited natural resources that are used to produce food. Educating consumers about the aspects of

food waste and its negative effects would help them to understand the current situation, to think about it and to take the action. In Lithuania, there is an opportunity to grow plant varieties that adapt to climate change, to set up crickets or other insect farms, which require significantly less natural resources to grow, to redistribute unused, perishable food, but there is a lack of rules.

Keywords: future food, food waste, food redistribution, natural resources.

GEROSIOS PRAKTIKOS PAVYZDŽIAI

BENDRUOMENIŠKUMAS – KĘSČIŲ KAIMO BENDRUOMENĖS „ELBENTA“ STIPRYBĖ IR VIENYBĖ

Ligita Budrikienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Tvirta bendruomenė – tvirta visuomenė leidžia lengviau spręsti problemas ir judėti siekiamo tikslo link. Bendruomenė yra svarbus visuomenės gyvenimo kokybės socialinis junginys, užtikrinantis daugelio socialinių funkcijų racionalų panaudojimą, gerinant socialinę-psichologinę žmogaus gyvenseną, bei skatina socializacijos procesą.

Šiandieninėje visuomenėje iškyla klausimas, ar bendruomeniškumas yra nykstantis reiškinys? Turbūt kiekvienas į šį klausimą galėtų atsakyti skirtingai. Organizuotos bendruomenės yra vienas pagrindinių atviros visuomenės veiksmų. Ten, kur gyvuoja veiklios bendruomeninės organizacijos, telkiančios žmones bendrauti ir savanoriškai drauge dirbti savo kraštui, bendruomenių ryšys ir stiprybė tik didėja. Viena tokių yra Tauragės rajono Kęsčių kaimo bendruomenė „Elbenta“ (1 pav.). Ji įsikūrė 2009 m. ir iki šiol sėkmingai gyvuoja vykdydama įvairias veiklas.

Bendruomenės tikslas yra telkti ir vienyti įvairių socialinių grupių ir amžių bendruomenės narius patrauklios, kūrybiškos, puoselėjančios tradicijas ir aplinką bei pagarbą vienas kitam, darnios bendruomenės vystymuisi, skatinti narių verslumą. Ne viena didesnio krašto bendruomenė galėtų pavydėti „Elbentos“ bendruomenės aktyvumo, tradicijų puoselėjimo, noro tobulėti, kurti, siekti užsibrėžtų tikslų, gebėjimo sutelkti kuo daugiau žmonių į bendruomenės aktyvų gyvenimą. Tai puikus bendruomenės pavyzdys, kur žmonės susibūrę kartu gali padaryti labai daug darbų.

1 pav. Kęsčių kaimo bendruomenės „Elbenta“ herbas

2 pav. Spaudyklos patalpos su įranga

3 pav. Akimirkos iš bendruomenės gyvenimo

Bendruomenė dalyvauja įvairiuose Tauragės rajono vietos veiklos grupės projektuose, kurių dėka tiek bendruomenės nariai, tiek kaimo gyventojai įgyja naujų patirčių, žinių, gebėjimų, organizuotumo, susitelkimo, pilietiškumo.

Pasinaudojusi kitų bendruomenių patirtimi, „Elbertos“ bendruomenė nusprendė pradėti smulkų bendruomeninį verslą – taip gimė sulčių spaudyklos idėja. Bendruomenė pateikė paraišką gauti lėšas, už kurias įsigijo spaudiminį dušą, presą, pasterizatorių, vaisių ir daržovių smulkintuvą. Įsigyta įranga leido įkurti sulčių spaudyklą su visa reikiama įranga (2 pav.).

Sultims spausti naudojamos bendruomenės daržo ir vietinių ūkininkų užaugintos daržovės ir obuoliai. Spaudyklos paslaugomis gali pasinaudoti tiek vietiniai gyventojai, tiek žmonės, atvykstantys iš kitur. Spaudykloje galima įsigyti ir jau išspausť sulčių. Surinktas pajamas bendruomenė panaudoja įvairioms savo reikmėms ir veikloms.

„Elbertos“ bendruomenė kasmet sėja bendrą daržą (3 pav.), kuriame augina bulves, morkas, svogūnus, krapus. Bendruomenės namuose įrengtoje virtuvėje iš užaugintų gėrybių per šventes gaminami įvairūs patiekalai (3 pav.).

Siekdami plėsti bendruomeninį verslą, nariai įsigijo papildomos įrangos, kurią naudoja meduolių, sausainių gamybai (4 pav.). Meduoliams ir sausainiams reikalingus produktus perka iš vietinių gyventojų arba vietinių ūkininkų (medų, kiaušinius ir kt.).

Be meduolių ir sausainių gamybos, sugalvota rengti edukaciją „Meduolių kepimas ir puošimas“, kurios metu sužinoma apie meduolių atsiradimo istoriją, produktus ir prieskonius, kaip išgaunama meduolių spalva, ar labai kaitriai juos reikia kepti. Lankytojai, išklausę edukacinį meduolių kelią, gali patys pasidaryti po meduolį, jį išsikepti ir papuošti.

4 pav. Meduoliniai sausainiai, kalėdiniai nameliai

5 pav. Akimirkos iš „Elbentos“ bendruomenės turgelio

Bendruomenė kiekvieną šeštadienį rengia turgelį, kurio tikslas – pirkti, parduoti ir mainytis vietoje užauginta ar pagaminta produkcija (5 pav.). Turgelyje galima įsigyti namuose keptos duonos, naminių sūrų, medaus produktų, kiaušinių, įvairių raugintų produktų – kopūstų, burokėlių, mėsos gaminių, gyventojų auginamų daržovių ir vaisių. Mėgstantys pasmaližiauti gali įsigyti įvairių konditerijos gaminių: pyragų, sausainių, keksiukų, o norintys pasipuošti gali nusipirkti rankų darbo papuošalų, įvairių mezginių. Turgelyje apsilanko ne tik vietiniai kaimelio gyventojai, bet kas kartą vis daugiau gyventojų ir iš kitų gyvenviečių.

Šios bendruomenės susikūrimas turėjo teigiamos įtakos gyventojų tarpusavio santykiams ir bendravimui. Atlikti projektai, vykdomos veiklos turi didelę įtaką gyventojų gerovės gerinimui, jaunimo užimtumo didinimui, gyvenamosios aplinkos gražinimui.

Informacija:

Kęsčių kaimo bendruomenė „Elbenta“

Vilties g. 11, Kęščiai, LT-72123, Tauragės r. sav.

Bendruomenės pirmininkė Lina Baziliauskienė

tel. +37061013410, el. paštas: elbentos5@gmail.com

BITININKYSTĖS VERSLO VYSTYMAS MAŽOJOJE LIETUVOJE

Solveiga Budrikienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Bitininkystės verslas Lietuvoje yra vienas seniausių. Daugybei ūkių bitynai yra papildoma veikla ir pajamos, padidinamas pagrindinių auginamų kultūrų derlius. Mažajoje Lietuvoje išsikūrus Mociškių palivarko bičių ūkis (1 pav.) siekia tęsti lietuvininkų bitininkystės tradicijas.

Sigitas Stonys bitėmis susidomėjo prieš septynerius metus, kai kartą pas jį pailsėti atvykęs mokslo draugas užsiminė, jog ant Jūros upės kranto, Karšuvos girios pakraštyje, išsikūrusi sodyba – ideali vieta laikyti bites. Bičiulis pasisiūlė atvežti kelis avilius, o jeigu bitėms ir jam patiks, rudenį vieną iš avilių padovanos. Jau tą pačią vasarą Sigitas padedamas žmonos Rasos pasigavo porą bičių spiečių, pradėjo savarankiškai bitininkauti.

Idėją pradėti bitininkystės verslą paskatino ir šios aplinkybės:

- ženkliai kritusios pieno supirkimo kainos ir neaiškos šios ūkio šakos perspektyvos;
- intensyviai plėtoti augalininkystę reikalingos derlingos žemės, kurių Pagėgių savivaldybė neturi;
- bitininkystė, palyginti su kitomis žemės ūkio šakomis, nereikalavo ypatingos priežiūros, didelių investicijų bei laiko sąnaudų, kapitalinių, brangiai kainuojančių statinių;
- didėjantis susidomėjimas sveika gyvensena ir mityba (auganti kokybiško natūralaus medaus paklausa).

2015 m. S. Stonio bitynas turėjo 20 avilių. Pagrindiniai pagaminami ūkio produktai buvo medus, bičių duonelė ir žiedadulkės. Ūkininkas pastebėjo, jog dauguma vietinių bitininkų prekiaavo būtent tokia produkcija, tad konkurentų rinkoje netrūko. Todėl 2016 m. ėmė galvoti apie bitininkystės ūkio plėtimą ir veiklos įvairinimą.

1 pav. Mociškių palivarko bičių ūkis

2 pav. Projekto lėšomis įsigyta medaus tvarkymo įranga

3 pav. S. Stonio ūkyje gaminama produkcija

Bitininko ūkio vystymąsi paskatino 2017 m. įgyvendintas projektas pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Parama smulkiems ūkiams“. Projekto tikslas – bičių ūkio konkurencingumo didinimas medaus ruošimo darbus atliekant modernia ir našia įranga. Projekto paramos lėšomis buvo įsigyta medaus laikymo-nusodinimo talpykla, medaus tvarkymo patalpų drėgmės kontrolės įranga, džiovykla-dekristalizatorius, garinis vaško lydytuvas, atakiavimo stalas, radialinis medukas (2 pav.).

Projekto įgyvendinimas leido ne tik padidinti auginamų bičių šeimų skaičių, bet ir darbo našumą: naudodamasis medaus tvarkymo įranga bitininkas galėjo savarankiškai atlikti medaus tvarkymo darbus, todėl nebereikėjo samdyti darbuotojų.

2020 m. S. Stonio bitininkystės ūkyje dūzgia 71 bičių šeima. Ūkininkas turi įsirengęs nedideles patalpas, kuriose atakiuojami koriai, išsukamas ir išpilstomas medus, eksperimentuojama kuriant naujus produktus. Be medaus, bičių duonelės, žiedadulkių ir pikio, savo pirkėjams S. Stonys siūlo

4 pav. S. Stonio ūkio pagamintos produkcijos realizavimas

5 pav. Medaus ir arbatos rinkinys

ir 16 rūšių medaus desertus (3 pav.). Mociškių palivarko bityno produkcijai suteiktas Nacionalinės kokybės produkto sertifikatas.

Viena pagrindinių bitininkystės verslo vystymo problemų, su kuria susidūrė S. Stonys, – ūkyje gaunamos / pagaminamos produkcijos realizavimas. Ūkininkas savo produkciją realizuoja keliais būdais: prekiauja ūkyje, dalyvauja parodose ir mugėse, produkcija prekiauja mažose vietinėse parduotuvėlėse (4 pav.).

Didėjant gaunamo medaus kiekiui, jo produktų paklausai, bitininkui kilo idėja įkurti internetinę parduotuvę, kuri atvėrė didesnes galimybes parduoti pagamintą medų ir jo produktus platesniam pirkėjų ratui.

Be medaus produktų gamybos, sugalvota ūkyje rengti edukacinę programą „Bitininkystė Mažojoje Lietuvoje“, kurios metu pasakojama apie bičių svarbą ir jų gyvenimą, ragaujama įvairiausio medaus ir kitų bičių produktų, iš vaško plokštelių gaminamos žvakutės.

Vystydamas veiklą S. Stonys naudojami ir kitomis šiame regione esančiomis paslaugomis. Iš Vilkyškių kaimo bendruomenė įsigijęs iš natūralių augimviečių Mažojoje Lietuvoje vietos gyventojų ypač kruopščiai surinktų bei sudžiovintų ekologiškų vaistažolių ir jų mišinių, ūkininkas ruošia medaus ir arbatos rinkinius, kuriuos supakuoja į iš vietinio meistro įsigytas iš medžio lazeriu išpjautas ir graviruotas dėžutes (5 pav.). Taip bitininkas palaiko ir jų gyvybingumą.

Ūkininkas medų ir jo produktus bei teikiamas paslaugas garsina ir populiarina socialiniame tinkle „Facebook“, internetinėje svetainėje www.mociskiupalivarkas.lt. Kartais bitininkas savo produkciją reklamuoja „Google“ paieškos tinkle, taip pritraukia naujų klientų. Vartotojams užtenka „Google“ paieškoje įrašyti su preke ar paslauga susijusius reikšminius žodžius arba paspausti ant reklaminio skydelio ar reklaminio vaizdo įrašo ir jis iš karto bus nukreiptas į norimą internetinę svetainę.

Informacija:

Mociškių palivarko ūkis, Jūros g. 12, Mociškių k., Pagėgių sav.
tel. +370 652 90229, el. paštas mociskiupalivarkas@gmail.com

„KAIMAS Į NAMUS“, ARBA TRUMPESNIS MAISTO KELIAS IKI LIETUVIO SKRANDŽIO

Šarūnas Celiešius

Vytauto Didžiojo universitetas

Šiandieninė Lietuvos, kaip ir viso pasaulio, ekonomika vis dar bando prisitaikyti prie nuolat besikeičiančių aplinkos veiksnių, kartu skatina gamintojus imtis naujų produktų realizavimo priemonių. Ne išimtis ir Lietuvos maisto ir gėrimų sektorius.

Viena vertus, kad ir kokia būtų besikeičianti aplinka, viena sąlyga lieka nenuginčijama – žmonėms reikės valgyti, todėl galima daryti prielaidą, kad maisto produktų paklausa išliks ir, tikėtina, augs. Gamintojai, kurie pajėgūs užtikrinti produkcijos kiekius, tinkamus mažmeninei prekybai, nors ir susiduria su iššūkiais (klimato kaita, pandemijos grėsmė ir kt.), turi nemažai pasirinkimo galimybių produkcijai realizuoti: vietiniai prekybos tinklai, elektroninės maisto ir kasdienių prekių parduotuvės, eksportas.

Kita vertus, maisto valgytojų (vartotojų) poreikiai pastaruoju metu keičiasi. Nuosekliai didėja gretos tų, kurie atsigręžia į natūralius ir didesnės maistinės vertės produktus. Nors tokių valgytojų bendruomenė vis dar yra sąlyginai mažesnė, čia susiduria su iššūkiais ne tik patys valgytojai, bet ir gamintojai. Valgytojai suka galvą, kaip surasti jų poreikius atitinkančius produktus, o gamintojai – kaip pasiekti vartotoją.

Valgytojai suka galvą, kaip surasti jų poreikius atitinkančius produktus, o gamintojai – kaip pasiekti vartotoją.

„Kaimas į namus“ (www.kaimasinamus.lt) iniciatyva Lietuvoje gyvuoja jau kurį laiką, startavo prieš septynerius metus, tačiau jos svarba smulkiesiems žemės ūkio produktų gamintojams, regis, išryškėjo tik pasauliui susidūrus su COVID-19 pandemijos grėsme. Tai internetinė platforma, kuri veikia virtualaus turgaus principu. „Kaimas į namus“ startavo su misija padėti šalies smulkiesiems ūkininkams ir gamintojams pasiekti savo vartotojus, o vartotojams burtis į bendruomenes, kad galėtų užsakyti didesnius produkcijos kiekius. Šis sumanymas turėjo išspręsti logistikos kaštų problemą ir kartu padaryti taip pageidaujamą kaimo produkciją prieinamą vartotojams.

KAIP VEIKIA „KAIMAS Į NAMUS“?

Skubu įspėti tuos, kurie mano, kad „Kaimas į namus“ yra tradicinė elektroninė maisto parduotuvė. Iš tiesų tai labai panašu į turgų, kuris veikia elektroninėje erdvėje. Produkcija tikrai nekaupiama sandėliuose ir tarpininkų čia taip pat nėra. Kitaip tariant, tai vieta „susitikti“ kaimiškos produkcijos gamintojui ir potencialiam pirkėjui. Ūkininkai gali patys, susikūrę savo paskyrą, skelbti apie savo užaugintus ar pagamintus produktus, nurodyti, kada ir kaip jais prekiauja, kainas ir transportavimo iki vartotojo sąlygas. Vartotojai turi dvi galimybes: susisiekti tiesiogiai su gamintoju tinklapyje pateiktais jų kontaktais arba jungtis prie www.kaimasinamus.lt sistemos, susikurti paskyrą, prisijungti prie jau esamos bendruomenės, arba sukurti savo bendruomenę ir užsisakyti produktą. Vėl Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra, dar žinoma kaip lietuviško maisto reprezentavimo veiklas įgyvendinti organizacija „Litfood“, yra atsakinga už šios internetinės platformos administravimą, viešinimą ir populiarinimą.

KOKS „KAIMAS Į NAMUS“ VAIDMUO DIEGIANT TRUMPĄSIS MAISTO TIEKIMO GRANDINES?

Savo esme ir paskirtimi ši internetinė platforma pritaikyta būtent trumposios tiekimo grandinės dalyviams, t. y. smulkiesiems ūkininkams ir gamintojams, kurie gamina nedideliais kiekiais. Skanūs ir sveiki produktai neatsiranda be sunkaus darbo, todėl „Kaimas į namus“ – puiki išeitis ūkininkams, kurie daugiau laiko skiria savo produkcijos gamybai nei rinkodarai ar prekybai. „Kaimas į namus“ – visiems lengvai prieinamas įrankis pasirūpinti vietos produktų realizavimu – informuoti vartotoją apie galimybę vieną ar kitą produktą nusipirkti tiesiai iš ūkio.

Individualistams taip pat sudaryta galimybė dėl kainos ar produktų kiekių derėtis tiesiogiai su ūkininku telefonu ar el. paštu.

Vartotojai šiame trumpame maisto kelyje taip pat gauna ženklios naudos. Visų pirma produkcija vartotojus pasiekia kuo šviežesnė, nes tiesiai iš ūkininko rankų. Antra, kiekvienas ūkininkas atsako už savo produktų kokybės standartą. Tikriausiai būtų sunku įsivaizduoti, kad sunkiu darbu išauginti produktai, kur gamybos procese yra daug rankų darbo, iki vartotojų atkeliautų be ypatingos priežiūros ir kontrolės.

KĄ „KAIMAS Į NAMUS“ GALI PASIŪLYTI VALGYTOJAMS?

Dėl pasaulį ištikusios COVID-19 pandemijos Lietuvoje paskelbus karantiną „Kaimas į namus“ lankomumas labai ženkliai suaktyvėjo ir, žinoma, vėliau vėl šiek tiek atslūgo. 2020 m. duomenimis, per dieną „Kaimas į namus“ aplanko nuo 400 iki 600 vartotojų.

Skani ir sveiki produktai neatsiranda be sunkaus darbo

Galima būtų sakyti, kad šis virtualus turgus turėtų patikti tiems žmonėms, kurie mėgsta sukinėtis po mažas individualias parduotuves, pirkti turguje ir rinktis tik išskirtinius produktus – kokybišką, sveikatai naudingą, šviežią ir vietinį maistą.

Pirkėjams, kuriems patogiau susimesti visus reikalingus produktus į krepšelį, atsiskaityti mokėjimo kortele, kaip įprastai daroma elektroninėje parduotuvėje, „Kaimas į namus“ – ne jiems. „Kaimas į namus“ nėra elektroninė parduotuvė. Tačiau jeigu pirkėjas nėra prieš „apsidairyti aplink“, pasikalbėti

su įvairių produktų gamintojais, jam pavyks ne tik susirinkti savo pageidaujamus produktus, bet dar ir pasikrauti teigiamos kaimiškos energijos. „Kaimas į namus“ pateikiamas per 300 ūkininkų produktų asortimentas. Reikia atkreipti dėmesį, kad produkcija tiekama vietos ūkininkų ir nedidelių ūkių savininkų, todėl nereikėtų nustebti, kad kai kurių sezoninių produktų (pvz., šviežių uogų ar daržovių) kai kada surasti ir nepavyks.

„KAIMAS Į NAMUS“ VALGYTOJŲ BENDRUOMENĖS

„Kaimas į namus“ išties suteikia unikalią galimybę vartotojams burtis į valgytojų bendruomenes. Puikiai šiam tikslui turėtų pasitarnauti ir socialinio tinklo „Facebook“ paskyra „Kaimas į namus.lt“. Tačiau dabartinės vartotojų tendencijos rodo, kad jų norai ir poreikiai labai pakito, lyginant su buvusiais prieš 5–7 metus, kai „Kaimas į namus“ iniciatyva tik startavo. Vartotojų bendruomenės išsikvėpė taip ir neįgavusios tikėtos energijos. Šiandieninis vartotojas linkęs užsisakyti individualiai.

www.kaimasinamus.lt asortimentas

Produktų grupė ir rūšis	Kiekis (pasiūlymų skaičius)
Ankštiniai augalai	4
Daržovės	176
Gėrimai	84
Grūdų produktai	62
Kepiniai	71
Kiaušiniai	48
Medus	176
Mėsa	176
Pieno produktai	133
Sėklos ir daigai	34
Vaisiai ir uogos	161
Žuvis	31
Kita	217
Kiti produktai	76

VšĮ Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros informacija

www.kaimasinamus.lt informacija

„Kaimas į namus“ iniciatyva buvo kuriama su galimybe produktus užsisakyti per puslapio platformą. Užsakymo iniciatoriumi galėjo būti tik bendruomenių (susibūrusios dažniausiai pagal gyvenamąją vietą ar darbovietę) administratoriai. Ir šis principas turėjo paskatinti potencialius valgytojus burtis į bendruomenes. Deja, tai nesuveikė. O viso to priežastys – patogumo ir lankstumo stoka. Vartotojams nepatogu laukti, kada kuris nors pirkimo iniciatorius, tos pačios bendruomenės narys, pradės užsakymo procedūrą. O tada dar sulaukti ir grįžtamojo ryšio, t. y. pirkimo patvirtinimo. Jau buvo minėta, kad skanūs ir sveiki produktai neatsiranda be sunkaus darbo. Ūkininkų koncentracija į produkcijos gamybos procesą visai suprantama, o „Kaimas į namus“ sistema veikia ribotų techninių sprendimų platformoje, todėl informacijos apie užsakymus procesas gali užtrukti, mat norint operatyviai reaguoti į užsakymus, reikia būti nuolat prisijungus prie asmeninės paskyros. Visa tai skatina vartotojus rinktis individualius užsakymus kontaktuojant tiesiogiai su gamintojais.

Informacija:

VšĮ Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra,

L. Stuokos-Gucevičiaus g. 9-12, LT-01122 Vilnius,

tel. +370 52 649035, el. paštas info@litfood.lt

BENDRUOMENĖS REMIAMO ŪKININKAVIMO PROJEKTAS EIČIUOSE

Simas Gaidelionis

Vytauto Didžiojo universitetas

Eičių bendruomenė „Karšuva“ juda tikslingai. Bendruomenės remiamo ūkininkavimo projektas atsirado kaip bendruomeninio verslumo ugdymo projekto tęstinis projektas. Bendruomenė įsigijo technikos žemės ūkio darbams atlikti ir mikroa utobusiuką keleiviams vežti. Prie idėjos plėtojimo prisidėjo ir COVID-19 pandemija, kuri parodė, kad šaunu užsiauginti ir turėti savo maisto produktų, ypač per karantiną.

Projekto tikslai: įveiklinti senjorus ne tik dėl savęs, bet ir dėl kito žmogaus, kuris tai labai vertintų. Suburti dalyvius bendriems tikslams: užauginti kuo įvairesnių kokybiškų ir ekologiškų daržovių, skatinti jas įsigyti, išmokyti auginti daržoves, uogas ir vaisius.

Pagrindinė projekto idėja yra suburti Eičių gyventojus ir juos įveiklinti, atgaivinti apleistus daržus, pradėti auginti įvairias daržoves ir jas tiekti konkretiems klientams Tauragėje arba Jurbarkė.

Pagrindiniai projekto dalyviai yra Eičių bendruomenės senjorai, kurie turi žinių, kaip daržininkauti, pagalbininkai-savanoriai jaunesni Eičių gyventojai, Vaikų dienos centro vaikai, kurie mokytųsi auginti daržoves bei padėtų senjorams išplėtoti ir palengvinti daržo priežiūrą. Šio projekto dalyviai bus Eičių gyventojai, kurie yra ir bendruomenės nariai, tad šis projektas yra visiškai bendruomeninis. Savanoriai bus gyventojai, norintys išmokyti, bei vietos vaikai ir jaunimas, kurie gali būti potencialūs šio projekto tęsėjai ir plėtotojai ateityje. Vaikų ir jaunimo dalyvavimas bus susietas kartu su vaikų dienos centro ir jaunimo laisvalaikio kambario veikla. Per vasaros atostogas dalyvaus projekte, kuriame bendraus ir bendradarbiaus senjorai augintojai su vaikais ir mokys juos daržininkystės. Užaugintos produkcijos tikslinė grupė yra miesto gyventojai, kurie iš anksto taptų klientais dar prieš prasidedant auginimo sezonui, kuriems rūpi, kur ir kaip užaugintos daržovės, kurie žino, kuriuose daržuose ir kas jas augina, nes visa produkcija būtų auginama būtent jiems. Pagrindinis tikslas – auginti tvariai ir darniai, kiekvienais metais laikantis sėjomainos. Organizaciniai procesai ir agrotechnologijos vystomos bendruomenės jėgomis ir lėšomis.

Projekto partneriai bus visi augintojai, apleistų daržų savininkai, savanoriai, Eičių bendruomenė ir miesto gyventojai, įsigijantys užaugintas daržoves.

Pagrindiniai finansavimo šaltiniai yra Eičių bendruomenė, sukurianti infrastruktūrą, ir klientai, kurie avansuotų 50 proc. būsimų vasaros užsakymų sumos.

Šiam projektui turime idealias sąlygas (žr. 1 pav.), Eičiai yra miškų apsuptyje, be jokių taršos šaltinių, yra nepravažiuojama gyvenvietė ir turi gausybę dar naudojamų daržų, bet yra nemažai

1 pav. Eičių bendruomenės „Karšuva“ daržų ruošimas

ir apleistų. Dažnai daržininkai užsiaugina sau ir skundžiasi, kad užaugintų daugiau, tik niekam nereikia. Esame netoli nuo didesnių miestų – 15 km iki Tauragės ir 20 km iki Jurbarko, kur gyvena mūsų tiksliniai klientai.

Projekto kūrimo ir įgyvendinimo etapai:

- 1) sudaromas norinčių dalyvauti augintojų sąrašas;
- 2) išanalizuojama rinka ir ieškoma potencialių klientų, kurie norėtų pirkti šviežias daržoves visą vasarą ir rudenį (numatoma, kad pirmais metais 10–15 klientų iš kiekvieno miesto);
- 3) apklausiami potencialūs klientai, kokių ir kiek daržovių norėtų pirkti vieną ar du kartus per savaitę;
- 4) sudaromas daržovių krepšelis ir nustatoma jo kaina;
- 5) sutariama, kad klientai, norintys tapti dalyviais, turėtų apmokėti 50 proc. būsimų užsakymų per vasarą;
- 6) su augintojais sprendžiama, kuris, ką ir kiek augins, jei trūksta žemės plotų, įveikliname apleistus daržus;
- 7) išigyjamas reikalingas kiekis sėklų;
- 8) pagerinama daržų infrastruktūra, konsultuojamasi su specialistais (padarome patogias, standartinių dydžių lysves, pritaikytas mini traktoriuko agrotechnikai, visur įdiegiame laistymą, kompostavimą, pastatome šiltnamius);
- 9) sodinama ir auginama;
- 10) įrengiamos daržovių valymo, plovimo, laikymo ir pakavimo patalpos;
- 11) pradedamas daržovių pristatymas klientams, po pirmo pristatymo laukiama klientų įvertinimo ir kito 50 proc. būsimų užsakymų apmokėjimo;
- 12) pasibaigus sezonui, įvertinama situacija, klaidos, reikalingi patobulinimai, klientų nuomonė ir komentarai, sudaromas įvairesnis krepšelis;
- 13) pilnas skiriamas infrastruktūrai gerinti, likutis išmokamas dalyviams pagal užaugintą daržovių kiekį;
- 14) ieškoma papildomų finansavimo šaltinių tvariai plėtrai ir darniam gyvenimui skatinti (ministerijos, Tauragės r. sav.);
- 15) atliekami reikalingi plėtros darbai ir ruošiamasi didesnio kiekio užsakymų sezonui.

Projekto rezultatai, reikšmė ir tęstinumas. Planuojamas projekto rezultatas – nauja ekologiškų daržovių pardavimo ir pristatymo paslauga Tauragės ir Jurbarko miestuose. Planuojama, kad 5–10 Eičių gyventojų augintojų kartu su savanoriais užaugins ir pirmaisiais metais aptarnaus bei tieks daržoves 20–30 šeimų ūkių. Projektas bus viešinamas „Facebook“ platformoje, vietos laikraščiuose, skelbiami įvairūs pranešimai elektroninėje erdvėje.

Šis projektas yra tęstinis, tad pradžioje finansavimą garantuojame iš kitų bendruomenės pajamų. Vėliau gauname klientų apmokėjimus ir po pirmojo sezono išbandytą modelį teikti įvairiems projektų finansavimo šaltiniams gauti finansavimą plėtrai ir darnumui užtikrinti.

Projekto ir jo įgyvendinimo novatoriškumas bei platesnis pritaikymas. Bendruomenės remiamo žemės ūkio modelis yra naujas Lietuvoje, o tuo labiau Tauragės ar Jurbarko miestuose, bet šis modelis jau plačiai naudojamas Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Belgijoje, JAV ir kitose šalyse. Tai yra inovatyvus ir paprastas būdas plėtoti trumpąsias maisto grandines, taip pat tai sumažina perteklinį pirkimą bei perteklinę gamybą, nes auginama tik esamiems klientams sutartas daržovių krepšelis.

Modelis suvienija žmones į grupes įvairiais aspektais: augintojai turi juos vertinančius klientus, klientai žino, kas, kur ir kaip jiems augina ir tiekia daržoves, savanoriai ar vaikai mokosi bendraudami ir atlieka įvairius darbus, mokslininkai gali prisidėti prie projekto plėtros ir tobulinimo, kuris yra realus ir veikia realiomis sąlygomis. Be viso šito, darniai ir tvariai išnaudojami žemės ištekliai, siekiama gyvybingumo ir aktyvumo gyvenvietėje.

Modelis gali būti pritaikytas ir kitose vietovėse, kuriose yra nenaudojamos ūkinės paskirties žemės. Yra keli matyvuoti žmonės ir potencialūs klientai ar net viešosios įstaigos. Panašią veiklą, tik kiek kitaip nuo 2015 m. jau vykdo COOLŪkis, kur suburia žmones, kurie turi žemės, ir žmones, kurie nori užsiimti auginimu. Jie visi bendrauja, keičiasi informacija, mokosi ir tobulina savo įgūdžius.

Projekto sėkmė – surasti norinčių auginti, norinčių mokytis ir norinčių įsigyti ekologiškos vietos produkcijos.

Informacija:

Eičių bendruomenė „Karšuva“

Mokyklos g. 10, Eičių k., Tauragės r.

Simas Gaidelionis, bendruomenės pirmininkas

mob. tel. 861498853, el. paštas simas.gaidelionis@gmail.com

INOVATYVUS SUINTERESUOTŲJŲ DALYVAVIMU GRĮSTAS KAIMO POLITIKOS FORMAVIMO MODELIS: „SHERPA“ PATIRTIS

Živilė Gedminaitė-Raudonė, Rita Vilké

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

INFORMACIJA APIE PAGRINDINĘ PROJEKTO IDĖJĄ

Gerosios patirties pavyzdžio pavadinimas – „SHERPA – Sustainable Hub to Engage into Rural Policies with Actors“ („Tvarumo centrai įtraukiai kaimo politikai“).

Pagrindinė projekto idėja remiasi prielaida, kad būsimajai Europos Sąjungos kaimo politikai reikalingas naujas kursas, kuris iš esmės pakeistų esamus ES kaimo politikos formavimo pagrindus ir procesą. Naujas ES kaimo politikos formavimo modelis remiasi konsoliduotomis svarbiausiomis žiniomis ir nuomonėmis apie kaimo plėtrą, kurias generuoja ir teikia ES regionuose suburtos suinteresuotų veikėjų platformos (angl. *Multi-actor platform, MAP*), skirtos įveikinti mokslo, visuomenės ir politikos atstovų bendradarbiavimą. SHERPA projekto įgyvendinimo pabaigoje iš viso Europoje veiks 40 suinteresuotų veikėjų platformų įtraukiai kaimo politikai. Taip sudaromos sąlygos kaimo plėtros dalyviams padėti pasinaudoti jų kaimo vietovėse atsirandančiomis galimybėmis ir apsaugoti jas nuo ilgalaikių grėsmių ES politikos priemonių pagalba.

Projekto veiklos apima didžiąją dalį Europos – SHERPA įgyvendina 17 konsorciumo partnerių iš Europos Sąjungos šalių narių (Belgijos, Prancūzijos, Graikijos, Švedijos, Nyderlandų, Italijos, Ispanijos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Slovėnijos, Portugalijos ir kt.). Siekiant papildyti konsorciumo narių kompetencijas, SHERPA taip pat įtraukė dalyvius iš kitų ES šalių, priklausančių tarptautiniams ekspertų tinklams ERDN (angl. *European Rural Development Network*) ir Nordregio (angl. *Nordic and European Research Centre for Regional Development and Planning*). Lietuvai projekte atstovauja ERDN tinklo narys – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

Projektą finansuoja Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „HORIZON 2020“ pagal veiksmų planą „RUR-2018-2020 Rural Renaissance“.

Bendras projekto biudžetas yra 5 mln. eurų. Projekto trukmė: 2019–2023 metai.

PROJEKTO TIKSLAI IR PAGRINDIMAS

Pagrindinis SHERPA projekto tikslas yra konsoliduoti svarbiausias žinias ir nuomones, kurios padeda formuoti rekomendacijas būsimai ES kaimo politikai.

SHERPA prisideda kuriant politiką trijose pagrindinėse srityse:

1. teikia pasiūlymus mokslinių tyrimų politikos kūrimui, ypatingą dėmesį skirdama darbo programos „Horizontas Europa“ rengimui;
2. talkina įgyvendinant kaimo vietovėms aktualią politiką 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu;
3. padeda nustatyti kaimo politikos kryptis kitam programavimo laikotarpiui (po 2027 m.).

SHERPA projekto veiklos apima septynis darbų paketus (WP), orientuojantis į penkis konkrečius tikslus:

1. nustatyti pagrindinius ES kaimo vietovių ateities tendencijų ir dinamikos variklius;

2. sukurti suinteresuotų veikėjų platformas (MAP'us) veiksmingam ir tvariam mokslo, visuomenės ir politikos bendradarbiavimui formuojant kaimo politiką;

3. sukurti bendrą žinių bazę, susijusią su ES kaimo politika, apžvelgiant buvusių ir vykdomų mokslinių tyrimų projektų rezultatus;

4. užmegzti dialogą tarp piliečių, tyrėjų ir politikų, apimant kuo platesnę ES teritoriją;

5. suformuluoti rekomendacijas, kurios prireikus susietų skirtingus šiuolaikinės kaimo politikos plėtros scenarijus Europos, nacionaliniu ir regioniniu lygiais.

SHERPA projekto MAP yra atviri forumai, įsteigti visoje Europoje, kuriuose mokslo, politikos ir visuomenės veikėjai susitinka, dalijasi, diskutuoja ir kartu kuria pasiūlymus kaimo vystymo sprendimams. Jie siekia įtraukti piliečius, tyrėjus ir politikos formuotojus vietos ir ES lygmenimis į diskusijas, kartu kurti strateginį mąstymą ir praktines rekomendacijas, kaip suformuluoti šiuolaikinę kaimo politiką ir mokslinių tyrimų darbotvarkes Europos ir regionų lygmenimis.

SHERPA forumų sistema sudaryta iš dviejų lygmenų:

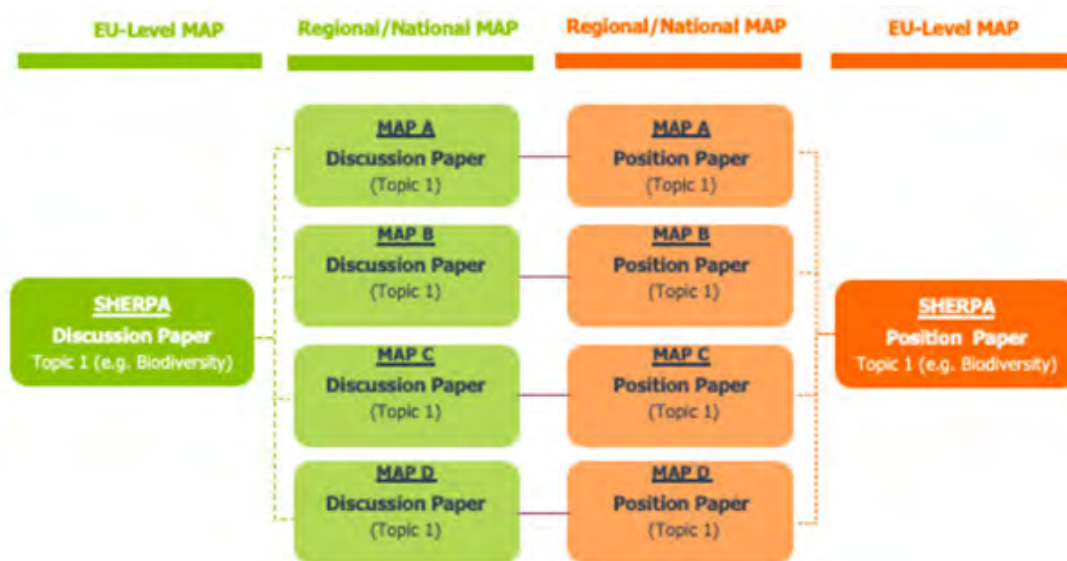
I. Regioninės ir nacionalinės aprėpties suinteresuotų veikėjų platformos (MAP) – iš viso projekto eigoje bus įsteigta 40 MAP 20-yje ES šalių;

II. ES lygmens suinteresuotų veikėjų platforma (ES MAP) – įsteigta ir koordinuojama Europos Komisijos Briuselyje.

Kiekvienas MAP regione / šalyje narys atstovauja vienai iš šių grupių:

- mokslas (mokslininkai, sukaupę ekspertinių nacionalinio ir regioninio lygmens žinių apie kaimo vietas);
- visuomenė (NVO ir kitų visuomeninių organizacijų, privataus verslo atstovai ir kiti gyventojai, besidomintys kaimo vystymo sprendimais);
- politikai (išrinkti politikai ar kiti valstybės institucijose dirbantys valstybės tarnautojai).

Igyvendinant įtraukaus dalyvavimo procesą, regioniniuose ir nacionaliniuose MAP nuolat vyksta diskusijos, atliekami regiono ar nacionalinio lygmens tyrimai (priklausomai nuo atitinkamo MAP geografinės aprėpties), rengiami apibendrinimai, kurių išvadoje kiekvienas MAP sukuria gana išsamų situaciją analizuotą temą atspindintį dokumentą – diskusijos dokumentą (angl. *Discussion Paper*), naudojamą tolesniame procese. Rengiant diskusijos dokumentą, gautos išvados ir rekomendacijos atspindimos parengiant kitą – pozicijos dokumentą (angl. *Possition Paper*) (1 pav.).

1 pav. SHERPA projekto ciklas

Projekto metu kasmet parengiami dviejų lygmenų pozicijos dokumentai:

1. Regioninis ar nacionalinis MAP pozicijos dokumentas (angl. *MAP Possition Paper*) – dokumentas, kuriame apibendrinamos regioninių ar nacionalinių MAP nuomonės konkrečia tema. Visų regioninių ir nacionalinių MAP pozicijų dokumentų rinkinys naudojamas ES MAP rengiant vieną apibendrintą SHERPA pozicijos dokumentą konkrečia tema.

2. SHERPA pozicijos dokumentas (angl. *SHERPA Possition Paper*) – dokumentas, kuriame apibendrinamos ankstesnių ir vis dar vykdomų mokslinių tyrimų projektų žinios ir apibendrintos regioninių ir nacionalinių MAP nuomonės konkrečia tema.

Temų alternatyvas MAP pateikia Europos Komisija per projekto koordinavimo ir įgyvendinimo komandą, kurioje turi savo atstovus. Projekto koordinavimo ir įgyvendinimo komanda taip pat atsakinga už apibendrinančio SHERPA pozicijos dokumento atitinkama tema parengimą ir teikimą ES MAP. Taip visus ES regionus apibendrinančios išvalgos ir siūlymai pasiekia Europos Komisiją. Rezultatai aptariami kasmet vykstančioje SHERPA metinėje konferencijoje. Konferencija rengiama užsibaigus vienam SHERPA ciklui, kurį sudaro visi aukščiau aprašyti procesai (žr. 1 pav.). Vieno SHERPA ciklo rezultatas – ES pozicijos dokumentas atitinkama tema.

PROJEKTO ĮGYVENDINIMAS

Projektas startavo 2019 m. pabaigoje, o 2020-ųjų pradžioje prasidėjo jo įgyvendinimo veiklos. Pirmajame projekto įgyvendinimo etape siekta sukurti pagrindus projektui įgyvendinti. Visi konsorciumo partneriai iki 2020 m. kovo mėn. įvykdė laikotarpiui užsibrėžtą tikslą: sukurta 20 dinaminių veiksmų planų, įsteigta 20 MAP įtraukiai kaimo politikai. Planuojama, kad SHERPA projekto įgyvendinimo pabaigoje iš viso Europoje veiks 40 MAP įtraukiai kaimo politikai.

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkai taip pat sukūrė dinaminį veiksmų planą ir įsteigė vieną iš 20-ies pirmajame SHERPA projekto įgyvendinimo etape numatytų MAP įtraukiai kaimo politikai „Žiedinė bioekonomika – Lietuva“ (angl. *Circular Bio-economy – Lithuania, CBioLit*), vienijančių mokslo, visuomenės ir politikos suinteresuotus veikėjus.

Pirmojo SHERPA ciklo tema – „ES kaimo vizija 2040“. Kiekvienas iš 20 įsteigtų MAP pirmojo ciklo metu rengė savo atstovaujamo regiono / šalies „Kaimo viziją 2040“ pagal vieningą metodiką, kurią parengė projekto įgyvendinimą koordinuojanti komanda. Tyrimo rezultatams gauti buvo naudotas 6 žingsnių Delphi metodas, taikant kiekybinius ir kokybinius tyrimų metodus. Šių žingsnių detalizavimas Lietuvos MAP, kuriant Lietuvos kaimo viziją 2040 m.:

1. dokumentų tyrimas ir konteksto analizė (2020 m. kovo–gegužės mėn.);
2. ekspertų interviu, organizuojant ekspertų grupės susitikimus (2020 m. gegužės mėn.);
3. ekspertų grupių susitikimų rezultatų analizė, diskusijos dėl Lietuvos kaimo vizijos iki 2040 m., ataskaitos rengimas ir klausimyno ekspertų apklausai rengimas (2020 m. gegužės–birželio mėn.);
4. ekspertų apklausa, siunčiant klausimyną (2020 m. liepos–rugpjūčio mėn.);
5. apklausos rezultatų analizė (2020 m. rugsėjo mėn.);
6. rezultatų patvirtinimas apibendrinančio ekspertų susitikimo metu (pagal SHERPA, angl. *Consensus meeting*) (2020 m. spalio mėn.).

Viso ciklo, įskaitant Delphi metodo taikymą, metu su MAP reguliariai komunikavo SHERPA projekto koordinavimo ir įgyvendinimo komandos atstovai, kviesdami pirmiausia mažesnėse MAP grupėse gyvai (naudojant interaktyvias bendradarbiavimo platformas „Microsoft Teams“ ir „Cisco Webex“) pasidalinti proceso įgyvendinimo aktualiomis patirtimis, problemomis ir jų sprendimo būdais atskiruose MAP, reflektuoti į kitų MAP veiklą ir iškilusias problemas, ieškant geriausiomis patirtimis paremtų sprendimų. Viso ciklo metu vykdoma proceso įgyvendinimo kokybės stebėseną

ir vertinimas, pildant išsamią „SHERPA MAP Monitoring & Evaluation Tool“ darbaknygę „Microsoft Excel“ programoje.

PROJEKTO REZULTATAI, REIKŠMĖ IR TĖSTINUMAS

Lietuvos MAP, 2020 m. spalio pabaigoje įvykdžius pirmąjį SHERPA ciklą pasiekė pirmųjų rezultatų – nuosekliai įgyvendinant Delphi metodo žingsnius, parengta Lietuvos kaimo vietovių vizija iki 2040 metų: „Lietuvos kaimo vietovių vizija iki 2040 m. – patrauklūs gyventi regionai su partnerystėje veikiančiais šiuolaikiniais kaimais“.

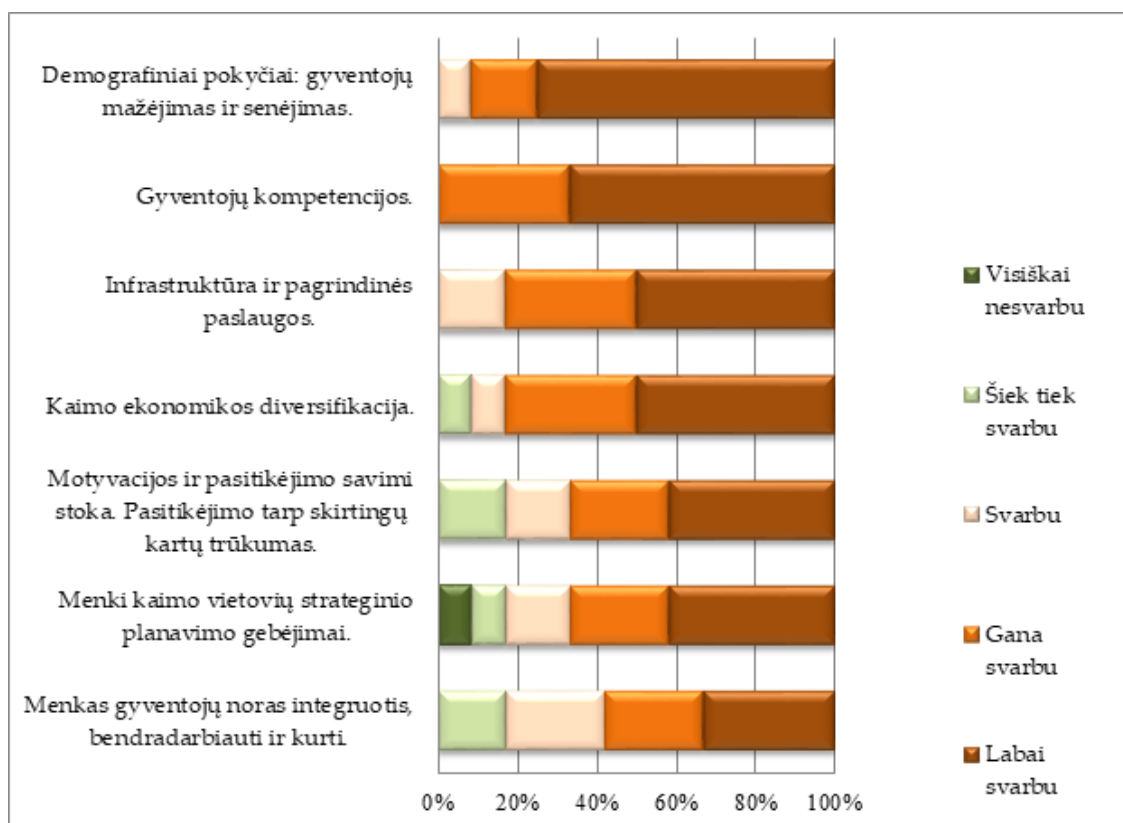
Formuojant Lietuvos kaimo vietovių viziją iki 2040 metų, Lietuvos MAP dalyvavo trijų sričių ekspertai: mokslas (33,3 proc.), visuomenė ir verslas (33,3 proc.), politikai (33,3 proc.).

Interviu eigoje išryškėjo daugybė iššūkių Lietuvos kaimo vietovėms. Susisteminius įvardytus iššūkius, ekspertų apklausos metu identifikuota jų svarba, naudojant 5 lygių Likerto skalę (2 pav.).

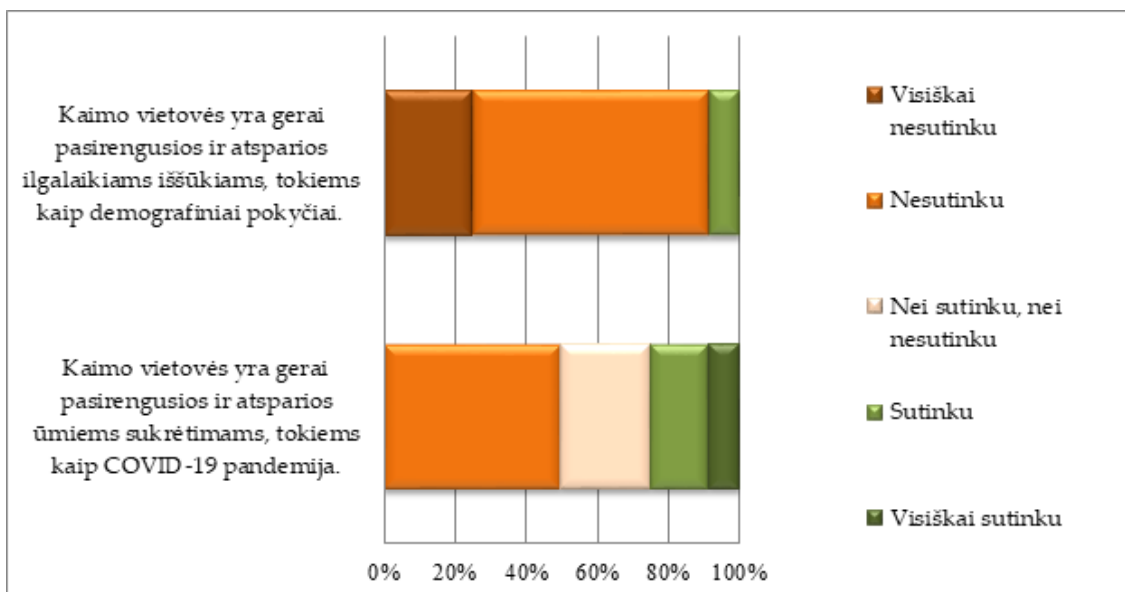
Formuojant Lietuvos kaimo vietovių viziją, taip pat vertinta, ar Lietuvos kaimo vietovės gerai pasirengusios ir atsparios ūmiems sukrėtimams (tokiems kaip COVID-19 pandemija) bei ilgalaikiams iššūkiams (tokiems kaip demografiniai pokyčiai) (žr. 3 pav.).

Analizuojant ir vertinant galimybes Lietuvos kaimui per artimiausius 20 metų, apibendrinti interviu rezultatai suponuoja šias kryptis (nuo svarbiausios):

- *Europos „Žaliojo kurso“ galimybių panaudojimas.* Bioekonomikos ir žiedinės ekonomikos galimybės. Lietuvos kaimo vietovių plėtros strategijose turėtų būti atsižvelgiama į ekologinį ūkininkavimą ir kitas ekologines iniciatyvas, mažiau taršos, dėmesys aplinkosaugos reikalavimams.

2 pav. Svarbiausi iššūkiai Lietuvos kaimo vietovėms

3 pav. Lietuvos kaimo vietovių pasirengimas ir atsparumas ilgalaikiams ir trumpalaikiams iššūkiams

- *Vietos maisto ir turizmo plėtra.* Vietos maisto rinkos potencialo stiprinimas; trumpa vietos maisto tiekimo grandinė; turizmo plėtra. Nepakankama biologiškai vertingo maisto pasiūla. Lietuviškos produkcijos vartojimo skatinimas.
- *Žogiškieji ištekliai.* Labai motyvuoti, darbštūs žmonės. Šiuolaikinės programos universitetuose, atspindinčios dabartinius kaimo vietovių, įskaitant ūkininkavimą, poreikius.
- *Skaitmenizacijos potencialas.* Platus didelės spartos plačiajuosčio ryšio paslaugų tinklas. Veiklos skaitmeninimas, galimybė naudotis internetinėmis paslaugomis, mažinant skirtumus tarp atokių kaimo vietovių ir miestų.
- *Stiprūs miesto ir kaimo ryšiai.* Miesto gyventojai turi tvirtą ryšį su kaimo vietovėmis, kaip ir anksčiau kaimo vietovių gyventojai (patys arba jų tėvai ten gyveno). Apsilankymo kaimo vietovėse tikslas yra laisvalaikio praleidimas gamtoje (įvairios turizmo rūšys: lėtas, transformacinis, ekologiškas ir pan.), šeimos ar draugų lankymas kaimo vietovėse, kita veikla.
- *COVID-19 pandemijos situacija* atvėrė poreikį ieškoti vietų už miesto, kur būtų daugiau erdvės gyventi, praleisti laiką gamtoje. Kaimo vietovės yra puiki vieta nuotoliniam darbui įvairių profesijų darbuotojams, naudojančiams spartųjų plačiajuosčių ryšių.

Diskutuojant dėl Lietuvos kaimo vietovių vizijos iki 2040 metų, susitikimų su ekspertais metu išryškėjo keletas sričių. Buvo įvardyta, kad 2040-aisiais Lietuvos kaimo vietovės turėtų būti:

- *visoms profesijoms.* Kaimo vietovės taps gyvenamąja vieta įvairių profesijų gyventojams: kaimo vietovės – ne tik ūkininkauti! Nauji vaidmenys ir ekonominė veikla dirbant vietoje arba nuotoliniu būdu. Didžiausias dėmesys naujoms inovatyvioms iniciatyvoms, naudojančioms unikalios gamtos ar kultūros išteklius (lėtas, transformuojantis turizmas ir kt.); naujo, ne žemės ūkio verslo (mažų ar vidutinių maisto perdirbimo įmonių, medienos, statybų ir kt.) kūrimas ir vystymas;
- *su kokybiška infrastruktūra.* Pageidaujamos infrastruktūros sukūrimas regioniniu ir vietos lygmeniu pagal naujai nustatytas taisykles, pagrįstas regionų poreikiais: kiek laiko reikia nuvykti į ligoninę, paštą, prekybos centrą, mokyklą, darželį. Priemonės nenaudojamų senų gyvenamųjų namų, ankstesnių ūkio pastatų problemoms spręsti, siekiant pritraukti naujus atvykėlius pasirinkti juos kaip vietą naujam gyvenamajam namui;
- *su regionine specializacija.* Lietuvos kaimo regionų gyventojai turėtų pasirinkti savo specializaciją, kad ištekliai būtų naudojami geriausiu būdu: regionai, orientuoti į žemės ūkį; regionai, turintys unikalios gamtos išteklius įvairių turizmo formų plėtrai; regionai, orientuoti į ne žemės ūkio

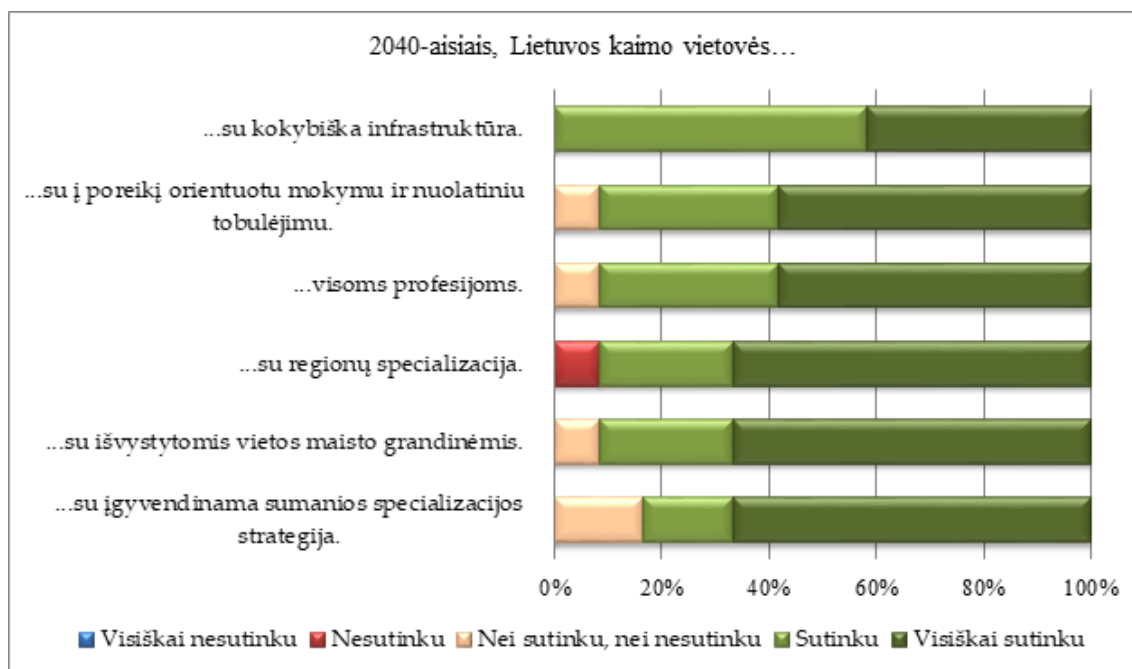
veiklą (pvz., socialinis verslas); kooperatyvai, daugiausia dėmesio skiriant žemės ūkio produktų perdirbimui, medienos perdirbimo įmonėms ir kt.;

- *su įgyvendinama sumanios specializacijos strategija.* Naujos galimybės bioekonomikai ir žiedinei ekonomikai. Prioritetas remiant biologiškai vertingą maistą. Biologiškai vertingas maistas vartotojams. Maistas, užaugintas naudojant ekologiškas, švarias technologijas. Biologiškai vertingi produktai žmonėms, aplinkai ir gamtai. Gaminant biologiškai tvarius produktus, išmetama mažiau teršalų;
- *su išvystytomis vietos maisto grandinėmis.* Sustiprinta vietos maisto rinka; trumpa vietinio maisto tiekimo grandinė; turizmo plėtra. Skatinamas lietuviškų produktų vartojimas. Mokymas ir įgūdžių formavimas apie vietinio maisto naudą vartotojams. Sumažintas importuotų produktų gabenimas; sutelktas dėmesys į vietinio maisto vartojimą. Orientacija į vietinę rinką: tiesioginiai kontaktai su vartotojais, sumažėjusi atviros rinkos rizika, gauta didesnė kaina, sumažėjęs tarpininkų skaičius;
- *su į poreikį orientuotu mokymu ir nuolatiniu tobulėjimu.* Į poreikį orientuotas švietimas universitetuose ir kolegijose. Inovacijų tarpininkų ir mentorių poreikis. Nuotolinio mokymosi poreikis norint įgyti naujų įgūdžių ir sustiprinti žinias tam tikrose suinteresuotose srityse. Nuolatinio profesinio tobulėjimo poreikis.

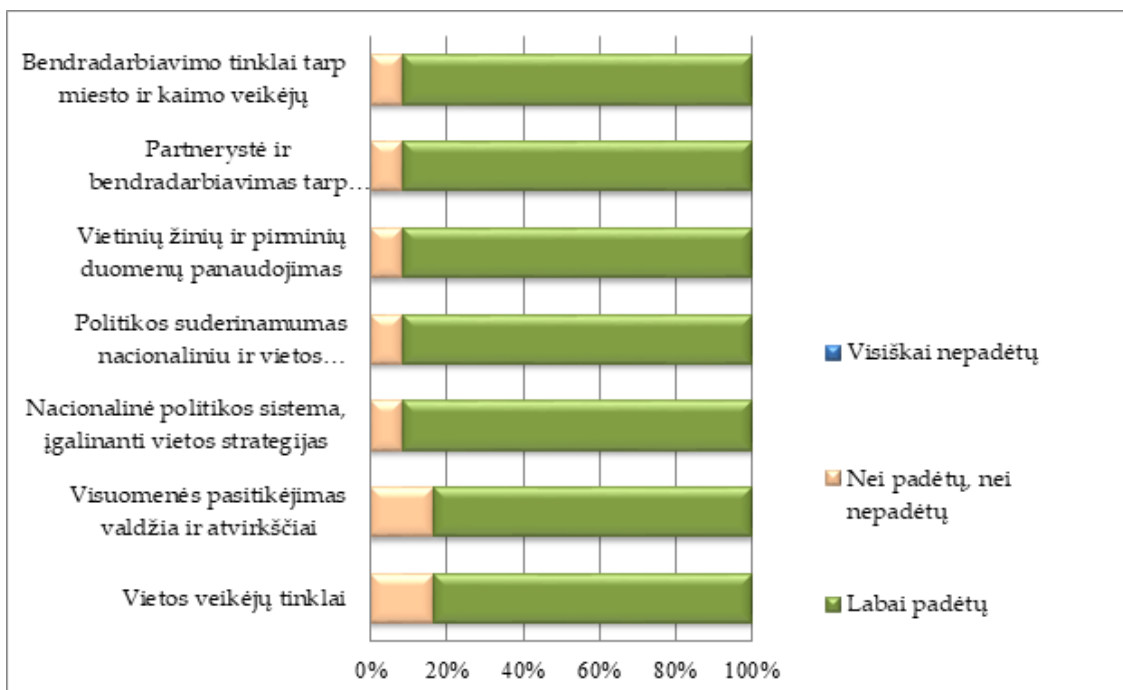
Išskirtos sritys kitame etape ekspertų įvertintos pagal svarbą (žr. 4 pav.).

Lietuvos MAP ekspertams sutarus dėl apibendrintos Lietuvos kaimo vietovių vizijos 2040, kurios centre – patrauklūs gyventi regionai su partnerystėje veikiančiais šiuolaikiniais kaimais, įvertintos, kas labiausiai talkintų, siekiant šios vizijos (5 pav.).

Tyrimo metu paaiškėjo, kad reikia stiprinti bendradarbiavimo tinklus tarp miesto ir kaimo veikėjų, taip pat partnerystę ir bendradarbiavimą tarp skirtingų politikos lygmenų. Itin svarbu išnaudoti vietinių žinių potencialą ir remtis pirminiais duomenimis apie kaimo vietas. Ne mažiau svarbu siekti nacionalinės politikos sistemos, įgalinančios vietos strategijas, taip pat puoselėti visuomenės pasitikėjimą valdžia ir atvirkščiai. Tyrimo metu išryškėjo ir itin svarbus vietos veikėjų tinklų vaidmuo, kuriems palaikyti ir toliau būtinas rėmimas.

4 pav. Lietuvos kaimo vizija 2040.

5 pav. Iššūkių Lietuvos kaimo vizijai 2040 pasiekti įveikimo galimybės

PROJEKTO (IDĖJOS) IR JO ĮGYVENDINIMO NOVATORIŠKUMAS BEI PLATESNIS PRITAIKYMAS

SHERPA projekto idėja išsiskiria novatorišku požiūriu į ES kaimo politikos formavimo procesą, įveiklinant konsoliduotas mokslo, visuomenės ir politikų žinias. SHERPA sukurta nauja ES kaimo politikos formavimo metodika iš esmės keičia nusistovėjusią ES praktiką. Regioninių ir nacionalinių suinteresuotų veikėjų platformų – MAP – pagalba išgrynintos regionų ir nacionalinės kaimo vietovių problemos remiasi vietos žiniomis ir patirtimis, o jas konsolidavus ES mastu, tikimasi sulaukti veiksmingesnės ES kaimo politikos ateinančiu laikotarpiu.

Informacija:

Projekto pavadinimas: „SHERPA – Sustainable Hub to Engage into Rural Policies with Actors“ (liet. „Tvarumo centrai įtraukiai kaimo politikai“), Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „HORIZON 2020“, veiksmų planas „RUR-2018-2020 Rural Renaissance“, sutarties Nr. 862448

Projekto tinklapis <https://rural-interfaces.eu/>

Projekto koordinatore Lietuvoje dr. Živilė Gedminaitė-Raudonė

tel. (8 5) 261 7071, el. paštas zivile.gedminait@laei.lt; tel. (8 672) 00413, el. paštas rita.vilke@laei.lt.

KITOKS DARŽAS – GERAM MAISTUI, MOKYMUISI, TURIZMUI

Paulius Giedraitis

Vytauto Didžiojo universitetas

Projekto „Kitoks daržas“ idėja – kaime užaugintas daržoves ir daug kitų maisto produktų ką tik nuskintus pristatyti juos užsisakiusiems žmonėms, kurie gali išsirinkti iš plataus asortimento internetiniame puslapyje.

Šia veikla užsiima vyras su žmona, kuriems patinka dirbti kaime ir plėtoja nuosavą verslą, taip pat jiems dirbti padeda samdomi darbininkai, kuriems, kaip jie patys sako, maloniai suteikia darbo vietą bei papildomų pajamų už atitinkamus darbus. Jokių finansinių rėmėjų jie neturi, nes užsiima individualia veikla, kuri jiems ir neša pajamas, už kurias gali pragyventi ir vykdyti visus kitus savo užsibrėžtus tikslus, įsigyti ūkiui reikalingo inventoriaus ir sumokėti už pagalbą darbuotojams. Šiuo verslu užsiima savo noru, nes patys yra gimę ir augę kaime, jiems patinka ši veikla. Jie yra sukūrę savo logotipą (1 pav.).

Reprezentatyvus šūkis / klausimas: „Gal jūs norėtumėte pakaitalioti savo veiklą biure su fiziniu darbu pušynų apsuptyje? Gal svajojate apie harmoningą ramybę kaime kelioms dienoms, kur pailsėtumėte nuo miesto šurmulio? O gal norėtumėte, kad „Kitokio daržo“ kaimas taptų jūsų kaimu? Čia vis atvažiuotumėte padirbėti ir pailsėti. Žinoma, už jūsų „triūsą“ ir pastangas mes atsilygintume.

Esame kaime gimę ir augę. Vėliau – studijos, darbai. Bet visuomet skubantys į kaimą atsigauti, pailsėti, įkvėpti tyro oro, nusiraminti nuo skubos, pasiklausti tylos. Mums ne naujiena tradicinė agrotechnika. Bet kai išgirdome apie gamtinę žemdirbystę – daržas ir sodas įgavo romantikos. Iš tikrųjų gamtinės žemdirbystės mokoma per biologijos pamokas mokykloje, tik keista, kad atsidūrę darže ar platesniuose pasėliuose elementarius ekologijos dėsnius pamirštame. Tartum agronomija yra viena, o gamta – visai kas kita. Nesantaika su gamta prasideda čia: noras jai primesti žmogaus proto sukurtas taisykles“ (<https://www.kitoksdarzas.lt/apie-mus/>).

1 pav. Projekto „Kitoks daržas“ logotipas

2 pav. Ūkyje auginamos braškės

Dabar ūkininkai augina daržoves, uogines kultūras ir įvairius vaismedžius kitaip, todėl ragauja dar neragauto skonio savo darbo vaisius. Gamtinė žemdirbystė – tai menas, kuris reikalauja daug kantrybės, tačiau žinant pagrindinius principus galima įgyvendinti daugiau nei galėtumei pagaltuoti, tik į visa tai reikia pažvelgti kūrybiškai. Taip pat projekto autoriai skatina įsitraukti į visa tai ir kitus žmones, kad šie išminktų patys užsiauginti daržovių bei kitų gėrybių – tapti kūrėjais ir puikaus šviežio maisto vartotojais.

„Kitokio daržo“ ūkis arti neturi jokių stambių galimų taršos šaltinių: nei judrių kelių, nei ūkininkų chemikalais purškiamų laukų, nei ko kito, kas galėtų teršti aplinką. Prie viso to pašonėje auga

kvepiantis pušynas. Lysvės ir daržovių ploteliai sudaro apie 30 arų ir yra įkurdinti maždaug 1,5 ha plote. Taip pat daržovės, kitokios gėrybės auginamos smėlynuose, sunkiose žemėse bei vėjo perpučiamose vietovėse. Kurdami augalų auginimo vietas ūkininkai atsižvelgia ir į tai, kokiame dirvožemyje gėrybės geriausiai auga, kokių medžiagų reikia ir kokią substratą pritaikyti, norint gauti geriausią derlių. Daržas įsiliejęs į gamtos peizažą, čia turi mulčiaus ir supantį gyvą mikroorganizmų foną. Augalai iš dirvožemio gauna skaidytųjų subalansuotą ir paruoštą maistą. Žinoma, kaip nebūna namų be dūmų, taip ir ūkyje neapsieinama be neigiamų aplinkos sąlygų augalams augti.

Darže tinkamai auginamos daržovės turi savybę apsisaugoti nuo puolančių kenkėjų ir ligų sukėlėjų – turi imunitetą priešams, žinoma, pasitaiko ir nuostolingų atvejų, kai kiti organizmai sugadina daržoves bei kitus augalus užkrečia ligomis, dėl kurių augalai miršta ar tampa prastos išvaizdos. Esant bioįvairovei, darže ir sode gyvena ne tik mėgstantys kultūrinius augalus, bet ir šių augalėdžių priešai. Be to, vadinamieji kenkėjai sunkiau randa mėgstančius augalus, o ir jų turi ką valgyti. Tačiau dalis daržovių, kurios visiškai svetimos vietos ekosistemos, genetiškai praradusios atsparumą ligoms ir kenkėjams. Norėdami išvengti derliaus praradimo dėl nepalankių sezono sąlygų (liūtys, sausros) ūkininkai ne tik kad nenaudoja cheminių preparatų augalų apsaugai, bet juos bando apsaugoti liaudiškais metodais – kiaušinių lukštais, pelenais, kartais tenka panaudoti agroplėvelę. Kaip teigia „Kitokio daržo“ įkūrėjai, sunkiausia be praradimų sėkmingai užauginti kopūstines daržoves ir pomidorus. Kopūstiniai turi aibę juos mėgstančių kenkėjų. Lauke auginami pomidorai yra pasakiško skonio, tačiau auginamos tik dvi šių daržovių rūšys, siekiant nepažeisti fitoftoros.

Šis „Kitoks daržas“ skatina žmones siekti ne tik greitai sveikai maitintis, bet ir atsigręžti į gamtą ir iš arčiau patyrinėti jos teikiamą naudą, galimus skonio malonumus. Paklausti, ar galime kažką pakeisti, ūkio įkūrėjai atsakė, kad GALIMA. „Galime patys auginti daržoves, uogakrūmius, sodą kitaip, sukurdami darže gamtines sąlygas. Tai ne sunku, bet įdomu. Pirmiausia reikia pastudijuoti natūralioje ekosistemoje vykstančius procesus ir panaudojus proto jėgą, gamtos dėsnius pritaikyti savo tikslams. Taip baigsime kovą su gamta ir darže įsivyras taika. Gamtinės žemdirbystės būdu užsiauginsime puikų šviežio maisto, o kai kurių skonis nustebins: morkų, ridikėlių, pomidorų, agurkų, braškių, salotų, špinatų. Jūs sušuksite: „Nė nežinojau, kad tikras jų skonis turi būti štai toks!“

Jei negali užsiauginti, ieškok išmanančio sąžiningo augintojo, kuris tau užaugintų, o tu iš jo nupirksi. Gal skirsi keletą dienų per sezoną ir talkoms pas augintoją. Turėsi ne tik gero maisto, bet ir gerų emocijų. Užtenka tenkintis parduotuvių maistu!“ (<https://www.kitoksdarzas.lt/mes-pabegome/>). Todėl „Kitoks daržas“ – puiki vieta įsigyti sveikų daržovių, o internetiniame puslapyje rasi įdomios informacijos ir naudingų patarimų, kaip auginti daržoves ir kokių metodų imantis derlius bus gausiausias, taip pat nepažeidžiama gamta.

LITERATŪRA

1. *Apie mus. „Kitoks daržas“*. (2020). Prieiga per internetą: <https://www.kitoksdarzas.lt/apie-mus/>. [žiūrėta 2020 10 15].
2. *Realybė: mes pabėgome nuo gero maisto „Kitoks daržas“*. (2020). Prieiga per internetą: <https://www.kitoksdarzas.lt/mes-pabegome/>. [žiūrėta 2020 10 15].

Informacija:

Ūkis „Kitoks daržas“, Širvintų r., Lapelių k.

Giedrius ir Eimutė Lučiūnai, tel. 8675 03080

KAIMO GYVYBINGUMO STIPRINIMAS, KURIANT GAMINTOJŲ IR VALGYTOJŲ BENDRUOMENES: ASOCIACIJOS „VIVA SOL“ PATIRTIS

Lina Gumbrevičienė

Asociacija „Viva Sol“

APIE ASOCIACIJĄ „VIVA SOL“

ASOCIACIJOS DUOMENYS

Asociacija „Viva Sol“ (toliau – AVS) įkurta Dargužių kaime, Varėnos r. savivaldybėje.

Asociacija įregistruota 2006 m. rugsėjo 15 d.

Asociacijos adresas – Merkio g. 53, Dargužių k., Valkininkų sen., LT-65445 Varėnos r. savivaldybė.

ASOCIACIJOS PAVADINIMAS

Asociacijos pavadinimas, turėjęs reikšti, išvertus iš prancūzų kalbos, „tegyvuoja žemė“, virto į ispanišką „tegyvuoja saulė“ (1 pav.).

1 pav. Asociacijos „Viva Sol“ logotipas

ASOCIACIJOS TIKSLAI

Pagrindinis tikslas – siekti kaimo gyvybingumo, vienijant asmenis ir organizacijas, bendromis pastangomis siekiančias smulkių ūkininkų, amatininkų ir kitų kaimo gyventojų ekonominės ir socialinės gerovės didinimo bei tvarios aplinkos išsaugojimo. AVS siekia suartinti kaimo ir miesto žmones per savo amato žinovų pagamintą maistą, vietos vystymo iniciatyvas ir mokantis vieniems iš kitų.

Asociacijos moto – „Kad kaimas būtų gyvas“.

ASOCIACIJOS NARIAI

2020-01-01 asociacijoje buvo 22 nariai.

AVS yra asociacija, turi 22 narius, tarp jų yra 3 juridiniai asmenys (VŠĮ „Baltijos aplinkos forumas“, VŠĮ amatų mokykla „Sodžiaus meistrai“, VŠĮ „Verpėjos“), likę – fiziniai asmenys. Trečdalis narių – smulkūs ūkininkai, sūrininkai, kiti – visuomeniškai aktyvūs ir kaimui neabejingi žmonės, gyvenantys Lietuvoje ir užsienyje (Danijoje, Prancūzijoje).

ASOCIACIJOS NARYSTĖ KITOSE ORGANIZACIJOSE

Nuo 2019 m. AVS yra Trakų krašto kultūros ir amatų asociacijos narė. Nuo 2019 m. AVS direktorė deleguota į Dieveniškų technologijų ir verslo mokyklos Šalčininkų r. valdybą.

ASOCIACIJOS ISTORIJA

Pagrindinis iniciatorius ir vienas steigėjų – į Dargužių kaimą Varėnos rajone persikėlęs gyventi Valdas Kavaliauskas su žmona Rasa Ilinauskaite. Laikydami smulkų ožkų ūkį ir pardavimui gamindami

prancūziško tipo ožkų pieno sūrius, AVS įkūrėjas, daugiau kaip dešimt metų dirbęs sūrininkystės ūkyje Prancūzijoje, siekė ne tik rūpintis sūrių prekyba, bet ir užmegzti ryšį tarp gamintojų ir valgytojų. Pirminis AVS tikslas buvo burti gamintojų ir valgytojų bendruomenes, pagrįstas maisto gamintojų atvirumu klientams, t. y. jų gaminamų sūrių valgytojams.

Šiam tikslui buvo pasirinktas atitinkamas AVS moto – „Kad kaimas būtų gyvas!“, kurio laikantis iki šiol remiamos įvairios iniciatyvos ir veiklos, skatinančios kaimo gyvybingumo didinimą, sūrininkų gebėjimų stiprinimą, sūrių populiarinimą, naujų šeimų kūrimąsi kaime, miesto ir kaimo suartinimą, maisto gamintojų ir ūkių atvirumą maisto valgytojams.

ASOCIACIJOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI

AVS veikla finansuojama iš nario įnašo, pajamų iš renginių (mokymų, pažintinių vizitų), turgaus organizavimo, tarptautinių ir nacionalinių projektų dotacijų, 2 % paramos ir pavienės labdaros.

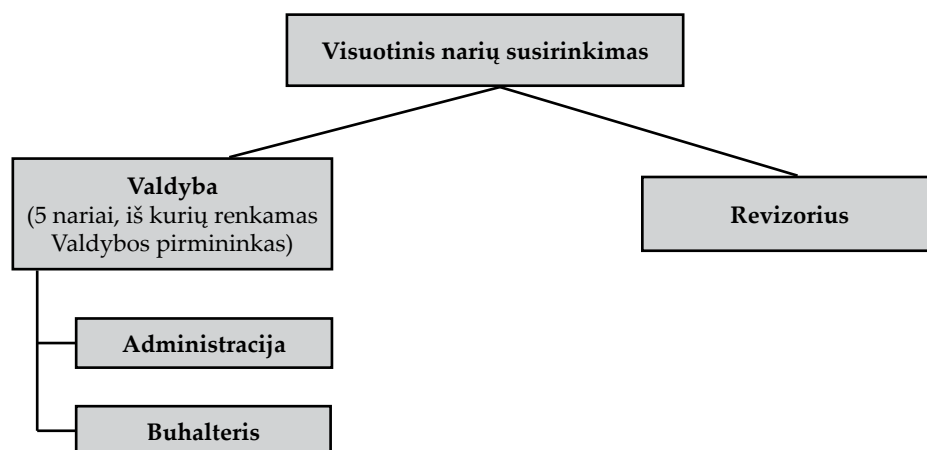
ASOCIACIJOS STRUKTŪRA

AVS struktūra yra tipinė asociacijos struktūra, sudaryta pagal Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymą. Vienas narys turi vieną balsą visuotiniame narių susirinkime, kuris renka valdybą, o jos nariai – valdybos pirmininką (2 pav.). Direktorius yra skiriamas iš AVS narių, todėl vykdo nuolatinės funkcijas neatlygintinai, atskirais atvejais, vykdamas dotacijų reikalavimus, įdarbinamas terminuotam laikotarpiui. Buhalterio paslaugos perkamos pagal sutartį su samdomų kvalifikuotu buhalterinių paslaugų teikėju. Revizorius renkamas iš AVS narių trejų metų laikotarpiui.

ASOCIACIJOS VEIKLOS

ASOCIACIJOS VEIKLOS KRYPTYS 2019–2020 M.

AVS veiklos kryptys vieneriems ar dvejiems metams nustatomos kasmetinio visuotinio narių susitikimo metu, dažniausiai rengiamo sausio–vasario mėn. Veiklos kryptys dažnai būna tęstinės, tačiau, atsižvelgiant į šalies ir tarptautines aktualijas ir į kurio nors nario ar kelių narių kompetenciją ir motyvaciją imtis atsakomybės aktyviai dirbti viena ar kita kryptimi, įtraukiamos ir naujos kryptys. Pvz., 2020 veiklų kryptis papildė dvi naujos sritys: 1) kova su klimato kaita ir jos poveikio kaimo teritorijai vertinimas, 2) agroekologinių praktikų taikymo ir smulkiųjų ūkininkų interesų advokavimas (3 pav.).

2 pav. Asociacijos „Viva Sol“ valdymo struktūra

2019	2020
1. Trumpųjų maisto tiekimo grandinių skatinimas. 2. Kaimo kultūros ir paveldo turizmo paslaugų teikimas įtraukiant vietos bendruomenes. 3. Mokymų vykdymas maisto gamybos srityje. 4. Projektų įgyvendinimas.	1. Trumpųjų maisto tiekimo grandinių skatinimas. 2. Mokymų vykdymas maisto gamybos srityje. 3. Kova su klimato kaita ir jos poveikio kaimo teritorijai vertinimas. 4. Agroekologinių praktikų taikymo ir smulkiųjų ūkininkų interesų adovakavimas. 5. Projektų įgyvendinimas (temos: kaimo kultūros ir paveldo turizmo paslaugos vietos bendruomenėse; jaunimo įtraukimas į bendruomenių veiklą per kultūrą kaime; aplinkosauga).

3 pav. Asociacijos „Viva Sol“ veiklos kryptys 2019–2020 m.

PAGRINDINĖS AVS VEIKLOS 2006–2020 M.

AVS veiklų spektras metai iš metų kito, tačiau liko bendra jas vienijanti linija – bendruomenių

Sūrių populiarinimo renginiai	- Kasmetinis sūrių festivalis Druskininkuose. - Sūrių kermošius Dargužiuose. - Sūrių degustacijos Benedikto turguje, Tymo turguje, Halės turguje. - Kasmetinės atvirų durų dienos ir ožkyčių vardynos ūkyje „Paskui saulę ir ožkas“, Varėnos r.
Naujų struktūrų kūrimas	- Sūrių prekybos kooperatyvas „Mūsų sūriai“. - Viešo maitinimo ir sūrių pardavimo įstaiga VšĮ Sūrininkų namai (2008). - Lietuvos ir Ukrainos visuomeninis judėjimas „Oseredok Serovara“ (2019).
Trumposios maisto tiekimo grandinės	- Tymo turgus Vilniuje. - Solidarumo turgelis kavinėje „Cafe de Paris“ Vilniuje. - Agroekologinis turgus Benedikto turguje Vilniuje. - Internetinė prekyba lauknešėlių principu (VšĮ „Sūrininkų namai“).
Maisto gamybos mokymai	- Sūrininkystės mokykla pradedantiems ir pažengusiems sūrininkams (lektorius – Valdas Kavaliauskas). - Natūralaus rauginimo mokymai (lektorė – Ieva Šidlaite): daržovių, vaisių ir grybų rauginimas, duonos raugas, duonos kepimas ir rauginto pieno produktai. - Sidro gamybos mokymai (lektorius – sidro gamybos ekspertas iš Prancūzijos).
Pažintiniai vizitai	- Pažintinių vizitų Varėnos rajone organizavimas kartu su VšĮ Sūrininkų namai, VšĮ Dargužių amatų centru. Dalyviai – verslo, mokslo, žemės ūkio, aplinkosaugos, politikos veikėjai iš Lietuvos ir užsienio.
Viešos diskusijos	- Ciklas „Kad kaimas būtų gyvas“, dalyvaujant mokslo, politikos, verslo ir kaimo bendruomenių atstovams. - Diskusija „Miesto laboratorija. Patirtys ir galimybės“ apie bendruomenes ir klimato kaitą.
Tarptautinis bendradarbiavimas	- Mokymai Ukrainos smulkiesiems sūrininkams. - Sūrininkystės meistriškumo mokymai Prancūzijoje. - Tarptautiniai projektai su partneriais iš Prancūzijos, Islandijos, Danijos, Norvegijos, Italijos, Airijos, Gruzijos (Erasmus+, Nordplus, Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa, „Horizon 2020“).
Agroekologinio ūkininkavimo praktikų skatinimas	- Dalyvavimas socialinio partnerio statusu tarptautiniame Europos mokslinių tyrimų projekte UNISECO, finansuojamame pagal programą „Horizon 2020“, kurio tikslas – stiprinti Europos agroekologinių ūkininkavimo sistemų tvarumą, sukuriant praktine patirtimi paremtas strategijas ir priemones, bei skatinti agroekologinių praktikų taikymą. Lietuvos atvejo studijos vienas iš tikslų – iširti, nuo ko priklauso ekstensyvių pieno ūkių išlikimas ir plėtra, tiriant tokių ūkių socialinį, ekonominį ir aplinkosauginį darnumą.
Atstovavimas ir dalyvavimas	- Dalyvavimas Žemės ūkio ministerijos Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos 2017–2023 mokslo metų strategijos įgyvendinimo priežiūros komisijoje.
Jaunimo veiklos	- Jaunimo projektas „Skrajojantis baras“ (parėmė Varėnos r. savivaldybė).

Įgyvendinant veiklas buvo glaudžiai bendradarbiaujama su AVS nariais ir partneriais. Keli bendradarbiavimo pavyzdžiai:

- VŠĮ „Baltijos aplinkos forumas“ – bendradarbiaujama įgyvendinant „Horizon 2020“ projekto veiklas agroekologijos srityje, taip pat kartu parengta paraiška projektui Gruzijoje pagal Vystymojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programą;
- VŠĮ amatų mokykla „Sodžiaus meistrai“ – bendradarbiaujama vykdant sūrininkystės pagrindų ir natūralaus rauginimo mokymus;
- Trakų krašto kultūros ir amatų asociacija – bendradarbiaujama organizuojant sūrininkystės amato mokymus amatų vasaros stovykloje, taip pat kartu parengta paraiška Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos paramos mechanizmui (EEA grants);
- VŠĮ Sūrininkų namai, VŠĮ Dargužių amatų centras – bendradarbiaujama organizuojant pažintinius vizitus (maitinimo paslauga).

VEIKLŲ ĮGYVENDINIMAS, KURIANT GAMINTOJŲ IR VALGYTOJŲ BENDRUOMENES

VŠĮ „SŪRININKŲ NAMAI“

Istorija

2008 m. AVS įkūrė VŠĮ Sūrininkų namai (toliau – Sūrininkų namai), po kurio ženklų telpa įvairiausios veiklos: viešasis maitinimas ir sūrių pardavimas Dargužiuose, sūrių prekybos kooperatyvas „Mūsų sūriai“, raugą ir įrangą smulkiems sūrininkams tiekianti sūrininkystės mokykla „Viskas sūriams“. Pats Sūrininkų namų pavadinimas priklauso AVS (4 pav.).

4 pav. VŠĮ „Sūrininkų namai“ logotipas

Sūrininkų namų veikla rėmėsi daugiausia sūrininkų Valdo Kavaliausko ir Rasos Ilinauskaitės veikla. Jie suaktyvino ir išgarsino Dargužių kaimą Varėnos rajone ir visoje šalyje. Sūrininkų namai Dargužiuose tapo kone privaloma daugelio gurmanų sustojimo vieta, keliaujant iš Vilniaus į Dzūkiją ir atgal.

Valdui ir Rasai nusipirkus labiau jų išaugusius poreikius atitinkančią sodybą su ganyklomis Norvydiškių kaime, Alytaus r., nuo 2017 m. Sūrininkų namai buvo parduodami su sąlyga, kad būtų išlaikyta Sūrininkų namų koncepcija. Naujieji šeimnininkai, įsigiję ūkį, nemokamai turėjo teisę trejus metus naudotis patentuotu Sūrininkų namų pavadinimu ir paskyra „Facebook“, turinčia per 7 tūkst. prenumeratorių.

2017 m. visą sodybą su maitinimo paslauga ir sūrių gamyba įsigijo jauna šeima iš Vilniaus, įsipareigojusi išlaikyti maitinimo paslaugą ir valdyti VŠĮ Sūrininkų namai veiklą. Sodybos dydis: 61,72 aro namų valdos sklypas Merkio gatvėje su tvenkiniu ir 70 metrų Graužupio upelio pakrantės, 69 kv. metrų komercinės paskirties Sūrininkų namų pastatas, atitinkantis sanitarinius reikalavimus maisto parduotuvei ir viešajam maitinimui, 37 kv. m sūrinė, dūminė pirtis, tvartas ir gyvenamasis namas, kuriame įrengta sūrių brandykla su klimato kontrole. Sodyboje išsitenka 20–30 ožkų arba 5 karvių ūkis. Vidutinė Sūrininkų namų apyvarta per sezoną – apie 45 tūkst. eurų.

Išsikeliant Valdui ir Rasai buvo bijoma, kad sūrininkų persikėlimas neigiamai paveiks kaimo gyvenimą, tačiau išlaikius Sūrininkų namų veiklą ir bendradarbiaujant su Dargužių bendruomene, Dargužiuose įsikūrusiu Amatų centru, AVS ir kitais vietos partneriais, kaimo gyvybingumas išliko nepakitęs. Priešingai, socialiai ir ekonomiškai aktyvūs sūrininkai užmezgė aktyvius ryšius su Puodžių kaimo bendruomene, gyventojais, žemės ūkio bendrove „Tėviškė“.

5 pav. Sūrininkų namai Dargužių kaime, Varėnos r. sav. R.Sadausko nuotr.

Veikla kuriant valgytojų ir gamintojų bendruomenes

Sūrininkų namai su Valdu priešakyje prisidėjo prie net kelių natūralaus produktų turgų atsiradimo. Pirmasis – Solidarus turgus, kuriame buvo parduodamos ekologiniuose ūkiuose išaugintos daržovės bei maisto produktai, įkurtas Vilniaus centre esančioje „Cafe de Paris“ kavinėje. Turgus vėliau persikėlė į „Mano Guru“ kavinę, po to ketvirtadieniais – į Tymo turgų Vilniaus Užupio rajone. 2019 m. buvo inicijuotas sekmadieninis ūkininkų turgus Benedikto turguje.

Visų turgų išskirtinis bruožas – galimybė atėjusiems pirkėjams pabendrauti su maisto augintojais ir gamintojais. Kartu tai ir galimybė informuoti, šviesti ir ugdyti valgytoją, keičiant jo požiūrį į maistinę perkamų maisto produktų vertę bei svarų indėlį į regionų tvarumą, t. y. remiant vietos gamintojus, kurie dažniausiai yra smulkūs ūkininkai, prisidedama prie ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio kaimo vietovių, o kartu ir regionų vystymo.

MAISTO GAMYBOS MOKYMAI

AVS vykdoma švietimo ir mokymo veikla maisto gamybos srityje pasirinkta dėl turimų kompetencijų ir poreikio rinkoje. Mokymus veda išskirtinai tik lektoriai-amato meistrai. Mokyti sūrininkystės, natūralaus rauginimo ar sidro gamybos susirenka tiek profesionalūs gamintojai (pvz., restoranų šefai), tiek mėgėjai (šeimininkės). Mokymai rengiami nedidelėse grupėse, siekiant suteikti daugiau praktinių žinių. Mokymai tiesiogiai prisideda prie gamintojų ir valgytojų bendruomenės kūrimo, nes mokymo kursus baigę asmenys arba patys pradeda gaminti maisto produktus rinkai, arba tampa nuolatinais ūkininkų produktų pirkėjais.

Iš viso AVS 2019–2020 m. organizavo 12 mokymo kursų 6 temomis, kuriuose buvo apmokyta 90 asmenų (6 pav.).

	<i>Tema, trukmė (akademinėmis valandomis)</i>	2019		2020 (iki 10 mėn.)	
		<i>Surengtų mokymų skaičius</i>	<i>Apmokytų žmonių skaičius</i>	<i>Surengtų mokymų skaičius</i>	<i>Apmokytų žmonių skaičius</i>
1.	Sūrininkystės pagrindai, 8 ak. val.	2	14	1	6
2.	Fermentiniai kietieji sūriai ir sūriai su mėlynuoju pelėsiu, 8 ak. val.	2	11	-	-
3.	Minkštieji, pusminkščiai ir rūgštiniai sūriai, 8 ak. val.	2	12	-	-
4.	Sidro gamybos ABC, 8 ak. val.	2	20	-	-
5.	Daržovių, vaisių ir grybų rauginimas ir fermentuoti gėrimai, 8 ak. val.	-	-	2	18
6.	Duonos raugas, duonos kepimas ir rauginto pieno gėrimai, 8 ak. val.	-	-	1	10
	Iš viso	8	56	4	34

6 pav. Mokymo apimtys ir rezultatai 2019–2020 m.

7 pav. Informacijos apie mokymo kursus pavyzdys

INTERNETINĖ PREKYBA – LAUKNEŠĖLIAI

Per COVID-19 karantiną gimusi lauknešėlių idėja įsitvirtino valgytojų bendruomenėje kaip atsakas į tiesioginių kontaktų mažinimą ir sustojusią prekybą, prisidėjo prie miesto ir kaimo solidarumo stiprinimo.

Idėja kilo ūkio „Paskui saulę ir ožkas“ savininkui Valdui Kavaliauskui, esančiam tiek AVS, tiek ir Sūrininkų namų nariui. Visuotinas Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse paskelbtas karantinas 2020 metų kovo mėn. staigiai nutraukė natūralius gamintojo ir valgytojo ryšius. Prekyba maistu buvo leidžiama, tačiau buvo raginama vengti tiesioginių kontaktų, atsiskaitymo grynaisiais pinigais, lankymosi viešosiose vietose. Pieno gamyba ūkyje pavasariui įsibėgėjant kasdien didėjo, sūrių buvo gamina vis daugiau, tačiau prekyba stojo. Situacija buvo sudėtinga, todėl reikėjo ieškoti išeities.

Sustojus daugumai paslaugų, didelės paklausos sulaukė pristatymo į namus ir prekybos internetu paslaugos. Kilo idėja pardavinėti internetu standartinius sūrių lauknešėlius, sudarytus iš penkių rūšių sūrių, parduodamus už vienodą kainą (15 Eur). Sūrininkų namų vardas, ilgamečio įdirbio dėka sukurta per 7 tūkst. valgytojų ir palaikytojų bendruomenė sudarė geras sąlygas žinios apie lauknešėlius sklaidai. Buvo parengtas informacinis turinys ir suderintos pirmosios lauknešėlių atsiėmimo vietos, tai dažniausiai buvo partnerių ir bendraminčių krautuvėlės bei prekyvietės turguje.

Pirmieji lauknešėliai, dar vadinami „Solidarumo lauknešėliais“, buvo parduoti po dviejų savaitių nuo visuotino karantino paskelbimo. Užsakymai buvo priimami internetu, iš pasiūlyto sąrašo pasirinkant tinkamiausią atsiėmimo vietą. Lauknešėlių išvežiojimas ir atsiėmimas vykdavo ketvirtadieniais. Atsiskaitoma internetu, todėl atsiimant lauknešėlį buvo minimaliai kontaktuojama. Taip per lauknešėlių pardavimo sistemą buvo siūloma solidari kaina, patogus ir saugus atsiėmimas, garantuota kokybė ir sukurtas savitarpio pasitikėjimas.

Lauknešelių sėkmė Vilniuje paskatino ieškoti platinimo vietų kituose miestuose. Taip grandinė išsiplėtė į Kauną, Alytų, Lazdijus, Varėną ir Dargužių kaimą. Lauknešelius platinusios ir platinančios prekybos vietos suvaidino svarbų vaidmenį šioje maisto tiekimo grandinėje. Buvo svarstoma, kaip tas vietas ir jų tinklą pavadinti. Vienu iš pavadinimų buvo siūlomas Valgytojų ir gamintojų bendruomenės centras. Vis dėlto lauknešelių atsiėmimo vietas imta vadinti Maisto ambasadomis.

Vienos pirmųjų: Vilniuje – Miesto laboratorija, „16i kava“, Riešės kepyklėlė, Pieno namai, „Vino Divino“, ROOTS Halės turguje ir Ogmios mieste, „Surle“; Kaune – „Rūpūs militai“, Vieno prancūzo sandėliukas/Vins et fromages, „Kibi Čibi“, Alytuje – Vilkyškių pieninės firminė parduotuvė, Lazdiuose – svečių namai „Gojus“, Varėnoje ir Dargužiuose – Arbatos namai, „Sūrininkai“ Dargužiuose.

8 pav. Pirmieji „Solidarumo lauknešėliai“, 2020 m. balandis

8 pav. Lauknešėlių atsiėmimo vietos, 2020 m. gegužė

Savaitiniai lauknešėliai šeimai

Sezoninių daržovių lauknešėliai

9 pav. Lauknešėlių atsiėmimo vietos, 2020 m. spalį

Sūrininkų namai ir Maisto ambasados 2020 m. balandžio mėn. pasirašė deklaraciją, kuria buvo deklaruojama:

- Maisto ambasada – tai neformalus pilietinis judėjimas, paremtas pagarba žmogui ir jį supančiai aplinkai.
- Maisto ambasada – tai iniciatyvos, susiejančios vietinius gamintojus su vietos bendruomene.
- Maisto ambasada – tai galimybė saugiai išsigyti maisto produktų iš gamintojo rankų.
- Maisto ambasada – tai kainos, paremtos abipusiu valgytojų ir gamintojų solidarumu.

Gamintojo, pardavėjo ir valgytojo partnerystė bei solidarumas šioje trumpoje maisto tiekimo grandinėje tapo kaimo ir miesto susitikimo vieta. Taip pat ir valgytojų bendruomenės susibūrimo vieta, kurioje jie ne tik bendrauja, valgo, bet ir randa gerus produktus, tiesioginį kontaktą su gamintoju.

Prekyba lauknešėliais buvo sėkminga. Karantino laikotarpiu per šią trumpąją tiekimo grandinę buvo realizuojama iki 70 proc. produkcijos. Karantinui pasibaigus ir prekybai atsigaunant, buvo būtina išlaikyti sėkmingai veikiančią sistemą, tačiau buvo būtina ją tobulinti: plėsti asortimentą, pritraukti naujų gamintojų ir pardavėjų, plėtoti atsiėmimo vietų tinklą, tobulinti užsakymo ir atsiskaitymo formas. Šiuo metu parduodamą maisto prekių asortimentą sudaro ožkos pieno sūris, jogurtas, pienas, kiaušiniai, sezoninės daržovės ir uogos. Atsiėmimo vietos išsiplėtė ir į Druskininkus, planuojama plėstis į Prienus ir Birštoną.

APIBENDRINIMAS

1. AVS yra suburta ne teritoriniu, bet interesų pagrindu, todėl ir tikslai bei veiklos kryptys formuojamos interesų pagrindu. Pagrindinis AVS siekis yra kaimo gyvybingumo palaikymas ir skatinimas.

2. AVS neturi didelio narių skaičiaus, tačiau susiformavusi vidinė idėjinių bendraminčių bendruomenė ir visas veiklas vienijantis bendras moto yra pagrindiniai AVS veiklos varikliai.

3. Gamintojų ir valgytojų bendruomenės, net ir neturėdamos apibrėžtos struktūros ar formos, yra veiksmingas kaimo ir miesto solidarumo palaikymo veiksnys, padedantis smulkiems maisto gamintojams ir ūkininkams užsitikrinti produkcijos realizavimą, o valgytojams – kokybiškus didesnės maistinės vertės produktus, kaimo vietovėms – didesnę ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę naudą.

4. Lauknešėlių prekyba buvo inovatyvus, savalaikis ir veiksmingas atsakas į beprecedentę sudėtingą ekonominę ir socialinę situaciją, sąlygotą visuotinio COVID-19 karantino tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje.

Informacija:

Asociacijos „Viva Sol“ direktorė Lina Gumbrevičienė

tel. +370 682 52618, el. paštas lina.gumbreviciene@gmail.com, info@vivasol.lt,

www.vivasol.lt, www.surininkunamai.lt

https://www.facebook.com/Association-Viva-Sol-240802013307271/?view_public_for=240802013307271

<https://www.facebook.com/SurininkuNamai.lt>

BENDRUOMENĖS „VIRBALIO VARTAI“ KŪRIMAS

Vytautas Jakevičius

Vytauto Didžiojo universitetas

Mintis steigti bendruomeninę organizaciją brendo keletą metų, kol pagaliau 2004 m. pradžioje susirinko iniciatyvinė grupė ir nutarė tai įgyvendinti. Vienas pagrindinių iniciatorių buvo Stanislovas Lopeta (bendruomenės pirmininkas). Bendruomenė p atalpas įsirengė savo jėgomis. Juridinių asmenų registre įregistruota 2004 m. kaip tik „Joninių išvakarėse“. 2004 m. vasarį vykusiame steigiamajame susirinkime dalyvavo ir bendruomenės steigimo sutartį pasirašė 31 Virbalio seniūnijoje gyvenantis bendruomeninės veiklos entuziastas. 2020 m. jau 165 nariai dalyvauja bendruomenės organizuojamose talkose ir įvairiuose renginiuose, patys juos organizuoja.

Bendruomenė „Virbalio vartai“ 2009 m. įgyvendino projektą „1000 varpelių – Lietuvos vardo tūkstantmečiui“. Iš molio nulipdė 1000 varpelių, juos išdėstė, lakavo, suvėrė ant lininio siūlo ir surišo į sietyną. Lipdydami varpelius darbavosi 36 įvairaus amžiaus žmonės, buvo sunaudota apie 7 kg molio.

Bendruomenė „Virbalio vartai“ 2020 m. dalyvavo ir tapo viena iš projekto „Prisijungusi Lietuva“ inicijuojamo bendruomenių įtinklinimo projektų konkurso laimėtojų. Konkurse iš viso buvo atrinkta 120 geriausių bendruomenių idėjų, kurių tikslas – pasitelkus informacines technologijas skatinti bendruomeniškumą, sudaryti palankesnes sąlygas bendrauti, mokytis, užsiimti verslu bei įtraukti bendruomenės narius, esančius skaitmeninėje atskirtyje.

Lėšų veiklai užsidirba patys, organizuodami kūrybinius užsiėmimus, bendruomenės namų krautuvėlėje (1 pav.) ir šventėse bei įvairiose mugėse prekiaudami įvairiais suvenyrais, pačių surinktų ir išdžiovintų vaistinių žolelių rinkiniais, putinų ir medaus tyre imunitetui stiprinti, rankų darbo muilu.

2019 m. rudenį bendruomenė išsinuomojo Virbalio tvenkinį ir norintiems jame žvejoti žūklės mėgėjams parduoda leidimus. Iš tokios veiklos gautas pajamas, beveik 700 Eur, 2019 m. bendruomenininkai paskyrė tvenkiniui įžuvinti. Į tvenkinį buvo įleista lydekaičių, plačiakakčių ir amūrų. Tikimasi dar didesnio žvejų susidomėjimo, o kartu ir papildomų pajamų bendruomenės veiklai vykdyti ateityje.

Bendruomenės „Virbalio vartai“ senųjų amatų centre vykdoma edukacinė programa „Duonos kelias“, kurios metu susipažįstama su procesu – nuo žemės dirbimo iki duonos patekimo ant mūsų stalo, spėjama, kuriam javų pėdai priklauso grūdai, supilti maišeliuose. Taip pat susipažįstama su senoviniais įrankiais ir rakandais, išgirstama daug patarlių, mįslių, prietarų apie duoną, jos kepimo

1 pav. Bendruomenės „Virbalio vartai“ namų krautuvė

2 pav. „Duonos kelias“

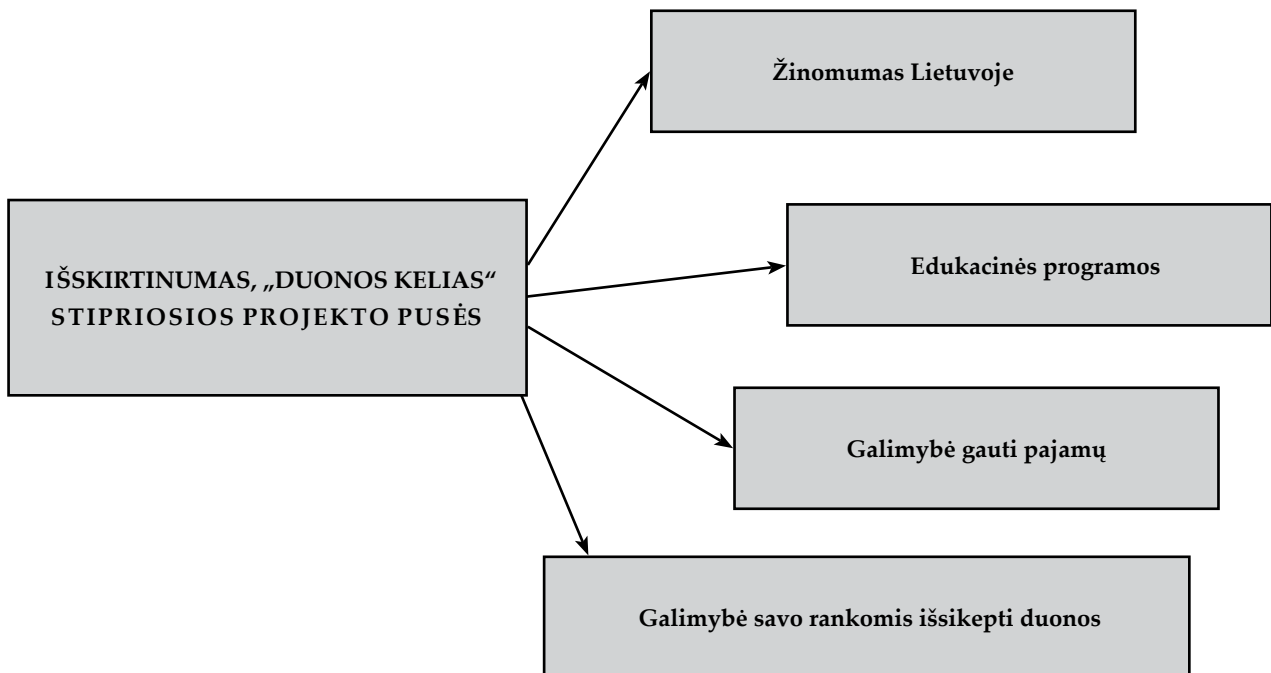
tradicijas kitose šalyse. Patys rankinėmis girmomis malsite grūdus duonai. Amatų centro lankytojai dalyvauja duonos kepimo procese: stebi, kaip iškūrenama duonkepė krosnis, patys suformuoja ruginės duonos kepalėlį, o iškeptą šiltą parsiveža į namus.

Edukacinė programa „Duonos kelias“ paskatino bendruomenę plėtoti ir kitus amatus. Mintis, kad duonai kepant užsiėmimų dalyvius reikia kažkuo užimti, o ne prašyti pasivaikščioti po miestelį, „Virbalio vartų“ bendruomenininkams kilo bevažinėjant po Lietuvą ir beieškant idėjų veiklai organizuoti. Būdami viename Aukštaitijos mieste dalyvavome duonos kepimo edukacijoje, kurios metu, kol duona kepė, buvo paprašyti pasivaikščioti. Bendruomeniečiams tai nelabai patiko, todėl nutarė, kad tą laiką reikia panaudoti kitaip – sudaryti žmonėms galimybę kažką naujo sužinoti ar išmokti.

Rengdami Senųjų amatų centrą bendruomenės nariai jau puoselėjo mintį pradėti rengti „Duonos kelią“. Tuo tikslu amatų centre vyrai sumūrijo krosnį duonai kepti, o moterys viena iš kitos ją mokėsi kepti. Bendruomenė iš ūkininkų perka ekologiškus grūdus naminei duonai kepti. Jie amatų centre girmomis malami, o paskui užminkomi su raugu. Kol krosnyje kepa kiekvieno dalyvio suformuotas mažas duonos kepalukas – pagrandukas, bendruomenininkai svečius kviečia mokytis lieti žvakių, minkyti molio ir žiesti puodų.

2019 m. vasarą bendruomenės veiklos 15 metų sukaktį paminėjusi Virbalio miestelio (Vilkaviškio r. sav.) bendruomenė „Virbalio vartai“ gali būti puikus pavyzdys ne tik Suvalkijos, bet ir kitoms visos Lietuvos bendruomenėms, kaip galima organizuoti veiklą (3 pav.), kad jų nariams nereikėtų sukti galvos, iš kur gauti pinigų bendruomenės namams išlaikyti ar renginiams organizuoti.

Ekskursijose dalyvauja įvairaus amžiaus nuo 15 iki 30 žmonių grupės. Bendruomenė „Virbalio vartai“ turi daug rėmėjų: „Normas“ vadovas Vytautas Geležiūnas, individualių įmonių savininkai Valdas ir Sandrina Saukaičiai bei Audrius Vekeriotas, laidojimo paslaugų įmonės „Ramybė“ savininkas Jūris Kiveris, UAB „Remyra“ savininkai Almyra ir Remigijus Rupeikai, ūkininkai Ričardas Anskaitis bei Zita Neverauskienė, Laimutė Radvinauskienė, Vilkaviškio rajono kaimo bendruomenių sąjungos vadovė Lina Kružinauskienė ir „Santakos“ laikraščio redakcija.

3 pav. Stipriosios projekto pusės

LITERATŪRA

1. *Edukacija – duonos kelias*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kybartupagmok.com/naujienos/renginiai/2019/01/edukacija-duonos-kelias>.
2. *Edukacinės programos*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://edukacinesprogramos.lt/edukacine-programa/duonos-kelias>.
3. *Edukacinės programos*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.virbalio-vartai.lt/edukacines-programos/>.
4. *Etaplius*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.etaplius.lt/virbalio-vartus-zino-ir-afrikoje>.
5. *Etnografija Vilkaviškis*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etnografija.vilkaviskis.lt/edukacines-programos/3198-edukacines-programos-kaimo-bendruomeneje-virbalio-vartai>.
6. *Miesto bendruomenė*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://avangardas.lt/virbalio-miesto-bendruomene-virbalio-vartai/>.
7. *Santaka*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.santaka.info/?sidx=45999>.
8. *Sūduvos gidas*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://suduvosgidas.lt/turtinga-bendruomenes-virbalio-vartai-istorija-jau-ir-elektroneje-erdveje/>.
9. *Vilkaviškis administracija*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://vilkaviskis.lt/administracija/struktura-ir-kontaktai/seniunijos/virbalio-seniunija/>.
10. *Virbalio vartai*. (2020). [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. spalio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.virbalio-vartai.lt>.

Informacija:

Asociacija Vilkaviškio r. sav. bendruomenė „Virbalio vartai“

Vilniaus g. 13, Virbalis

bendruomenės pirmininkas Stanislovas Lopeta

tel. +370 611 49622.

EKOLOGINĖS VEIKLOS PRINCIPŲ TAIKYMAS UAB „MĖTA“

Gerda Jašinskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

UAB „Mėta“ įsikūrusi Vilniaus rajone esančiuose Vaidotuose. Tai yra privati įmonė, kuri įkurta 1989 metais. Tai pirmasis Lietuvoje esantis ekologinis ūkis, kuris gamina įvairius eterinius aliejus, ekstraktus, pirtims reikalingus produktus, buities priežiūros priemones, vaistažolių arbatas ir natūralius maisto produktus. Visi šie produktai gaminami iš natūralių ir ekologiškų Lietuviškų žaliavų. Vaistažolių arbatos yra pagrindinis įmonės produktas, kuriam pagaminti renkamos natūraliai paplitusios vaistažolės ir augalai, taip pat užauginti pačių ekologiniame ūkyje. Prieš dvidešimtmetį buvo pradėta gaminti ir sveikatai bei aplinkai nekenksmingos buitinės priemonės (UAB „Mėta“, 2020).

„Mėta“ dalyvauja Europos Sąjungos Copernicus ir Eureka moksliniuose tyrimuose, kuriems tiekia eterinius aliejus ir ekstraktus moksliniams tyrimams. Tai padeda nustatyti ekologinių produktų cheminę sudėtį, produkto savybes. Taip pat ši įmonė eterinius aliejus ir kitus reikalingus produktus tiekia sanatorijoms, taip palengvinamas sanatorijos darbuotojų darbas, kadangi darbuotojai eterinius aliejus gamindavo patys. UAB „Mėta“ savo rinką plečia Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Dėl didelės paklausos didinamas asortimentas, kuris dabar yra daugiau nei 200 įvairių produktų rūšių. Taip pat reikia paminėti, kad visas išlaidas padengia patys įmonės savininkai (UAB „Mėta“).

Kaip sako įmonės savininkas Mindaugas Vyskupaitis, pačioje pradžioje Pagirių šiltnamių kombinate buvo pradėta išgauti iš augalų eterinius aliejus. Vėliau, kai valstybės sienas buvo lengviau kirsti, iš aplinkinių šalių buvo vežama daug neaiškios kilmės eterinių aliejų ir kitų produktų, kurie nedavė jokios naudos, dėl to kilo problemų, kaip relizuoti tuos ekologinius produktus. Vietos rinkoje buvo daugybė visokiausių kvepančių produktų, tai buvo pigiau, žmonėms labiau prieinama. Kilo nerimas dėl įmonės ateities, bet per didelius darbus ir pastangas viskas susitvarkė. Dar labiau įmonei pagelbėjo atsigaujančios sanatorijos, kurios pradėjo įsigyti iš įmonės eterinius aliejus (Kur „Mėta“ žaliuoja, 2018).

Kalbant apie patį ekologinį ūkininkavimą, pasak Virginijaus Skulskio, tai darni žemės ūkio išraiška, reikšminga galimomis galimybėmis spręsti konkurencingumo, gyventojų, gyvenančių tam tikrame kaime ar gyvenvietėje, užimtumo, pajamų klausimus, taip pat tai yra prevencinė aplinkos apsaugos priemonė.

Taigi yra išoriniai ir vidiniai veiksniai, kurie daro įtaką ūkininkų sprendimui ūkininkauti ekologiškai. Išoriniai veiksniai yra tik du: ekologiškų produktų rinka ir agrarinė politika. O vidinius veiksnius sudaro:

1. Technologiniai ir finansiniai parametrai – tai gali būti gamtos ištekliai, žmogaus sukurti ištekliai ir finansiniai ištekliai.

2. Ūkininko asmeninės charakteristikos – tai žmogiškieji ištekliai ir socialiniai ištekliai.

Visa tai lemia sprendimus, ar rinktis ekologinį ūkininkavimą, ar tradicinį.

Ekologinės gamybos būdas padeda spręsti aplinkosaugos, ekonomines ir socialines problemas žemės ūkyje. Produktų gamyba, aprūpinimas vertingą ekonominiu požiūriu, kadangi patenkina pirminius žmonių poreikius. Žemės ūkio produktai veikia natūralią aplinką, todėl šie procesai turi ir ekologinę reikšmę. Reikia nepamiršti, kad bet koks ekologinis ūkininkavimas turi tikslus:

1. *Socioekonomiai* – turi būti išlaikytas regiono teritorijos apgyvendinimas, žmonės turi būti aprūpinti kokybiškais bei sveikais maisto produktais, taip pat užtikrinti regiono stabilumą ir siekti, kad būtų numatyta investavimo technika.

2. *Ekologiniai* – reikia didinti dirvožemio produktyvumą, išlaikyti uždara medžiagų apykaitos sistemą, sumažinti tiek vandens, tiek dirvožemio taršą, emisiją į atmosferą, išsaugoti biologinę įvairovę.

3. *Sociokultūriniai* – kiekvienas ekologinio ūkio savininkas turi puoselėti agrarinės kultūros tradicijas, išlaikyti kaimo socialinę struktūrą ir tradicinę architektūrą, nepamiršti saugoti autentišką agrokraštovaizdį.

Ekologiniam ūkininkavimui taip pat būdinga uždaresnė apykaitos sistema, natūralūs reguliavimo procesai, naudojamos ekologiškai išaugintos tiek sėklos, tiek augalinės medžiagos. Reikia nepamiršti, kad negalima naudoti sintetinių trąšų, pesticidų ir kitų sintetinių apsauginių augalų preparatų, hormonų, genetiškai modifikuotų organizmų.

Kalbant apie produktus, juos turi sudaryti tokie elementai kaip savybės, kokybės požymiai, dizainas, forma, pakuotė ir kiti marketingo elementai. Visada turi būti pateikta informacija apie konkretų produktą, garantinė priežiūra ir grąžinimo teisė (Skulskis, 2010).

Visada, be jokių išimčių, ekologiški produktai turi būti išauginti ir perdirbti pagal Lietuvos ekologinio ūkio taisykles.

Taigi kalbant apie pačią įmonę, jų produktai pagaminti iš vietinių augalų, visiškai nenaudojant priedų ir pašalinių medžiagų. Viskas sertifikuota.

Gaminant arbatas, eterinius aliejus ir kitus produktus, augalai ekstatumuojami, vandenyje tirpsianti masė koncentruojama ir pateikiama vartotojui. Tam reikalinga įvairi įranga, kuri yra draugiška aplinkai. Taip pat į ekstraktus nededami jokie sintetiniai konservantai (Kur „Mėta“ žaliuoja, 2018).

Ekstraktai išlieka stabilūs daugiau nei 2 metus dėl natūralių veikliųjų medžiagų, esančių jų sudėtyje ir išgaunamų unikalaus gamybos proceso metu. Visa pagaminta produkcija nekenkia nei gamtai, nei pačiam žmogui ir prisideda prie žmogaus sveikatos gerinimo. Kad produktai yra tinkami ir ekologiški, patvirtina visi atlikti tyrimai, kurie atliekami labai dažnai. Taip pat produktai gaminami vadovaujantis trumposios grandinės principu (tai reiškia, kad stengiamasi kuo labiau sutrumpinti produkto kelią „nuo ūkio iki stalo“). Natūralus veikliųjų medžiagų išsidėstymas žaliavoje nebūna suskaidytas ir iš jos pagamintuose produktuose, tik virsta naudoti patogia konsistencija (Kur „Mėta“ žaliuoja, 2018).

The image displays three official documents related to organic product certification for 'M. VYSKUPAČIO UAB "MĖTA"':

- Left Document:** A laboratory protocol from 'Žaislų ir Chemijos gaminių bandymų laboratorija'. It details the analysis of 'Mėta' tea, including the sample description, analysis methods, and results. The results show that the product complies with the requirements for organic products.
- Middle Document:** A certificate from CCPCB (Central Control and Certification Body) for 'M. VYSKUPAČIO UAB "MĖTA"'. It confirms that the product is organic and complies with the requirements of the EU Organic Regulation (EC) No 853/2008.
- Right Document:** A confirmation document from the Ministry of Agriculture for 'M. VYSKUPAČIO UAB "MĖTA"'. It confirms that the product is organic and complies with the requirements of the EU Organic Regulation (EC) No 853/2008.

1 pav. Dokumentai, patvirtinantys, kad įmonės produkcija ekologiška

Viskas, kas reikalinga produkto gamybai, užauginta ekologiškame ūkyje ar surinkta iš miškų, vietų, kur auga čionykščiai augalai. Priešingai nei pramoninėje gamyboje, „Mėtos“ ūkyje žolelės renkamos rankomis, atskiriant jas nuo stiebų ir iškart fasuojant, kad išlaikytų visas aromatines ir vaistines savybes (Kur „Mėta“ žaliuoja, 2018).

Kaip sako įmonės savininkas, jų įmonėje nėra jokios personalo kaitos, darbuotojai išeina tik į pensiją, kadangi mokami labai geri atlyginimai, žmonės dirba po aštuonias valandas per dieną ir nedirba viršvalandžių. Tokioje įmonėje negalima leisti, kad žmonių santykiai būtų įtempti. Taip pat reikia nepamiršti, kad įmonė Vaidotų gyvenvietę su pusantro tūkstančio žmonių aprūpina šiluma (Kur „Mėta“ žaliuoja, 2018).

Apibendrinant galima pasakyti, kad ši įmonė išskirtinė, nes rūpinasi tiek gamtos gerove, tiek žmogaus sveikata ir gali aprūpinti žmones papildomai šiluma. Taip pat labai šaunu, kad ši įmonė neapsiriboja tik vienu produktu, stengiasi sukurti kuo daugiau įvairių ir naudingų produktų. Mažiau, kaip gaminami produktai „Mėtoje“, daugiau taip niekas Lietuvoje negamina, tai yra didelis išskirtinumas. Taip pat ji prisideda prie rinkos konkurencingumo, kadangi žmonės vis daugiau pradeda domėtis gamta, jos puoselėjimu ir išsaugojimu, ekologiška gyvensena, todėl vis dažniau perka ekologiškus produktus vietoj sintetinių, su visokiausiais priedais ir chemija pagamintų produktų. Labai gerai, kad atsiranda lietuviškų įmonių, kurios užsiima ekologinių produktų gamyba, kadangi mokesčiai eina į mūsų, o ne kitų valstybių biudžetą. Taip pat apžiūrėjus internetinės parduotuvės puslapį galiu teigti, kad produktų kainos nėra labai didelės, todėl ir konkurencija turėtų būti didesnė.

Mano pasiūlymas – įmonė galėtų daugiau reklamuoti savo produktus tiek per televiziją, tiek internete, kad žmonės žinotų, jog yra tokių įmonių, manau, tada atsirastų didesnė paklausa ir didesnė pasiūla, mažiau terštume aplinką ir savo organizmą. Taip pat galėtų didinti savo asortimentą, pvz., papildai, vitaminai, prieskoniai.

LITERATŪRA

1. Skulskis, V. (2010). *Ekologinio ūkininkavimo veiksmų modeliavimas*. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367172446262/J.04~2010~1367172446262.pdf>.
2. Kur „Mėta“ žaliuoja. (2018). Prieiga per internetą: https://zpasaulis.lt/kur-meta-zaliuoja/?fbclid=IwAR3WbJ5_nckj-4736fYyiApqS5haD2EZH2ccCndFLX_-ebKNq3Q60jNoQLzo.
3. UAB „Mėta“. (2020). Prieiga per internetą: <https://eco-meta.com/>.

Informacija:

M. Vyskupačio UAB „Mėta“

Pramonės g. 17, LT-14149, Vaidotai, Vilniaus r.

Tel./faksas (5) 235 24 76.

LIETUVOS IR BALTIJOS ŠALIŲ MAISTO SEKTORIAUS ĮMONIŲ KONKURENCINGUMO SKATINIMAS „BALTIC FOOD ORGANISATION“ PAVYZDŽIU

Laurita Juodzevičienė

Vytauto Didžiojo universitetas

„Visame pasaulyje ekologinės produkcijos paklausa auga kur kas greičiau nei pasiūla. Globali ekologinių produktų rinka kasmet auga apie 10 proc. Ekologinės produkcijos auginimas mažiau kenkia ir aplinkai, todėl nenuostabu, kad žaliųjų judėjimų fone auga ir susidomėjimas ekologine mityba.“

Šiuo gerosios praktikos aprašymu siekiama atskleisti Lietuvos ekologinės produkcijos gamintojus vienijančios organizacijos „Baltic Food Organisation“ veiklos specifiką, kurios dėka skatinamas Lietuvos ir Baltijos šalių maisto sektoriaus įmonių konkurencingumas.

1 pav. „Baltic Food Organisation“ logotipas

„Baltic Food Organisation“ (BFO) vienijami Lietuvos ekologinės produkcijos gamintojai didžiąją jos dalį eksportuoja, nes užsienyje ekologiško maisto rinkos gerokai didesnės. Ekologiškų maisto produktų paklausa visame pasaulyje auga greičiau nei pasiūla, o gamintojams kol kas labiau apsimoka orientuotis į eksportą.

„Baltic Food Organisation“ misija – skatinti Lietuvos ir Baltijos šalių maisto sektoriaus įmonių konkurencingumą ir verslo vystymą.

„Baltic Food Organisation“ partneriai – Lietuvos grūdų perdirbėjų asociacija, Lietuvos ekologinių ūkių asociacija, Baltijos gėrimų pramonės aljansu (ABBI), Lietuvos maisto pramonininkų konfederacija, asociacija „Lietuvos gėrimai“, UAB „Sanitex“.

Projekto atsiradimo priežastis ganėtinai aiški – padėti įmonėms savo produktus parduoti užsienio rinkoms. Bendradarbiaudamos su „Baltic Food Organisation“ įmonės pateikia savo produktą užsienyje ir taip padidina produkcijos pardavimą, prailgina prekės gyvavimo ciklą rinkoje, išplečia klientų ratą, efektyviau panaudoja gamybinius pajėgumus, taip pat išplečia pardavimų geografiją, prekės ženklas tampa žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

„Baltic Food Organisation“ funkcijos:

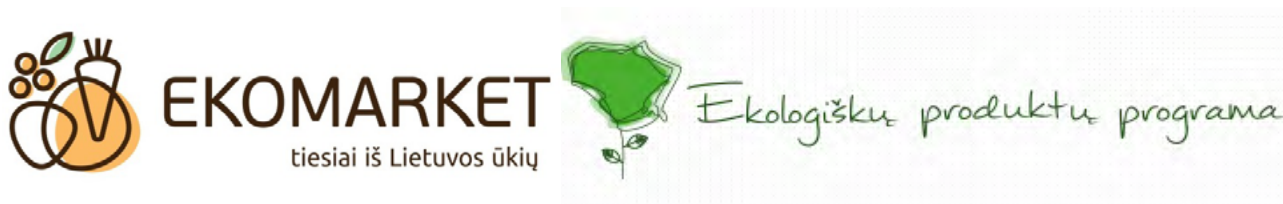
- Didinti maisto sektoriaus įmonių produktų žinomumą. Rengti renginius, projektus, kur būtų galima susipažinti su įmone ir jos produkcija.
- Veikti įmonių komunikacijos procese reklamuojant maisto produktus ir produktų grupes, padėti plėsti pardavimų galimybes. Tai galima padaryti naudojant tokias priemones kaip TV ir radijo reklama, straipsniai / reklama spaudoje, reklama internete, lauko stendai, reklama prekybos vietose.

- Plėsti maisto produktų žinomumą eksporto rinkose (Europos Sąjungos narėse ir trečiojoje šalyse). Organizacija ieško būdų, kaip pateikti produktą užsienio rinkai, taip pat kaip jį išreklamuoti, kad sudomintų kitos šalies žmones pirkti produktą.
- Dalyvauti projektų įgyvendinime, kurie finansuojami įvairių privačių fondų ir valstybės.
- Suteikti pagalbą įmonėms vystant maisto sektoriaus technologinį potencialą. Padėti padidinti pajėgumą įmonės, aptariant, kaip tai galima padaryti, atsižvelgiant į tai, kad įmonei būtų naudinga.
- Konsultuoti įmones (viešas ir privačias) bei organizacijas specifiniais maisto pramonės klausimais. Padėti, kai kyla sunkumų ar nesklandumų, patarti ir rasti sprendimą.
- Viešai išreikšti maisto sektoriaus interesus.
- Pristatyti maisto sektoriaus interesus įstatymų, reguliuojančių sektorių, kūrimo procese.
- Planuoti ir organizuoti viešas sektoriaus mokymo kampanijas aktualiais maisto sektoriui klausimais. Padeda tobulėti ir išlikti rinkoje, atsakydami į aktualiausius klausimus.
- Įgyvendinti kitas savo įmonių narių paskirtas veiklas.

Lietuvoje yra puikios sąlygos užsiimti ekologiniu žemės ūkiu, todėl ši įmonė stengiasi padėti kitiems įmonėms pasinaudoti šiomis tendencijomis ir įsitvirtinti užsienio rinkose. Tikėtina, kad ilginiui susidomėjimas sveika produkcija išaugs ir Lietuvoje.

Ekologinio ūkininkavimo skatinimas – viena iš bendros Europos Sąjungos žemės ūkio politikos krypčių. „Per pastaruosius 15 metų Europoje ekologinės produkcijos rinka išaugo trigubai, ji yra antra didžiausia rinka ekologinei produkcijai po Jungtinių Valstijų.“ Reikėtų nepamiršti, kad ekologiniai žemės ūkiai kuria ir kvalifikuotas darbo vietas, taip prisidedama ir prie visos šalies ekonominio augimo, kaimo plėtros.

Ši įmonė taip pat prisideda prie programos, tokios kaip ekologiškų produktų prekyba internetu – „EkoMarket“. „Baltic Food Organisation“ padeda pristatyti šią parduotuvę rinkai, pateikia šios įmonės idėją savo internetiniame puslapyje, kad visuomenė tai matytų ir galėtų pasinaudoti „EkoMarket“ paslaugomis.

2 pav. Ekologiškų produktų prekyba internetu

Ši įmonė užsiima kokybiškų maisto produktų, kosmetikos gaminių prekyba. Ši internetinė parduotuvė vienija geriausius Lietuvos ūkius, vaisių augintojus, kruopų tiekėjus ir bitininkus. „EkoMarket“ parduotuvėje galima nusipirkti įvairiausių produktų: daržovių, vaisių ir uogų, kiaušinių, pieno produktų, mėsos, vištienos, žuvies, duonos, konditerijos, gėrimų, bakalėjos, buitinių reikmenų, ir tai labai patogiu, nes šioje parduotuvėje matome ir kainą, ir iš kokio ūkio ar įmonės mūsų pasirinktas produktas yra, taip pat yra jų aprašymai, prekės sudėtis. „EkoMarket“ internetinės parduotuvės komanda atrinka patikimus tiekėjus, kurie turi ekologinių produktų sertifikatus, ir įsitikina, kad tai tikrai ekologiškas produktas, įvertinę jų sudėtį.

Tai puikus būdas mažiesiems ūkininkams pateikti savo produkciją į rinką, nes rinkdamiesi produktus matome, iš kokio ūkio ar įmonės jis, todėl nusipirkę galime rekomenduoti ir kitiems žmonėms, taip augs produkcijos paklausa iš pradžių Lietuvoje, o vėliau gal ir užsienyje.

Lietuvos ekologiniai ūkiai, įmonės pagamina daug ir įvairios maisto produkcijos, tačiau jiems sunku rasti realizavimo vietas, tad tokios organizacijos labai prisideda prie įmonių ir kaimiškų vietovių

konkurencingumo skatinimo, produkcijos realizavimo vietų, didina ir skatina jų gebėjimą išsilaikyti rinkoje, konsultuoja reikiamaiais klausimais, kai kyla sunkumų ar nesklandumų, pataria ir randa sprendimą, padeda su reklama, projektais, didina produkto žinomumą vietinėje ar eksporto rinkoje.

LITERATŪRA

1. *Baltic Food Organisation*. (2013). Prieiga per internetą: <http://www.bfo.lt/en>. [žiūrėta 2020-10-30].
2. *EkoMarket*. (2020). Prieiga per internetą: <https://www.ekomarket.lt/>. [žiūrėta 2020-10-30].
3. *Ekologiški produktai pasiekė Japoniją ir Taivaną, bet tai – ne riba*. (2018). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/musu-zeme/naujienos/2018/12/03/news/ekologiski-produktai-pasieke-japonija-ir-taivani-bet-tai-ne-riba-8439991/>. [žiūrėta 2020-10-30].

Informacija:

VšĮ *Baltijos maisto organizacija*

J. Jasinskio g. 16, Vilnius

Tel. +370 686 65563, el. paštas info@bfo.lt

SALVINOS GAMTINĖS ŽEMDIRBYSTĖS ŪKIO SĖKMĖS RECEPTAS

Lina Juozaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Salvinos ir Alvydo Kievinų ūkis pradėtas kurti 2000 metais. 40 ha atvirame žemės plote imti auginti agurkai (10 ha), krapai (0,5 ha), likusi dalis užsėta kviečiais. Auginamų agurkų veislės tinkamos raugti ir konservuoti. Užauginti agurkai parduodami Kėdainių daržovių fabrikui perdirbti. Agurkų auginimas lauke – nemažas iššūkis. Labai svarbus išorinis veiksnys – gamtinės sąlygos, kurios Lietuvoje agurkams augti nelabai palankios. Jauniems ūkininkams, turintiems tik 5 ha nuosavos žemės, o kitą nuomojantiems, teko prašyti ES paramos traktoriui įsigyti. Plėtojant veiklą, ūkio finansinė padėtis tik gerėjo. Per sezoną į fabriką buvo pristatoma per 100 tonų standartą atitinkančių, mažų, vienodų agurkėlių. 2004 m. ūkyje jau dirbo 30–40 samdomų žmonių.

Ūkio šeimininkė Salvina Kievinienė įstojo į Daržovių augintojų asociaciją, nuolat kaupė žinias ir tobulino kompetenciją, siekė naujovių. Jos ūkyje po truputį pradėtos auginti įvairesnės, didelę maistinę vertę turinčios daržovės ir uogos. 2005 m. ūkyje savo lėšomis įrengta laistymo sistema, agurkai lauke pradėti sodinti daigais, o ne sėjami iš sėklų. Laukai mulčiuojami, o ne purškiami chemikalais. Pritaikę technologines naujoves ir parinkę tinkamas veisles, Kievinai mažesniame plote užaugino didesnę kiekį daržovių.

Salvina ir Alvydas Kievinai gyvena Ramygalos miesto centre, tad ūkiui trūko žemės ir nuošalesnės sodybos. Savo lėšomis 2004 m. nusipirkę netoli Ramygalos esantį apleistą vienkiemį, jį gražiai sutvarkė ir pavertė tikra daržovių karalyste. Ūkyje pradėtos auginti braškės, pomidorai, paprikos. Visuomenei vis labiau ėmus vertinti kaimišką aplinką, atsirado noras patiems susirinkti ir ragauti daržoves ar uogas, dalyvauti derliaus nuėmimo procese ar tiesiog paviešėti įdomiuose ūkiuose. Salvinos ūkis netruko įvertinti naujus visuomenės poreikius, tad pritaikė ūkio sodybą (1 pav.) lankytojams priimti. O nuo 2016 m. Kievinai ir visiškai pasuko šiuo keliu.

Salvina 2016 m. sumažino dirbamos žemės plotą iki 1,1 hektaro, ėmė auginti 80 veislių daržovių, kai 2016 m. dirbo 40 ha ūkyje, augino 20 veislių daržovių. Likusią nuosavos žemės dalį išnuomojo kitiems ūkininkams.

Salvina ir Alvydas Kievinai ėmė rengti daržovių pristatomojus renginius, sveikatai palankaus maisto degustacijas, edukacines programas. Kasmetiniu tapo pomidorų festivalis, į kurį patirties

1 pav. Salvinos ūkio kiemo fragmentas. S. Kievinienės nuotr.

pasisemti atvyksta aplinkiniai ūkininkai, dalyvauja žemės ūkio srities mokslininkai. Neapsakoma charizma apdovanota ūkininkė Salvina į savo ūkį pritraukė daugybę žmonių, besidominčių sveikatai naudingu maistu ir įvairiomis daržovių veislėmis, pradėjo aktyviai bendradarbiauti su vietos bendruomene. Salvinos užaugintos gėlės ir daržovės puošia Ramygalos miesto viešąsias erdves ir renginius. Jos ūkyje laukiamas kiekvienas. Visų laukia išskirtinis dėmesys – pasiūloma tik jam tinkanti daržovių veislė, apie kiekvieną daržovę šeimininkė išsamiai papasakoja, pasiūlo pabandyti ją užsiauginti pačiam, pataria, kaip tai padaryti. Atvykęs žmogus į Salvinos ūkį gali laisvai vaikščioti po laukus ir šiltnamius, ragauti, išsirinkti ir skinti, stebėti, kaip auginamos daržovės. Čia didelis dėmesys skiriamas šeimoms. Pvz., kol atvykusios mamos skinasi išsirinktas braškes, vaikai čia pat žaidžia pievelėje, supasi ant sūpynių. Jei vartotojai pageidauja, daržoves ar uogas gali vietoje nusiplauti ir išsivirti. Daug yra norinčių taip praleisti dieną, kur aplink sodybą plyti tik nuošalūs laukai ir karaliauja ramybė. Salvinos ūkyje auginamų daržovių įvairovė ir grožis įkvepia ir meno kūrėjus, švenčių organizatorius. Ūkyje, moliūgų ir levandų laukuose, rengiamos fotosesijos. Daržovės, kurios iškeliauja į kūrybines arteles, virsta meno kūriniais. Baltos spalvos moliūgai tradiciškai puošia įmantriais norais pasižyminčių vestuvinininkų stalus bei puotų sales.

Ūkio novatoriškumas ir platesnis pritaikymas. Salvinos ūkis pasiekė tokį lygį, kad auginamas daržovių ir uogų kiekis nebeorientuotas į pirkimo paklausą, bet atvirkščiai, pirkėjas ugdomas ir skatinamas pirkti tai, kas sveikatai palanku ir tvariai užauginta. Salvinos ūkis yra pavyzdys, kaip sekant gyvenimo tendencijomis ir mokslo „pėdomis“ bei siekiant naujovių, galima ne tik išgyventi, bet ir sukurti gerai veikiantį, tik vietos išteklius naudojantį ūkį. Ūkiui pridėtinę vertę kuria glaudus ryšys su bendruomenėmis, aplink veikiančiomis institucijomis bei vietos gyventojais. Salvinos ūkis yra novatoriškas, apie jį nuolat rašo laikraščiuose. Apie šį ūkį ne kartą publikuoti straipsniai leidiniuose „Mano ūkis“, „Valstiečių laikraštis“, „Savaitė namie ir sode“, „Ūkininko patarėjas“, „Rasos“, „Panevėžio kraštas“, „Sekundė“, „Tėvynė“ ir kt. Taip pat kuriamos televizijos laidos, pasisemti patirties atvyksta mokslininkų delegacijos. Be to, ūkininkės Salvinos sukurta veislių įvairinimo metodika įkvėpė ir kitus ūkininkus siekti ne kiekybės, bet kokybės. Pvz., aplinkiniai ūkiai bando eksperimentuoti su naujomis daržovių veislėmis, o Salvina juos konsultuoja. Į įvairesnių veislių daržovių auginimą įsijungė ir vietos gyventojai. Kaimiškų vietovių gyventojai daržovių kasdieniam stalui vis dar užsiaugina patys. Pagal kokurencijos dėsnius daržovių ūkiui tai būtų labai nepatogu. Bet žengiant darnaus vystymosi keliu, tai tik pliusas. Salvinos ūkyje kiekvienas gauna patarimų, kaip auginti vieną ar kitą daržovių veislę, parenkant vertingiausiomis savybėmis pasižyminčius augalus. Ūkininkė pati užaugina įvairiausių veislių daigų vietos gyventojams. Ūkio stiprybė – noras išugdyti draugišką aplinkai, sveikiau gyvenančią ir besimaitinančią bendruomenę.

1 lentelė. Ūkio koncepcijos įgyvendinimas

Ūkio raidos etapai	Veiklos	Charakteristikos
2000–2005 m.	Užauginta 100 t daržovių	Trūksta finansinių išteklių, chemizuotas ūkis, intensyvus ūkininkavimas
2005–2010 m.	Užauginta 120 t daržovių, įdiegta laistymo sistema, kitos draugiškos aplinkai auginimo technologijos	Intensyvus ūkininkavimas, mažėja aplinkos tarša
2010–2015 m.	Inovacijų paieška, mokymasis, mažinami auginamų kultūrų plotai, sukurta veislių įvairinimo metodika	Žinių kaupimas, ūkio šeimininkų kompetencijų tobulinimas, auginamos ir gaminamos produkcijos asortimento plėtimas
2016–2020 m.	Išikūrimas senoje sodyboje, ūkio veiklos diversifikacija, daržovių veislių įvairinimas, edukacinių programų kūrimas ir organizavimas, renginių ir seminarų rengimas, dalyvavimas parodose, sodybos pritaikymas priimti pirkėjus	Tvari žemdirbystė, daržuose ir uogynuose atkartojami natūralūs gamtos procesai, bendrystė su vartotojais, partnerystė su menininkais, edukacijos ir visuomenės švietimas

2 pav. Lietuvos daržovių augintojų asociacija. 25 paprikų veislės. S. Kievinienės nuotr.

Kasmet vis didesnė visuomenės dalis pasuka sveikos gyvensenos keliu, didesnis dėmesys kreipiamas į ekologiją, lėtinamas gyvenimo tempas, daugiau dėmesio skiriama šeimai. Visi šie veiksniai natūraliai darė įtaką Salvinos ūkio virsmui iš masinės produkcijos auginimo ir pardavimo fabrikams į pirkėjo priėmimą savo ūkyje, bendravimą ir bendradarbiavimą. Sėkmingas ūkis pelnė nuolatinės padėkas iš įvairiausių institucijų, o 2014 m. išrinktas Panevėžio rajono Metų ūkiu. Tokią ūkio pažangą ir rūpinimąsi vietos gyventojų sveikata įvertino ne tik vietos savivaldos institucijos, bet ir vietos bendruomenė. 2019 m. žmonės Salviną Kievinienę išrinko Ramygalos miesto seniūnaite. O už daržovių veislių įvairinimą ir edukacinių programų kūrimą Salvina 2019 m. paskatinta žemės ūkio ministro padėka.

Vidutinio dydžio daržovių auginimo ūkis sėkmingai perėjo į mažą ūkį, persiorientuodamas ne į auginamos produkcijos kiekį, bet į kokybę, veislių įvairinimą, edukacinių programų kūrimą, bendradarbiavimą su bendruomene ir tiesioginį produkcijos realizavimą. Ryškiausia sėkmės paukštės plunksna – daržovių veislių įvairinimas (2 pav.), tuo pritraukiant nuolatinį vietinių pirkėjų dėmesį ir užtikrinant pastovų produkcijos išperkamumą.

Informacija:

Salvinos Kievinienės ūkis

Krekenavos g. 18, Ramygalos m., Panevėžio r.

tel. +370 698 78663, el. paštas salvina.kieviniene@gmail.com

VERSLO IDĖJA „ČESNAKŲ MAGNATAS“: MITAS AR REALYBĖ?

Robertas Juškevičius, Jurgita Zaleckienė

Vytauto Didžiojo universitetas

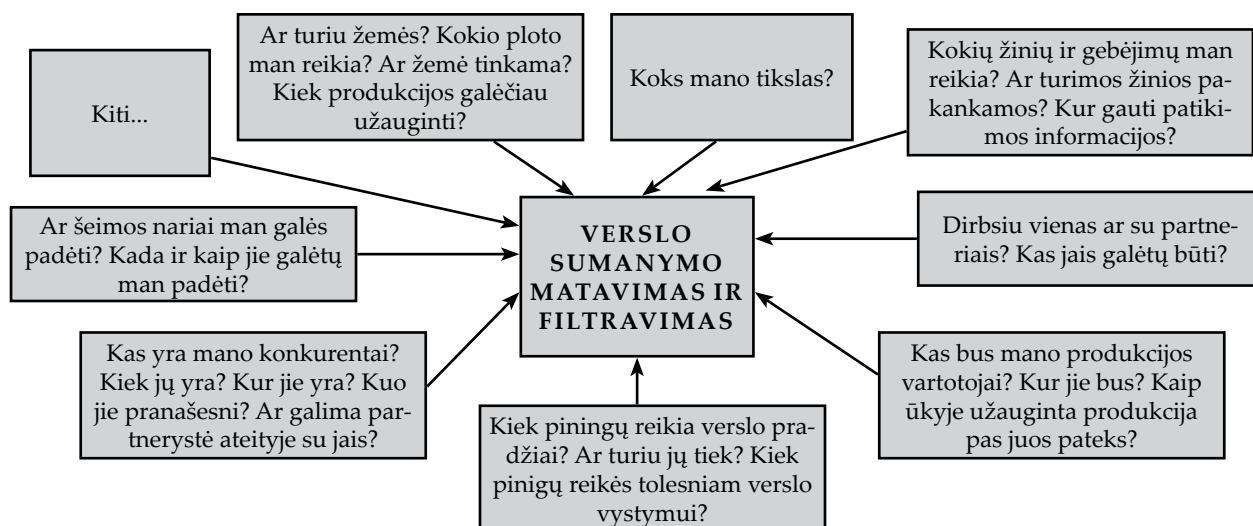
Yra du požiūriai į verslumą. Vieni verslumą sieja su žmogaus gebėjimais kurti ir vystyti nuosavą verslą. Kiti laikosi kiek kitokio požiūrio ir teigia, kad nebūtinai verslus žmogus kuria savo verslą. Galima kitiems parduoti savo žinias ir gebėjimus. Ir galima sutikti, kad abi pusės teisios. Kiekvienas žmogus turi savo viziją ir individualiai renkasi savo kelią.

Moksliniai tyrimai taip pat patvirtina, kad tėvai daro įtaką jaunų žmonių apsisprendimui imtis verslo (Mičiulienė, Kargytė, 2017).

Šis pateikiamas atvejis taip pat patvirtina mokslininkų atliktų tyrimų rezultatus. Ieškant verslo vystymo idėjos, buvo siekiama tęsti tėvų pradėtą / vykdomą veiklą, ją plėsti. Žinoma, jauno žmogaus ketinimai ir tikslai – kiti. Nuo seno kaime gyvenančios šeimos tradiciškai pagal turimus išteklius ir gebėjimus užsiėmė žemės ūkio veikla, ją koregavo priklausomai nuo politinės situacijos, ekonominių veiksnių, šeimos kintančių tikslų ir išgalių. Neretai, ypač mažuose ūkiuose, sunku nustatyti ribą tarp verslinio ir neverslinio ūkininkavimo. Tai lėmė, kad daug ūkininkų ūkių yra ne specialiai ir motyvuotai įkurtos, bet natūraliai iš kaimiško gyvenimo būdo išsirutuliojusios verslo organizacijos (Zaleckienė, 2015). Laikantis požiūrio, kad ūkininkavimas – ne gyvenimo būdas, o verslas, norėjosi išnaudoti turimas galimybes ir kartu įrodyti tėvams, jog gali būti ir kitaip nei jie darė iki šiol, rinktis ne daugumos pramintą kelią, o ieškoti naujų, mažiau tradicinių sprendimų. Norėjosi būti ne tik nepriklausomam, bet ir taikyti pažangesnes technologijas, remtis mokslininkų rekomendacijomis, tausoti aplinką ir kurti socialiai atsakingą verslą.

Ieškant verslo idėjų, buvo aišku, kad tai bus žemės ūkio verslas. Suvalkijoje, kur vyrauja derlingi dirvožemiai, žemės ūkiui vystyti gamtinės sąlygos palankios. Daržininkystė – žemės ūkio šaka, kuriai buvo skiriamas prioritetas. Nes, visų pirma, veiklai vystyti nereikia didelio žemės ploto. Antra, daržovės rinkoje turi paklausą. Buvo renkamas tarp daugumos mūsų šalyje vyraujančių daržovių: morkų, svogūnų, česnakų, kopūstų ir kt.

Kai gimė idėja, net ne viena, o keletas, imta jas „matuoti“ ir vertinti (1 pav.).

1 pav. Verslo idėjų „matavimas“ (sudaryta autorių)

Buvo svarstoma, kiek produkcijos galima gauti iš vieno hektaro žemės, ir, atsižvelgus į kiekius, rinkos kainas, sandėliavimo patalpų dydį, sandėliavimo ypatumus, daržovių sąrašas buvo sutrumpintas iki svogūnų bei česnakų. Galutinis svertas pasirinkti česnakus buvo dėl turimos žemės kiekio ir jos kokybės. Pagal žemės pH, vyraujančią drėgnumą ir žemės organinius elementus labiausiai ji tiko česnakams.

Kai buvo priimtas sprendimas dėl konkrečios verslo idėjos, buvo pereita prie kito etapo – idėjos įgyvendinimo. Kadangi nuosavi finansiniai ištekliai – riboti, verslinė patirtis – nedidelė, buvo priimtas sprendimas įgyvendinti verslo idėją su minimalia rizika: pradžioje gamybos apimtys buvo planuotos sąlyginai nedidelės, apsiribota šeimos narių darbu, sandėliavimui panaudoti turimi ūkiniai pastatai. Pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į kokybiškos sodinamosios medžiagos įsigijimą, gerą dirvos paruošimą.

Šiandien verslui – dveji metai. Tai yra labai jaunas verslas, bet tam tikras išvadas ir apibendrinimus jau galima daryti.

Pirmiausia reikia tikėti savimi ir savo idėja. Kai verslinė motyvacija kyla ne iš būtinybės, o iš galimybių, daug lengviau ieškoti sprendimų iš kebliausių ir sudėtingiausių situacijų.

Antra, svarbu šeimos narių palaikymas bei pagalba. Galbūt požiūriai ir ne visuomet sutampa, tačiau šeima visada bus pagrindinis ramstis, niekada neatsisakys pagelbėti.

Trečia, atvirumas ir nuolatinis mokymasis. Versle tai turėtų būti suvokti kaip savaime suprantami dalykai. Verslo aplinkoje pokyčiai vyksta greitai ir nuolat. Pradžioje daugiausia buvo gilinamasi ir dėmesio sutelkta į technologinius procesus, tokius kaip tinkamas dirvos parinkimas ir paruošimas, kokybiška sėkla, tinkamas sėjos ir derliaus nuėmimo laikas, optimalių daržovių laikymo sąlygų sudarymas. Tačiau nepakanka kokybišką produkciją tik užauginti. Ne mažiau svarbu sėkmingai ją parduoti. Teoriškai būdų yra nemažai, tačiau kai reikia praktiškai viską įgyvendinti, pasirodo, kad iššūkių daugiau nei galimybių. Vis dėlto atkaklus darbas ir entuziazmas yra varomoji jėga versle. Kaimiškose vietovėse, kur vietos gyventojai vieni kitus gerai pažįsta, žino, kuo kas užsiima, taip pat sukuria palankią terpę verslui vystyti. Informacijos perdavimas iš lūpų į lūpas – efektyviausias komunikacijos su vartotojais būdas, tereikia nuoširdžiai ir atvirai bendrauti.

Ketvirta, partnerystė ir pasitikėjimas. Versle esi tik vienas mažas straigtelis. Ir vienas negali padaryti tiek, kiek gali bendradarbiaudamas. Kaimynystėje gyvenantis draugas pagelbėjo sumeistranti sodinamąją, daržovių krautuvėlės savininkas – parduoti derlių. Verslaujant svarbu išmokti dalintis pyragu, kad daug rankų – didelę našą pakelia, byloja ir lietuvių liaudies patarlė.

Apibendrinant galima teigti, kad entuziazmas tiek pradedant verslą, tiek jį plėtojant yra labai svarbus. Turint ribotus išteklius, reikėtų apsiriboti sąlyginai nedidelėmis veiklos apimtimis, tai mažina verslo riziką.

LITERATŪRA

1. Mičiulienė, R., Kargytė, V. (2017). Studentų verslumo ir karjeros kryptų sąsajos su Lietuvos regionų verslumo lygiu // *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 39 (3), 315–331.
2. Zaleckienė, J. (2015). *Ūkininko ūkio diversifikacijos sprendimo priėmimas*. Daktaro disertacija. ASU.

Informacija:

Robertas Juškevičius

el. paštas robertas.juskevicius1@gmail.com

KRAKIŲ BENDRUOMENĖS SVETAINĖ PADEDA ATKURTI VIETOS ŪKININKŲ IR GYVENTOJŲ RYŠIUS

Kristina Kulbienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Krakių bendruomenės centras – viena aktyviausiai veikiančių Kėdainių rajono bendruomeninių organizacijų. Tai organizacija, kuri pirmoji VVG atstovaujamoje teritorijoje ryžosi imtis įgyvendinti projektą, kuriantį bendruomeninį verslą, o kartu ir darbo vietas kaimo gyventojams. Bendruomenės centro aktyvas, išivertinęs turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius, Kėdainių rajono vietos veiklos grupei 2018 m. balandžio mėn. pateikė projekto „Viešosios erdvės, skirtos vietos gamintojų maisto produktų pristatymui į rinką, įkūrimas“ paraišką. Projekto tikslas – įkuriant viešąją erdvę, skatinti vietos maisto produktų gamintojų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą. Siekiama, kad projekto partneriai bei vėliau įsiliesiantys jo dalyviai tarpusavyje derintų transportavimo, platini- mo, rinkodaros, reklamos ir kokybės valdymo veiklas. Šis bendradarbiavimas leistų užtikrinti, kad tiekiami produktai greitai pasiektų vartotoją ir padėtų plėtoti maisto tiekimo grandinės organiza- vimą. Projektas įgyvendintas pagal Kėdainių rajono vietos veiklos grupės vietos plėtros strategijos „Kėdainių rajono vietos veiklos grupės teritorijos vietos plėtros strategija 2015–2023 m.“ priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Bendradarbiavimas įgyvendinant vietos lygio populiarinimo veiklą, skirtą trumpoms tiekimo grandinėms bei vietos rinkoms plėtoti“. Bendra projekto vertė – 56 394 Eur, iš jų 45 116 Eur – EŽŪFKP ir LR valstybės biudžeto lėšos, 11 278 Eur – Kėdainių rajono sa- vivaldybės biudžeto lėšos.

Kas paskatino krakiškius imtis tokio projekto įgyvendinimo? Visų pirma Krakių miestelis yra įsikūręs derlingose Vidurio Lietuvos žemėse. Jame ir aplink jį yra daug stiprių ūkininkų ir ben- druomenių, gaminančių įvairią žemės ūkio produkciją. Be to, šiame krašte gausu ir amatininkų, todėl siekiama, kad šių gamintojų produkcija tiesiogiai pasiektų vartotoją, t. y. Krakių miestelio bei aplinkinių gyvenviečių gyventojus, svečius ir turistus, diegiant trumpąją maisto tiekimo grandinę. Antra, vietos gyventojai jaučia pareigą išsaugoti Krakėse tarpukariu gyvenusios gausios ir didžiulį indėlį į miestelio raidą, kultūrą įnešusios žydų bendruomenės istoriją. Kasmet miestelis sulaukia gausaus būrio turistų, žydų palikuonių, kurie domisi miestelio žydų istorija, ieško šaknų. Visa tai skatina sukurti erdvę, kurioje, pasitelkus informacines technologijas, ne tik būtų galima pamatyti senas miestelio nuotraukas, bet ir edukacinių užsiėmimų metu pasigaminti keletą žydiškų patieka- lų. Tai padeda didinti vietovės konkurencingumą. Trečias motyvas – Krakėse nuo 2013 metų rudenį švenčiama Moliūgų diena, pritraukianti gausų dalyvių ir žiūrovų būrį. Šis renginys skatina miestelio gyventojus ir svečius plačiau susipažinti su moliūgo nauda žmogaus sveikatai, išmokti iš jo gaminti įvairius patiekalus, kurie svarbūs miesteliui sociokultūrine prasme. Bendruomenė siekia sukurti fir- minius Krakių moliūginius cukatus, kurie būtų ne tik skanūs, konkurencingi, bet ir garsintų miestelį.

Įgyvendinant projektą „Viešosios erdvės, skirtos vietos gamintojų maisto produktų pristatymui į rinką, įkūrimas“, buvo atliktas Krakių bendruomenės centro svetainės veiklai reikalingų patalpų remontas, įsigyta virtuvės įranga, prekybiniai ir kavinės baldai, vaizdo ir garso technika, reikalinga edukacinėms veikloms vykdyti. Įgyvendintas vietos projektas yra ne pelno siekiantis, tačiau gene- ruojantis pajamas, užtikrinančias paramos lėšomis sukurtos vienos naujos darbo vietos išlaikymą. Projektas įgyvendintas partnerystėje su MB „Piscator“ („ŠamŪkis“), MB „Šušvės midus“, Juodkaimių bendruomenės centru, Ažytėnų bendruomenės centru ir asociacija „Vainotiškių bendruomenė“.

Krakių bendruomenės svetainė, kurios logotipe sau vietą rado visų mylimas moliūgas, lankytojams duris atvėrė 2020 m. birželio 17 d. (1 pav.).

1 pav. Krakių bendruomenės svetainės logotipas

Jaukioje kavinėje-parduotuvėje teikiamos maitinimo paslaugos, prekiaujama Krakių ir aplinkinių seniūnijų maisto gamintojų, ūkininkų ir amatininkų produkcija. Patiekalams gaminti naudojami Krakių ir kaimyninių seniūnijų ūkininkų užauginti vaisiai ir daržovės bei pagaminti pieno produktai (2 pav.). Tai sudaro apie 30 proc. visų sunaudojamų žaliavų. Šiuo metu derinamos sąlygos tiekti kiaušinius ir šviežią mėsą. Tiekėjai, tiekiantys produktus kavinei-parduotuvei, yra išsidėstę 40 km spinduliu.

Svetainėje organizuojami nedideli, jaukūs kultūriniai renginiai, knygų pristatymai, edukaciniai užsiėmimai (3 pav.). Kiekvieną dieną svetainė siūlo vis kitą meniu, kuriame vyrauja tradiciniai lietuviški patiekalai. Kartą per savaitę kepamas žydiškas kugelis. Meniu sudaromas atsižvelgiant į sezoniškumą.

2 pav. Žaliavų / produktų tiekėjai ir edukacinių veiklų partneriai

3 pav. Svetainės prekybinė-edukacinė erdvė.
Krakių bendruomenės svetainės nuotrauka

4 pav. Moliūgų cukatai. Krakių bendruomenės svetainės nuotrauka

5 pav. Svetainės prieigos. *Krakių bendruomenės svetainės nuotrauka*

6 pav. Svetainė. *K. Kulbienės nuotr.*

Foršmakas, macai ir kiti žydiški patiekalai gaminami / degustuojami edukacinių užsiėmimų metu. Prasidėjus moliūgų sezonui, desertui kepamas firminis moliūgų pyragas ir eksperimentuojama siekiant išgauti tobulus moliūgų cukatus (4 pav.).

Pagrindiniai bendruomenės svetainės (5, 6 pav.) klientai – Krakių ir aplinkinių, tokių kaip Vainotiškiai, Akademija, Dotnuva ir kitų miestelių, kaimų gyventojai. Potencialūs klientai – Kėdainių ir kitų miestų gyventojai, į Krakių miestelį dažnai atvykstantys turistai, dėl jau minėto žydų paveldo ar kitų vietovėje esančių lankytinų vietų. Tikimasi, kad vykdoma veikla bei siūlomomis paslaugomis ateityje susidomės ir Krakes gan gausiai lankantys Lietuvos ir užsienio turistai, savo šaknų ieškantys žydų tautybės asmenys.

Viešojoje erdvėje apie savo parduodamus produktus ir siūlomas paslaugas skelbia informaciją socialiniuose tinkluose, vietos žiniasklaidoje, taip pat bendradarbiauja su kitais privačiais ir viešaisiais juridiniais asmenimis keisdami informaciją ir didindami sklaidą. Turistų lankytinose vietose ketinama iškabinti plakatus apie teikiamas paslaugas, taip pat su visų vietos gamintojų produkcija planuojama dalyvauti įvairiose mugėse, šventėse, susibūrimuose.

Kone kasdien susiduriama su naujais iššūkiais, ne viskas klostosi taip sklandžiai kaip tikėtasi, bet Krakių bendruomenės svetainės veiklos po truputį išsibėgėja, trumpos maisto tiekimo grandinės dalyvių tinklas plečiasi, rengiami nauji projektai, o krakiškiai džiaugiasi turėdami puikią vietą susitikti bei kuria naujus planus, kaip dar geriau visa tai išnaudoti, suteikti socialinę prasmę ir įgalinti savo bendruomenę. Įgyvendintas projektas stiprina Krakių miestelio konkurencingumą ir prisideda prie darnaus vystymosi tikslų – aplinkos apsaugos, ekonominio vystymosi ir socialinės gerovės vietovėje.

Informacija:

Krakių bendruomenės centras

Vilniaus g. 18, Krakių mstl., Kėdainių r. sav.

Pirmininkė Daiva Dubinkienė

tel. +370 614 55862, el. paštas daivadubinkiene@gmail.com

KAIP ŽELKŪNŲ KAIMO BENDRUOMENĖ SIEKIA PAŽANGOS?

Sonata Labanauskienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vietovės, išsidėsčiusios rajono pakraštyje, dažnai junt socialinę atskirtį kitų vietų, įsikūrusių arčiau rajono centro, atžvilgiu. Vietiniai kaimo žmonės jaučiasi vis labiau atskirti ir pamiršti. Taip atsitiko ir Prienų rajono Stakliškių seniūnijos atokiausioje vietovėje, Želkūnų ir Vyšniūnų kaimuose, uždarius didelius kultūros namus, mokyklą, medicinos punktą ir paštą. Vienintelė bendruomeninė įstaiga – veikianti kaimo biblioteka.

Ką daryti vietiniams kaimo žmonėms, kai atrodo, kad jų kaimas prie išnykimo ribos? Pagrindinių kultūros židinių nebėra, buvusios mokyklos stadionas užžėlė žole – nėra šeimininko, neliko ir kam juo rūpintis. Mokyklos pastatui grėsė toks pat likimas.

Susibūrę vietiniai kaimų žmonės įkūrė bendruomeninę organizaciją, kurios pirmas tikslas buvo išsaugoti mokyklą, gavus panaudą iš savivaldybės. Iš pradžių bendruomenės veikla apsiribojo renginių organizavimu bei susipažinimu su kitų bendruomenių gerąja patirtimi. Pamažu veikla įsibėgėjo. Prasidėjo projektų paieška ir jų vykdymas. Per 6 metus buvo įgyvendinta apie 15 įvairiausių projektų – nuo sportinės veiklos organizavimo iki seminarų bei jos narių verslumo skatinimo.

2019–2021 m. bendruomenė įgyvendina Prienų rajono VVG finansuojamą projektą „Socialinių veiklų įvairinimas, puoselėjant krašto amatus bei ugdant bendruomenės narių verslumą“ (1 lentelė).

1 lentelė. Socialinių veiklų įvairinimo, puoselėjant krašto amatus bei ugdant bendruomenės narių verslumą, projekto turinys

Vietos projekto tikslas	Suburti vietos gyventojus vykdyti įvairias socialines veiklas, puoselėjant krašto amatų tradicijas ir ugdant bendruomenės narių verslumo gebėjimus.
Uždaviniai	1. Įrengti grožio saloną, įsigyti rūkyklą ir pastatyti duonkepę krosnį bendruomenės centro patalpose. 2. Puoselėti krašto amatus, ugdyti bendruomenės narių verslumą, naudojantis grožio salono paslaugomis, rūkykla bei duonkepe krosnimi.
Partneriai ir jų funkcijos projekte	1. Prienų rajono savivaldybės administracija skyrė lėšų projektui įgyvendinti, prisidėdama prie bendruomenės socialinių veiklų įvairinimo ir verslumo skatinimo. 2. Stakliškių bendruomenė „Stakliškės“ ir Užuguosčio jaunimo iniciatyvų klubas bendradarbiaus prisidėdami piniginiu įnašu bei dalyvaus socialinėse bendruomenės veiklose (naudosis grožio salono paslaugomis, dalyvaus įvairiose bendruomenės edukacijose).
Įgyvendinimo veiksmų planas	1. Suremontuoti grožio salonui ir duonkepei krosniai reikalingas patalpas, įrengiant jose apšvietimą, santchniką, išdažant sienas ir lubas. 2. Sumontuoti šildymo įrangos sistemą tose patalpose, kur vyks projekto veiklos (grožio salono, tualetų ir duonos kepimo patalpoje). 3. Įsigyti grožio salono įrangą ir įrengti grožio saloną. 4. Įsigyti malkinę, nešiojamą rūkyklą bendruomenės verslumui ugdyti. 5. Pastatyti duonkepę krosnį, reikalingą bendruomenės edukacijoms vykdyti (duonai, pyragams, kugeliui, bandoms kepti). 6. Socialinių veiklų vykdymas.
Rezultatai	1. Organizuojamos krašto patiekalų gaminių krosnyje degustacijos skatins vietos gyventojus užsiimti panašia veikla, išbandant ją su bendruomenės įranga, vedant ar dalyvaujant edukacijose. Aktyvės kaimo žmonių suinteresuotumas, veikla, verslumas. 2. Bendruomenė išbandys rūkyti vietoje užaugintus produktus (mėsos, žuvies, pieno gaminius bei kiaušinius) įsigytoje rūkykloje ir savo patirtį pritaikys verslumui. 3. Vietiniai žmonės įkurtame bendruomenės grožio salone išbandys savo gebėjimus, ugdytis įgūdžius, mokydami įvairių grožio paslaugų.

Želkūnų kaimo bendruomenė siekia pažangos kurdama ateities viziją, siekdama plėtoti turizmą, trumpąsias maisto tiekimo grandines, grožio paslaugas, skatindama lankyti įžymias krašto vietas ir ragauti kulinarinio paveldo patiekalus.

Informacija:

Pirmininkė, projekto koordinatorė Sonata Labanauskienė

Želkūnų kaimo bendruomenė, Liepų g. 1, Vyšniūnų k., Prienų r.

tel. 8686 5045, el. paštas slabanauskiene@gmail.com

EKOLOGINIO MAITINIMO ORGANIZAVIMAS UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS LOPŠELIUOSE-DARŽELIUOSE

Ramūnas Masaitis

Vytauto Didžiojo universitetas

Nors pirmieji Lietuvos ekologiniai ūkiai jau skaičiuoja dvidešimtuosius gyvavimo metus, ekologinis maitinimas dvejuose Lietuvos lopšeliuose-darželiuose buvo pradėtas organizuoti tik 2018 metais. Šio projekto vertė 2018–2019 m. 186 tūkst. Eurų. Šiems pokyčiams įvykti didžiausią įtaką padarė 2018 m. rugsėjo mėnesį Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (LRŽŪM) inicijuotas projektas, pradėta unikali ekologinio maitinimo programa. Didelis vaikų tėvų noras, kad vaikai valgytų iš ekologiškų produktų pagamintus patiekalus, darželių ir Ukmergės rajono savivaldybės administracijos geranoriškas išitraukimas svariai prisidėjo prie projekto sėkmės, o nuo 2019 m. buvo nustatyta 20 eurų per mėnesį vienam vaikui kompensacija.

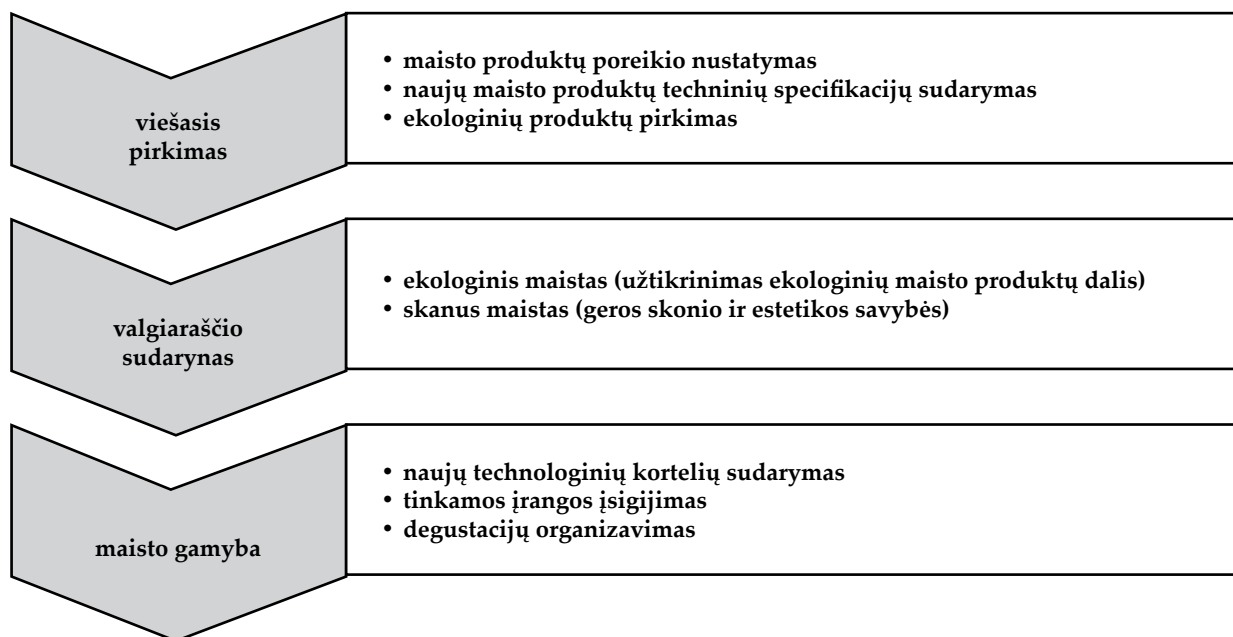
Vienas šio projekto tikslų yra suteikti vaikams ekologišką maitinimą, parodyti trumposios maisto tiekimo grandinės naudą, kuri turi paskatinti ūkininkus kooperuotis, dalyvauti maisto grandinėje.

Vienas pirmųjų darbų pradedant šį projektą buvo paruošti naujas maisto produktų technines specifikacijas, kad būtų galima atlikti viešuosius pirkimus, nes ne mažiau kaip 80 proc. raciono turi sudaryti patiekalai, pagaminti iš ekologiškų produktų, kurie turi turėti sertifikatus (1 pav.).

1 pav. Ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklinaimas

Paveiksle pavaizduoti 2 ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklai. Pirmasis naudojamas nuo 2010 m. sausio 1 d., nauju ekologiškų produktų ženklu turi būti žymimi visi rinkai tiekiami sertifikuoti Lietuvoje išauginti ir / arba pagaminti bei paruošti ekologiški žemės ūkio ir maisto produktai (taip pat ir akvakultūros), skirti žmonių arba ūkinių gyvūnų maistui. Po ekologiškų produktų ženklu privalo būti ne sertifikavimo įstaigos, kontroliuojančios visą ekologiško produkto auginimo, paruošimo ir gamybos eigą, logotipas, o kodas. Antruoju ženklu žymimi visi Europos Sąjungoje pagaminti ekologiški fasuoti maisto produktai. Taip pat galima savanoriškai naudoti ES logotipą Bendrijoje pagamintiems ekologiškiems nefasuotiems produktams ar bet kuriems iš trečiųjų šalių importuojamiems ekologiškiems produktams. Šių ekologiškų produktų ženklinimo ir pardavimo taisyklių laikymosi rinkoje kontrolę užtikrina Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (VMVT). Organizuojant maitinimą ekologiniais maisto produktais buvo bendradarbiaujama su Ukmergės rajono vartotojų kooperatyvu – prekės atkeliauja būtent pas juos. Pagrindiniai tiekėjai – G. Sakalauskienės ūkis, kuris aprūpina daržovėmis, prieskoniniais augalais, uogomis ir vaisiais, ir R. Kvekšo

2 pav. Ekologinių maisto produktų pirkimų organizavimas

ūkis, kuris aprūpina jautiena. Deja, ne visi produktai yra iš vietinių ūkių. Nepavyko rasti ir nupirkti ekologiškos duonos, pieno produktų ir kt. Produktai du kartus per savaitę tiekiami į darželius. Labai svarbu sudaryti tinkamą valgiaraštį. Pasak lopšelio-darželio „Žiogelis“ direktorės, bendradarbiaujant mitybos specialistams ir visai darželio bendruomenei pavyko sudaryti sveikatai palankų valgiaraštį iš tų patiekalų, kuriuos vaikai mėgsta ir valgo. Tėveliai buvo kviečiami į pagamintų pagal sudarytus valgiaraščius patiekalų degustacijas. Šio projekto metu vaikų darželis pakeitė ugdymo kryptį ir pradėjo įgyvendinti ekologinio mokymo kryptį. Lopšelyje-darželyje „Žiogelis“ vaikams buvo įrengtas daržas, kur vaikai gali auginti daržoves ir vaisius, juos surinkti, spausti sultis iš savo išaugintų vaisių. Taip pat pagerėjo darželio lankomumo rodikliai, buvo pastebėtas mažesnis vaikų sergamumas. Svarbu pažymėti, kad pasibaigus pilotiniam projektui darželis ir toliau vykdo ekologinį maitinimą. Ekologinio maitinimo pirkimo organizavimo schema pateikta 2 pav.

Šis pilotinis projektas paskatino LRŽŪM suaktyvinti šią priemonę ir buvo skirtas didesnis finansavimas kitam laikotarpiui, taip pat praplėstos ekologiško maitinimo taisyklės, ir bus galima maitinti ekologiškais, pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto kokybės sistemą pagamintais produktais. 2020 m. buvo nustatyta mažesnė ekologinių produktų dalis – iki 60 proc. Patobulintos techninės specifikacijos ir produktai sugrupuoti į 10 grupių.

2019 m. parama pasinaudojo 7 paramos gavėjai, 2020 m. paramos paraiškoms rinkti skirta 571 tūkst. eurų.

Šiuo pavyzdžiu galima ne tik pastebėti mažesnę vaikų sergamumą, bet ir naujų gerųjų mitybos įpročių susiformavimą.

LITERATŪRA

1. Kazieliene, G. *Pradėję ekologiškai maitinti vaikus, turėjo pristatyti 500 sąskaitų*. Prieiga per internetą: <https://www.gzeme.lt/2019/08/11/pradeje-ekologiskai-maitinti-vaikus-turejo-pristatyti-500-saskaitu/>.
2. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. *Ekologiško maisto ženklimas*. Prieiga per internetą: <https://vmvt.lt/maisto-sauga/maisto-produktai/ekologiski-maisto-produktai/ekologisko-maisto-zenklinimas>
3. Siavris, E. *Ar įmanoma vaikus maitinti tik ekologiškai?* Prieiga per internetą: https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/ar_imanoma_vaikus_maitinti_tik_ekologiskai.
4. *Geroji patirtis: Ukmergės rajono darželiuose vaikai kasdien lietuvišką ekologišką maistą*. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/50398712/geroji-patirtis-ukmerges-rajono-darzeliuose-vaikai-kasdien-valgo-lietuviska-ekologiska-maista>.

SOCIALINIŲ INOVACIJŲ VYSTYMAS ĮGALINANT ORGANIZACIJAS SPREŠTI SOCIALINES PROBLEMAS

Ugnė Nedzinskaitė, Aistė Ragauskaitė, Agnė Dubinskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Socialinės inovacijos kaip įrankis spresti socialines problemas vis plačiau pritaikomos įvairiuose kontekstuose ir vis daugiau pavyzdžių galime rasti kaimiškose vietovėse. Pagrindinėmis socialinių inovacijų idėjų generatorėmis laikomos socialinio verslo organizacijos (Kuklytė ir kt., 2016). Tačiau nors socialinio verslo organizacijos orientuotos į socialinių problemų sprendimą, dažnai susiduria su nemenkais iššūkiais nuo idėjos sugeneravimo iki tvaraus bendradarbiavimo sukūrimo. Be to, ypač svarbūs yra santykiai bendruomenėje, kurioje veikia organizacijos, savanorių įsitraukimas į organizacijų veiklas ir galimi finansavimo šaltiniai. Tuo tarpu socialinis verslas taip pat nėra itin tvarus modelis, kuris užtikrins nuolatinį finansavimo srautą, ypač veikiant socialinių problemų lauke (Kvieska, 2015).

VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ – socialiai atsakinga organizacija, vykdanči veiklas, susijusias su edukacija, prevencija, gyvūnų asistuojamomis veiklomis (1 pav.). Pagrindinis organizacijos tikslas – supažindinti visuomenę su socialiai atsakingais sprendimais, kurti psichologiškai palankią aplinką vaikams iš rizikos grupių, vaikams, turintiems negalią, padėti atsiskleisti bei lavinti socialinius ir kitus reikalingus įgūdžius. Veikla vykdoma kartu su asistuojančiais gyvūnais: specialiai paruoštais šunimis, katėmis, žirgais, asilais ir poniais. Pagrindinė veiklos vieta Šakių r., Jančių kaime esanti sodyba, į kurią atvyksta ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės, pagrindinio ir gimnazinio ugdymo moksleiviai, taip pat studentai ir suaugę asmenys. Daugiausia dėmesio skiriama vykdant veiklas ir edukacijas su neįgaliais vaikais, kuriems veiklos asistuojant gyvūnams dažnai tampa priemone jų raidos vystymuisi skatinti. Sodyboje lankėsi vaikų ir suaugusiųjų grupės iš Kauno specialiosios mokyklos, negalią turinčių asmenų centro „Korys“, Vilijampolės socialinės globos namų, taip pat buvo priimamos šeimos, auginančios negalią turinčius vaikus, siekiant per bendravimą su gyvūnais skatinti fizinį aktyvumą bei gerinti emocinę būklę.

„Stebuklingi draugai LT“ įkurta 2019 m. liepos mėnesį, o jos įkūrėja profesionali kineziterapeutė ir kaniterapeutė Ugnė Nedzinskaitė šiose srityse dirba jau daugiau kaip 10 metų. Dalyvavo projektuose: 1) „Socialinės reabilitacijos paslaugų neįgaliesiems bendruomenėje“, kurio metu buvo taikomos gyvūnų asistuojamos veiklos, siekiant skatinti negalią turinčių vaikų bei paauglių savarankiškumą,

1 pav. VšĮ „Stebuklingi draugai LT“

2 pav. Vasario 16-osios minėjimo renginys

saviraiškos ir socialinius įgūdžius; 2) „Neigaliųjų socialinė integracija per kūno kultūrą ir sportą“, kurio metu gyvūnų asistuojami užsiėmimai vyko ugdymo įstaigose, viešosiose erdvėse, negalią turinčių asmenų užimtumu besirūpinančių organizacijų patalpose bei negalią turinčių vaikų stovyklose; 3) Lietuvos kinologų draugijos organizuotame projekte, kurio metu Lietuvos mokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose buvo vedami užsiėmimai apie saugų ir tinkamą elgesį su šunimis; 4) „Neigaliųjų integracija per laipiojimo sportą“, kurio metu buvo siekiama integruoti negalią turinčius asmenis su negalios neturinčiais asmenimis bendroms treniruotėms, sporto varžyboms, motyvuoti sveikesniam gyvenimo būdui. Iš sukauptos patirties ir didžiulio tokios veiklos poreikio pasaulį išvydo VšĮ „Stebuklingi draugai LT“. Kiekvienas gyvūnas į „Stebuklingus draugus“ pateko ieškodamas antro šanso gyventi, o rado ne tik šansą, bet pradėjo ir savo „karjerą“ – asistuoja įvairiose organizacijos vykdomose veiklose. Įdomiausia, kad veiklos – nuo lengvų pasivaikščiojimų iki rimtų fizinę ir psichinę sveikatą gerinančių užsiėmimų tinka ne tik vaikams, bet ir suaugusiems.

Nuo 2019 m. lapkričio mėnesio VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ drauge su MB „Vilko daina“ dalyvauja iniciatyvoje „Skaitymas šuniui“, kuri vyksta Kauno Kovo 11-osios gimnazijoje. Jos metu tris mėnesius negalią turinčių vaikų grupei kartą per savaitę buvo neatlygintinai vykdomi skaitymo su šunimis užsiėmimai. Iniciatyvos tikslas – gerinti negalią turinčių vaikų kalbos, skaitymo, saviraiškos įgūdžius, didinti užimtumą, gerinti emocinę būklę. Užsiėmimus lanko 10 negalią turinčių vaikų, ši iniciatyva peraugo į būrelio tipo užsiėmimus, kuriuos lanko tiek turintys negalią, tiek sveiki, tačiau skaityti nemėgstantys ar sunkiau skaitantys vaikai. Nuo 2019 m. gruodžio „Stebuklingi draugai LT“ kas mėnesį lankosi Kauno psichikos sveikatos centre, kaskart vedami užsiėmimai dviem centrą lankančių asmenų grupėms. Apsilankymų tikslas – skatinti centro lankytojų įsitraukimą į fiziškai aktyvias veiklas asistuojant gyvūnams, supažindinti juos su tokių veiklų galimybėmis namų aplinkoje, gerinti emocinę būklę. Nuo įsikūrimo „Stebuklingi draugai LT“ organizavo 20 gyvūnų asistuojamų žygių-mankštų Šakių rajono miškuose, kurių tikslas – skatinti sveiką ir aktyvų gyvenimo būdą, savanorystę, mokyti tinkamo elgesio su gyvūnais, ugdyti atsakingą požiūrį į aplinką ir gamtą (1 lentelė).

Savanorystė. Veiklos su gyvūnais reikalauja nemažai patirties ir kasdieninių rutininių darbų, todėl tokiose veiklose savanorystė dažnai tampa svaria pagalba. Pirmiausia savanoriai gelbėja kasdieniuose darbuose sodyboje, įrenginėjant aptvarus, atliekant fizinius darbus. Antra, itin svarbu gyvūnams nuolat bendrauti su žmonėmis, mokytis ir tobulėti, todėl savanoriai dalyvauja mokymo veiklose. Taip pat savanoriai prisideda turimomis profesinėmis kompetencijomis, kaip gyvūnų fotografavimas, tų, kurie sodyboje atsидuria tik laikinai ir ieško savo namų (pvz., kačiukai iš prieglaudos), taip pat idėjiniai savanoriai dėl renginių, projektinių veiklų. VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ gali pasidžiaugti svarių savanorių indėliu, jeigu prireikia pagalbos, tačiau atkreipia dėmesį, kad savanorystės veikla gali būti ir plačiau išplėtota.

1 lentelė. Pagrindinės sprendžiamos problemos

<i>Pagrindinės sprendžiamos problemos</i>	<i>Problemų sprendimas</i>
Negalią turinčių vaikų ir jaunimo fizinis aktyvumas paprastai nebūna pakankamas, o tai gali neigiamai paveikti jų sveikatos būklę.	Nemažai problemų sprendžiama, kai asistuojant gyvūnams vykdomos veiklos ir su suaugusiais asmenimis bei vaikų tėvais. Pirmiausia mankštos, stiprinant fizinę savijautą ir atpalaiduojant psichinę būklę. Veiklų metu ypač daug dėmesio skiriama skirtingų gyvūnų pažinimui, jų gebėjimams atskleisti. Tai dažnai palieka įspūdį ir ilgalaikę emocinę naudą dalyvaujantiems veiklose.
Visuomenėje vis dar dažnos nuostatos, kad neigalieji negali dalyvauti kartu su sveikais asmenimis populiariuose, fiziškai aktyviuose užsiėmimuose, o tai didina socialinę atskirtį tarp negalią turinčių ir jos neturinčių asmenų.	Fiziškai aktyvios gyvūnų asistuojamos veiklos pasirinktos siekiant geresnės motyvacijos ir integracijos. Anksčiau šioje srityje sukaupta patirtis rodo, kad į veiklas integruoti gyvūnai veikia kaip „socialiniai klėjai“, mažindami įtampą, skatindami pozityvias emocijas. Gyvūnų atliekami triukai skatina susidomėjimą fizinėmis veiklomis ir motyvaciją.

3 pav. Savanoriavimas kasdieninėje veikloje

4 pav. Sodybos gyventojai Žaibas, Čitočis ir Goša

Bendradarbiavimas. Socialinėse veiklose veikiančios organizacijos itin gerai supranta vienos kitų specifiką. Todėl gana dažnai vyksta apsiikeitimas žmogiškaisiais ištekliais ar kompetencijomis. Tačiau galima išvelgti sudėtingą bendradarbiavimą su valdžios institucijomis, kurios dažnai tokias veiklas bando stigmatizuoti. Tuo tarpu verslo sektorius taip pat mielai prisideda reikalinga pagalba. Ypač jaučiamas poreikis bendradarbiauti iš bendruomeninių organizacijų. VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ stengiasi palaikyti tiek bendruomenės veiklas, tiek bendruomenę atvyksta veikloms į sodybą. Susivienijimas dirbant tokiose srityse itin svarbus. VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ komanda nuolat siekia atsinaujinti ir pirmiausia pasiūlyti tokias veiklas, kurios teiktų naudą kiekvienam bei būtų įdomios ir atraktyvios. Tie, kas domisi veiklomis, gali rinktis iš šių:

- **„Kuriamė stebuklus“** – išvažiuojamieji užsiėmimai ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams ir jaunimui. Pamokos formato gyvūnų asistuojami interaktyvūs, pagyvinami praktinėmis užduotimis, mankštos elementais, vaidmenų žaidimais užsiėmimai. Jų metu dalyviai sužino apie saugų ir tinkamą elgesį su gyvūnais, mokosi taisyklingai atlikti pratimus, taip pat triukų su augintiniais ir fiziškai aktyvių vaidmenų žaidimų, kuriuos galėtų atlikti namuose.
- **„Gamtos iššūkis“** – intensyvūs užsiėmimai – unikalaus formato žygiai-mankštos asistuojant gyvūnams. Tai teminiai žygiai su mankštos elementais, skirti sveikatinimui, edukacijai ir rekreacijai. Žygių dalyviai mokosi taisyklingo judėjimo pagrindų, tinkamai bendrauti su gyvūnais, atspalaiduoti koncentruojantis į pojūčius ir gamtos aplinką, taisyklingo kvėpavimo techniką.
- **„Stebuklingo draugo iššūkis“** – komandiniai užsiėmimai – mokyklinio amžiaus vaikams bei jaunimui skirti gyvūnų asistuojami užsiėmimai, kurių metu vaikai ir jaunimas mokosi tinkamo judėjimo principų, supažindinami su įvairiomis gyvūnų bei augalų rūšimis, jų ypatumais, sužino apie gyvūnų asistuojamų veiklų galimybes, susipažįsta su šiuolaikinės dresūros principais.

Iššūkiai ir rezultatai. Dažniausiai socialinėmis veiklomis užsiimančios organizacijos susikuria iš aiškaus probleminio lauko ir komandos, kuri išmano savo darbą bei supranta, kaip gali keisti probleminį lauką. Tačiau socialinė sritis vis dar veikti yra itin sudėtinga. Tai susiję tiek su visuomenėje galiojančiomis nuostatomis, tiek su nestabiliomis finansavimo šaltiniais. Projektinė veikla laikina, pačios veiklos taip pat priklauso nuo situacijos ir net globalių įvykių. Visuomenės parama ar nenuolatine parama maistu, reikalingais vaistais gyvūnams, nors labai reikalinga, būna momentinė. Per visas finansavimo sritis dažnai tokio tipo organizacijos bando išbalansuoti kiekvieną mėnesį. Taip pat labai svarbu pastebėti, kad organizacijos veikia pavieniui, o vykdant socialinę misiją svarbus viešojo, verslo, nevyriausybinių sektorių organizacijų ir net mokslo bendradarbiavimas, kad veiklos būtų sinergiškos ir kurtų ilgalaikį, ypač kaimiškoje vietovėje, poveikį. Nors su iššūkiais susiduriama kiekvieną dieną, VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ gali suteikti antrą šansą paliktiems gyvūnams, mielai įtraukia vaikus ir suaugusius į savanoriškas veiklas bei kiekvieną kviečia tapti tikru gyvūnų draugu

ir sodybos dalimi. Ateityje planuojamos dar platesnės veiklos, kur būtų galimybė jas pasiūlyti ištiesus metus bei dar labiau įtraukiant dalyvauti visus šeimos narius.

LITERATŪRA

1. Kuklytė, J., Vveinhardt, J. (2016). *Socialinio verslo modelių taikymui ir vystymui įtaką darantys veiksniai Lietuvoje*. Mokslas ir studijos 2016: teorija ir praktika. Tarptautinės studentų mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys.
2. Kviestka, V. (2015). Socialinio verslo ir verslumo kompetencijų sąsajos. *Socialinis ugdymas / Sumanioji edukacija*, 41(2), 64–78.

Informacija:

VšĮ „Stebuklingi draugai“, Šakių g. 46, Jančiai, Šakių r.

VšĮ „Stebuklingi draugai LT“ vadovė Ugnė Nedzinskaitė

tel. +370 658 46499, el. paštas stebuklingidraugai@gmail.com

ATEITIES MAISTAS IR NAUJOJI LĖTOS MITYBOS KULTŪRA

Olga Novoseltseva

Vytauto Didžiojo universitetas

Šių laikų žmogus, kuris vis kur nors skuba ar ką nors dirba, kartais net nesusimąsto, kas vyksta aplink. Jau nuo senovės žmonės suprato maisto svarbą. Be to, kad maistas yra mūsų kūnui taip reikalingų maistingųjų medžiagų bei energijos šaltinis, tai yra mūsų kultūros ir gyvenimo dalis. Tačiau keičiantis laikui keičiasi ir žmonių įpročiai bei požiūriai į gyvenimą ar net save. Todėl šiuo straipsniu norima priminti, pristatyti tuos, kurie, nepaisant kritikos ar iššūkių, yra išsikėlę tikslą prikelti naujam gyvenimui, išsaugoti ir garsinti Lietuvos mitybos papročius bei tradicijas.

Turbūt verta būtų pradėti nuo lėto maisto judėjimo (angl. *slow food movement*) sąvokos – tai Italijoje 9-ojo dešimtmečio pabaigoje atsiradęs judėjimas, kuris per kelerius metus paplito Europoje, o dabar vienokia ar kitokia forma paplitęs ir visame pasaulyje. Jo įkūrėjas žurnalistas, maisto bei vyno ekspertas Carlo Petrini, kuris niekada negalėjo susitaikyti su verslininkų požiūriu – gaminti didelius maisto kiekius investuojant kuo mažiau pinigų ir gauti kuo didesnę pelną. Jis suprato, jog maisto pramonės kompanijos ir vyriausybė žiūri pro pirštus į sveikatos ir saugumo reikalavimus, moralės normas, nesvarbu, ar tai būtų susiję su požiūriu į gyvūnus, kurių mėsa perdirbama, darbuotojus ar net vartotojus, dėl kurių iš esmės ir dirbama. Buvo pastebima, jog globalizacijos procesas, kuris, iš vienos pusės, padėjo pagerinti žmonių gyvenimo kokybę, turėjo ir neigiamų pasekmių. Taigi, matydamas tokią įžūlią invaziją ne tik į gilią kultūros šaknis turinčią Italijos virtuvę, bet ir žmonių gyvenimą, Carlo Petrini, dar kartais vadinamas maisto Don Žuanu, suorganizavo protesto demonstraciją, o netrukus įkūrė organizaciją „Slow food motion“, kurios idėjos po kelerių metų paplito visame pasaulyje, o svarbiausia savo misija skelbė „ginti teisę į skonį“.

Lietuvoje šio judėjimo atstovai atsirado, galima sakyti, gana neseniai – 2006 m. Dargužių kaime sūrių gamintojas Valdas Kavaliauskas subūrė augintojų, gamintojų ir valgytojų asociaciją „Viva Sol“. Kaip išsireiškė vienas iš narių Dainius Juozaitis: „Ši asociacija kelia panašius tikslus kaip ir „Lėto maisto judėjimas“: plėtoti ryšius tarp miesto ir kaimo žmonių, saugoti žinias bei generuoti idėjas, taip pat dalintis patirtimi, metodikomis bei informacija su naujais nariais“. Asociacija nesėdi sudėjusi rankų – vienas pirmųjų pradėtų įgyvendinti projektų vadinosi „Skonio mokykla“. Jos tikslas – susitikimų metu supažindinti žmones su Lietuvoje auginamais produktais. Viena iš projekto koordinatorių Vitalija Pilipauskaitė dalinasi savo nuomone: „Kiekvienas susijimas skiriamas atskiram produktui: kalbame apie jo auginimo, gamybos ypatybes, vertę organizmui. Jau diskutavome apie sėklas bei sėmenis, miltus, riebalus, naminį alų. Įsitikinome, kad dar daug ko nežinome apie šiuos produktus, bet labai norime sužinoti. Labai smagu, kad į kiekvieną renginį ateina vis daugiau maisto smalsuolių, o ūkininkai, gamintojai mielai atvažiuoja iš įvairių Lietuvos vietų pabendrauti su jų produkcijos valgytojais akis į akį. Vyksta degustacija, pasikeitimai žiniomis ir nuomonėmis“ (Lėto maisto judėjimas, 2010). Tai buvo vienas pirmųjų šios organizacijos žingsnių savo tikslo link.

Tačiau organizacija laikui bėgant augo ir tai sudarė galimybes dar platesnio pobūdžio planams kurti. Dar vienas gan įdomus projektas – „Susipažink su Eko Žmogumi“. Jo esmė yra ne tik gerinti maisto produktų kokybę, bet ir keisti jų auginimo būdus, pereiti prie ekologiško. Šis projektas buvo vykdomas bendradarbiaujant su įvairių sričių (biologijos, zoologijos, ekologijos ir aplinkosaugos) specialistais, kurie dalinosi savo pastebėjimais ir žiniomis ne tik su gamintojais, bet ir visais susidomėjusiais.

Taip pat galime matyti nuolatinę aktyvią narių veiklą ir karantino laikotarpiu. Kaip pavyzdį galime panagrinėti „Viva Sol“ įkūrėjo V. Kavaliausko kartu su VšĮ „Sūrininkų namai“ siūlomus mokymus. Sūrininkas siūlo įvairius mokymus sūrių gamintojams. Rūgštiniai, saldaus pieno, minkštieji, fermentiniai... Kokių tik širdis geidžia sūrių galima išmokyti pasigaminti. „Buvau visuose mokymuose. Labai, labai man patiko. Rekomenduoju tiems, kas nori fermentinį sūrį daryti namie savo poreikiams, ir tiems, kas nori tapti sūrininku. Aš norėjau gaminti namie ir tapau sūrininke“, – dalinasi savo patirtimi Rasa Griežė „Facebook“ erdvėje. Žinoma, karantinas padarė įtaką ir jiems – kursuose vienu metu gali dalyvauti ne daugiau nei 5 asmenys, tačiau tai nesumažina organizatorių entuziazmo. O neturint galimybės organizuoti kontaktinės veiklos, daug projektų perkeliama į internetinę erdvę. Pavyzdžiui, atnaujintas projektas „Sidro gamybos ABC“, kurio metu dalyviai turės galimybę išmokyti pasigaminti natūralų sidrą arba obuolių putokšni.

Taigi, norėčiau akcentuoti, jog ši ir panašaus pobūdžio veikla yra neatskiriama susijusi su šalies papročių bei tapatybės išsaugojimu, o asociacija „Viva Sol“ atlieka svarbų vaidmenį mūsų šalies gyvenime. Jų veikla įvairi – mokymai ir dalyvavimas šalies valdyme (prisidėjus prie Lietuvos žaliųjų sąjungos (2015 m.) veiklos). Kaip moko vienas seniausių medicinos mokymų Ajurveda: „Tu esi tai, ką valgai.“

LITERATŪRA

1. *Lėto maisto judėjimas*. (2010). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/gyvenimas/receptai/leto-maisto-judejimas-pasieke-lietuva.d?id=34438679>
2. *Lėtas turgus grįžta į naują vietą*. (2017). Prieiga per internetą: <https://madeinvilnius.lt/naujienos/aktualijos/letas-turgus-grizta-nauja-vieta/>

GEROJI KULINARINIO PAVELDO PATIRTIS RESTORANE „KUCHMISTRAI“

Eglė Paplauskienė, Ernesta Matusevičienė

Vytauto Didžiojo universitetas

GASTRONOMINIS TURIZMAS POPULIARĖJA

Nuo seniausių laikų žmonės keliauja, ieško neatrastų kraštų, naujų potyrių. Vieni renkasi poilsį prie jūros, kiti keliauja į egzotinius kraštus, tretieji renkasi šalis, išsaugojusias gausybę istorinių-kultūrinių vertybių. Tačiau vis populiariausias darosi *gastronominis turizmas* – tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje. Taip žmonės per trumpą laiką, ragaudami susipažįsta su vienos ar kitos šalies, vietovės virtuve, kurios patiekalai paprastai daug papasakoja apie to krašto maisto ir mitybos kultūrą.

Zyplių dvaro virtuvėje įsikūręs restoranas „Kuchmistrai“ – būtent ta vieta, kur į darnią visumą susipina XIX a. vid. įkurto dvaro ansamblio istorija, senieji LDK virtuvės receptai, geriausios vietinės žaliavos ir zanavykų svetingumas. Tai priežastys, skatinančios keliautojus aplankyti Šakių rajone esantį dvaro ansamblį ir turiningai praleisti laisvalaikį tiek su draugais, tiek su šeima, pasisemti teigiamų emocijų.

TRUPUTIS ISTORIJS...

Šakių rajone esantis Zyplių dvaro ansamblis ilgus metus skendėjo krūmynuose, buvo apleistas. 2009 m. buvo parengtas investicijų projektas, pagal kurį 2010 m. pasirašyta finansavimo ir administravimo sutartis „Zyplių dvaro sodybos pritaikymas kultūriniam turizmui“. Po dvejų projekto vykdymo metų 2012 m. buvo iškilmingai atvertas restauruotų rūmų pastatas. Projektas finansuotas ES struktūrinių fondų. Viena iš projekto įgyvendimo sąlygų buvo maitinimo įstaigos įrengimas dvare. Deja, Šakių rajono savivaldybei vienai šios sąlygos įgyvendinti nepavyko ir ji į pagalbą pasitelkė vietos verslininką Arūną Tarnauską, UAB „Gulbelė“ vadovą. Taip padedant A. Tarnauskui ir jo komandai 2017 m. Zyplių dvare duris atvėrė restoranas „Kuchmistrai“. Tai buvo tikslingas verslininko, jau turėjusio sėkmingai funkcionuojančią kepyklėlę Šakių rajone, žingsnis, padėjęs plėtoti jau esamą verslą: realizuoti gaminamą produkciją dar vienoje vietoje, padidinti vietos bendruomenės darbo vietų skaičių.

„KUCHMISTRAI“ KVIEČIA PARAGAUTI DIDIKŲ PATIEKALŲ

Lietuvoje sparčiai populiarėja visame pasaulyje jau pamėgtas gastronominis turizmas. XIX a. dvaro patiekalus siūlantis restoranas „Kuchmistrai“ vos daugiau nei per metus tapo Šakių rajono pasididžiavimu. Kuriant restoraną labai svarbiu aspektu tapo pačios įstaigos koncepcija. Vienas pradinės koncepcijos elementas buvo maitinimo įstaigos įkūrimo Zyplių dvare sutarties punktas, sakantis, jog 20 proc. patiekalų, esančių valgiaraštyje, privalo būti dvaro valgiai. Komanda, kūrusi restorano viziją, nutarė, kad visi 100 proc. patiekalų bus dvaro ir šis faktorius suteiks restoranui unikalumo, bus įdomus turistams. Savo planą komanda įgyvendino. Štai tokį valgiaraštį siūlo „Kuchmistrai“:

1 lentelė. „Kuchmistrai“ meniu¹

PIRMAS UŽNEŠIMAS (<i>Užkandžiai</i>)
- Anties kepenėlių paštetas su abrikosais, marinuotais figų acte, sūdytais obuoliais ir miško uogų padažu - Tradicinė ruginė duona su dvaro virtuvės kanapių sviestu - Lauže keptos bulvytės, įdarytos švelniu, krosnyje keptų silkių paštetu su aluje marinuotais šalotiniais svogūnais - Šiene keptas zanavykiškas varškės sūris su rūkytu sviestu ir citrusiniu žaliųjų obuolių medumi - Šviežiai gruzdintos pastarnokų – morkų pončkutės su peletrūnais gardinta grietine
ANTRASIS UŽNEŠIMAS (<i>Sriubos</i>)
- Kuchmistro tamsaus alaus sriuba su jautienos pažande - Sodrūs burokų šaltibarščiai, gardinti rugine duona ir vėžiukų uodegėlėmis
TREČIASIS UŽNEŠIMAS (<i>Daržovės / salotos</i>)
- Žarijose keptos bulvės su dvaro virtuvės kanapių sviestu - Raudoname vyne troškinti mėlynieji kopūstai - Mūsų daržo salotos su įvairiais riešutais, sūdytais obuoliais, slyvomis, marinuotomis vyšniomis ir figų padažu - Saldžiame vyne mirkytos slyvos - Apelsinų sultyse marinuotų burokėlių carpaccio su pistacijų migla - Cukinijos užkeptos kietuoju sūriu
KETVIRTASIS UŽNEŠIMAS (<i>Pagrindiniai patiekalai</i>)
- Lauže ant kopūsto lapo su midumi keptas karpis su geltonosios jukos padažu ir griikiais, gardintais karamelizuotos ruginės duonos trupiniais ir dvaro virtuvės sūdytomis citrinomis - Anties krūtinėlė, kepta rūkytame svieste, patiekama su jaunomis bulvėmis, marinuotais artiškais ir keptomis, vyne mirkytomis slyvomis - Ant citrinų keptas jautienos antrektas patiekiamas su anties riebaluose keptais pastarnokais ir jaunomis bulvėmis - Šviežia savaitgalio žuvis su garnyru (teirautis padavėjų) - „Gulbių medžioklę prisimenant“ (kalakutiena, marinuota gvazdikėliais ir cinamonu, aplieta apelsinų sviestu, patiekama su citrininėmis bulvėmis) - Lėtai virta stirniena su juodųjų serbentų padažu, patiekama su grikių koše, gardinta karamelizuotais juodos duonos trupiniais - Per naktį pravėdintoje krosnyje keptos rūkytos naminės dešrelės su žarijose keptomis bulvėmis ir migdolų krienais
ATSIGAIVINIMAS (<i>Desertai</i>)
- Baumkucheno šaltkošė su juodųjų serbentų užpilu - Tado Kosciuškos braškinis pyragas su kavos ir šokolado ganašu - Ant krosnies kepti pastarnokų – morkų vafiliai su svarainių medumi

Iš valgiaraščio matome, kad restoranas pristato lankytojams atgimimą išgyvenančią dvaro virtuvės kultūrą ir Lietuvos didikų virtuvės patiekalus, kurie daugiau ar mažiau modernizuoti siekiant atitikti šiandieninį svečio skonį ir lūkesčius. Restorane patiekiami patiekalai lankytojus supažindina su visos Lietuvos bajorų ir dvariškių valgiais, nepaliekant nuošalyje ir Zanavykų krašto. Patiekalams pristatyti pasirinktas netradicinis formatas – patiekalai patiekiami zanavykiškąja tradicija – „užnešimais“. Degustuojant patiekalus lankytojas supažindinamas su jų istorija, tradicijomis. Šis patiekalų pristatymo būdas labai svarbus restorano koncepcijoje: taip *sustiprinamas kulinarinio ir kultūrinio paveldo ryšys* – be vieno negali egzistuoti kitas. Patiekalams gaminti naudojami tradiciniai vietiniai produktai ar įvežtiniai, kurie buvo būdingi ir senajai virtuvei, pvz., pastarnokai, kurie į Lietuvą atkeliavo anksčiau nei bulvės ar senieji šaltibarščiai, gaminami su duonos raugu.

Restoranas gana greitai surado savo auditoriją. Maisto gurmanai į Zyplius užsuka vedami smalsumo ir noro ne tik pamatyti, išgirsti, bet ir paragauti anuometinės didikų virtuvės patiekalų. Dažniausiai čia lankosi šeimos iš visos Lietuvos, kurios nori gilintis į savo šalies istoriją arba su jos tradicijomis supažindinti *svečius iš užsienio*.

¹ <http://kuchmistrai.lt/meniu/>

2 lentelė. „Kuchmistrai“ restorano šaltibarščių ir gruzdintų pastarnokų košės su peletrūnų grietine receptai
(*Kulinarinės kelionės*, 2017, p. 77, 78)

<i>Šaltibarščiai</i>	<i>Gruzdinta pastarnokų košė su peletrūnų grietine</i>
Burokus apkepiname ant grilio, užpilame daržovių sultiniu, paverdame ir nukošiame. Kai pravėsta, įdedame ruginės duonos. Laikome 3–4 valandas ir nukošiame. Patiekiame su šviežiais burokų lapais.	Išverdame nuvalytus pastarnokus. Išvirtus, minkštus pastarnokus sutriname su grietine ir sviestu, pagardiname druska. Dedame išplaktą kiaušinio trynį, ištirpintą sviestą, kukurūzų ir kvietinius miltus. Pabaigoje įmaišome gerai išplaktą kiaušinio baltymą. Kepame ant įkaitinto aliejaus. Paruošiame peletrūnų grietinę: grietinę gerai išplakame, įdedame tarkuotos žaliosios citrinos žievelės ir smulkiai supjaustyto šviežio peletrūno.

EDUKACINĖS PROGRAMOS IR CERTIFIKUOTI MAISTO PRODUKTAI

„Kuchmistrai“ restorane galima paragauti ne tik didikų patiekalų. Čia galima paskanauti ir vietos valgių. Restoranas lankytojams siūlo net 6 *edukacines programas*, iš kurių dvi – „Duonos ragaučius“ ir „Zanavykų ragaučius“, skirtos lankytojus supažindinti su *vietos kulinariniu paveldu*. „Zanavykų ragaučiaus“ programa puikiai perteikia vietos gyventojų mitybos tradicijas. Lankytojai gali paragauti lendrinių, košelienos, vinigreto, abriedukų, duonzupės, švilpikų, vietinės duonos ar kitų patiekalų, atsigerti giros ar gilių kavos, kuriuos lankytojams pristato „gaspadinė“ su savo pagalbininkėmis mergaičiukėmis. Ši programa / edukacija supažindina su kulinariniais krašto aspektais, puikiai perteikia vietovės mitybos kultūrą bei papročius.

Šakių rajone yra 6 sertifikuotų maisto produktų gamintojai. Vienas iš jų – UAB „Gulbelė“, kuriam ir priklauso restoranas (www.rekvizitai.lt). Šis gamintojas gamina 5 sertifikuotus maisto produktus: mielinį pyragą, figūrinius sausainius, duoną „Rugelis“, proginę duoną ir aguonų vyniotinį (Prie stalo visa Lietuva, 2015). Net du sertifikuoti kepyklėlės produktai tiekiami restoranui yra perkamiausių sąrašuose. Tai – sausainiai ir ruginė duona. Kepyklėlė taip pat tiekia unikalius morkų ir duonos sausainius, labai mėgstamus restorane. Toks bendradarbiavimas abipusiai naudingas tiek restoranui, tiek kepyklėlei. UAB „Gulbelė“ iki restorano atidarymo savo ruožtu vykdė edukacinę „Ragaučiaus“ programą. Duona, pagaminta pagal atkurtą kulinarinio paveldo receptą, dabar pristatoma restorano „Duonos ragaučiaus“ edukacinėje programoje. Lankytojai supažindinami ne tik su kulinarinio paveldo patiekalu, bet ir su jo gamybos ypatumais, produkto panaudojimo galimybėmis – nuo paprasčiausių užkandžių iki įmantrių desertų.

Perkėlus šią programą į restoraną, kepyklėlės pardavimai išaugo apie 40 kartų. Kepyklėlėje buvo iškart įdarbinti 7 nauji darbuotojai. Restorano veiklos pradžioje tik 1 darbuotojas buvo ne iš vietinės bendruomenės, taigi vietos bendruomenėje padaugėjo sukurtų naujų darbo vietų. Taip pat restorano atsiradimas padidino vietos ūkininkų pardavimus: medus, daržovės perkamos iš vietinių ūkininkų.

Įkūrus restoraną buvo atgaivinti, pritaikyti šiandienai ir išpopuliarinti senieji LDK receptai. Nykstantis kulinarinis paveldas buvo prikeltas antram gyvenimui.

Restoranas padėjo sukurti daugiau darbo vietų vietos bendruomenės nariams, padidino verslininkų gamybos apimtį, vietinių ir kitų regionų ūkininkų pardavimus.

Šakių rajono Zyplių dvare įsikūrus „Kuchmistrai“ restoranas – puikus gastronomijos turizmo objektas, siūlantis lankytojams susipažinti su kulinariniu LDK paveldu, atkurtais didikų virtuvės patiekalais bei vietos gyventojų mitybos tradicijomis. Restorano rengiamos edukacijos skatina susidomėjimą kulinariniu ir kultūriniu vietovės bei visos Lietuvos paveldu.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. www.kuchmistrai.lt.
2. Redas Miškinis, UAB „Gulbelė“ plėtros vadybininkas.
3. Terra Publica. *Kulinarinės kelionės*. 2017.

4. Terra Publica. *Prie stalo visa Lietuva*. 2015.
5. www.rekvizitai.lt.

Informacija:

Restoranas „Kuchmistrai“.

Beržų g. 3, Tubelių k., Lukšių sen., Šakių r.

tel. +370614 68883, el. paštas restoranas@kuchmistrai.lt

TRUMPOSIOS MAISTO TIEKIMO GRANDINĖS ORGANIZAVIMAS PILNŲ NAMŲ BENDRUOMENĖJE

Domilė Petravičiūtė

Vytauto Didžiojo universitetas

Pilnų namų bendruomenė – tai prieš 20 metų kunigo Valerijaus Rudzinsko įkurta katalikų bendrija, kuri išsilaiko pasitikėdama Dievo malone, rėmėjų aukomis ir savo darbu. Pilnų namų bendruomenė įsikūrusi nuošaliame Nacionalinio Dzūkijos parko kampelyje, Varėnos rajone, Panaros kaime. Šios bendruomenės tikslas – padėti apsigyvenusiems bendruomenėje, problemų turintiems žmonėms priimti tikėjimą, išsivaduoti nuo priklausomybių ir grįžti į savarankišką gyvenimą, kitaip tariant, įžiebti viltį žmonėms, kuriems ji buvo užgesusi. Šią unikalią bendruomenę sudaro pasišventusieji broliai ir besirengiantieji pasišvęsti bei globotiniai ar atliekantys reabilitaciją asmenys. Pilnų namų bendruomenė turi savo dienotvarkę, maldos, poilsio, dvasinių pratybų ar kitokio ugdymosi ritmą. Taip pat ji prisideda prie aplinkai draugiškos produkcijos gamybos ir prie socialinės-psichologinės pagalbos (Pilnų namų bendruomenė).

Pačią bendruomenę aplanko įvairūs dėstytojai, kurie suteikia informacijos apie apželdinimą, vaistažolių auginimą. Šiuo darbu tikima, kad besigydantis išėjęs į gyvenimą turės susiformavusį kruopštumo įgūdį ir kiekvienas bendruomenės narių prisilietimas prie darbo gamtoje yra galimybė atpažinti Viešpatį kūrėją. Ši bendruomenė taip pat sukuria darbo vietas Panaros kaimo moterims, kurios dirba bendruomenės ekologiškame ūkyje. Į šią bendruomenę atvažiuoja daug tikinčiųjų iš visos Lietuvos ir net užsienio valstybių. Šiuo metu Pilnų namų bendruomenėje vyksta 2–3 dienų rekolekcijos mažoms grupelėms ir asmeninės rekolekcijos pavieniams asmenims su dvasiniu palydėjimu. Atvykus į Pilnų namų bendruomenę, galima apsilankyti Dievo Gailestingumo koplyčioje, kuri buvo pastatyta ir išlaikoma iš piligrimų aukų. Sužinosite apie Dievo Gailestingumo kultą ir pamaldumą į Švč. Mergelę Mariją visų Karalienę. Bendruomenės teritorijoje yra įvairių įdomių objektų: visus metus veikianti Jėzaus gimimo prakartėlė; Gyvybės angelo skulptūra; Angelų alėja ir daug įvairiausių skulptūrų; gėlynai ir kitos gamtos grožybės (Pilnų namų bendruomenė).

Pilnų namų bendruomenė dalyvauja projekte „Biologiškai vertingų produktų trumpųjų tiekimo grandinių valdymas ir rinkos plėtra“, kuris yra inicijuotas Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų, konsultantų, praktikų. Dalyvavimas šiame projekte yra labai aktualus Pilnų namų bendruomenei, nes čia nuo 2005 m. veikia vaistinių ir prieskoninių augalų ūkis. Visi bendruomenės nariai prisideda prie šio ekologinio ūkio, dalyvauja jų auginimo procese, nurinkimo procese, džiovinimo procese, net pakavimo darbus atlieka patys. Bendruomenė prisideda prie ekologiškos produkcijos gamybos ir tvarios aplinkos kūrimo. Bendruomenei reikalinga vystyti veiklas efektyviai, kuo greičiau su mažiausiomis sąnaudomis pasiekti vartotojus, populiarinti gaminamą produkciją. Todėl moksliniai tyrimai, konsultacijos, padėsiančios vystyti TMTG, bendruomenei yra itin reikalingos (Pilnų namų bendruomenė).

Viena iš veiklų, kurias vykdo Pilnų namų bendruomenė, yra vaistažolių auginimas ir arbatų, prieskonių gamyba. Tarp miškų herbariume auginamos įvairios vaistažolės aukštėjimo tvarka, kiekvienas bendruomenės narys prisideda prie auginimo ir prižiūrėjimo, ravi laukų plotus, atėjus laikui rankomis, žirklių ar kitokių priemonių pagalba renka vaistažoles, taip pat vaistažoles kaip laukinę augmeniją augančią miškuose, surinktas vaistažoles gabena į džiovyklą, o džiovinamos šios žolės yra saulės kolektorių pagaminta saulės energija. Į džiovinimo aruodą vaistažolės sukraunamos storu

sluoksniu ir vintiliuojamos su iš apačios pučiamu oru. Į džiovinimo spintą vaistažolės būna sukraunamos plonu sluoksniu, oras taip pat ventiliuojamas iš apačios. Iš džiovvyklos vaistažolės patenka į sandėlį, kur laikoma sutvarkyta, išdžiovinta žaliava, iš kurios bus gaminamos arbatos, jų mišiniai. Bendruomenės nariai sveria ir patys pakuoja arbatas, po to ši produkcija pardavinėjama (Vaizdinė medžiaga, Pilnų namų bendruomenė, 2010).

Bendruomenės pagamintą produkciją sudaro arbatos, prieskoniai, kapsuliuotos maistinės pudros, kvepiančios žvakės ir netgi paties kunigo Valerijaus Rudzinsko iš eterinių aliejų gaminami kvepalai, kuriuos galima įsigyti atvykus į bendruomenę arba elektroninėje parduotuvėje, taip pat įvairiose maisto produktų mugėse. Labai svarbu paminėti, jog šios bendruomenės produkcija yra paženklinata „Dzūkijos nacionalinio parko produktas“ ženklu, kuris užtikrina, kad pirkėjas įsigys autentišką produktą, pagamintą saugojamoje nacionalinio parko teritorijoje. Taip pat produkcija ženklinama „Ekologinis žemės ūkis“ ir Europos Sąjungos ekologinės gamybos logotipu. Pilnų namų bendruomenė su savo ekologiškais gaminiais dalyvauja parodose „Rinkis prekę lietuvišką 2020“, „Socialinio verslo prekybos arkoje“, taip pat ekologinių ūkių mugėje. Bendruomenė bendradarbiauja su „Dūzgia“ parduotuve, kurioje taip pat galima įsigyti bendruomenės ekologiškų kvapnių arbatų ir prieskoninių mišinių (Vaizdinė medžiaga, Pilnų namų bendruomenė, 2010).

Taigi Pilnų namų bendruomenės produkcija iki vartotojų patenka po tam tikrų etapų. Pirmiausia nurenkamos ir sutvarkomos žaliavos, tada iš jų pagaminama produkcija. Arbatos ir prieskoniai įpakuojami į kartoninius maišelius, kurių spalva gali būti ir raudona, ir žalia. Įvairiais tyrimais įrodyta, kad vartotojai renkasi ryškesnių spalvų įpakavimus turinčius produktus. Taip pat vartotojams, kurie renkasi ekologiškus produktus, labai svarbu matyti ženklus, kurie užtikrina, kad produktai yra ekologiški. Pagaminus produktą nustatoma kaina, šios bendruomenės produktų kainos, lyginant su kitomis ekologiškomis prekėmis, yra panašios. Pagamintus produktus galima įsigyti bendruomenės teritorijoje, tai padaryti gali į bendruomenę atvykę lankytojai. Taip pat galima įsigyti internetu, produktą kurjeris pristato per kelias darbo dienas tiesiai į namus, taip pat gali būti pristatomas į savitarnos terminalą arba paštą. Taip pat bendruomenė dalyvauja parodose, mugėse, kur vartotojai gali tiesiogiai nusipirkti Pilnų namų bendruomenės produktų (Pilnų namų bendruomenė).

Pilnų namų bendruomenė elgiasi labai atsakingai, tobulina savo technologijas, naudodama saulės kolektorių, vaistažolių džiovinimo technologija leidžia sutaupyti apie 85 proc. elektros energijos. Taip išdžiovintos žolelės nepraranda nei skonio, nei išvaizdos savybių. Nuo vaistažolių auginimo prasidėjo visos bendruomenės modernėjimas, tai buvo pradžia ir motyvas toliau plėsti bendruomenės veiklą, ieškoti energetiškai efektyvių sprendimų. Taip atsirado pirmasis Lietuvoje energetiškai efektyvus statinys, pastatytas pagal vokišką „Passiv House“ standartą, ir pirmasis namas Lietuvoje, atitinkantis A++ energinį standartą. Draugiškas požiūris į aplinką pasižymi ir tuo, kad bendruomenė ūkininkauja ekologiškai (Vaizdinė medžiaga, Pilnų namų bendruomenė, 2017).

Taigi Pilnų namų bendruomenė savo veiklą ir produkciją yra žinoma, nes apie šią bendruomenę ir jos gaminamą produkciją kalbama ir per televiziją, ir internetinėse svetainėse. Pilnų namų bendruomenė pirmenybę teikia žmonių pagalbai nuo alkoholizmo ir narkotikų. Ekologinis ūkis yra papildomos pajamos bendruomenei išlaikyti, bet svarbiausias ūkio aspektas yra įsitraukimas į darbą, žmogaus paruošimas išeiti į gyvenimą. Šios bendruomenės ekologinio ūkio nauda visuomenei yra ta, kad sukuriama papildoma darbo vieta, taip pat sunegalavus kaimo gyventojai čia gali įsigyti vaistažolių arbatų. Ši bendruomenė didina ekologiškų produktų konkurencingumą dėl gamyboje naudojamų technologijų ir vietos, kur auginamos ir renkamos vaistažolės.

LITERATŪRA

1. *Pilnų namų bendruomenė. Apie pilnų namų bendruomenę.* Prieiga per internetą: <https://pnb.lt/apie-mus/apie-pnb/>. [žiūrėta 2020 10 05].

2. *Pilnų namų bendruomenė. Vaistažolių ūkis*. Prieiga per internetą: <https://pnb.lt/vaistazoliu-ukis/>. [žiūrėta 2020 10 05].
3. *Pilnų namų bendruomenė. Informacija lankytojams*. Prieiga per internetą: <https://pnb.lt/apie-mus/info-lankytojams/>. [žiūrėta 2020 10 06].
4. *Pilnų namų bendruomenė*. (2010). Vaizdinė medžiaga. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=-ahOeJ3n-TE4>. [žiūrėta 2020 10 06].
5. *Pilnų namų bendruomenė*. (2017). Vaizdinė medžiaga. Prieiga per internetą: https://www.youtube.com/watch?v=J8CJ_qt-s8TU&t=143s. [žiūrėta 2020 10 07].

Informacija:

Pilnų namų bendruomenė

Nemuno g. 1A, Panaros k., LT-65320 Varėnos r. sav.

Moderatorius Laimonas Mituzas

Mob. tel. +370 698 73004, el. paštas info@pnb.lt

KURIAMA TARPTAUTINĖ SUMANAUS KAIMO TURIZMO VYSTYMO MOKYMO SI PROGRAMA

Rasa Pranskūnienė, Aušra Rūtelionė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vytauto Didžiojo universiteto Bioekonomikos plėtros fakulteto Verslo ir kaimo vystymosi tyrimų instituto tyrėjai 2019 m. pradėjo kurti tarptautinę sumanaus kaimo turizmo vystymo mokymosi programą. Siekiant keisti tiek universiteto studentų, tiek kaimo bendruomenių požiūrį į kaimo turizmo vystymą, 2019 m. spalio 1 d. Vytauto Didžiojo universiteto Bioekonomikos plėtros fakultete startavo dvejų metų Erasmus+ Strateginių partnerysčių aukštajame moksle tarptautinis projektas „Link sumanaus kaimo turizmo vystymo Europoje“ (angl. *SMARTRURAL. Towards smart rural tourism development in Europe*). Šiuo tarptautiniu projektu siekiama ugdyti studentų, tyrėjų ir kaimo turizmo bendruomenių bei vietinės valdžios institucijų sumanų mąstymą, pažangiausių žinių įsisavinimui pritaikant tinkamus mokymosi metodus. Šiame Erasmus+ tarptautiniame projekte dalyvauja 7 skirtingų Europos šalių universitetų tyrėjai iš Eskişehir Osmangazi universiteto (Turkija), Liublianios universiteto (Slovėnija), Alikantės universiteto (Ispanija), Prahos ekonomikos universiteto (Čekija), Varmijos ir Mazūrijos universiteto (Lenkija), UNIPEGASO (Italija) ir Vytauto Didžiojo universiteto (Lietuva).

Pastebėtina, kad dar 2010 m. Europos Sąjunga įtraukė sumanumo (angl. *smart*) sąvoką į kontinento vystymo strategiją, siekdama vystyti sumanią, tvarią ir įtraukiančią ekonomiką. 2017 m. vykusioje pirmojoje pasaulinėje sumanaus turizmo konferencijoje (angl. *1st UNWTO World Conference on Smart Destinations*) buvo pažymėta, kad sumanus turizmas – tai ne madinga kryptis, o turizmo ateitis. Sumanaus turizmo vystymas itin svarbus ir todėl, kad situacija kaimo vietovėse nedžiugina, nes EU-28 jaunimo nedarbas periferijoje mažėja labai nežymiai, pvz., 2016 m. nedarbas siekė 18,8 proc., o

1 pav. Pirmasis projekto partnerių susitikimas Eskişehir Osmangazi universitete Turkijoje

2018 m. – 16,8 proc. Taip pat pastebima, kad studentai, baigę studijas turizmo ir kaimo srityse miestuose, nenori grįžti į kaimo vietas ir plėtoti verslo ten, be to, kaimo vietovėse gyvenantys žmonės yra labiau linkę anksti mesti mokslą. Juk dėl išsilavinimo ir kvalifikacijos trūkumo gali būti ribojama galimybė sėkmingai vystyti karjerą. Eurostat (2018) duomenimis, 2015 m. 28 ES valstybių narių, anksti pasitraukusių iš švietimo ir mokymo (apibrėžtų 18–24 metų žmonėms), procentas kaime buvo 10,9 proc., palyginti su 9,8 proc. miestuose. 2017 m. vidutiniškai 10,6 proc. jaunų žmonių (18–24 metų) 28 ES valstybėse narėse pasitraukė iš švietimo ir mokymo sistemos. Tad sumanaus turizmo vystymas ne tik sumažintų skirtumus tarp regionų, bet ir prisidėtų prie vietos bendruomenių klestėjimo.

Be to, nėra ir tinkamos atviros prieigos mokymosi programos, kuri padėtų vystyti įgūdžius tose srityse, kurios yra strategiškai sumanios ekonominės ir socialinės plėtros kaimo vietovėse, susijusiose su turizmu. Šiuo projektu siekiama išpildyti strateginės partnerystės prioritetus, tikimasi padėti Europos turizmo ir kaimo vietovių studentams įgyti ir plėtoti kaimo turizmo plėtros įgūdžius ir kompetencijas, dirbant kartu su vietos turizmo organizacijomis ir vietos bendruomenėmis, taip padidindami šių studentų įsidarbinimo galimybes. Projektas padės įgyti žinių apie kaimo turizme atsirandančius išmaniuosius verslo modelius, analizuojant ekonomines, aplinkos ir socialines vystymo galimybes, sėkmės veiksnius ar nesėkmių priežastis. Projektas leis plėtoti teigiamus pokyčius, turinčius teigiamą poveikį ES ekonomikos konkurencingumui, nes skatins ekonomikos augimą, atvers naujas darbo vietas ir taip sumažins jaunimo nedarbą.

Tad projekto metu septynių universitetų tyrėjai siekia sukurti skaitmeninę sumanaus kaimo turizmo vystymo mokymosi programą, kuri bus testuojama visose projekto šalyse, be to, ši programa bus papildyta geriausių sumanaus kaimo turizmo atvejų e. knyga. Dalyvauti šiame projekte kviečiami kaimo plėtros ir turizmo studijų programų studentai ir kartu su kiekvienos šalies kaimo turizmo bendruomenėmis ir vietos valdžios institucijomis vystyti sumanaus kaimo turizmo idėjas bei galimus sprendimus (verslo modelius) mažiausiai penkioms kaimo turizmo bendruomenėms kiekvienoje šalyje. Tad šiuo projektu siekiama padidinti turizmo ir kaimo plėtros studijų programų studentų sąmoningumą, pritaikant tinkamus gebėjimų, žinių ir įgūdžių rinkinius, kad jie gebėtų priimtų teisingus ir protingus kaimo turizmo vystymo sprendimus bei padidintų susidomėjimą pradėti savo karjerą kaimo turizmo vietovėse; taikyti veiksmingus išmaniųjų kaimo turizmo plėtros mokymo metodus, leidžiančius dėstytojams tobulinti reikiamus įgūdžius, kompetencijas ir žinias; suteikti visapusišką sumanaus kaimo turizmo plėtros mokymo paketus suinteresuotosioms šalims, pavyzdžiui, kaimo turizmo vietovėms, valdžios institucijoms, bendruomenėms, universitetams. Be to, siekiama atlikti dabartinių kaimo turizmo vystymo programų (kurias siūlo universitetai, turizmo konsultantai ir kt.) analizę. Projekte dalyvaujantys tyrėjai tikisi, kad šis projektas padės vystant nacionalinę ir ES politiką, taip pat bus aktualus sprendimų priėmėjams, kiekvienoje projekto šalyje dalyvaujančioms privačioms institucijoms imtis taisomųjų priemonių, siekiant pagerinti jaunų žmonių galimybes sumaniau įsitraukti į kaimo vietovių plėtrą.

Svarbu pažymėti, kad šis projektas yra inovatyvus įvairiais aspektais: pirmiausia ES lygiu nėra panašios sumanios kaimo turizmo plėtros programos; projektu siekiama studentų (iš turizmo ir kaimo studijų programų), akademikų ir kaimo turizmo žmonių (kaimų, bendruomenių) įtraukimo į mokymo turinio kūrimą; vystoma sumaniojo turizmo programa praturtins mokymo turinį reikalingais turizmo plėtros (tvarumo, vietos gyventojų ir turistų įtraukimo (bendrakūros) ir kt.) įgūdžiais. Be to, ši programa suteiks galimybę pasinaudoti geriausiomis praktikomis, įvertinant jų stipriąsias ir silpnąsias puses, išplės dabartines panašias programas ir pasiūlys aukščiausios kokybės mokymo programą. Kuriamoje sumanaus kaimo turizmo studijų programoje bus taikomi nauji edukaciniai metodai (aptariant ir analizuojant realių atvejų analizę daugelyje kaimo turizmo vietovių, mentorystės veiklą, apsilankymus žinomose kaimo turizmo vietose, dalyvaujant kviestiniams pranešėjams, taikant sužaidybą, istorijų pasakojimą, dizaino mąstymą) ir įvairias pedagogines priemones (infografijas, mokomuosius vaizdo įrašus ir pan.).

Informacija:

VDU Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas

Rasa Pranskūnienė, el. paštas rasa.pranskuniene@vdu.lt,

Aušra Rūtėlionė, el. paštas ausra.rutelione@vdu.lt

VISGINŲ TEMINIO KAIMO ATEITIS

Egidija Ramanekaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvos kaimai vis dar yra ekonomiškai skurdžiausi mikroregionai, kuriuose vyrauja nedarbas, mažėja jaunimo, likęs jaunimas patiria didelę riziką dėl bedarbystės ir mažo darbo užmokesčio. Jeigu nėra palankių turizmui vietų, kurios sudarytų galimybes didinti kaimo ekonominę konkurencingumą, jo žinomumą bei keltų jaunų potencialių gyventojų susidomėjimą, kaimai išnyksta kaip teritoriniai vienetai. Kaimo gyventojai dėl verslumo, vadybos įgūdžių stokos, negebėjimo savo aplinkos, kasdieninių darbų ir papročių bei tradicijų paversti pajamų šaltiniu patiria socialinę atskirtį. Jau nuo 2013 m. sklandančios teminių kaimų idėjos Lietuvoje gali padėti stiprinti kaimų gyvybingumą, integruoti ekonomines ir socialines veiklas, gerinti kaimo įvaizdį, skatinti vietinį turizmą. Visginų kaimo „Atokampis“ tapo įkvėpimu Kruonio bendruomenei ir seniūnijai parengti bendrą projektą „Visginų teminis kaimas“. Projekto paskirtis – Visginų kaimo vystymą teminti pritaikant turimus žmogiškuosius išteklius bei renovuotus statinius, geografinius privalumus autentiškų pirčių temai. Plėtojant projekto idėją pasitelkiami savanoriai, kurie supažindina kaimo gyventojus su verslo idėjomis, investicijų galimybėmis, galimybėmis pritaikyti savo ūkių veiklą prie projekto tikslų, kviečia tapti projekto partneriais, dalyvauti projekto veiklose. Projektas įgyvendinamas pagal „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą“, padeda spręsti uždavinį – didinti kaimo potencialą, pasitelkiant vidinius išteklius. Projekto bendra vertė siekia 500 tūkstančių eurų (1 lentelė).

Projekto įgyvendinimo laikotarpis – 2020 m. rugsėjis – 2022 m. sausis. Projekto atsiradimui didelę įtaką turėjo jaunų verslininkų šeima ir jų verslo „Atokampis“ įkūrimas, kuris pateisino šeimos ir paslaugų vartotojų lūkesčius. Kruonio bendruomenė ir „Atokampio“ savininkai pastebėjo vietinio turizmo potencialą ir galimą turistų trauką, kurią galima padidinti teminant veiklas ir vietos produktus. Projekto tikslas – paversti kaimą vietinio turizmo traukos objektu, puoselėjant tradicijas ir saugant gamtos išteklius, stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę puoselėjant tradicijas.

Projektą administruoja Kruonio seniūnija ir Kaišiadorių savivaldybė. Tačiau prisideda ir kiti suinteresuotieji, kurie dalyvauja projekte, tai: 1) smulkūs verslininkai, jaunimas, siekiantis įgyvendinti verslo idėjas; 2) bendruomenės; 3) kelios šeimos ar šeima, norinti turėti nuosavą verslą; 4) asmenys,

1 lentelė. Projekto rezultatai, vertė ir pridėtinė vertė

Sprendimo klausimas	Privatus sektorius	Viešasis sektorius	Nevyriausybiniis sektorius	Gyventojai
Rezultatas ir nauda (planuojama)	Paklausos didėjimas, pelno augimas, kaimo įvaizdžio gerinimas, galimybė už mažesnes investicijas pasiekti didesnę naudą.	Finansų pritraukimas, savivaldybės konkurencingumo didinimas, ekonominių ir socialinių problemų sprendimo gerinimas.	Bendruomenės socializacija ir užimtumas. Gyventojų sutelktumas. Senujų amatų puoselėjimas.	Užimtumo didinimas, verslumo ugdymas, ekonominės ir socialinės gerovės augimas.
Vertė (planuojama)	250 tūkst. EUR	250 tūkst. EUR		
Pridėtinė vertė (sukurta)	Įmonės nacionalinis konkurencinis pranašumas. Įmonės prekės ženklų žinomumas, reklama. Įmonės apyvarta, pelningumas. Įmonės veiklos plėtros galimybės.	Tiesioginis teigiamas poveikis Lietuvos BVP. Rajono konkurencingumo ir ekonominio augimo skatinimas. Išlaikytos esamos darbo vietos ir sukurtos naujos.	Bendruomenės patatų atnaujinimas, bendruomenės užimtumo skatinimas, NVO programų vykdymas.	Pajamos iš verslo, turizmo. Užimtumas, darbo pasiūlos formavimas, nekilnojamojo turto kainos augimas.

samdomi darbu. Projekte dalyvaus apie 200 dalyvių, įskaitant darbų rangovus ir savanorius, kurie apmokys bendruomenės narius. Tikimasi, kad bus sudaryta 11 savanorių grupė, kuri apmokys ir suteiks informaciją nuo 50 iki 100 gyventojų.

Projektas įgyvendinamas tokiais etapais:

1. Seniūnija, sukvietusi verslo atstovus, padariusi apklausas ir pateikusi bei sulaukusi pasiūlymų, sudarė bendradarbiavimo sutartį su verslo sektoriumi dėl pastatų, skirtų pirtiai statymo, renovavimo ir aplinkos, autentiškoms senosios Lietuviškos pirties sukūrimui.

2. Privatus sektorius atliko tyrimą ir apžvalgą apie tokių paslaugų populiarumą ir reikalingumą. Įvertinę galimų poilsio bazių poreikius bei pritaikymą prie teminimo idėjos sudarė verslo planus.

3. Sudarė sutartis su viešuoju sektoriumi, atlikę tikslines investicijas, surengė suinteresuotųjų paiešką, gyventojų mokymus, skyrė lėšų reklamai.

4. Kviečiami savanoriai, padėsiantys mokyti ir pritraukti gyventojus į siūlomas veiklas.

5. Paruošiamos žaliavos pirties priemonių gamybai, sukuriamas jų prekės ženklas, reklamos planas, įsteigiama parduotuvė su pirties tema susijusių gaminių prekybai, į veiklas įtraukiama bendruomenė, vietos gyventojai, skatinami gaminti žaliavą, produktus, juos parduoti. Dalyvauti gamybos ir prekybos procesuose.

6. Įtraukiamos kitos NVO pristatant produktus ir paslaugas, organizuojant edukacijas.

7. Sudaromi turizmo maršrutai.

8. Rengiamasi šalies ir tarptautinėms mugėms, turizmo paslaugų, vietos gaminių populiarinimo, pirtininkų čempionatams, siekiama semtis patirties, seniūnijai siūlo turistų pritraukimo idėjas populiarinant vietos gyventojų verslus.

Kiekviename projekto etape reikia skirtingų kompetencijų, savanorių. Didžiausias dėmesys pirmame etape būtų skiriamas verslo sektoriaus ir verslo idėjų su investicijomis pritraukimui. Antrame etape savanoriai galėtų padėti surinkti tinkamą informaciją ir atlikti tyrimus. Trečiame ir visuose likusiuose etapuose užsiimti švietimu, tobulinant ir paruošiant bendruomenės žmones ūkinių ir socialinių veiklų teminimui. Penktame etape dar prireiks rinkotyro žinių paruošti pirties paslaugų pasiūlos ir paklausos rėmimo programas, rinkos plėtros programas. Savanoriams tai galėtų būti patraukli veikla, nes jie įgis kompetencijų. Kaimo bendruomenei tai palankus projektas ne tik įsitraukti į veiklas, įgyti žinių verslo srityje, bet ir tapti finansiškai stabilesniems, gauti pajamų, plėtoti bendruomeninį, skatinti privačius verslus. Seniūnija ir savivaldybė įgyvendinus projektą turi galimybę tapti patrauklesnė, sumažinti nedarbą ir pritraukti daugiau privačių investicijų, tapti turizmo traukos objektu. Įgyvendinamas projektas prisideda prie darnaus vystymo principų vietovėje sklaidos, verslumo skatinimo, padeda kaimo žmonėms įgauti pasitikėjimo ir užsitikrinti sau darbo vietas ir pajamas. Tolesni projekto rezultatai priklausys nuo bendruomenės įsitraukimo. Labai svarbu ir partnerystės tarp viešojo, privataus ir NVO sektorių vaidmuo, didesnio skaičiaus gyventojų įtraukimo į teminimo veiklas ir paslaugas.

Informacija:

„Atokampis Boutique SPA & Resort“

Visginų k. 3, Kruonio sen., LT-56311 Kaišiadorių r.

tel. +370 610 72554, el. paštas info@atokampis.lt

ANYKŠČIŲ RAJONO „NAUJŲ VĖJŲ“ BENDRUOMENĖ

Armina Raugaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vis labiau susiduriame su miestų ir miestelių mažėjimu. Jaunimas ir darbingi žmonės keliai į didesnius miestus, kur yra didesnės perspektyvos mokslo ir karjeros srityse, kai kurie nematydami Lietuvoje perspektyvų vyksta į užsienio valstybes. Tokia tendencija pabrėžiama šiandieninėje visuomenėje ir žiniasklaidoje. Tačiau ne visada yra taip blogai, kaip gali atrodyti, mažose Lietuvos savivaldybėse verda gyvenimas, vyksta įvairūs renginiai, įvairios akcijos, kurios įtraukia žmones ir praturtina jų gyvenimą. Būtent su šia mintimi Anykščių rajone 2014 m. įsikūrė „Naujų vėjų“ bendruomenė, „kuri suburia įvairaus amžiaus ir socialinių sluoksnių Anykščių mieste gyvenančius, dirbančius bei iš šio miesto kilusius žmones, Lietuvos ir užsienio valstybių piliečius“ (Anykščių naujų vėjų..., 2020). Šioje bendruomenėje negalioja joks amžiaus cenzas, čia galima sutikti ir jaunų, ir senų žmonių, kurie nebijo generuoti savo idėjų ir prisideda prie Anykščių miesto gerovės ir patrauklumo kitiems.

Pati idėja įkurti Anykščių „Naujų vėjų“ bendruomenę kilo keliems draugams, kurie susitikę vis pasvarstydavo, ką naudingo galėtų nuveikti, kad gimtajame mieste būtų įdomu (Jaunatviška anykštėnų bendruomenė..., 2019). Bendruomeninė veikla yra įgavusi juridinį statusą ir tapo puikia terpe veikti, įgyvendinti norimus projektus, veiklas ne tik jaunam, bet ir pagyvenusiems žmonėms. Kiek galima matyti iš įvairių renginių ir veiklų mieste, ši bendruomenė aktyviai bendrauja su Anykščių regioniniu parku, menininkų asociacija, kitomis bendruomenėmis, miesto biblioteka ir miesto savivaldybe. Ši bendruomenė oficialaus biuro neturi, pasitarimus rengia miesto erdvėse, dažniausiai įvairiose miesto kavinukėse, kur taip pat įneša naujo vėjo.

Kadangi bendruomenė generuoja labai įdomias mintis ir, kas svarbiausia, jas realizuoja, tad miesto gyventojai gali dalyvauti įvairiuose kultūriniuose renginiuose ir įsitraukti į miesto gyvenimą, vienas iš populiariausių renginių ir pačios bendruomenės narių mėgstamiausių yra *Blukio – Ugnies Mitulio deginimo šventė, rengiama prieš pat Šv. Kalėdas*. Šio renginio metu žmonės kviečiami išlieti nuoskaudas ir nuodėmes kelmui Blukiui, jį vėliau palydi su sutartinėmis ir sudegina (Jaunatviška anykštėnų bendruomenė..., 2019).

Bendruomenė kiekvienais metais prisideda prie pavasario lygės šventės organizavimo. Šventės metu, bendradarbiaujant su Anykščių menininkų asociacija, sudeginamas šiaudinis gaidelis, taip simboliškai pasikviečiama šviesa į savo kiemus (Naujų vėjų bendruomenė..., 2019). Ši šventė derinama su pavasario bėgimu, kur susirenka daug entuziastų, taip pat kartu pažymima Žemės diena, kada kiekvienas kviečiamas susimąstyti apie visą keliamą aplinkos taršą.

Ketvirtus metus bendruomenė su partneriais rengia Gatvės muzikos dieną, iniciatyvomis prisideda prie miesto renginių (Jaunatviška anykštėnų bendruomenė..., 2019).

Bendruomenės nariai prisideda ir prie miesto jaukumo, estetinio grožio kūrimo. *Savo rankomis gamina šviečiančias instaliacijas viešosioms erdvėms*. Dvejus metus LED šviečiančiais burbulais puošė medžius virš Vyskupo skvero terasos. Pagamino vadinamąjį „Paukščių taką“ miesto parko tilteliui, kuris sulaukė labai daug teigiamų miestelėnų emocijų.

2015 m. įkūrė „Teku taku“ – inovatyvią kultūros erdvę: pastatė aukštą tipi palapinę, talpinančią bene 30 žmonių. Medinis ratas susėsti, vidury – laužas. Čia vyko daugybė renginių (Naujų vėjų bendruomenė..., 2019).

Bendruomenė kuria simbolį „Gyvenimo ratas“, kuris susideda iš baltiškais motyvais paremtų pakeltų lysvių, kuriose auginami įvairūs senoviniai augalai. Jo centre stovi tipis – erdvė susitikimams, renginiams ir edukacijoms. Tipį juosia minimalistinis refleksologinis basų kojų takas, sukurtas tam, kad gyventojai ir svečiai galėtų gerinti sveikatą nemokamai taikydami refleksologinį pėdų masažą (Jaunatviška anykštėnų bendruomenė..., 2019). Refleksoterapija, akupunktūra, akupresūra, taškiniu masažu ar kitokiais vardais vadinamos procedūros, kai spaudžiant, maigant, duriant į tam tikras kūno vietas veikiamos nervų sistemos zonos, – tai ir filosofija, ir mokslas, ir menas, padedantys sergantiems ir stiprinantis sveikus. Iš veikiamų nervų sistemos zonų pasklidę impulsai pasiekia reikiamą organą bei aktyvizuoja visą žmogaus organizmo imuninę sistemą (Pėdos – žmogaus kūno..., 2014).

Taip pat 2016-aisiais vyko „Naujų vėjų“ performansų programa „Sielos turizmas“, finansuota net Lietuvos kultūros tarybos. Tai buvo įsimintinas renginys: performanso istorija naktiniame miesto skvere – gyvas choreografės Austėjos Vilkaitytės performansas (Naujų vėjų bendruomenė..., 2019).

Taip pat šiai bendruomenei rūpi ir politinis gyvenimas, tad jie organizavo ne vienus debatus Seimo bei merų rinkimuose (Anykščių naujų vėjų..., 2020).

2018-aisiais Anykščių naujų vėjų bendruomenė tapo viena iš aštuonių UAB „Maxima“ organizuoto konkurso laimėtojų ir kūrė žalią, neformalią susitikimų erdvę – „Gyvenimo erdvę“ (Naujų vėjų bendruomenė...2019). Ši erdvė buvo kuriama miesto žmonėms, kurioje žmonės galėjo laisvai bendrauti, gerinti sveikatą ir sukurti stipresnį ryšį su gamta. Šioje erdvėje bendruomenė jau surengė kelias edukacijas senųjų amatų tematika: lankytojai buvo mokomi rišti sodus, velti vilną, susipažino su gorčių rišimu.

Bendruomenė – atsakinga ir draugiška aplinkai. Jos veikloje svarbią vietą užima ekologiniai projektai. Pavyzdžiui, organizacijos nariai rengia barščių šienavimo talkas, rūpinosi šilagėlių augavietės tvarkymu, miesto parko tvenkinio įžuvinimu dumbliuėdėmis žuvimis ir pan.

„Naujų vėjų“ bendruomenė dalyvauja netradicinėje talkoje – „Laisvės nuo barščių diena“. Jos metu naikinamas agresyvusis augalas – Sosnovskio barštis, išplitęs kairiajame Šventosios upės krante, palei pėsčiųjų ir dviračių taką, Siauruko geležinkelio stoties link (Anykščių naujų vėjų..., 2014).

Bendruomenė prisideda prie retų vėjalandžių šilagėlių augavietės išsaugojimo. Anykščių regioninio parko direkcijos darbuotojai kartu su Anykščių „Naujų vėjų“ bendruomenės nariais, aktyviais Anykščių gyventojais susirenka į talkas. Talkų metu sutvarkomas apie 30 arų miškelio plotas, išpjunami krūmai, surenkamos nukritusios šakos. Nupjautus krūmus ir šakas pasibaigus talkai susmulkina ir išveža gamtos vertybėms neabejingas vietinis ūkininkas (Anykščių regioninio parko..., 2018).

Bendruomenė savo veiklomis skatina pilietinės visuomenės tobulėjimą, prisideda prie savivaldos plėtros Anykščių mieste ir rajone, rengia ir įgyvendina įvairaus lygmens projektus, kurie prisideda prie Anykščių miesto ekonominio, socialinio, kultūrinio klestėjimo; skatina ir palaiko bendruomenės narių bei Anykščių miesto gyventojų iniciatyvas verslo, kultūros, aplinkos apsaugos, švietimo, tautinio paveldo išsaugojimo ir kitose srityse, plėtoja ir palaiko ryšius su kitomis bendruomenėmis (pirmiausia miestų) Lietuvoje ir užsienyje, ugdo bendruomenės lyderius, ruošia juos verslo, visuomeninei, administracinei, kitai panašaus pobūdžio veiklai, vysto ir skatina visų rūšių sportą, stiprina žmonių sveikatą ir propaguoja sveiką gyvenimo būdą, organizuoja aktyvų laisvalaikį ir poilsį, lavina bendruomenės narių estetinį ir meninį skonį, skatina gyvenamosios aplinkos tvarkymą ir priežiūrą, kraštovaizdžio saugojimą ir puoselėjimą (Anykščių naujų vėjų..., 2020).

Ši bendruomenė yra gerosios praktikos pavyzdys, kaip nuo mažos idėjos galima sukurti gerovę miesteliui ir nuolatos stebinti ir įkvėpti kitus. Kaip galima geru pavyzdžiu ir paprastais darbais įtraukti žmones į veiklas ir praturtinti juos. Kaip kūrybingumas tampa savotiškas išsiliejoimo būdas šioje visuomenėje. Kada gali daryti gera ne tik miestelio žmonėms, tačiau ir gamtai bei aplikai. Tai gera patirtis ne tik miestui, bet ir kitoms Lietuvos bendruomenėms, kurios gal dar nedrąsiai pradeda savo veiklas, tačiau su kiekviena diena įgauna vis daugiau patirties ir ryžto.

1 pav. „Naujų vėjų“ bendruomenės logotipas

2 pav. „Teku taku“ – inovatyvi kultūros erdvė

3 pav. LED burbulai virš Vyskupo skvero terasos

4 pav. „Paukščių takas“ miesto parke

LITERATŪRA

1. Anykščių regioninio parko direkcija kartu su Anykščių naujų vėjų bendruomene suvienijo jėgas dėl kilnaus tikslo. (2018). Prieiga per internetą: <http://www.regionunaujienos.lt/anyksciu-regioninio-parko-direkcija-kartu-su-anyksciu-nauju-veju-bendruomene-suvienijo-jegas-del-kilnaus-tikslo/>
2. Anykščių naujų vėjų bendruomenė – prieš Sosnovskio barščius. (2014). Prieiga per internetą: <https://www.silelis.info/?lang=lt&mID=1&id=900>
3. Jaunatviška anykštėnų bendruomenė į miesto gyvenimą įneša naujų vėjų. (2019). Prieiga per internetą: <https://lietuve.lt/jaunatviska-anykstenu-bendruomene-i-miesto-gyvenima-inesa-nauju-veju/>
4. Anykščių rajono naujų vėjų bendruomenė. (2020). Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/Naujivejai>
5. Naujų vėjų bendruomenė kuria Anykščius tokius, kuriuose gera gyventi. (2019). Prieiga per internetą: <https://www.temainfo.lt/nauju-veju-bendruomene-kuria-anykscius-tokius-kuriuose-gera-gyventi/>
6. Pėdos – žmogaus kūno pamatas. (2014). Prieiga per internetą: <https://www.ve.lt/naujienos/sveikata/sveikata/pedos---zmogaus-kuno-pamatas-1203219/>

Informacija:

Anykščių r. „Naujų vėjų“ bendruomenė

Šaltupio g. 44-20, LT-29135 Anykščiai

Pirmininkė Irma Smalskienė

tel. +370 655 95117

„GYVŲJŲ KAUNO RAJONO ŽENKLŲ“ („FLUXUS KIEMAS“) PROJEKTAS RINGAUDUOSE

Rūta Slivinskienė

Kauno r. asociacija Ringaudų bendruomenės centras

„Kaunas 2022“ suteikė puikią progą kūrybiškai „pažaisti“ šiuolaikinių seniūnijų tema. Ringaudų bendruomenėje buvo tęsiamas projektas, kuris prasidėjo Rokų seniūnijoje kaip VšĮ „Kultūros kiemas“ projekto „TERRA Rokai“ dalis. Ringaudų bendruomenės centro pirmininkė Rūta jau buvo spėjusi apšilti kojas „Fluxus kiemo“ veikloje Rokų seniūnijoje.

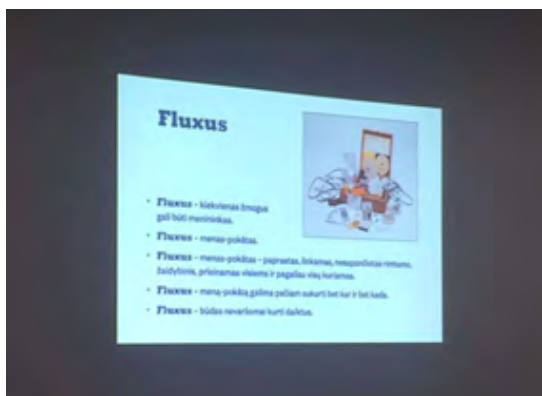
Pirmo susitikimo metu vyko jau ne tik pristatymas, bet ir ženklų kūrimo darbai. Renginio metu trumpai buvo pristatyta „Kaunas 2022“, Fluxus judėjimas, programa „Fluxus kiemas“ („Gyvieji rajono ženklai“). Vyko ženklų kūrybinės dirbtuvės – buvo pradėti gaminti 8 ženklai, dar 5 aptarti ir padaryti eskizai. Dalyvavo 20 bendruomenės narių. Projekto koordinatorė Ringaudų bendruomenė labai maloniai nustebino susitelkimu, kūrybingumu ir užsidegimu, kiemų ženklų idėja.

Rokų seniūnijos menininkai aktorė Eglė Valadkevičiūtė, tapytojas Jokūbas Bateika, keramikas Kostas Klimavičius padėjo išsigryninti idėjas – tiek visumos, tiek konkrečių kiemų istorijų. Sugebėjo net nedrąsius ringaudiškius paskatinti ir padėti vizualizuoti istorijas, pradedant eskizais, baigiant išraiškos priemonių parinkimu. Taip pat pagelbėjo technikos pasirinkimo patarimais. Menininkų pagalba buvo labai svarbi siekiant tikslų, didesnio tikėjimo ir pasitikėjimo kūryba. Menininko indėlio dydis priklauso nuo norimos papasakoti istorijos, idėjų įgyvendinimo sudėtingumo, atlikimo technikos. Taip pat svarbu stebėti, kad estetiškas produkto vaizdas nepadarytų gėdos. Labai nauja ir vertinga patirtis menu burti žmones. Projekto tikslas – paskatinti Ringaudų kiemų gyventojus atsiverti naujoms patirtims, kūrybinėms transformacijoms, suburti pačius šauniausius, draugiškiausius bendruomenės narius, norinčius kartu pajuokauti, pabūti ir kūrybiškai priimti iššūkius. Viena iš ženklų pasigaminimo sąlygų, kurią buvo iškėlę menininkai, – ženklą kiemo gyventojai pasidaro patys, o projekto organizatoriai bei menininkai padeda išsigryninti idėjas, praveda kūrybines dirbtuves, aprūpina medžiagomis.

Rokų seniūnijos menininkai sugebėjo „uždegti“ Ringaudų bendruomenės narius. Kūrybinės dirbtuvės, susitikimai ir Reginos gilių kava, Aušros mėtų pyragas dar labiau suartino bendruomenės aktyvistus. Ringaudų bendruomenės narės Reginos surinkta, pagaminta ir paruošta gilių kava ilgai kutena gomurį, o užuodus jos kvapą iškart pradedi jausti skonį. Gilių kava jau tapo Ringaudų bendruomenės vietos produktu, turinčius teigiamą galią pakeisti natūralią pupelių kavą.

Visi nariai kas kartą nešėsi savo vaišių ir skanėstų. Buvo jauku ir miela būti kartu. Užklupęs karantinas įžiebė ilgesį ir norą būti ir kurti kartu.

Pasigaminę savo kiemo ženklus ringaudiškiai nenusėdėjo ramiai... vis kažko trūko. Veikla buvo labai smagi, su apčiuopiamu ir matomu rezultatu. Bendruomenės pirmininkei Rūtai gimė mintis palikti ką nors gražaus ir visai Ringaudų bendruomenei. Juk galėtų kiekvienas pirmininkas su entuziastais kažką palikti bendruomenei. Pirmininkas renkamas dvejiems metams. Ringaudų bendruomenei dvi kadencijas vadovavo Orinta, taip nutiko ir Rūtai – buvo perrinkta ir nesugebėjo atsisakyti, tiksliau, turbūt pati įniko į visus bendruomenės narių užsiėmimus. O gal kaip ir Orinta – iš tikrųjų myli Ringaudus. Idėja kilo pakeisti šulinio išvaizdą. Atidarius gražią, naują daugiafunkcinę sporto aikštelę šulinys bus matomiausioje vietoje. Tad vėl prasidėjo kūryba, papildomi susitikimai, eskizai, technikos apgalvojimas, nes ant gaubtos formos daikto daug sunkiau priklijuoti mozaiką. Dar reikėjo

aptarti medžiagų savybes, kad galėtų būti pritaikytos lietuviško oro sąlygoms. Bendruomenė rinkosi ir smagiai kūrė bendrą savo kūrinių. Bendruomenės šulinys tikrai pranoko visus lūkesčius. Džiaugiamės ir didžiuojamės savo rankų darbu, kuris net puošia mūsų kuklių bendruomenės namų teritoriją. Tikime, kad tai dar ne pabaiga, jau mintyse sukasi nauji mozaikų vaizdai.

Projekto metu atspausdinti Rokų ir Ringaudų Fluxus kiemų žemėlapiai. Apie veiklą skelbiama „Facebook“ socialiniame tinkle www.facebook.com/KuturosKiemas.

Visuose šiuose renginiuose kaip kūrybinė komanda dalyvavo Eglė Valadkevičiūtė (projekto koordinatorė, ženklų idėjų išgryninimas, eskizų kūrimas, kiemų istorijų rinkimas), Jokūbas Bateika (eskizų kūrimas, keramikos dirbtuvės), Konstantinas Klimavičius (eskizų kūrimas, mozaikos dirbtuvės).

Informacija:

Ringaudų bendruomenės centras

Gėlių g. 2, Ringaudų k., Ringaudų sen., Kauno r. sav.

Ringaudų bendruomenės centro pirmininkė

Rūta Slivinskienė

mob. tel. 8 682 26914, el. paštas ruta_slivinskiene@yahoo.com, ringaudai.centras@gmail.com

UAB „MĖLYNĖ“ (NATURES ELEMENT), UAB „ATRAST“ (ŽIEDŲ SKONIS) IR MB „SULTĖ“ TRUMPOSIOS TIEKIMO GRANDINĖS IR VIETOS RINKOS SKATINIMO PATIRTIS

Eimantas Stoškus

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslas turi žinių, kaip konservuoti vaisius, uogas bei daržoves, kad jie visus metus išsaugotų iki 100 procentų maistinių medžiagų, kad produktai atliktų vieną ar kitą funkciją. Tačiau būtent dėl įvardytų dviejų priežasčių (lietuviškos kilmės ir mokslo) rinkai pateikiama produkcija dažnai yra brangesnė nei konkurentų ir jos mažiau nei yra vietos rinkos poreikis. Šią tendenciją pastebėję asociacijos Nacionalinis maisto ūkio klasteris įmonės ir nariai pradėjo ieškoti būdų papasakoti vartotojams, koks yra jų produktas, iš kokių žaliavų, kaip apdorojamas, kodėl būtent taip, o ne kitaip. Žaliavos kilmė ir mokslo žinios leidžia rinkai pateikti palankesnius sveikatai, be sintetinių priedų, su mažiau pridėtinio cukraus kuriamus maisto produktus.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonę „Bendradarbiavimas“ pagal veiklos sritį „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ padeda įgyvendinti įmonės, priklausančios Nacionaliniam maisto ūkio klasteriui. Šis klasteris vienija 22 narius – didesnes ar mažesnes įmones, ūkininkus. Pagrindiniai motyvai, vienijantys visus narius, yra lietuviškos kilmės žaliava ir mokslu paremtas produktų kūrimas. Visų narių poreikiai labai skiriasi. Didžiosioms įmonėms svarbu pasiekti naujas rinkas, teisinė bazė ir jos reguliavimas, o mažosioms įmonėms gyvybiškai svarbu naujų produktų gamyba ir įvedimas į rinką. Net ir kuriant labai aukštos vertės produktus, bet esant mažai įmonei su maža prekių apyvarta, labai sunku vykdyti marketingą savo lėšomis. Todėl kvietimas teikti paraiškas pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ buvo, ko gero, tinkamiausia priemonė. Šiame projekte buvo galima pateikti arčiau vartotojo ir jam papasakoti apie įmonių produktus.

Paraišką teikė 3 įmonės: pareiškėja UAB „Mėlynė“ (Natures element), UAB „Atrast“ (Žiedų skonis) ir MB „Sultė“. Visų narių indėlis yra vienodas – finansinis, padengiantis nefinansuojamą PVM mokestį bei 40 proc. indėlio skatinamosioms veikloms, susijusioms su trumpųjų tiekimo grandinių plėtra, bei verslo plano įgyvendinimo išlaidoms. Visa kita, t. y. einamasis bendradarbiavimo, projekto įgyvendinimo išlaidas 100 proc. padengė projektas. Projekto partneriai taip pat prisidėjo darbais – mugių paieška, darbu mugėse, viešiniu.

Pati projekto idėja pradėta vystyti dar 2018 m., kai įmonės išsigrynino poreikį papasakoti vartotojams apie kuriamų produktų vertę. Pateikus paraišką pirmą kartą, finansavimas gautas nebuvo, nes nepavyko tinkamai įrodyti kuriamų prekybos vietų. Tačiau įmonės nenuleido rankų, paraišką patobulino ir teikė dar kartą kitais metais (2019 m.). Šįkart finansavimas gautas. Projekto pareiškėja ir pagrindinė iniciatorė buvo UAB „Mėlynė“, kuri jau turėjo patirties projektinėje veikloje, daugiau darbuotojų ir yra geografiškai patogioje vietoje, Babtuose, kur susitinka visos klasterio įmonės ir yra Lietuvos centrinėje dalyje, šalia didmiesčio.

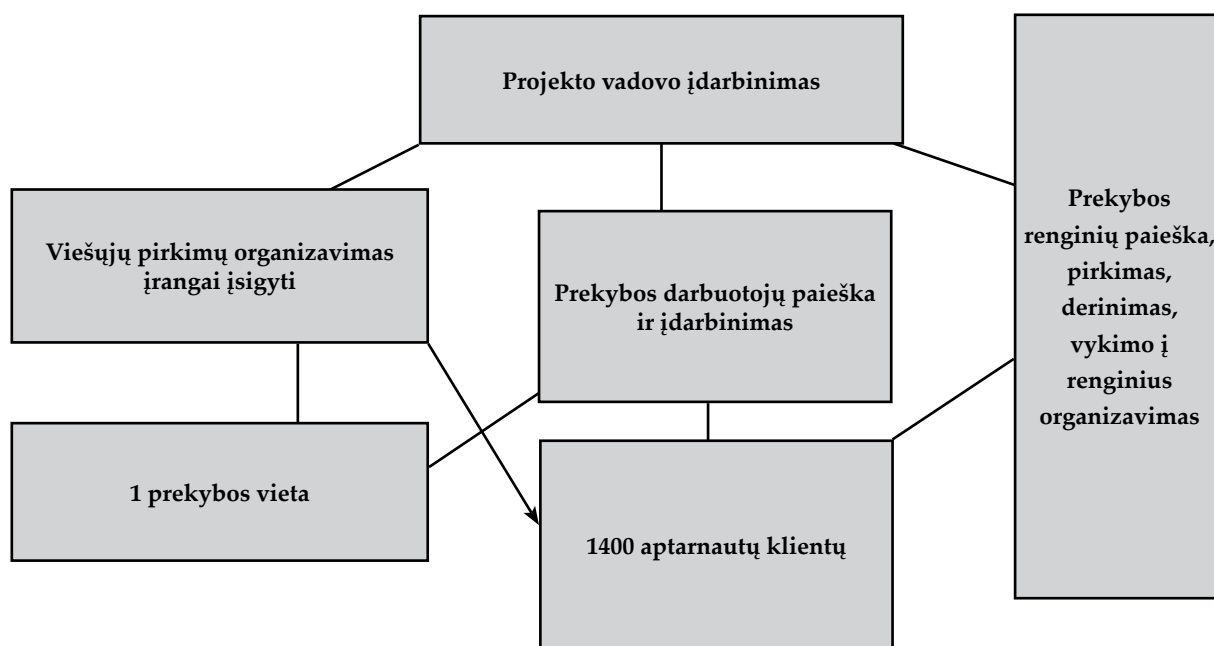
Pagrindinis projekto tikslas yra skatinti mažųjų ūkio subjektų bendradarbiavimą, užtikrinant aktyvesnį žemės ūkio produktų paklausos augimą, tinkamą žemės ūkio produktų propagavimą ir gamintojų integraciją į maisto tiekimo grandinę.

Papildomas tikslas – skatinti inovacijas ir plėtrą žemės ūkio produktus auginančių ir juos perdirbančių subjektų ūkiuose. Uždaviniai: 1) sudaryti mažąją tiekimo grandinę, 2) įsigyti laikinosios prekybos įrangą, kuri leistų lengviau pateikti arčiau galutinio vartotojo narių užaugintą bei pagamintą sveiką ir saugią produkciją, 3) didinti kiekvieno projekto partnerio produktų žinomumą, 4) didinti pardavimo pajamas.

Pastaruoju metu vartotojai vis dažniau ieško sveikai gyvensenai ar veganiškam-vegetariškam gyvenimo būdui tinkamų maisto produktų. Šios klasterio įmonės kaip tik ir turi tokių produktų, o būdamos mažos, jos lengvai gali keisti gamybą prisitaikydamos prie rinkos poreikių. Todėl šio projekto vykdymas yra naudingas tiek įmonėms gamintojoms, tiek vartotojams. Pastarieji gali išsakyti savo pageidavimus bei pasiūlymus, o įmonės gamintojos, dirbdamos su mokslininkais, gali sukurti naujus, vietos rinkos poreikius atitinkančius maisto produktus. Be projekto finansavimo, įmonėms būtų sunku ar net neįmanoma savarankiškai organizuoti informacijos ir produktų pateikimo tiesiogiai vartotojui. Projekto dalyvės dar per mažos tokiam savarankiškumui. Lygiai taip pat vartotojai, savarankiškai ieškodami natūralaus, palankesnio sveikatai produkto, užtrunka, yra klaidinami, stokoja kokybinių žinių.

Projekto partnerės, kaip ir visos Nacionalinio maisto ūkio klasterio įmonės, savo produktams kurti renkasi daugiausia lietuviškos kilmės vaisius, uogas bei daržoves. Lietuvos dirvožemis yra gana švarus, todėl galima užtikrinti žaliavos kokybę. Mokslininkai padeda atsirinkti tinkamiausius žemės ūkio produktus vienam ar kitam gaminiui kurti. Jie taip pat teikia konsultacijas dėl tinkamo žaliavos auginimo, transportavimo, sandėliavimo ir paruošimo gamybai. Būtent visa tai, visą žemės ūkio produkto kelią ir reikia papasakoti vartotojui, kad jis pats įgytų pakankamai žinių ir suprastų, kokie produktai yra jam tinkamiausi.

Projekto metu buvo įsigyta įranga, kuri reikalinga projekto partnerių produktams pristatyti vartotojams ir prekybai organizuoti: įrenginiai 1 prekybos vietai laikinose prekybos vietose (mugėse, parodose); gautas finansavimas 42 renginių ploto nuomai, darbuotojų atlygio bei transportavimo

1 pav. Projekto veiklos etapai

išlaidoms padengti. Projekto metu įsipareigojama aptarnauti ne mažiau kaip 1000 vartotojų kasmet iki projekto stebėsenos pabaigos.

Projekto įgyvendinimas prasidėjo įrangos pirkimo organizavimu. Visi veiklos vykdymo darbai pateikiami 1 schemeje.

Visos veiklos pradėtos vykdyti nuo projekto vadovo įdarbinimo, kuris organizavo projekto partnerių susitikimus, pasitarimus dėl projekto vykdymo. Jis organizavo viešuosius pirkimus įrangai įsigyti, ieškojo darbuotojų prekiauti. Ieškant prekybos renginių, dalyvavo visi projekto partnerių priskirti darbuotojai. Susitikimai bei pasitarimai vyko ir vyksta labai įvairiai, atsižvelgiant į poreikį, dalyvių užimtumą – tiesioginiai, nuotoliniai (internetu) susitikimai, bendravimas telefonu, el. paštu. Įrangos įsigijimas ir darbuotojų įdarbinimas buvo vienkartinis etapas, trukęs 1 mėnesį. O prekybos renginių paieška, pirkimų organizavimas – tai nuolat vykstanti veikla, trunkanti visą projekto laikotarpį, t. y. 15 mėn.

Projekto veiklų rezultatas – 1 prekybos vieta bei 1400 būsimų aptarnautų klientų.

Sunkiausia pasitaikiusi dalis projekte, kuri labiausiai daro įtaką projekto veiklų savalaikiam vykdymui, – COVID-19 pandemijos sukelti ribojimai. Dėl karantino nevyko arba atšaukti renginiai ir mugės, teko organizuoti ir ieškoti kitokių būdų pasiekti galutinius vartotojus, viena įmonė savo veiklą dalinai perkėlė į elektroninę prekybą. Iš planuotų dalyvauti 42 didesnių renginių teko tenkintis dalyvavimu mažesniuose, su mažiau lankytojų renginiuose.

Dalyvaujant šiuose renginiuose, komunikuojant su vartotojais, išsigrynino projekto veiklos tęstinumo būtinybę. Labai džiugu, kad kalbant su vartotojais matyti, jog jie labai renkasi produktus, vertina jų kilmę, domisi gamybos ypatumais ir produkto sudėtimi, skaito etiketes, analizuoja savybes. Visa tai skatina projekto dalyvius nesustoti, nes mūsų rinkai tikrai reikia kokybiškų, aukštos vertės produktų.

Rinkoje, be šių projekto dalyvių gaminių, turime nemažai analogus kuriančių įmonių. Pavyzdžiui, „Dehidra“, „Super garden“, „Fresco“ ir kt., kurie taip pat kuria liofilizacijos pagrindu apdorotus maisto produktus, o jų kaina šiek tiek mažesnė. Tačiau dalyviams pavyko dalinai pasiekti užsibrėžto tikslo – informacijos ir žinių pateikimo vartotojams. Reikia atkreipti dėmesį, jog *dalina*, nes rinka yra didelė ir pasiekti vartotojus per 15 mėnesių yra neįmanoma.

Komunikuoti su vartotojais buvo naudojami keli kanalai – tiesioginis bendravimas mugėse, skelbiamos žinutės socialiniuose tinkluose, parašytas straipsnis laikraštyje „Ūkininko patarėjas“.

Nors šis projektas dar nebaigtas, rezultatai jau džiugina, nes jaučiami didėjantys internetinių pardavimų kiekiai, vartotojai jau ieško renginiuose pristatytų produktų. Dalyvaujant mugėse, parodose buvo surasti ir prekybos tarpininkai, kurie į savo prekių sąrašus įtraukė projekto partnerių produktus. Galutinius projekto rezultatus bus galima įvertinti tik projektui visiškai pasibaigus. Dalyviai planavo, jog rezultatai bus vertinami ir ataskaitos teikiamos 2021 m. sausio mėn., tačiau įvykus *force majeure* įvykiui (pandemijai), gali tekti projektą pratęsti, nes buvo įsisavintos ne visos planuotos lėšos. Dalis renginių dėl ribojimų ar kitų veiksnių buvo nemokami, todėl buvo sutaupyta mugių ploto nuomai, dėl neišvykusių renginių taip pat neišnaudotos visos pardavėjams skirtos lėšos, todėl svarstomas galimas projekto pratęsimas.

Pasibaigus šiam projektui, veiklos bus tęsiamos kaip ir planuota – dalyvaujama laikinose prekybos vietose, siekiama aptarnauti ne mažiau kaip 1000 vartotojų kasmet, tai darant jau savo lėšomis be papildomo finansavimo.

Dalyvaujant renginiuose ir komunikuojant su vartotojais, dažnai buvo girdimas klausimas „Kur galima įsigyti jūsų produktų ne mugėje?“. Pradžioje nelabai buvo ką atsakyti, išskyrus pasiūlyti apsipirkti internetu, netenkant galimybės „*pačiupinėti*“ produkto, arba atvykti tiesiai pas gamintojus, arba laukti, kol bus kita mugė.

Baigiantis projektui ir įsivertinus patirtis bei savo galimybes, šio projekto partnerės bei kiti Nacionalinio maisto ūkio klasterio nariai nutarė pateikti dar vieną paraišką, kuria norima gauti finansavimą

fizinės ir elektroninės prekybos vietų sukūrimo finansavimui. Jei finansavimas bus patvirtintas, bus galima garantuoti vartotojams, kad jie galės apsipirkti ne tik mugėse, bet ir turės kur fiziškai pasidairyti po parduotuvę. Gavus finansavimą į parduotuvių asortimentą bus įtraukti ir kitų klasterio narių produktai. Prekyba ir prekių pateikimas bus organizuojamas dar labiau prisitaikant prie vartotojų poreikių, galimų pandemijos keliamų iššūkių.

Nors vis dar vykdomo projekto veiklos nėra novatoriškos, rinkoje yra ir elektroninė prekyba, ir analogiški produktai, projekto narės savo vartotojams pasiūlė inovatyvius, mokslo pagrindu sukurtus produktus. Rinkoje atsiranda personalizuotos mitybos produktų, kai vartotojams pasiūloma būtent jų poreikius atitinkantys gaminiai. Tiek šio projekto narės, tiek viso klasterio įmonės būtent į tokių produktų gamybą ir orientuojasi, rinkai pateikdama maisto produktus, palaikančius sveikos gyvensenos principus. Klasterio siekis – skatinti vartotojus į sveiką gyvenseną žiūrėti ne tik pro sveiko maisto prizmę, bet ir daugiau taikyti holistinę požiūrį. Tad kuo plačiau pavyks paskleisti žinias apie sveiką mitybą, palankesnių sveikatai maisto produktų kūrimą ir kūrėjus, tuo žmonija bus sveikesnė ir, be abejo, laimingesnė.

Informacija:

Projekto vadovė Vaidė Sakalauskienė

tel. 8 612 78753, el. paštas vaide.sakalauskiene@gmail.com

VERTIKALI KOOPERACIJA: GALIMYBĖS IR MAŽAM, IR DIDELIAM

Tautvydas Šeputis, Jurgita Zaleckienė

Kauno kolegija

XXI amžiuje kooperacijos sąvoka tapo platesnė ir apima daugiau bendradarbiavimo formų nei vien įprastą tradicinių žemės ūkio kooperatyvų veiklą. Nauji poreikiai, naujos galimybės lemia ir naujų bendradarbiavimo formų atsiradimą. Bendradarbiauti gali ne tik ūkininkai, bet ir skirtingas veiklas vykdančios verslo įmonės, fiziniai asmenys, socialinio verslo įmonės ir nevyriausybines organizacijos, ieškančios naujų galimybių bei partnerių (Kooperacija ir bendradarbiavimas, 2015).

Kintančios verslo aplinkos sąlygos verčia ūkininkus ieškoti vystymo sprendimų. Jų tiek mokslininkai, tiek praktikai išskiria ne vieną (1 pav.).

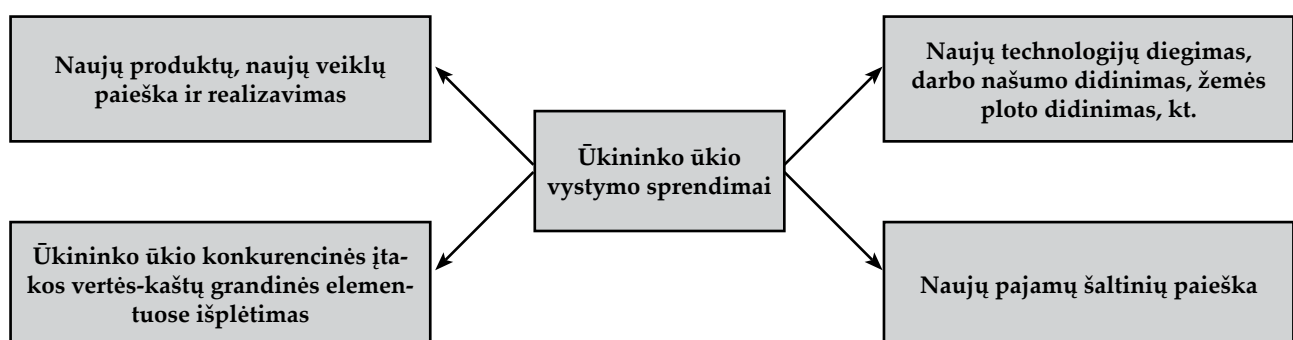
Klausimas – kurį pasirinkti? Sprendimas turėtų būti labai individualus. Nors išorinės verslo aplinkos sąlygos panašios visiems, tačiau ūkio vidinės aplinkos veiksniai labai skiriasi.

Taigi, negalima pasiūlyti vienintelio ir teisingiausio sprendimo. O sprendimas priklauso nuo daugelio veiksnių: ūkininkavimo tikslų, ūkininko verslinės patirties, ūkininkavimo trukmės, ūkio narių skaičiaus, ūkio dydžio, ūkio veiklų rinkinio, turimų materialinių ir finansinių išteklių bei kt. Sprendimams įtaką daro ir išorinės verslo aplinkos sąlygos bei veiksniai: gamtinės sąlygos, žemės kokybė, vartotojų elgsena, technologinė pažanga, finansinės paramos priemonės, regiono ekonomikos struktūra, verslo infrastruktūros išvystymas bei kt.

Ūkio pristatymas. Ūkis 1992 metais įkurtas dabartinėje Pagėgių savivaldybėje. Ūkyje plėtojamos šios žemės ūkio šakos: augalininkystė ir bulvių auginimas. Bulvėmis užsodintas plotas 2020 m. buvo 80 ha. Auginamų bulvių plotas per pastaruosius penkerius metus išliko panašus. Ūkio vystymo kryptį – bulvių auginimą – lėmė keletas veiksnių. Visų pirma lietuviškų bulvių paklausa rinkoje. Rinkos atlikti tyrimai rodo, kad bulvės išlieka viena mėgstamiausių lietuviškų daržovių. Antra, bulvėms auginti tinkamas dirvožemis. Trečia, tradicija. Beveik kiekviena kaime gyvenanti šeima augina bulves. Šiame ūkyje bulvių auginimas nėra naujovė, bulvės auginamos jau 23 metus.

Ir nors ūkis – verslinis, gamybos apimtys – gana didelės (ankstyvųjų bulvių derlingumas – apie 25–35 t/ha, vėlyvųjų – 40–55 t/ha), tačiau iššūkių kyla tikrai nemažai ir, siekiant išlikti konkurencingu rinkoje, ūkininkas priverstas ieškoti į ūkio vystymą orientuotų sprendimų.

Kokie sprendimai įgyvendinami?

1 pav. Galimi sprendimai dėl ūkininko ūkio vystymo
(sudaryta autorių pagal V. Amanor-Boadu, 2013; N. Evans, 2008; kt.)

Pirma, naujų technologijų diegimas. Siekiant, kad vartotojus lietuviškos bulvės pasiektų kuo anksčiau, bulvės ūkyje sodinamos gan anksti. Priklausomai nuo oro sąlygų, tačiau pirmosios bulvės sodinamos kovo pabaigoje, balandžio pradžioje. Ankstyvosios bulvės auginamos po agroplėvelės danga. Šiam darbui atlikti reikia daug žmogiškųjų išteklių, nes ankstyvųjų bulvių sodinama apie 40 ha. O visas darbas, t. y. laukų uždengimas agroplėvele, atliekamas rankomis. Kitų būdų kol kas nėra. Šį darbą reikia atlikti greitai, todėl darbuotojų poreikis yra didelis – apie 14. Bulvių derliaus nuėmimas atliekamas mechanizuotai su bulvių kombainais.

Antra, siekiant išlikti konkurencingu ūkiu, nepakanka užauginti gerą ir kokybišką bulvių derlių. Labai svarbu laiku jį parduoti. Pardavimų organizavimas – daug laiko, pastangų bei žmogiškųjų išteklių reikalaujantis procesas. Ūkyje žmogiškieji ištekliai riboti, nes ūkis veiklą vysto ne viena kryptimi, o dviem. Kitas ypatumas, kad tam tikros gamybinės operacijos, pvz., pasėlių priežiūros darbai, negali būti atidėliojami, tam tikrų augalų apsaugos produktų naudojimo efektyvumas pasiekiamas tik esant tam tikroms oro sąlygoms. O pastarųjų ūkininkas paveikti negali. Todėl siekiant užtikrinti nenutrūkstamus ūkio veiklos procesus, svarbu priimti teisingus sprendimus. Vertikali kooperacija – vienas jų, leidžia stiprinti ūkio konkurencinę įtaką vertės – kaštų grandinėje. Ūkininkas ieškojo galimybių rinkoje ir rado. Jau nuo 2001 m. plėtojama partnerystė su kitais rinkos dalyviais. Vertikalios kooperacijos principu veikianti UAB „Domeina“ – viena didžiausių lietuviškų daržovių didmenine prekyba užsiimanti įmonė. Su šia įmone ūkininkas bendradarbiauja jau porą dešimtmečių. Tokia ilga partnerystė rodo, kad nauda – abipusė. Ją ne visuomet reikėtų matuoti kiekybiškai, t. y. tonomis, pinigais ir kaip kitaip.

Apibendrinant galima teigti, kad bendradarbiavimas versle tampa neišvengiamas, ypač globalėjant rinkoms, didėjant konkurencijai. Partnerystė leidžia ūkininkui daryti tai, ką išmano bei gali jis geriausiai – dirbti žemę, sėti, sodinti, prižiūrėti laukus.

LITERATŪRA

1. Amanor-Boadu, V. (2013). Diversification Decisions in Agriculture: The Case of Agritourism in Kansas // *International Food and Agribusiness Management Review*. 16(2), 57–74.
2. Evans, N. (2008). Adjustment strategies revisited: Agricultural change in the Welsh Marches. *Journal of Rural Studies*, 25(2), 217–230.
3. Kokios daržovės populiariausios? Prieiga per internetą: <https://www.agroeta.lt/kokios-darzoves-populiariausios>
4. Kooperacija ir bendradarbiavimas. Geroji patirtis. (2015). Prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partnersyste_pataisyta\(1\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Brosiura_Partnersyste_pataisyta(1).pdf)
5. Mylimiausių lietuviškų daržovių dešimtukas. Prieiga per internetą: <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/mylimiausiu-lietuvisku-darzoviu-desimtukas-kuriu-siomet-suvalgome-daugiausiai-880056>.

Informacija:

Tautvydas Šeputis, el. paštas taut.seputis@gmail.com

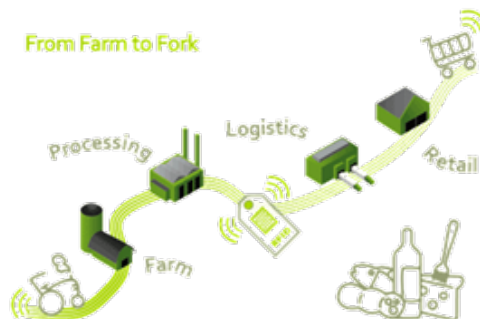
AUDRIAUS BANIONIO ŪKIS „NUO LAUKO – IKI STALO“

Viltė Šmitaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Procesas „nuo lauko iki stalo“ apima visus etapus, sukuriančius galutinį produktą, kuris pateikiamas vartotojams, vidaus rinkai ir eksportui.

Šis ūkis susikūrė daugiau nei prieš 20 metų Kauno rajone esančiame kaime. Audriaus Banionio vadovaujamas ūkis laikosi filosofijos: „Nuo lauko iki stalo – su meile iš kaimo.“ Šio verslo pagrindinė idėja – vartotojui pasiūlyti tikrų kaimiškų, natūralių produktų. Ūkis visą savo produkciją parduoda galutiniams vartotojams.

1 pav. „Nuo lauko iki šakutės“ schema

Audrius Banionis nuo vaikystės jautė trauką kaimui, baigęs veterinarijos mokslus, pradėjo savo verslą. Nusipirkęs fermą ir bankrutavusią kepyklą, 1998 m. įkūrė ūkį. Verslas plėtėsi, ir ūkininkas pasamdė daugiau darbuotojų. Verslas tapo daugiašakiu ūkiu, auginančiu pieninius ir mėsinius galvijus, kiaules, avis, vištas, žąsis. Ūkio tikslas – teikti natūralius ir kaimiškus produktus galutiniam vartotojui. Ūkyje auginamos grūdinės kultūros naudojamos kaip pašaras gyvuliams, taip pat aprūpina miltais kepyklą.

A. Banionio ūkis sparčiai plėtėsi ir tebesiplečia vis naujomis sferomis. Įgijęs daugiašakio ūkio statusą, rinkai tiekia įvairių rūšių produkciją:

- *Duonos kepiniai.* Šiuo metu pirkėjui siūlo apie 30 skirtingų duonos ir konditerijos gaminių.
- *Pieno gaminiai.* Vartotojui siūlo natūralius kaimiškus gaminius: saldaus pieno sūrį, grietinę, varškę, jogurtą, sviestą, rūgpienį.
- *Mėsos gaminiai.* Vartotojui siūlo šiame ūkyje užaugintais pašarais šeriamų gyvulių mėsą ir įvairius jos produktus.
- *Kiaušiniai.* Paukštynas, kuriame vištos laisvai laikomos ant kraiko. Šiandien Audriaus Banionio ūkis per parą surenka apie 2000 vnt. kiaušinių.
- *Medus.* Per metus bitės sunėša apie 1–2 tonas medaus.
- *Vaismedžių sodas.* Ūkio sode pasodintos keturių veislių obelys – Rubinola, Champion, Ligol, Alva ir riešutmedžių (Audriaus Banionio ūkis, 2020).

2 pav. Audriaus Banionio ūkio logotipas

3 pav. Ūkininko Audriaus Banionio kaimiškų gaminių produkcijos logotipas

Visos šios produkcijos galima įsigyti prekybos centruose IKI – mėsos bei pieno gaminių. MAXIMA parduotuvėse ir RIMI prekybos centrų VIKIS skyreliuose – mėsos, pieno bei duonos gaminių, taip pat kiaušinių, parduotuvėse AIBĖ – duonos, mėsos gaminių, LIDL – pieno, rūkytų mėsos gaminių. Tačiau didžiąją dalį kaimiškos produkcijos galima rasti autoparduotuvėse, šios mobilios parduotuvės, atsižvelgiant į poreikius ir paklausą, kiekvieną savaitę keičia buvimo vietą ir laiką, kad pasiektų kuo daugiau vartotojų.

Šio ūkio gaminamų produktų pasiūla ryškiai prisideda prie konkurencingumo skatinimo kaimo vietovėse. Besiplečiančio ūkio sferos sukuria daugiau darbo vietų, ūkininkas nuolat ieško naujų darbuotojų, specialistų, kurie prisidėtų prie verslo plėtros. Kadangi tai kaimo vietovėje eantis verslas, naujos darbo vietos labiausiai pagerina infrastruktūrą joje. Ūkininkas taip pat skatina bendruomeniškumą ir jos gerovės vystymąsi.

Šį ūkį lydi sėkmė dėl kitokios darbo filosofijos ir požiūrio į vartotoją. Verslas nuo 1998 m. nuolat keitėsi ir taikėsi prie pirkėjo, stengėsi pasiūlyti ir patenkinti kaimiško produkto išsiilgusių vartotojų norus. Visą savo ūkio produkciją parduoda galutiniams vartotojams. Ši veikla tikrai turi potencialą toliau vystytis, nes siūlomas produktas nuolat taikomas prie vartotojo norų, didelis dėmesys skiriamas natūralumui bei kaimiško produkto autentiškumui užtikrinti. Sferos nuolat plečiasi pagal tai, kokia yra gamybos produktų rinkos paklausa.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. (2005). *Nuo lauko iki stalo: maisto produktų kokybės svarba vartotojams ir gamintojams*. Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/nuo-lauko-iki-stalo-maisto-produktu-kokybes-svarba-vartotojams-ir-gamintojams>. [žiūrėta 2020-10-28].
2. *Audriaus Banionio ūkis*. Prieiga per internetą: <https://www.abanionioukis.lt/>. [žiūrėta 2020-10-28].
3. *Audriaus banionio ūkis*. Prieiga per internetą: <https://www.118.lt/imoses/ukininko-audriaus-banionio-ukis/8079900>. [žiūrėta 2020-10-28].

Informacija:

Ūkininko Audriaus Banionio ūkis

Margininkų k., Taurakiemio sen., LT-53180Kauno r. sav.

Mob. tel. +370 698 82358

VIETOS MAISTO PRODUKTŲ VARTOTOJŲ ELGSENOS IR VALGYTOJŲ BENDRUOMENĖS KŪRIMAS: SOCIALINĖ INICIATYVA „COOL ŪKIS“

Lina Urbutienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Dvidešimt pirmajame amžiuje gyvenimas sukasi beprotišku greičiu. Dažnai mes bėgame, skubame, nusiviliame, pykstame. Net ir valgome skubėdami greito maisto užkandinėse, perkame prekybos centruose maisto pusgaminius arba jau paruoštą maistą. Lėkdami vis greičiau ir greičiau net nepajusime, kaip prilėksime išnykimo ribą. Jeigu norime vėl pajusti gyvenimo harmoniją, turime sulėtėti ir atsigręžti į praeitį. Mūsų senoliai gyveno turiningą ir ilgaamžį gyvenimą. Prie šito daug prisideda maistas, nes tai, ką valgome, turi įtakos mums ir net mus supančiai aplinkai – kraštovaizdžiui, tradicijų įvairovei, planetos klimatui. Kai nebelieka nors vieno tradicinio maisto produkto, išnyksta ir jį gaminusi bendruomenė. Todėl dingsta bendruomenės, o paskui jas ir tradicijos. Nebelikus tradicijų – išnyksta ir tautos (Jurkevičius P., 2016).¹

„Cool ūkis“ yra pelno nesiekiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant visuomenei naudingą veiklą, šiuo atveju – skatinti darnų ir ekologišką gyvenimo būdą. Ši iniciatyva suveda dvi žmonių grupes. Vienoje grupėje – daugiausia senyvo amžiaus žmonės, kurie turi žemės, bet nebeturi jėgų jos dirbti. Kitoje grupėje – jauni miestiečiai, norintys auginti savo daržoves, išmokyti vaikus auginti daržoves, parodyti, iš kur jos atsiranda, bet nemoka ar neturi kur. „Cool ūkio“ veikla neapsiriboja vien daržininkyste. Šio projekto autorės, naudodamos įvairias kūrybines dirbtuves kaip mokymo būdą, organizuoja renginius ir festivalius, siekia dalintis žiniomis bei patirtimi apie tvarų gyvenimo būdą.

Pats projektas yra paremtas bendradarbiavimu ir dalinimusi, o prie jo įgyvendinimo prisideda gauta juridinių asmenų parama ir 2 proc. GPM, skirti gyventojų.

Šio projekto idėja gimė 2015 metų vasarą po studijų Anglijoje į Lietuvą grįžusioms trims studentėms. Jos pastebėjo dvi opias problemas. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, sparčiai vyksta urbanizacijos procesas, vis daugiau žmonių kraustosi gyventi į miestą, taip po truputį prarandamas ryšys su gamta, taip pat ir ūkininkavimo žinios. Tačiau didžioji dalis šių žinių yra mūsų tėvų bei senelių galvose ir vis rečiau perduodamos mums, miestų gyventojams, kurie neturi savo daržų, kuriuose galėtų šias žinias taikyti. Tuo pat metu yra daugybė žemės plotų, kurie visiškai neišnaudojami – apleisti sodai, pustuščiai namų ūkių daržai, dažnai dėl savininko senyvo amžiaus ar tuštėjančių kaimų. Todėl merginos sugalvojo, kad yra galimybė šiuos dalykus sujungti. Su šiomis mintimis jos sudalyvavo socialinio verslo akceleratoriuje „Socifaction“ (2015 metais), kur apibrėžė pačią idėją ir paskatino ją vystyti toliau. Subūrusios šaunią savanorių komandą merginos pradėjo pirmuosius darbus.

Projekto tikslas. Kviesti visus retkarčiais sustoti, sugrįžti į gamtą, populiarinti vietoje gaminamą maistą sutelkiant sodus, žmones ir kartas; padedant jiems kartu auginti vaisius ir daržoves ir taip kurti vietos maisto produktų valgytojų bendruomenę.

Projekto aktualumas dar labiau išryškėjo per karantiną, kai stipriai išaugo sėklų ir kitų daržo prekių pardavimai, o niekada to nedarę žmonės pradėjo ieškoti įvairių daržininkystės mokymų, nes tikrai tampa nelengvu iššūkiu. Toks visuomenės susidomėjimas pabrėžia edukacijos svarbą.

¹ Jurkevičius, P. (2016). Kodėl pasauliui reikia „lėto maisto“, o mus valdo šlamštas? Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/paulius-jurkevicius-kodel-pasauliui-reikia-letto-maisto-o-mus-valdo-slamstas-500-615589?copied>

Projektas įgyvendinamas trimis etapais:

1. *Registracija*. Pirmasis etapas prasideda pavasarį registracija į kontaktų renginį. Visi, norintys auginti savo daržoves arba dalintis savo daržo plotu, kviečiami registruotis į susipažinimo renginį „Cool ūkis“ internetiniame puslapyje arba „Cool ūkis dalinamės“ „Facebook“ paskyroje, kurioje gali surasti daržo partnerį. 2020 m. šią bendruomenę sudaro daugiau kaip 3000 žmonių iš įvairių Lietuvos vietų.

2. *Susipažinimas*. Antrojo etapo metu vyksta susipažinimo renginys. Šio renginio metu visi užsiregistravusieji, norintys daržininkauti susipažįsta su norinčiais dalintis žeme „speed datingo“ principu, t. y. visi žmonės, esantys renginyje, turi tarpusavyje pabendrauti: miesto gyventojai, norintys daržininkauti, susipažįsta su kaimo senjorais, norinčiais dalintis žeme. Susipažinę dalyviai apsikeičia kontaktais su tais, su kuriais arba pas kuriuos norėtų daržininkauti (1 pav.).

3. *Daržininkystė*. Trečiojo etapo metu norintieji daržininkavimo principų mokosi lankydamiesi savo daržus, rūpindamiesi jais. Taip pat nepamiršta bendrauti ir smagiai leisti laiką tarpusavyje bei su žemės savininkais. Viso sezono metu vyksta įvairios sodininkavimo ir tvaraus gyvenimo būdo pamokėles bei dirbtuves apie kompostavimą, patiekalų iš savo daržo gaminimą, daržo planavimą, natūralią kosmetiką, jas veda ne tik projekto įkūrėjos, bet ir kiti bendruomenės nariai. Autorės taip pat rašo įvairius straipsnius ekologijos, tvaraus gyvenimo būdo, sodininkavimo temomis, juos talpina „Cool ūkio“ bloge ir rengia praktinę mokomąją medžiagą.

1 pav. Susipažinimo renginys („Cool ūkio“ internetinė svetainė, 2020)

2 pav. Projekto įgyvendinimo etapai („Cool Ūkio“ internetinė svetainė, 2020)

3 pav. Projekto procesas („Cool ūkio“ internetinė svetainė, 2020)

Didžiausia problema rengiant ir įgyvendinant šį projektą, pradžioje buvo surasti pirmuosius norinčius dalintis daržu. Būti pirmam išbandant tokią naująją iš tiesų gali būti nedrąsu. Vis dėlto, atsiradus keliems entuziastams, parodžius realius pavyzdžius, kaip viskas gali vykti, kitiems prisijungti jau buvo drąsiau. Pasiekti rezultatai projekto autorės labai džiugina: projektas tampa vis labiau žinomas, daugiau žmonių jungiasi iš kitų miestų, kasmet apie 20 naujų žmonių nori dalintis savo daržais, o norinčių daržininkauti yra gerokai daugiau (sukurtoje socialinėje paskyroje jau yra 1,5 tūkst. narių). 2020 metais, augant projekto susidomėjimui, iškyla kita problema – daržų stoka, kadangi daržo plotas taip pat turi atitikti tam tikrus reikalavimus, todėl idėjos autorės labai ieško savanorių, norinčių prisidėti prie iniciatyvos iš įvairių Lietuvos kampelių.

Įgyvendinamas projektas stipriai prisideda prie darnaus vystymo vietovėje principų sklaidos, vietos maisto produktų vartotojų elgsenos kūrimo, nes norinčių sodinti ir daržų savininkų kiekvienais metais vis daugėja. Dažniausiai sodininkauti nori prisijungti jaunos šeimos su vaikais. Taip šeimos gali ne tik praleisti laiką gryname ore, užsiauginti šviežių daržovių, bet ir parodyti vaikams, iš kur atsiranda vaisiai ir daržovės ir kaip jos auga. Tai skatina bendrauti ir bendradarbiauti, taip sumažinant vienkiemiuose gyvenančių senjorų vienišumo ir nereikalingumo visuomenei jausmą. Matydamos augantį projekto susidomėjimą, merginos planuoja sukurti patogesnę bendravimo sistemą. Šią vasarą jos susirado partnerius Prancūzijoje – „Adopte ma tomate“, kurie vysto tokią pat veiklą ir yra sukūrę mobiliąją programėlę šiam tikslui. Todėl projekto autorės planuoja išversti programėlę į lietuvių kalbą ir skatinti bendruomenę ją naudotis nuo kito sezono. Tai turėtų padėti norintiems daržininkauti ne tik lengviau surasti norimą daržą, bet ir sekti situaciją, kiek yra norinčių dalintis daržu.

Projekto novatoriškumas pasižymi originaliu kaimo vietovės išteklių mainų būdu. Projekto metu stiprinama partnerystė tarp miesto ir kaimo bendruomenių. Miesto žmonės savo entuziazmą ir smalsumą iškeičia į galimybę užsiauginti ekologišką produktą. O kaimo žmonės savo žemę išmaino į bendravimą ir pagalbą. Lietuvoje „Cool ūkio“ vykdytojai bendradarbiauja su bendruomenių daržais. Šia idėja jau naudojasi Antakalnio daržas, Idėjų lysvė ir Šilainių sodai Kaune.

Informacija:

VšĮ „Socialinių idėjų dirbtuvė“ bendrąkūrėja ir projekto vadovė Austė Černiauskaitė
tel. +37062205776, el. paštas info@coolukis.lt

„VILKĖS“ ŪKIO GAMTINĖ ŽEMDIRBYSTĖ. SVEIKATAI NAUDINGŲ DARŽOVIŲ IR VAISIŲ PRISTATYMAS Į NAMUS

Urtė Vaitkevičiūtė

Vytauto Didžiojo universitetas

Pradedantis ūkininkas susiduria su problema – kuo šis ūkis išsiskirs iš kitų, ką padaryti, kad klientas rinktųsi mano pagamintus produktus, ir kaip pradėti sėkmingai, kad galėčiau pragyventi iš ūkio veiklos? Lietuva visada garsėjo gera žemdirbyste ir neturinčiais pabaigos laukais, juose auginamais įvairiaspalviais augalais. Tai parodo, kad turint kad ir nedidelį nuosavos ar nuomojamos žemės plotą, įmanoma vystyti žemės ūkio veiklą, net ir be valstybės paramos. Ūkininko ūkio įsikūrimo vieta dažniausiai turi įtakos verslo sėkmei, žinoma, didelis ūkis negyvuos vidury miesto centro, tarp nuolat važinėjančių automobilių. Ekologiniai ūkiai, kuriami užmiesčiuose, o geriausia – vienkiesiuose, kur aplinkos veiksniai gali mažiau pakenkti derliui, o kaimynas, tręšdamas cheminėmis trąšomis savo augalus, nepasieks gamtinės žemdirbystės ūkio. Pabrėžiant, kad vieta arčiau kliento nėra tokia svarbi, šia sąlyga verslui vystyti pasirenka ūkininkas, kuris norėdamas tenkinti kliento poreikius sugalvos, kaip jį pasieks pats. Vartotojas formuoja prekių paklausą, todėl ūkininkas turi rasti tinkamus paskirstymo kanalus.

Šiame gerosios patirties atvejo aprašyme pozicionuojamas vienas ūkis, kuriam pavyko suprasti, kaip pasiekti klientą ir būti įvertintam. „Vilkės“ ūkio istorija paprasta. Dabartinio ūkio žemės plotuose kadaise sodyboje gyveno šios ūkininkės seneliai, ji leido vasaras, matė, kaip reikia ravėti daržus ir mylėti augalus, čia prabėgo vaikystė. Kai seneliai iškeliavo anapilin, sodyba liko tuščia, nebeliko daržų, augalų. Ūkininkė svajodama ir pasiilgusi tų dienų, kai visi susirinkdavo ir bendruomeniškai rūpinosi derliu, kai stalas visuomet būdavo nukrautas skaniausiu maistu, kurio didžioji dalis buvo pačių užauginta, pradėjo planuoti. Senelių ūkyje buvo įprasta draugiškai pasidalinti ūkio darbus. Skirtumas tik tas, jog tikslas buvo ne užsidirbti, o turėti maisto. Taip gimė graži idėja prikelti ūkį, kad nereikėtų eiti į parduotuves, o daržovės ir vaisiai iš pačių daržo būtų naudingi sveikatai ir labai skanūs. Labai greitai ūkininkė suprato, kad, norint prisodinti šimtus medžių, norint, kad sodyba būtų gyva ir klestėtų, neužtenka rūpintis tik savo šeima. Norint iš to pragyventi ir kad sodybos ūkis klestėtų, reikia kažką parduoti, kad atsirastų lėšų visoms svajonėms įgyvendinti. Bandant tai plėtoti, gimė krepšelių idėja (1 pav.).

1 pav. „Vilkės ūkio“ krepšeliai į namus
(nuotraukos šaltinis <http://www.vilkesukis.lt/krepšeliai/krepseliu-pavyzdžiai/>)

2 pav. „Vilkės“ ūkyje užaugintos gėrybės
(nuotraukos šaltinis <http://www.vilkesukis.lt/gamnine-zemdirbyste/>)

3 pav. „Vilkės“ ūkio gamtinis daržas
(nuotraukos šaltinis <http://www.vilkesukis.lt/gamtine-zemdirbyste/>)

„Vilkės“ ūkio savininkės nuomone, ūkininkai patys diktuoja sau taisykles, turgaus koncepcija čia visai netinka, ekologiški produktai, pačių rankomis auginti, puoselėti, neverti vežti į turgavietes, stovėti bei laukti be jokios garantijos, ar viskas bus parduota. Taigi, norint pasiekti tiesioginius savo klientus, ne didžiuosius prekybos centrus, į ką ir neorientuotas „Vilkės“ gamtinis ūkis, tiesiog buvo pasinaudota gerąja praktika, kuri jau seniai puikiai veikia ir yra prigijusi Vakarų valstybėse. Tai, kas geriausia, pristatoma asmeniškai. Ūkyje pasirinktas dar vienas puikus veikimo ir auginimo principas – gamtinė žemdirbystė.

Iškilo klausimas, kas yra gamtinė žemdirbystė? Gamtinė žemdirbystė yra ūkininkavimo forma, kai daržuose ir soduose atkartojami natūralūs gamtos procesai, tai yra svarbiausia gamtinėje žemdirbystėje, dirvos danga – mulčias. „Vilkės“ ūkyje didžioji dalis daržų dengiama nupjauta žole (3 pav.). Tokiu būdu apsieinama be trąšų ir jokių chemikalų. Augalai auga stipresni, daržai išlaiko drėgmę, derlius užauga vertingesnis, kupinas vitaminų ir mineralų. Danga labiausiai lemia maisto medžiagų įsisavinimo kokybę. Kad augalas pasimaitintų, o vitaminai bei mineralai pasiektų jį, reikia bakterijų ir grybų. Būtent dangoje ir po ja bakterijos ir grybai apsigyvena ir puikiai dauginasi. Auginant daržoves įdedama be galo daug rankų darbo, tai, kas išraunama, – piktžolės dedamos auginimo dangai sukurti.

Kiek rūšių augalų auginama ir koks ūkyje auginamų produktų pasirinkimas? Pasirinkimas ūkyje yra labai platus – nuo vaistinių žolelių iki žiedinių kopūstų, salierų ar aviečių. Čia auginama daugiau nei 50 rūšių augalų, daržovių ir uogų. Kainos svyruoja nuo 0,50 Eur už 100 g iki 10 Eur už 1 kg. Išrankiausi klientai, kurie nori sveikatai naudingo maisto, rūpinasi savo sveikata, šis gamtinis ūkis, kuriame siūlomas puikus kainos ir kokybės santykis, yra tobulas pasirinkimas.

Kuo ūkis yra išskirtinis ir kokias paslaugas teikia? Vienas ypač patogių dalykų yra gėrybių krepšelis, klientas išsirenka, iš ko krepšelis susidės. Jį gali sudaryti 5 ar net 20 skirtingų prekių. Skinama anksti ryte ir po to užsakyti šviežių produktų krepšeliai vežami į pristatymo vietas. Ūkis turi ir nuolatinius prenumeratorius, kurie laukia šviežių produktų krepšelių pristatymo kartą per savaitę, per dvi savaites ar per mėnesį, kas kartą sutartu laiku ir sutartoje vietoje.

Kitos teikiamos paslaugos: mokymai; eskursijos; savanorystė; pristatymas užsienyje ir išleista receptų knygelė. Ūkis veikia sėkmingai ne vienerius metus ir nuolat plečiasi, turi didelį klientų ratą, užtikrintą pasitikėjimą ir išpuoselėtą mylimą verslą.

Plėtros galimybės sukurti technologiją, įgalinančią dirbti visus metus, tai galėtų būti šildomas šiltnamio, kita augalininkystės kryptis, nebijanti šalno, bei gėrybių liofilizavimas, džiovinimas, fasavimas ir tiekimas į prekybos vietas. Produktus liofilizuojant išsaugomi vitaminai, uždarbis nesumažėja ir žiemos sezonu. Kadangi pristatoma tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, siuntimą į daugiau užsienio šalių ir Lietuvos miestų užtikrinamas pasitelkus kurjerius. Taip pat norint išreklamuoti produktus galima pasitelkti šiais laikais populiariausią reklamavimo būdą – nuomonės formuotojus „Instagram“ ir „Facebook“ platformose. Bendradarbiaujant produktus galima siūlyti ir kitoms elektroninėms

1 lentelė. „Vilkės“ ūkio vykdomos veiklos privalumai ir trūkumai

<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
Pristatymas į namus. Patogus apsipirkimas internetu. Pristatymas užsienyje. Natūraliai auginami produktai. Tinka veganams bei vegetarams. Gėrybėse gausu vitaminų ir mineralų. Produktai užauginti be chemijos ir kita.	Sezoninis darbas. Sezoninis uždarbis. Reklamos kanalų stoka. Bendradarbiavimo stoka (kurjerių paslaugos; elektroninės parduotuvės, ekologiškos krautuvėlės ir kt.).

parduotuvėms, kad tai pasiektų didesnę visuomenės dalį. Ūkis vystomas atsakingai ir tiksliai, bet norint tobulėti ir plėstis svarbu apsvarstyti ateities galimybes.

Privalumus galima būtų vardyti iki begalybės, bet svarbiausia, jog pandemijos laikotarpiu, kai ypač reikia saugoti savo sveikatą, rekomenduojama likti namuose, labai patogiu gauti vitaminų iš gamtos, natūraliai augintus augalus, vaisius ir daržoves tiesiai į namus, pristatant saugiai, be kontakto.

„Vilkės“ ūkis puoselėja gamtą, jiems svarbu nepriekaištinga kokybė, tai išskirtinis ūkis, nepasidavęs didmeniniams prekybos centrams. Rinkdamasis gamtinės žemdirbystės ūkio produktus klientas yra užtikrintas, jog valgo tai, kas duodama gamtos, yra neužteršta chemija, prisotinta mineralų ir vitaminų bei padeda stiprinti imunitetą.

1. Informacijos šaltinis <http://www.vilkesukis.lt/>

Informacija:

„Vilkės“ ūkis

Babrauninkų k., Lazdijų r.

tel. +370652 22535, el. paštas vilkesukis@gmail.com, www.facebook.com/vilkesukis

LIETUVIŠKO MIDAUS GAMYBA: PAVELDO BURTININKAI

Erika Zabulionienė, Rasa Pranskūnienė

Vytauto Didžiojo universitetas

UAB „Lietuviškas midus“ yra vienintelė lietuviško kapitalo įmonė, gaminanti originalius nacionalinius alkoholinius gėrimus iš natūralaus bičių medaus ne tik mūsų, bet ir Baltijos regione. Nuo 1959 metų įmonė puoselėja galias tradicijas gaminti seniausią pasaulyje alkoholinį gėrimą – midų. Prieš daugelį metų dėl medaus ir laukinių bitininkystės ūkių gausos paplito midaus gamyba Lietuvoje. Nors XVIII amžiuje Europoje midus buvo užmirštas dėl brangaus medaus, Lietuvoje midus išlaikė savo reikšmę ir vėlesniais amžiais.

Šiuo metu įmonė naudoja tuos pačius autentiškus receptus, o gamina iš skysto aukso – medaus. Svarbiausia midaus gamyboje – išlaikyti nusistovėjusias formules ir gamybos proceso eigą: vandens, medaus ir įvairių prieskoninių žolelių bei žolelių mišinio kaitinimas, fermentavimas didžiuliuose induose, filtravimas ir brandinimas. Daugybė technologinių detalių ir smulkmenų yra už šio sąrašo ribų ir nė vieno iš jų nereikėtų pamiršti. Kvalifikuotas įmonės laboratorijos personalas, kuris taip pat yra atestuotas ir sertifikuotas pagal visus Europos Sąjungos reikalavimus, prižiūri ir kontroliuoja visus gamybos ir technologinius procesus. Šiandien kokybei ir konfidencialumui užtikrinti įmonėje dirba 56 darbuotojai. Daugelis gėrimų turi kulinarinio paveldo statusą ir kitus vertinimus bei pasiekimus tarptautiniu mastu.

Tradicija. Taip būtų galima apibūdinti „Lietuviško midaus“ vadovavimo strategiją, marketingo kampaniją ir įmonės darbo kultūrą.

Midaus paplitimą Lietuvos miestų kultūroje, pasak istorikų, atspindi tai, jog Vilniuje ir kituose miestuose veikė vadinamosios stačiatikiškos bažnytinės midaus brolijos, kurių nariai religinių švenčių proga gamindavo, vartodavo ir parduodavo midų. Bene daugiausia midaus miestelėnai išgerdavo smuklėse (karčemose), kurių tinklas XV a. vid. – XVIII a. buvo apraizgęs beveik visą Lietuvos teritoriją. Lietuviško midaus gamyba vėl susidomima tik XX amžiuje.

Savo atsiminimuose Aleksandras Sinkevičius teigia, kad jam kilo idėja atgaivinti senovės lietuvių taurų gėrimą – midų. Jis persikėlė į žydo Rabinovičiaus įkurtą, tačiau tuomet apleistą alaus daryklėlę Stakliškėse. Atstatęs įmonėlę kaip eksperimentinę gamyklą „Lietuviškas midus“, 1959 m. A. Sinkevičius įgyvendino savo svajonę – įmonėje buvo pagamintas pirmasis lietuviškas midus „Dainava“. Jis yra ir pramoninės lietuviško midaus gamybos technologijos kūrėjas. A. Sinkevičiui teko nueiti nelengvą kelią, kol gyvenant tuometinėje visuomeninėje santvarkoje pavyko gauti leidimą gaminti midų. Pradžioje jis dirbo vyriausioju inžinieriumi, o nuo 1967 m. – direktoriumi. Tuos laikus tebe-mena tik vienas išlikęs senovinis pastatas – buvusi salyklinė.

Būtent legendinis midaus gamybos pradininkas Aleksandras Sinkevičius su savo komanda pagamino pirmąją 800 litrų lietuviško midaus „Dainava“ partiją. Ta diena ir laikoma visko pradžia. Jis pagal technologinius aprašymus iš istorinių šaltinių atkūrė midaus receptus ir juos patentavo Didžiojoje Britanijoje.

1995 m. kovo 16 d. Lietuvos vartotojų kooperatyvų sąjungos eksperimentinė gamykla „Lietuviškas midus“ buvo reorganizuota į uždarąją akcinę bendrovę „Lietuviškas midus“, kuri įregistruota Prienų rajono valdyboje.

Įmonėje dirba 62 darbuotojai, kuriuos vadovas stengiasi samdyti vietoje, apie pusę tūkstančio gyventojų turinčiose Stakliškėse. Technologai tęsia tas tradicijas, jie dirbo dar jam vadovaujant, bei perdavė tas žinias jaunesniems kolegoms – taip yra išlaikomas darbų tęstinumas. Nėra retas atvejis, kad mūsų įmonėje dirbtų šeimos – ne tik vyrai su žmona, bet ir tėvai su vaikais.

Įmonės vizija – „pagal unikalią technologiją gaminti natūralų, tradicinį lietuvišką midų“. Giliai panardinta mitologijoje, tautosakoje ir istorijoje, ilgametė midaus istorija ne tik formuoja įmonės marketingo kampaniją, bet ir įkvepia įmonę kitoms veikloms.

Įmonė yra parengusi mokslinę monografiją „Lietuviško midaus istorija“. Tai ne marketingui skirtas, o rimtas mokslinis veikalas, įmonės indėlis į Lietuvos kultūrą.

Pagal Aleksandro Sinkevičiaus sukurtus receptus gaminami natūralūs midaus gėrimai išlaikė išbandymus laiku, ir įmonės produkcija tapo žinoma visame pasaulyje. Visi Stakliškių midaus gaminiai iš parduotuvėse esančių gėrimų gausos išsiskiria tuo, kad gamybai naudojamos tik natūralios medžiagos – jokių dažiklių ar emulsijų. Įmonės gaminamas midus „Stakliškės“ už tai 2013 m. buvo pripažintas ES lygiu ir gėrimui suteiktas kokybės ženklas.

Vaistines žoleles įmonė paprastai perka iš Lietuvos žolininkų, o medų – iš bitininkų. Vanduo gėrimui taip pat imamas iš vietinio gręžinio. Tokia gamybos filosofija neatsieina pigiai. Šie gėrimai skirti ne pasigerti, o ragauti ir mėgautis.

Dabartinė „Lietuviško midaus“ įmonė – tai ir A. Sinkevičiaus tradicijų tęsėja ir naujų gėrimų kūrėja, mokanti balansuoti tarp tradicijų išlaikymo ir vartotojų norų. Šiais gėrimais taikomasi ne į miesto pirkėją, dalis jų net nepasirodo didžiuosiuose prekybos tinkluose. Gėrimai eksportuojami į Europos šalis, Ugandą, Japoniją, JAV, Taivaną, Singapūrą, Kiniją.

Po rekonstrukcijos buvusiam salyklinio alaus gamybos bokšte buvo įkurtas muziejus, kuriame vyksta degustacijos, o per metus jį aplanko tūkstančiai turistų.

Stakliškės įsikūrusios toli nuo didmiesčių ir pagrindinių kelių, miškų ir piliakalnių apsuptyje. Tik regionui būdingos gamtinės sąlygos, itin švari aplinka ir lemia nepakartojamą gėrimo skonį. Čia midus gaminamas laikantis senųjų gamybos tradicijų.

Nuo pat midaus gamybos atkūrimo buvo atrinktos ir ištobulintos kelios midaus gamybos receptūros, toks pat, nepakitęs, midus gaminamas ir iki šiol. Stakliškėse pavyko išsaugoti tas tradicijas,

kurios kitose vietovėse išnyko. Šiandien įmonė yra įdiegusi naujas technologijas, tačiau talpyklose midus bręsta lygiai taip pat, kaip ir prieš keletą amžių dvarų ar pilių rūsiuose.

Stakliškių midus reprezentuoja Lietuvą. Renkant suvenyrą iš Lietuvos, greta gintaro, lino dirbinių ar šakočių rikiuojasi ir lietuviško midaus butelis. Šis lietuviškas midus sulaukia didelio susidomėjimo parodose, yra daug kartų apdovanotas įvairiais medaliais.

Įmonė iš viso gamina 16 pavadinimų įvairaus stiprumo gėrimų. Daugiausia tradicinių: „Žalgiris“, „Suktinis“, „Nemunas“ (lietuviškas džinas), „Trakai“, „Stakliškės“ ir kiti.

Be tradicinių gėrimų, įmonė gamina gėrimus ir pagal užsakymus. Visuose „Lietuviško midaus“ įmonėje gaminamuose gėrimuose turi būti medaus.

Organizuojamos ekskursijos ir degustacijos. UAB „Lietuviškas midus“ savo svečiams organizuoja ekskursijas ir degustacijas ir nuoširdžiai kviečia apsilankyti neseniai atnaujintame XIX a. salyklo džiovinimo bokšte, buvusioje „Gintaro“ alaus darykloje, kur įrengtas naujas midaus muziejus. Čia yra galimybė išgirsti istorijas apie tai, kaip gaminamas midaus, taip pat pamatyti indus, iš kurių senovėje buvo vartojamas midus. Muziejuje galima pasivaikščioti po visus bokšto aukštus ir apžiūrėti autentiškas išlikusias erdves ir įrangą. Ekskursijose parodoma, kaip šiandien gaminamas lietuviškas midaus. Jei įmanoma, suteikiama galimybė apsilankyti midaus rūsiuose, kur brandinami gėrimai. Degustacijos metu galima įvertinti, kaip skiriasi gėrimai, ir pasidalinti savo mintimis apie juos.

Siekama išsaugoti ir perduoti tradicijas. Dabartinis įmonės vadovas Egidijus Valiulevičius prisipažino, jog prieš 16 metų sutiko užimti šias pareigas dėl to, kad tai ne alkoholio, o unikalių, turinčių tradicijas, puikaus aromato gėrimų gamyba. Midus yra vienas seniausių svaigųjų gėrimų mūsų civilizacijoje. Lietuva nuo seno yra midaus kraštas. Pasak įmonės vadovo, bendrovė turi senas gero gėrimo gamintojos tradicijas, kurias reikia puoselėti, perduoti ir pasirūpinti, kad natūralus lietuviškas produktas dar labiau išsitvirtintų šiuolaikinėje rinkoje.

Siekama prisivilioti ir jaunąją vartotoją, kuris nori šiuolaikiškų dalykų, tuomet galvojama, kaip pateikti produktą, kad juo susidomėtų. Vadovo nuomone, tikri menininkai, kurie kuria lietuviškų gėrimų istoriją, turi įrodinėti, jog nėra tik alkoholio gamintojai, o paveldo burtininkai, tikrų tradicijų puoselėtojai. Midų gali gaminti tik savo amato menininkai.

Nors įstatymai nėra palankūs šių natūralių paveldo gėrimų gamybai, nes jie lyginami su paprasto alkoholio gaminimu, produktų unikalumo pripažinimas visame pasaulyje skatina dirbti, tęsti tradicijas ir kurti toliau „Lietuviško midaus“ istoriją.

Siekama išsaugoti atmintį. „Lietuviškas midus“ – tai įmonė, kurianti lietuviškų gėrimų istoriją, kurią pradėjo išradėjas ir svajotojas Aleksandras Sinkevičius. Šis gėrimas surištas su mūsų tautos istorija, tautosaka, mitologija. Gamyklos įkūrėjas visas midaus rūšis ir jo pagrindu pagamintus produktus pavadino lietuvių tautos kultūrą reprezentuojančiais vardais – pasakų motyvų, mitologijos, senovinių šokių, garsių ir brangių Lietuvai vietų ar istorinių įvykių pavadinimais. Tai yra būdas, leidžiantis sėkmingiau parduoti gaminamą produktą ir pristatyti jį vartotojui, todėl stengiamasi kurti tautinio paveldo produktus.

2010 m. midums „Stakliškės“, „Bočių“, „Trakai“, midaus balzamai „Žalgiris“, midaus nektarams „Vilnius“, „Šventinė“, „Trys karaliai“, „Suktinis“ suteikti tautinio paveldo produkto sertifikatai. „Stakliškių midus“ taip pat turi ir geografinę nuorodą.

UAB „Lietuviškas midus“ ES Strateginių partnerysčių projekto MARHER metu kaip gerosios praktikos pavyzdys bus matomas projekto metu sukurtame interaktyviame Europos žemėlapyje.

ES Strateginių partnerysčių projektas MARHER (Erasmus+Strategic partnerships KA2 project – Heritage Marketing for competitiveness of Europe in the global market, acronym MARHER) vykdomas 2019–2022 m. Projekte dalyvauja partneriai iš keturių ES šalių, tarp jų – du universitetai: „Syddansk Universitet“ (Danmark), Vytauto Didžiojo universitetas (Lietuva) ir keturios kompanijos: „Danitacom“ (Danija), „I-Strategies“ (Italija), CBE (Belgija) ir „FVB S.R.L.“ (Italija). Projektu MARHER siekiama atskleisti pagrindines naujojo profesionalo, besiremiančio vertybėmis ir istorijomis, novatoriško ir kūrybingo žmogaus kompetencijas, pavadinant naująją profesionalą „Heritage Marketer“. Paveldo rinkodara čia siekia užimti pagrindinį vaidmenį, sujungdama praeitį su ateitimi. Ši rinkodara nereiškia tiesiog istorijų pasakojimo, bet reiškia „komunikavimą per istorijas“, t. y. kurdama viešą emocinį ir vertybinį pasakojimą, įmonė užmezga itin empatišką santykį su klientais. Rinkos vis labiau tampa naratyvinėmis arenomis, kur greta produktų

kokybės, gebėjimas prekės ženklą ir kompanijos žinomumą išryškinti per pasakojimus, tradicijas ir vertybes (kultūrinės ir etinės) tampa itin svarbiu. Taigi, galimybė kurti istorijas ir kūrybiškai perteikti įmonės vertybes tampa pamatiniu meistriškumo įgūdžiu, norint įgyti kuo patrauklesnę vertę vis dėmesingesniam ir sąmoningesniam klientui.

LITERATŪRA

1. Interviu su įmonės „Lietuviškas midus“ direktoriumi Egidijumi Valiukevičiumi. 2020 gegužė.
2. Navakas, N. (2014). Universitetai ir kolegijos neruošia midaus gaminimo specialistų. Diena su „Lietuviško midaus“ vadovu. *Verslo žinios*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/archive/article/2014/12/5/diena-su-lietuvisko-midaus-vadovu>
3. Kmieliauskas, L. (2011). „Lietuviškas midus“ rinkodarai pasitelkia pramogas. *Verslo žinios*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/article/20111104/Article/311049941>
4. *Midų gali gaminti tik savo amato menininkai*. (2019). Prieiga per internetą: <http://kvitrina.lt/midu-gali-gaminti-tik-savo-amato-menininkai/>
5. Vaitkevičienė, K. (2015). *Midui – ir suvalkietiškas medus*. Prieiga per internetą: <http://www.santaka.info/?sidx=34788>
6. Vizbarienė, R. (2013). *Lietuvišką midų eksportuos į Indiją*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/archive/article/2013/11/28/lietuviska-midu-eksportuos-i-indija>
7. Rutkauskaitė, R. (2013). *Lietuvišką midų ragauja Afrika*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/archive/article/2013/11/14/lietuviskas-midus-girdo-afrika>

Informacija:

UAB „Lietuviškas midus“

Trakų g. 9, Stakliškės, Prienų r. sav.

tel. +370 677 17411, el. paštas info@midus.lt

ŪKIŲ KONKURENCINGUMO STIPRINIMAS NAUDOJANT GAMINTOJŲ GRUPIŲ PARAMĄ: LENKIJOS IR LIETUVOS PATIRTIS

Jan Źukovskis

Vytauto Didžiojo universitetas

Wojciech Styburski

Poznanės gyvybės mokslų universitetas

Ūkio pajamos už parduotą produkciją priklauso nuo trijų veiksnių: pardavimo kainų, ūkio dydžio (arba investicijų į ūkį) ir ūkio produktyvumo (pagamintos produkcijos kiekio). Siekiant padidinti šias pajamas, geriausia (nes lengviausia) būtų didinti pardavimo kainas. Bet žinant rinkos sąlygas, nėra didelės tikimybės, kad gausime norimą aukštą kainą už savo parduodamą produkciją. Rinkos kaina priklauso nuo paklausos ir pasiūlos bei nepriklauso nuo mūsų norų arba ketinimų.

Investicijos į ūkį – sudėtingas dalykas. Dažniausiai ūkininkai neturi laisvų pinigų, jiems reikia skolintis iš bankų arba kitų kreditorių. Ekonominė padėtis nėra aiški, dažnai ūkių šeimininkai nemato perspektyvos vystyti savo verslą.

Trečias kelias – pajamų didinimas didinant derlingumą iš ploto vieneto arba didinant gyvulių produktyvumą. Tai seniai žinomas ir suprantamas būdas. Naudinga pateikti šį būdą kartu su kita galimybe – panaudoti paramą kurti gamintojų grupes (organizacijas).

Gamintojų grupė – juridinis asmuo, įregistruotas Juridinių asmenų registre ne anksčiau kaip 2014 m. sausio 1 d. ir sudarytas iš ne mažiau kaip 10 dalyvių (fizinį ir (ar) juridinių asmenų), kurio dalyviai ar dalyvių nariai užsiima žemės ūkio veikla, o jeigu dalyviai yra žemės ūkio kooperatinės bendrovės (kooperatyvai), tai jų iš narių supirktų produktų ir nariams parduotų prekių bei suteiktų paslaugų vertė turi būti didesnė kaip 50 proc. visų kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) supirktų produktų ir visų parduotų prekių bei suteiktų paslaugų vertės (Taisyklės, 2017; Reglamentas, 2013).

Parama gamintojų grupei (organizacijai) teikiama atsižvelgiant į jos produkcijos pardavimo pajamas.

Pienininkystės sektoriuje veikiančio ūkio pajamos priklauso nuo pieno kainų, bandos dydžio ir karvių produktyvumo. Realiausia padidinti ūkio pajamas didinant karvių produktyvumą. Pavyzdyje (žr. 1 lentelę) pateikiami teoriniai skaičiavimai dešimties ūkių grupei, kurių vidutinis melžiamų karvių skaičius viename ūkyje – apie 75 karves. Duomenys lentelėse pateikti pagal Lietuvos žemdirbių žodinę apklausą. Esant mažesniai karvių skaičiui, parama nebus tokia reikšminga, efektyvi ir naudinga.

Didėjant karvių produktyvumui, pasiektume vieno ūkio ir dešimties ūkių grupės pajamų padidėjimą. Lyginant 2024 ir 2020 m., galime pasiekti 40 proc. pajamų padidėjimą kitiems veiksniams (karvių skaičiui ir vidutinei pieno pardavimo kainai) nekintant.

Kaip pasiekti produktyvumo augimą iš vienos karvės?

Būtina prisiminti klasikinius būdus: pasirūpinti gyvulių sveikata (tam pritaikyti įvairias veterinarijos priemones), pagerinti bandos genetiką (pvz., pasirinkti produktyvesnes veisles) ir pasirūpinti gerais gyvulių racionalais (pvz., subalansuotos šėrimo technologijos). Kiekvienas ūkis gali tai padaryti savarankiškai, bet didžiausios sėkmės galima būtų sulaukti veikiant grupėje. Įvairių čia paminėtų priemonių taikymas – naudingiausias, kai grupė sudarytų sutartis su veterinarijos, genetikos ir šėrimo specialistais ar šių sričių įmonėmis. Jie įvertintų visų ūkių bandų būklę ir galėtų pateikti būklės

1 lentelė. Teorinis ūkio ir gamintojų grupės pajamų augimas priklausomai nuo primilžio iš karvės

Metai	Vidutinis karvių skaičius bandoje	Primilžis (t)		Pieno pardavimo kaina (Eur/kg)	Pajamos (tūkst. EUR)		Pajamų pokytis (proc.), lyginant su 2019 m.
		Iš karvės	Iš ūkio		Vienas ūkis	10 ūkių grupė	
2019	75	5,0	375	0.25	94	940	
2020	75	5,1	383	0.25	96	960	2
2021	75	5,5	413	0.25	103	1030	10
2022	75	6,0	450	0.25	113	1130	20
2023	75	6,5	488	0.25	122	1220	30
2024	75	7,0	525	0.25	131	1310	40
Iš viso 2020–2024 m. laikotarpiu	x	30,1	2258	x	564	5640	
Vidutiniškai per metus	75	6,0	452	0,25	113	1130	

2 lentelė. Teorinis investicijų iš paramos planavimas tam tikroms priemonėms

Metai	Grupės pajamos (tūkst. EUR)	Paramos procentai (%)	Parama gamintojų grupės investicijoms (apytiksliai, tūkst. EUR)				
			Suma iš viso	Iš jų šioms priemonėms			
				Veterinarijai	Genetikai	Šėrimui	Administravimui
2019	940	0	x	x	x	x	x
2020	960	10	96	19	19	48	10
2021	1030	9	93	19	19	46	9
2022	1130	8	90	18	18	45	9
2023	1220	7	86	13	13	51	9
2024	1310	6	79	8	12	51	8
Iš viso 2020–2024 m. laikotarpiu	5640	x	443	76	80	242	44
Vidutiniškai per metus	1130	x	89	15	16	48	9
Tenka vienam vidutiniam ūkiui (EUR)			9	2	1	5	1
Paramos panaudojimo struktūra (%)			100	17	18	55	10

gerinimo planus bei prižiūrėtų tų planų vykdymą, sektų pokyčius, konsultuotų ūkių savininkus. Perkant paslaugas, įvairius pašarus ir maistingus priedus, galima būtų susiderėti dėl didesnių kainų nuolaidų.

Nauda ūkininkams.

Gamintojų grupių (organizacijų) paramos teikimo numato, kad gamintojų grupei per 5 metus gali būti suteikta parama iki 500 tūkstančių EUR investicijoms. Ji apskaičiuojama nuo produkcijos pardavimo sumos ir kiekvienais metais mažėja nuo 10 iki 6 proc. (žr. 2 lentelę). Gamintojų grupė gali investuoti į priemones, susijusias su verslo plano įgyvendinimu, taip pat pirkti paslaugas ir / arba mokėti atlyginius (Taisyklės, 2017).

Taikant šį paramos modelį, ūkininkai neinvestuotų į „kietąsias“ gamybos arba ūkio valdymo priemones (pvz.: šaldymo įrangą, pienvežius, kitą techniką). Jos taikytų kitą veiklos taktiką. Gamintojų grupė pirktų konsultavimo paslaugas, veterinarijos, genetikos gerinimo priemones bei vertingus (subalansuotus) pašarus ir priedus.

Tad gamintojų grupių (organizacijų) naudojama parama būtų naudinga dėl kelių priežasčių: 1) padidėtų ūkių pajamos; 2) būtų įgyvendinti gyvulių gerovės reikalavimai (iš dalies pritaikant prie

klimato atšilimo stabdymo); 3) dėl to sustiprėtų ūkių gyvulių bandos; 4) visos pritaikytos priemonės būtų įgyvendintos iš paramos arba tik iš dalies prisidedant patiems ūkininkams; 5) ūkininkai išmoktų dirbti grupėje bei matytų savo tolesnės veiklos perspektyvas; 6) augtų valstybės pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio dėl padidėjusių pajamų iš produkcijos pardavimo.

Toks pat paramos teikimo modelis gali būti pritaikytas auginant gyvulius mėšai, kiaules bei kitus gyvulius. Taip pat ekologinėje augalininkystėje, daržininkystėje, šiltnamių ūkiuose. Tik vietoj veterinarijos, genetikos, šėrimo priemonių tikslinga būtų naudoti augalų apsaugos, naujų ir patikimų veislių pritaikymo bei tikslaus ūkininkavimo priemones.

Straipsnyje aprašytą patirtį geriausiai išplėtojo ir taiko praktiškai Lenkijos žemdirbiai. Naudojant šį metodą p. Wojciechas Styburskis (Wojciech Styburski), Poznanės gyvybės mokslų universiteto doktorantas ir sėkmingai veikiančios konsultacinės įmonės „Agrointegracija“ vadovas, daug prisidėjo prie gamintojų grupių (organizacijų) steigimo Didžiosios Lenkijos vaivadijoje. Šis straipsnis yra parengtas jo praktinių idėjų pagrindu.

LITERATŪRA

1. *Reglamentas*. (2013). Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (es), Nr. 1305/2013. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1305>
2. *Taisyklės*. (2017). LR ŽŪ ministro įsakymas Nr. 3D-168, „Dėl priemonės „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ taisyklių patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b7df8120083011e78dacb175b73de379?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=8f7ec427-48be-48f5-924c-ad25a27d7346>

Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas: geroji patirtis

9-osios mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys

Redaktorė Auksė Gasperavičienė
Maketuotoja Skaidra Vaicekauskienė

2020.11.25. Užsakymo Nr. K20-128

Išleido
Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248, Kaunas
www.vdu.lt | leidyba@vdu.lt